

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษา “วาทวิเคราะห์พระราชดำรัสในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา (พ.ศ.2510-2548)” โดยอาศัยบริบทบ้านเมืองในช่วงสมัยต่าง ๆ ซึ่งแบ่งเป็น 4 บริบทด้วยกัน ได้แก่

1. รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ - เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516
2. รัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ - เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519
3. เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 - รัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์
4. รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง
 - พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ (สิงหาคม 2531 – กุมภาพันธ์ 2534)
 - นายอานันท์ ปันยารชุน (พฤษภาคม 2534 – มีนาคม 2536)
 - นายชวน หลีกภัย (เมษายน 2536 – พฤษภาคม 2538)
 - นายบรรหาร ศิลปอาชา (พฤศจิกายน 2538 – ธันวาคม 2539)
 - พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ (มกราคม 2540 – พฤศจิกายน 2540)
 - นายชวน หลีกภัย (พฤศจิกายน 2540 - 2542)
 - นายทักษิณ ชินวัตร (กุมภาพันธ์ 2543 - ปัจจุบัน)

ในส่วนการวิเคราะห์พระราชดำรัสแต่ละบริบท ผู้วิจัยได้แบ่งการวิเคราะห์เป็น 3 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 สถานการณ์ตามบริบทของบ้านเมือง

ส่วนที่ 2 การแสดงเนื้อหาในพระราชดำรัส

ส่วนที่ 3 กลวิธีสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ

พระราชินี แห่งสถาบันพระมหากษัตริย์ ในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ผู้ถือกำเนิดมาในราชสกุลแห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ซึ่งพระบิดาทรงสืบเชื้อสายมาแต่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 และพระมารดาสืบเชื้อสายมาแต่ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 เป็นสมเด็จพระบรมราชินีพระองค์แรกที่สถาปนาขึ้นในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย (เว็บไซต์ไทยรัฐ, 2547) อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ซึ่งแต่เดิมนั้นประเทศไทยปกครองโดยระบอบระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจสูงสุดในการบริหารประเทศ เราจะเห็นได้ว่าบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์มีผลอย่างมากต่อพระราชดำรัสของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในฐานะทรงเป็น "ราชินี" ที่ทรงอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ

โดยที่รัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทย ที่เรียกว่า "พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475" ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่เปรียบเสมือนพินัยกรรมที่พระมหากษัตริย์ผู้ทรงอำนาจอธิปไตยในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ได้ทรงมอบอำนาจที่พระองค์ทรงอยู่ให้แก่ปวงชนชาวสยามดังปรากฏอยู่ในมาตรา 1 ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ว่า อำนาจสูงสุดของประเทศนั้นเป็นของราษฎรทั้งหลาย

หลังจากที่ทรงลงพระนามในวันที่ 27 มิถุนายน 2475 แล้ว การใช้อำนาจอธิปไตยก็เป็นไปตามครรลองของระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน มาตรา 3 ก็ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า "อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุขทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรีและศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้" (ชำนานู จันทรเรือง, 2549)

ถึงแม้ว่าพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุข จะอยู่เหนือการเมือง แต่ก็ทรงอยู่ภายใต้กฎกติกาแห่งรัฐธรรมนูญ ดัง "คำปรารภ" รัฐธรรมนูญ ฉบับแรก 27 มิถุนายน 2475 มีข้อความดังนี้ "พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯสั่งว่า โดยที่คณะราษฎรได้ขอร้องให้ อยู่ใต้ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยาม...และโดยที่ทรงยอมรับตามคำขอร้องของคณะราษฎร" (สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, 2548)

หากจะถามถึงประเทศที่มีรูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขแล้ว จะเห็นว่าการเมืองการปกครองของภูมิภาคแถบนี้ ล้วนมีรูปแบบที่มีกษัตริย์หรือพระมหากษัตริย์เป็นประมุขอยู่ด้วยกันแทบทั้งนั้น

เมื่อมากระทบกับระบอบอาณานิคม หลายเมืองได้เสียอิสรภาพหรืออธิปไตยไป สถาบันกษัตริย์หรือพระมหากษัตริย์ก็ต้องถูกกำหนดคดขาให้แปรสภาพไป บ้างก็มีสถานะเป็นเพียงรูปแบบในทางพิธีกรรม ต้องสยบยอมต่อจักรวรรดินิยมซึ่งมีฝรั่งเป็นชนชั้นปกครองอย่างใหม่ที่มีอำนาจเหนือกว่า ดังกรณีของลาว เขมร และมหาราชชาติต่าง ๆ ทางชมพูทวีป หากไม่สถาบันเดิมก็ปลasztนาไปเลย อย่างของพม่าและลังกา เป็นต้น

มีเพียงไทยกับญี่ปุ่นเท่านั้น ที่ดำรงคงสถาบันพระมหากษัตริย์ไว้ได้ โดยตลอดจนทุกวันนี้ (สุลัทธิ ศิวรักษ์, 2538 : 3-4)

ดังนั้น โดยที่ทราบกันทั่วไปว่าบทบาทของพระเจ้าแผ่นดินควรมี หนึ่งในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์ของบ้านเมือง ในฐานะที่เป็นประมุขต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง รับพระราชสาส์น รับลาซุต พิธีกรรมต่าง ๆ และบทบาทเบื้องหลังจากที่พระเจ้าแผ่นดินทรงประกอบพระราชกรณียกิจได้ เช่น คอยเตือนรัฐบาล วิจารณ์รัฐบาล ให้กำลังใจรัฐบาล นี้ถ้าพระเจ้าแผ่นดินมีบทบาทได้มากกว่านี้ ก็จะเป็นบทบาทในทางวัฒนธรรม ในทางส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปนฤมิตกรรม และในทางที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมต้องไม่มีบทบาทที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจและการเมืองโดยเด็ดขาด (สุลัทธิ ศิวรักษ์, 2539 : 78)

แต่ทว่าพระราชานปัจจุบันทรงเป็นผู้ตัดสินในทางการไกลเกลี่ยข้อขัดแย้งกับการเมืองไทยร่วมสมัย พระสถานะดังกล่าวรวมถึงอะไรบางอย่างที่ไม่อาจมองเห็นได้ แต่มีคุณประโยชน์ที่สำคัญยิ่งในวัฒนธรรมไทยแสดงให้เห็นได้ว่าประเทศอื่นๆ ขาดคุณประโยชน์อันนี้ เพราะได้เลิกล้มสถาบันพระมหากษัตริย์ไป

อินเดียและสิงคโปร์มีประธานาธิบดีตามรัฐธรรมนูญอย่างแทบไม่มีอำนาจอันใดเอาเลย ญี่ปุ่นมีพระราชานในระบอบรัฐธรรมนูญ ซึ่งก็แทบไม่มีอำนาจเอาเลยด้วยเช่นกัน ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และเกาหลี มีประธานาธิบดีที่ปกครองบ้านเมืองในทางบริหารด้วย เมื่อเป็นเช่นนั้น ก็ต้องรับผิดชอบกับรัฐบาลของประเทศยอมไม่อาจดำรงสถานะด้านความเป็นกลาง เพื่อไกลเกลี่ยข้อขัดแย้งกับฝ่ายตรงกันข้ามได้อีกต่อไป

ประเทศไทยแยกตัวแทนประมุขของรัฐออกจากประมุขของรัฐบาล แต่ก็ไม่ได้ทำความผิดพลาดจนขนาด ปล้นเอาอำนาจจากประมุขของรัฐไปเสียหมด หากให้องค์พระประมุขทรงมีพระราชอำนาจอันชอบธรรมเข้าไปแทรกแซงในสังเวียนการเมืองอย่างมีความรับผิดชอบ (สุลัทธิ ศิวรักษ์, 2539 : 28-29)

พระราชดำรัสในสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ เสมือนกระจกสะท้อนบทบาทของราชินีแห่งสถาบันกษัตริย์ ในระบอบประชาธิปไตยอย่างมีความหมาย ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอวิเคราะห์พระราชดำรัสตามทฤษฎีวาทวิทยา โดยแบ่งตามบริบทบ้านเมืองตามสมัยของรัฐบาลต่าง ๆ ดังนี้

1. ยุคเผด็จการทหาร

(บริบททางการเมืองไทยสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จนถึง เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516)

ประกาศของคณะปฏิวัติ 20 ตุลาคม 2501

"...มีคนบางพวกบางเหล่าที่เห็นแก่ตัวเองแอบอิงเอาระบอบรัฐธรรมนูญเป็นทางก่อกวนทำลายความสงบ...จำเป็นที่คณะปฏิวัติต้องทำการยึดอำนาจ โดยยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2495

คณะปฏิวัติยึดมั่นอยู่เสมอว่าพระมหากษัตริย์กับชาติไทยจะแยกกันมิได้...คณะปฏิวัติจะรักษารากฐานแห่งสถาบันอันนี้ไว้โดยเต็มความสามารถ" (เขาวนง ไตรมาส, 2542:158-159)

ธรรมนูญภายใต้การปกครองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยึดอำนาจเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2501 คณะปฏิวัติของจอมพลสฤษดิ์ได้ยกเลิกการใช้รัฐธรรมนูญ และประกาศธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร ซึ่งมีแค่ 20 มาตรา แต่ที่สำคัญคือ มาตรา 17 ซึ่งให้อำนาจเด็ดขาดแก่หัวหน้าฝ่ายบริหาร ซึ่งมีความว่า

"ในระหว่างที่ใช้ธรรมนูญนี้ในกรณีที่นายกรัฐมนตรี เห็นสมควรเพื่อประโยชน์ในการระงับหรือปราบปรามการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักรหรือราชบัลลังก์ หรือการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลาย ก่อกวน หรือคุกคามความสงบที่เกิดขึ้นภายใน หรือภายนอกราชอาณาจักรให้นายกรัฐมนตรีโดยมีมติของคณะรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งการหรือกระทำการใด ๆ ได้ และให้ถือว่าคำสั่งหรือการกระทำเช่นนั้นเป็นคำสั่งหรือการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย" (ลิขิต วีรเวทิน, 2545:124) นอกจากนี้ยังยกเลิกรัฐสภา พรรคการเมือง และการเลือกตั้ง ปกครองประเทศโดยอาศัยสภาที่เรียกว่า "สภาร่างรัฐธรรมนูญ" มาทำหน้าที่นิติบัญญัติ สภานี้มาจากการแต่งตั้งของจอมพลสฤษดิ์ทั้งหมด (จรัส ดิษฐาภิรักษ์, 2546 : บทนำเสนอ 2)

การปกครองแบบพ่อขุน

ในส่วนของลักษณะของการปกครองประเทศในช่วงนี้นั้น ในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีได้ทำการปกครองแบบพ่อปกครองลูกโดยดำเนินไปตามแบบการปกครองของพ่อขุนรามคำแหง (ทักษ์ เจลิมเตียรณ, 2526:157 อ้างถึงใน วินี เชียงเกียรติ, 2542:50) แต่เป็นลักษณะที่ยังคงอยู่ใต้การปกครองที่พระมหากษัตริย์ทรงอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญที่เกิดขึ้นหลัง ปี 2475 การปกครองในฐานะพ่อขุนของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กระทำโดยให้การช่วยเหลือลูก (ประชาชน) เช่น การประกาศลดอัตราค่ากระแสไฟฟ้า ยกเลิกภาษีบางประเภท ให้ครอบครัวที่ยาก

จนรับบริการรักษาตามโรงพยาบาลโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย เป็นต้น โดยให้การรักษาความเรียบร้อย ในครอบครัว (ประเทศไทย) เช่น การออกคำสั่งว่าอันธพาลผู้ที่ทำการก่อความวุ่นวายในเขตพระนครจะต้อง ถูกจับกุมและนำมาอบรม มีการจับกุมเยาวชนที่ชอบเที่ยวตามสถานเริงรมย์ต่าง ๆ ในตอนกลางคืน สั่งจับกุมโสเภณีและทำการฝึกอาชีพใหม่ให้ เป็นต้น ให้การส่งเสริมสุขภาพและศีลธรรม เช่น ห้ามสูบบุหรี่ มีการปิดโรงยาฝิ่นอย่างถาวร จัดตั้งศูนย์บำบัดรักษาเพื่อช่วยให้เลิกยาเสพติด มีการออกคำสั่ง เช่น ออกคำสั่งประหารชีวิตแก่บุคคลต่าง ๆ ที่ฝึกฝืนคอมมิวนิสต์ต่อหน้าประชาชน และการออกเยี่ยมเยียนครอบครัว (ประชาชน) เป็นต้น (วินี เชียงเถียร, 2542:50-51)

การพัฒนาประเทศภายใต้ระบอบการปกครองสฤษดิ์ ธนะรัชต์

นโยบายการเข้าเมืองและการเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจและการศึกษานั้น ในสมัยนี้เองได้มีการใช้นักวิชาการสาขาต่าง ๆ โดยเฉพาะนักเศรษฐศาสตร์เพื่อระดมทรัพยากรทั้งมนุษย์และธรรมชาติพัฒนาประเทศ มีการตั้งหน่วยงานใหม่ ๆ เช่น กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ สภาวิจัย ฯลฯ (ลิขิต ธีรเวคิน, 2545:124)

การขยายการศึกษาชั้นมหาวิทยาลัยไปสู่ต่างจังหวัด เช่นเชียงใหม่ ขอนแก่น สงขลา เป็นต้น การเน้นการลงทุนต่างชาติ การขยายอุตสาหกรรม การสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เช่น เขื่อน ถนนหนทาง ฯลฯ การกู้เงินจากธนาคารโลก การวางแผนเศรษฐกิจ ขณะเดียวกันพลวัตหรือการก้าวเคลื่อนไปอย่างรวดเร็วของการพัฒนายังถูกเสริมโดยสงครามเวียดนาม และนโยบายด้านคอมมิวนิสต์ ในทางสังคม จอมพลสฤษดิ์ พยายามจัด "เลี้ยงหนาม" ของแผ่นดินไทย การกวาดล้างผู้มีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ และอันธพาล ผลจากการเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจและการศึกษาของจอมพลสฤษดิ์ และนโยบายดังกล่าว ได้สืบต่อมาโดยจอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียร ได้มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างและปริมาณในทางเศรษฐกิจและสังคม (ลิขิต ธีรเวคิน, 2545:124)

การเปลี่ยนแปลงชนชั้นทางสังคม

สภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ เกิดชนชั้นใหม่ ๆ ประชากรตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503-2513 เพิ่มขึ้นจาก 26 ล้านคนในปี 2503 เป็น 36 ล้านคนในปี 2513 อันนำมาซึ่งผลกระทบทางสังคม เช่น การทำให้เกิดชุมชน เนื่องจากมีการย้ายถิ่นจากชนบทไปสู่ตัวเมืองเกิดกลุ่มอาชีพต่าง ๆ นอกจากนั้นยังเกิดชนชั้นกลางทางเศรษฐกิจ เกิดชนกลุ่มใหม่ ได้แก่ กลุ่มนักธุรกิจในการธนาคาร สถาบันการเงิน นักธุรกิจส่งเข้า-ออก และผู้ลงทุนอุตสาหกรรมและกิจการบริหาร, กลุ่มผู้ใช้แรงงานในภาคอุตสาหกรรมและกิจการบริการ, และกลุ่มผู้

ท้ายคือ กลุ่มนักศึกษา นักเรียนอาชีวะซึ่งเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างมาก จากผลของการขยายการศึกษา (วินี เชียงเถียร,2542:52)

พลังนิสิตนักศึกษา

ได้มีการตั้งศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2513 (จรัล ดิษฐาอภิชัย , 2546:บทนำเสนอ 4) สำหรับขบวนการนักศึกษาแล้ว ชุมนุมค่ายอาสาพัฒนาชนบท ในมหาวิทยาลัยหรือสถาบันการศึกษาต่าง ๆ มีฐานะเป็นรากฐานอันสำคัญอย่างหนึ่งทั้งทางความคิดและการรวมตัวเป็นองค์กรของขบวนการนักศึกษาไทยที่ต่อมาได้กลายเป็นหัวหอกของการต่อสู้กับรัฐบาลเผด็จการจนเกิดเป็นเหตุการณ์ 14 ตุลา เพราะว่ากิจกรรมหรือชุมนุมค่ายอาสาพัฒนาชนบทของทุกมหาวิทยาลัยเป็นที่รวมของนักศึกษาผู้มีความคิดจิตใจดีมีอุดมคติ รวมทั้งนักศึกษาที่สนใจการเมืองซึ่งมีลักษณะ "หัวรุนแรง" และที่สำคัญในช่วงปี 2510-2512 ขบวนการค่ายอาสาฯ เป็นศูนย์รวมพลังของนิสิตนักศึกษาผู้ทำกิจกรรมจำนวนมากไม่น้อย (จรัล ดิษฐาอภิชัย ,2546:13-14)

การปกครองภายใต้การนำของจอมพลถนอม กิตติขจร

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ครองอำนาจอยู่ถึง 5 ปี ก็ป่วยด้วยโรคตับแข็ง และถึงแก่อสัญกรรม เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2506 เมื่อจอมพลสฤษดิ์ถึงแก่อสัญกรรมได้เกิดกรณีพิพาทเกี่ยวกับมรดกของจอมพลสฤษดิ์ ระหว่างทายาทคือ ท่านผู้หญิงวิจิตรา ธนะรัชต์ และบุตรชาย 2 คน ซึ่งเกิดจากภรรยาคนก่อน ทำให้เป็นที่เปิดเผยต่อสาธารณชนว่าท่านมีมรดกเป็นจำนวนถึง 2,874 ล้านบาท และจอมพลถนอมได้ตั้งคณะกรรมการสอบสวนและสรุปว่าทรัพย์สินของจอมพลสฤษดิ์จำนวนมากได้มาด้วยวิธีการที่ไม่ถูกต้อง และรัฐบาลได้ประกาศริบทรัพย์สินไว้เป็นจำนวน 574,328,078.26 บาท (ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์,2539:147-149 อ้างถึงใน วินี เชียงเถียร,2542:49)

หลังการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จอมพลถนอมได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ (ซึ่งมีการร่างกันมาตั้งแต่สมัยจอมพลสฤษดิ์) เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ.2511 และได้มีการจัดการเลือกตั้งขึ้น ในวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2512 (เชาวนะ ไตรมาศ,2542:38 อ้างถึงใน วินี เชียงเถียร,2542:50)

การเลือกตั้งความชอบธรรมในระบอบเผด็จการ

ต่อมาในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2511 รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร เปิดให้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ซึ่งใช้เวลาร่างนานถึง 10 ปีแล้วจึงเปิดให้มีการเลือกตั้งสภาเทศบาลเมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2511 และการเลือกตั้งทั่วไปเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2512 (จรัล ดิษฐาอภิชัย, 2546 : บทนำเสนอ 3)

ในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อ พ.ศ. 2512 นั้น ฝ่ายรัฐบาลโดยจอมพลถนอม กิตติขจรได้ตั้งพรรคการเมือง ชื่อ พรรคสหประชาชาติไปแข่งขัน และในที่สุดพรรคนี้ก็ชนะการเลือกตั้งด้วยคะแนนเสียงมากที่สุด จึงสรุปได้ว่าการเลือกตั้งครั้งนี้ จึงเป็นเพียงการสร้างความสะดวกแก่รัฐบาล ที่จะให้จอมพลถนอม เป็นนายกรัฐมนตรีต่อไปในระบบรัฐสภา ซึ่งถือว่าการสร้างการเมืองในระบบเปิด แต่กองทัพยังคงเป็นผู้ควบคุมอำนาจเบ็ดเสร็จอยู่ (จรัล ดิษฐาอภิชัย , 2546 :บทนำเสนอ 4)

หลังการเลือกตั้งอำนาจทางการเมืองของจอมพลถนอม กิตติขจรไม่สะดวกเหมือนก่อนหน้านี้ เนื่องจากก่อนการเลือกตั้งการปกครองประเทศ ได้ใช้เพียงธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร อำนาจในการปกครองขึ้นตรงกับจอมพลถนอม กิตติขจร โดยตรง โดยธรรมนูญการปกครองฯ ได้ให้อำนาจจอมพลถนอมคุมสถานการณ์ได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากไม่มีส.ส.มาจากการเลือกตั้ง (ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์, 2539:147-149อ้างถึงในวินี เชียงเถียร, 2542 :50)

การรัฐประหารตนเอง

ในวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ.2514 จอมพลถนอม กิตติขจร ก่อรัฐประหารตนเอง และประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญ ยกเลิกกฎหมายพรรคการเมือง และประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2515 ซึ่งให้อำนาจเผด็จการแก่นายกรัฐมนตรี จนถึงวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 (วินี เชียงเถียร, 2542 : 50)

ประกาศของคณะปฏิวัติ 17 พฤศจิกายน 2514

"สถานการณ์ของโลกและภัยที่คุกคามประเทศ...ทั้งมุ่งจะเปลี่ยนระบอบการปกครองไปสู่ระบอบอื่นซึ่งมิใช่ระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

นับตั้งแต่ประเทศไทยได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511 ปรากฏว่า ได้มีบุคคลบางจำพวกอาศัยสิทธิตามรัฐธรรมนูญ ใช้อิทธิพลทั้งภายในและภายนอกสถานการณ์บัญญัติ...

ถ้าจะดำเนินการตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ ย่อมไม่ทันต่อเหตุการณ์ จึงจำเป็นต้องใช้วิธีการยึดอำนาจการปกครอง (เชาวนะ ไตรมาศ, 2542 :160)

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์กับการเชิดชูองค์พระประมุข

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำทางการเมืองกับพระมหากษัตริย์ ในกลุ่มผู้นำทางการเมืองยุคจอมพลสฤษดิ์ ถนอม และประภาส ต่างจากยุคจอมพล ป.พิบูลสงคราม เนื่องจากทั้งสามคนตั้ง

กล่าวข้างต้น เป็นผู้ได้รับการศึกษาและอบรมในประเทศไทย ไม่ได้รับอิทธิพลจากลัทธิเสรีนิยมแบบตะวันตกโดยตรง และประสบการณ์ทางการเมืองจัดว่าอยู่ในวงแคบ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นที่เคารพสักการะ และเพื่อเพิ่มรากฐานของรัฐบาลให้มั่นคง จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์หันไปพึ่งพระบรมโพธิสมภารเพื่อการสนับสนุนและเพื่อความชอบธรรม พระมหากษัตริย์ได้แสดงพระองค์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีการรื้อฟื้นวัฒนธรรม เช่น พิธีแรกนาขวัญขึ้น โดยพระยาแรกนาได้รับการแต่งตั้งจากพระมหากษัตริย์ ขบวนพระราชพิธีทอดพระกฐินทางชลมารคซึ่งถูกระงับไปในช่วงปี พ.ศ.2473 มีการซ่อมแซมเรือพระที่นั่งใหม่ รัฐบาลจัดให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระพาสภายในประเทศและต่างประเทศ และเริ่มเสด็จออกต้อนรับให้ภาคเอกชนและคณะทูตานุทูตต่างประเทศได้เข้าเฝ้ามากขึ้น (ทักษ์ เฉลิมเตียรณ,2526:411-413 อ้างถึงใน วินี เชียงเถียร ,2542:52)

การหมดความชอบธรรมของจอมพลถนอม สู่เหตุการณ์ 16 ตุลา

การหมดความชอบธรรมเกิดจากปัญหาเศรษฐกิจที่ตกต่ำในปี พ.ศ.2515-2516 ซึ่งเป็นช่วงปีวิกฤติการขาดแคลนข้าว เกิดการขาดแคลนน้ำตาล ประชาชนที่รักประชาธิปไตยเริ่มไม่พอใจรัฐบาลที่ปกครองประเทศมานาน และมีข่าวลือว่ามีการคอร์รัปชันในระดับผู้นำรัฐบาล (เชาวนะ ไตรมาส, 2542 : 37) การเคลื่อนไหวกรณีทุ่งใหญ่นเรศวร ในเดือนเมษายนถึงพฤษภาคม พ.ศ. 2516 ที่เจ้าหน้าที่ทหาร-ตำรวจจำนวนหนึ่ง ใช้อิทธิพลเข้าไปล่าสัตว์ที่วนอุทยานแห่งชาติทุ่งใหญ่นเรศวร ทำให้ประชาชนทั่วไปได้ทราบพฤติกรรมแต่รัฐบาลจอมพลถนอมกลับปกป้องไม่เอาผิดต่อกลุ่มบุคคลดังกล่าวจึงให้กระแสดความไม่พอใจ ยิ่งขยายตัวออกไป (จรัลดิษฐาอภิชัย ,2546:บทนำเสนอ 6)

จนกระทั่งในช่วงเดือนตุลาคมเกิดการประท้วง และการเรียกร้องให้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญเกิดการจลาจลขึ้น เหตุการณ์ตุลาคมเริ่มต้นด้วยกลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญเพียงไม่กี่คน แต่ลุกลามกระตุ้นให้เกิดการตื่นตัวและสนับสนุนของนักเรียน นักศึกษา และประชาชนจำนวนมากชุมนุมที่ท้องถนน และเกิดเหตุการณ์นองเลือดขึ้นในวันที่ 13 และ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 เป็นเหตุการณ์ครั้งแรกในประวัติศาสตร์การเมืองไทยที่ผู้มีอำนาจทางการเมืองถูกประชาชนไล่ออกจากตำแหน่ง ซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญมากของประวัติศาสตร์การเมือง (ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์,2539:147-149อ้างถึงใน วินี เชียงเถียร,2542:53)

จอมพลถนอม กิตติขจร จอมพลประภาส จารุเสถียร และพันเอกณรงค์ กิตติขจรต้องเดินทางออกนอกประเทศ และนายสัญญา ธรรมศักดิ์ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

วิเคราะห์พระราชดำรัสในปริบทรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จนถึง เหตุการณ์ 14 ตุลา 2516

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2499 พระราชดำรัสในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษานั้นยังมิได้มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร พระราชดำรัสที่ปรากฏโดยการรวบรวมสำเนาของทางสำนักราชเลขาธิการพบว่า เริ่มมีการบันทึกเมื่อปี พ.ศ. 2510 เป็นต้นมา

ซึ่งในช่วงปีพ.ศ. 2510-2515 นั้น ในปี พ.ศ.2511 และ พ.ศ.2513 ถึงแม้จะปรากฏหลักฐานการพระราชทานพระราชดำรัสเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา แต่ไม่ปรากฏการจัดพิมพ์บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรที่รวบรวมโดยสำนักราชเลขาธิการ ดังนั้นจึงมีพระราชดำรัสที่ใช้วิเคราะห์ทั้งสิ้น 4 องค์

พระราชดำรัสโดยย่อ ปี พ.ศ. 2510 – 2515

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2510

ทรงเล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ เนื่องจากพระราชกรณียกิจตามเสด็จพระราชมารดาเดินทางไปต่างประเทศซึ่งประสบความสำเร็จ ทรงกล่าวว่าในหลวงรับสั่งไปครั้งนี้อย่าหวังสนุกให้อดทน ทรงชี้แจงเยือนสหรัฐอเมริกาและแคนาดานานหนึ่งเดือนและเหตุผลที่รัฐบาลได้เช่าเครื่องบินถวายทั้งลำ ที่ฮอนโนลูลูจัดการต้อนรับอย่างดีทรงประทับเพียง 5 ชั่วโมง จากนั้นเสด็จฯไปในพิธีมอบศาลาไทยให้ศูนย์ตะวันออก-ตะวันตก ของมหาวิทยาลัยฮาวาย ทรงเล่าพระราชดำรัสที่ในหลวงพระราชทานสรุปได้ว่า "ความเป็นผู้เจริญแล้วในด้านจิตใจของคนไทยมีมาช้านาน" นอกจากนี้รับสั่งงานเลี้ยงรับรองที่จวนข้าหลวงมลรัฐฮาวายได้ผลดี เพราะพบกับคนสำคัญ ๆ ของรัฐนั้น ๆ ให้ประโยชน์ในการผูกสัมพันธ์ไมตรีมาก ทรงเล่าระหว่างเดินทางไปต่าง ๆ ในหลวงและพระองค์แทบไม่ได้บรรทมเพราะต้องเตรียมตัวตามหมายกำหนดการ ทรงเล่าได้ใจได้พบเพื่อนเก่า คือนายจอห์น ดี. ร็อกกีเฟลเลอร์และภริยา ทรงเล่าพระราชดำรัสที่ในหลวงทรงถวายนักเรียนไทยในนิวยอร์ก ว่า "คนไทยควรภูมิใจในความเป็นไทยเพราะเรามีเอกราชมากกว่า 700 ปี ควรสนองคุณชาติด้วยการวางตัวเป็นผู้แทนที่ดี และคิดทำประโยชน์ให้แก่ชาติ" วันที่ 9 มิถุนายนเสด็จฯ ไปสหประชาชาติพบกันอุ้งถัน เลขาธิการสหประชาชาติทรงซึ่งในความตั้งใจที่จะรักษาความสงบของสหประชาชาติ คืนวันที่ 9 เสด็จฯ บ้านนายกเทศมนตรี ลินดซี ทรงกล่าวว่างานมีความเป็นกันเอง ต่างกล่าวสุนทรพจน์กันสด ๆ ยั่วเย้ากันสนุกและน่าสนใจ

ทรงเล่าเหตุการณ์สำคัญที่ตื่นเต้นที่สุด 11 มิถุนายนในหลวงทรงได้รับปริญญาเกิตติมศักดิ์ที่มหาวิทยาลัยวิลเลียมส์ เนื่องจากนักศึกษาไม่เห็นด้วยกับการที่รัฐบาลส่งทหารมาที่เวียดนามใต้ ราชเลขาจึงเตือนว่านักศึกษาอาจแสดงอาการประท้วงอย่าตกพระทัย แต่ปรากฏว่าไม่มีเหตุร้ายอย่างที่คาดไว้ เนื่องจากนักศึกษาเห็นว่าในหลวงทรงตบพระหัตถ์ให้เกียรติกับนักศึกษาที่กล่าวสุนทรพจน์ทั้ง 3 คน ดังนั้นเขาจึงยินยติรับฟังความคิดเห็นของในหลวงด้วยเช่นกัน ซึ่งพระราชดำรัสสรุปว่า “โลกปัจจุบันเต็มไปด้วยการโฆษณาชวนเชื่อ ฉะนั้นก่อนเชื่ออะไรควรพิจารณาเหตุผลให้ถ่องแท้เสียก่อน”

ทรงเล่าว่า 13 มิถุนายน นักหนังสือพิมพ์และผู้แทนสื่อมวลชนเข้าเฝ้าฯ ถามว่าเมืองไทยเป็นเอกราชนานเท่าไร เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น ทรงตอบว่าเพราะคนไทยสามัคคีและได้ผู้นำที่ปรีชา ทรงเล่าถึงคำถามที่ถูกถามอย่างน่ากลัวว่า เลือดฝาดราชินีติดมาจากไหน ได้ข่าวว่าใช้เงินปีละ 10 ล้านบาทพร้อมทั้งได้อธิบายให้เข้าใจว่าไม่เป็นความจริง

วันที่ 14 มิถุนายน ทรงได้รับเชิญจากสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกา จากนั้นไปพบกับขบวนของในหลวงที่ Asia House ซึ่งเป็นที่ที่อเมริกันช่วยกันสนับสนุนชาวเอเชียทั้งหลาย วันที่ 15 มิถุนายน ไปงาน WAIF Ball ทรงกล่าวว่ามีบางคนยังเข้าใจว่าเมืองไทยยังล้าหลัง และเข้าใจว่า ร.5 มีเจ้าจอมถึงพันคน อีกทั้งมักคุเทศก์จำเป็นบางคนเรียกพระไทยว่า Lazy monk

ที่ลอสแอนเจลิสได้ไปงานสำคัญคือ งาน WAIF Ball ที่ Empire room โรงแรม Beverly Hilton ซึ่งชมว่าจัดงานได้ดีมาก โดยพระองค์เป็นคนเปิดงานเดินรำ ออกเปิดพลอร์กับ Mr. Laybourne ซึ่งเป็นประธานจัดงาน ในงานนี้นั้นเต็มไปด้วยคนดังที่ประชาชนสนใจมากมาย

ที่แคนาดามีงานต้อนรับใหญ่โต นักเรียนไทยต้อนรับมากมาย โดยที่โต๊ะเสวยอาหารค่านั้น พระองค์นั่งภรรยาทูตฮอลแลนด์ถามพระองค์ว่าทำไมเมืองไทยมีเอกราชได้ถึง 700 ปีทั้ง ๆ ที่คนไทยดูอ่อนหวาน ซึ่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์พระราชินี Elizabeth ได้อธิบายว่าคนไทยแม่ดูอ่อนหวานแต่ก็เป็นคนเข้มแข็ง โดยพระองค์ได้ตอบคำถามเรื่องนี้ว่า “อาจเพราะคนไทยสามัคคีกัน หรือจะเป็นเพราะว่าโชคช่วยด้วยกรรม” นายกแคนาดาบอกว่าโชคอย่างเดียวไม่พอ ต้องอาศัยปรีชาและนโยบายของผู้นำด้วย พระองค์ตอบว่าคนไทยยังระลึกถึงพระคุณของรัชกาลที่ 5 เสมอที่ทำให้คนไทยเป็นเอกราชทั้งกายและใจ

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2512

ทรงชอบใจทุกคนที่มาอวยพรแต่เนื่องจาก เจ้าหญิงอเล็กซานดราพร้อมสวามีเป็นแขกดังนั้นเวลาพบปะจึงจำกัด

ทรงเล่าถึงครั้งที่ประธานาธิบดีนิกสันกับภริยามาเมืองไทยทรงปลื้มใจที่เห็นคนไทยต้อนรับดีซึ่งสะท้อนถึงประเทศ ทรงเล่าว่าภริยาประธานาธิบดีนิกสันเยี่ยมสภาพอากาศเห็นคนไทยบริจาคนิโหดมากมายในวันเฉลิมพระชนมพรรษาที่ซาบซึ้งกับความคิดที่แปลกและดีของคนไทย

ทรงกล่าวว่าคนไทยเรามีความเมตตากรุณา รู้จักคิดทำให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม โดยทรงยกตัวอย่างนักศึกษาที่ไปพัฒนาชนบท ดังพุทธคำรัส "ความเมตตาเป็นเครื่องค้าจุนโลก"

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2514

ทรงขอบใจในน้ำใจของทุกคนและถือโอกาสให้ทุกคนตั้งจิตปฏิญาณร่วมกันว่า จะขอมีความรับผิดชอบต่อบ้านเมืองอย่างแท้จริงไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กหรือเรื่องใหญ่

ปัจจุบันมีการบ่นว่าครหาภาวะบ้านเมืองเรา ซึ่งทรงถือว่าการติเตียนอย่างเดียวไม่เกิดประโยชน์ บ้านเมืองเราอยู่ในภาวะหัวเลี้ยวหัวต่อที่ยากจนจึงต้องการกำลังสมอง กำลังใจช่วยกันให้บ้านเมืองอยู่รอด

จากการพบปะกับชาวต่างประเทศต่างเห็นว่าเมืองไทยนั้นร่วมเย็นให้ความสงบสุขข้าวของไม่แพง อย่างพระเทพฯ ยังกลับมาทำพื้นเมืองไทย หรือประเทศเพื่อนบ้านปลาช่อนราคาตั้ง 60 บาท รับสั่งทุก ๆ คนควรช่วยกัน ปรับปรุงลูกหลานให้คิดตรงทำตรง เห็นผลประโยชน์บ้านเมือง

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2515

ทรงยินดีที่ทุกคนพร้อมใจกันมาทำให้พระองค์มีกำลังใจ ทรงรู้สึกดีกว่าว่า 20 ปี พระองค์และในหลวงได้รับการสนับสนุนจากประชาชน จากการที่ทรงเยี่ยมเยียนประชาชนทำให้ได้รับรู้ถึงความรักความผูกพันของพระมหากษัตริย์กับราษฎร ทรงเล่าว่าไปเยี่ยมราษฎรก็เหมือนไปเยี่ยมญาติพี่น้องที่อยู่ห่างไกล ด้วยน้ำใจของคนไทยที่แสดงออกมาทำให้ทั้งสองพระองค์แน่วแน่ว่าจะทำทุกอย่างเพื่อตอบแทนบุญคุณประชาชน

เท่าที่พระองค์ตามเสด็จไปหลายประเทศเห็นว่าเมืองไทยเราพิเศษแตกต่างจากที่อื่น ไม่มีการรบราฆ่าฟันกันเรื่องศาสนา อยู่ร่วมกันหลายเชื้อชาติอย่างเป็นสุข เพราะเรารู้จักอดกลั้นต่อความนึกคิดแต่ละฝ่าย หรือการบริจาคนิโหดในวันเฉลิมพระชนมพรรษา การออกค่ายของนิสิตนักศึกษาของไทย แสดงให้เห็นว่านิสิตไทยต่างจากประเทศอื่นที่ชอบเดินขบวน ในหลวงได้วินิจฉัยว่านักศึกษาของเราใช้พลังหนุ่มสาวคู่กับปัญญา ดังนั้นเราจึงควรรักษาความแปลก ไม่เหมือนใครแบบนี้ไว้บนแผ่นดินไทย

ตารางแสดงเนื้อหาของพระราชดำรัส ตั้งแต่ปี พ.ศ 2510-2515

เนื้อหาพระราชดำรัส	พระราชกรณียกิจ	เหตุการณ์บ้านเมือง	สถาบันชาติ	สถาบันพระมหากษัตริย์	คุณธรรม	รวม
พ.ศ. 2510	ประพาสต่างประเทศ	-	ความเป็นเอกราช	พระปรีชาของกษัตริย์	ความเจริญในจิตใจ	
พ.ศ. 2512	ต้อนรับแขกเมือง	-	-	-	ความเจริญในจิตใจ	
พ.ศ. 2514	-	ภาวะหัวเลี้ยวหัวต่อ	-	-	ความรับผิดชอบต่อบ้านเมือง	
พ.ศ. 2515	เยี่ยมเยียนราษฎร	นิสิต นักศึกษากับบทบาทต่อบ้านเมือง	ความเป็นเอกลักษณ์	กษัตริย์กับประชาชน	การรู้จักใช้ปัญญาอดทนอดกลั้น	
จำนวน	3	2	2	2	4	13
ร้อยละ	23.07	15.39	15.39	15.39	30.76	100

จากตารางดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า เนื้อหาพระราชดำรัสในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษานั้น สามารถแบ่งเนื้อหาได้เป็น 5 เรื่องใหญ่ ๆ ดังนี้ คือ พระราชกรณียกิจ สถาบันชาติ เหตุการณ์บ้านเมือง สถาบันพระมหากษัตริย์ และคุณธรรม โดยจะเห็นได้ว่าสัดส่วนของเนื้อหาที่มีมากที่สุดจะเป็นด้านคุณธรรม คิดเป็นร้อยละ 30.76 สัดส่วนที่รองลงมาคือ พระราชกรณียกิจ คิดเป็นร้อยละ 23.07 ส่วนเนื้อหาเกี่ยวกับ สถาบันชาติ สถาบันพระมหากษัตริย์ และเหตุการณ์บ้านเมืองนั้น อยู่ในสัดส่วนที่เท่ากัน คือ ร้อยละ 15.39

สรุปได้ว่า เนื้อหาของพระราชดำรัสเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2510-2515 นั้น จะเน้นเนื้อหาด้านคุณธรรม รองลงมาคือ พระราชกรณียกิจ สะท้อนให้เห็นว่าบทบาทของพระองค์ในการช่วยเหลือรัฐบาลนั้นยังไม่มากนัก ส่วนเนื้อหาเกี่ยวกับ สถาบันชาติ สถาบันพระมหากษัตริย์ และเหตุการณ์บ้านเมืองนั้นจะอยู่ในสัดส่วนที่เท่ากัน เนื่องมาจากภาวะของบ้านเมืองในขณะนั้นมีผลต่อความมั่นคงของชาติและสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการล่าอาณานิคมและสงครามเวียดนาม

พระราชกรณียกิจ

สามารถแบ่งพระราชกรณียกิจได้ 2 ประเภทใหญ่ ๆ ก็คือ

1. พระราชกรณียกิจที่ทรงเสด็จประพาสต่างประเทศและต้อนรับทูตานุทูตต่างประเทศ
2. พระราชกรณียกิจที่ทรงเยี่ยมเยียนราษฎรในถิ่นทุรกันดาร

พระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถในช่วงนี้นั้น จะเป็นพระราชกรณียกิจเนื่องมาจากการตามเสด็จในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ยังมีไม่ใช่เป็นพระราชกรณียกิจเนื่องในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถโดยตรง แต่ก็สามารถสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ของพระราชินี ซึ่งเป็นตัวแทนของสถาบันพระมหากษัตริย์ ในด้านการต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง อันเป็นพระราชกรณียกิจตามรูปแบบประเพณี หรือพิธีการต่าง ๆ ยังไม่มีบทบาทด้านการบริหาร การปกครองแต่อย่างใด

ดังได้มีผู้กล่าวถึงไว้ว่า บทบาทของพระเจ้าแผ่นดินควรจะมี คือ ในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์ของบ้านเมือง ในฐานะที่เป็นประมุขต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง รับพระราชสาส์น รับลาทูต พิธีกรรมต่าง ๆ (สุลักษณ์ ศิวรักษ์, 2539 : 78)

1. พระราชกรณียกิจที่ทรงเสด็จประพาสต่างประเทศและต้อนรับทูตานุทูตต่างประเทศ

พระราชดำรัสฯ ปี พ.ศ. 2510 ได้กล่าวถึงการเสด็จประพาสต่างประเทศ ในลักษณะที่ทำให้คณะบุคคลที่เข้าเฝ้าฯ เข้าใจถึงบทบาทและเหตุผลในการเสด็จประพาสในครั้งนี้

“การไปครั้งนี้ไม่เรียกว่าไป State Visit จะเรียกว่า Official Visit ก็เป็นได้ คือ State Visit นั้น เราจะมีโอกาสพบแต่เพียงประมุขของประเทศ หรือคนใหญ่คนโตในองค์การของรัฐบาลเท่านั้น เพราะเวลาจำกัด แต่ครั้งนี้ กลับได้พบปะสนทนากับคนหลายประเภท หลายอาชีพ หลายวัย ซึ่งล้วนแล้วแต่ต่างความเห็นกันทั้งนั้น

ทุกครั้ง ก่อนที่จะออกเดินทางไปต่างประเทศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีรับสั่งทุกคนที่จะตามเสด็จไปในขบวนเสด็จพระราชดำเนินมาเฝ้าฯ แล้วก็ทรงเตือนทุกคนว่า “การไปครั้งนี้ของพวกเรา เราทุกคนเปรียบเสมือนผู้แทนของคนไทยทั้งชาติ มีเรื่องราวหนักหนาทุกข์ร้อนอย่างไรก็ให้อวดเอาเบาสู้อย่างนิกวาดภาพว่าจะไปเที่ยวสนุกจะได้ไม่ผิดหวัง” (สำนึกพระราชเสาวนีย์, 2516:138) จะเห็นได้ว่าการอ้างอิงถึงพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้นเป็นหลักฐานที่หนักแน่นถึงเหตุผลในการไปได้อย่างดี เพราะการเสด็จประพาสต่างประเทศ อาจถูกมองได้ว่าเป็นการประพาสเพื่อความสนุก ดังนั้นการเริ่มต้นด้วยการให้ความเข้าใจนับเป็นการสื่อสารอย่างมีศิลปะ

นอกจากนี้พระราชดำรัสของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ยังมีเนื้อหาเพื่อชี้แจงอย่างตรงไปตรงมาเพื่อให้เกิดความเข้าใจในพระราชกรณียกิจการประพาสต่างประเทศ เนื่องจากอาจจะมีบุคคลบางกลุ่มไม่เข้าใจลักษณะพระราชกรณียกิจของพระองค์ เห็นได้จากพระราชดำรัสฯ ดังนี้

พระราชดำรัสฯ ปี พ.ศ. 2510

“การเสด็จพระราชดำเนินเยือนสหรัฐอเมริกาและแคนาดาคราวนี้นานถึงเดือนหนึ่ง แต่ก็ได้รับความสะดวกในเรื่องการขนคนหรือขนของ เพราะรัฐบาลของเราได้เช่าเครื่องบินทั้งลำถวาย ทำให้ได้พักผ่อนกันอย่างเต็มที่ มีบางคนไม่เข้าใจ พูดกันว่า “เสด็จฯ คราวใดทำไมถึงขนผู้คนตามเสด็จฯ มากมายก่ายกองเป็นขบวนโต จนต้องเช่าเครื่องบินทั้งลำ” ที่เขาพูดเช่นนี้ก็ก่อให้เกิดอภัยตอก เพราะพูดด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ว่าการไปอย่างนี้จะไม่ทราบได้เลยว่าจะเกิดอุปสรรคขัดข้องขึ้นเมื่อใด เพราะการไปในฐานะประมุขของประเทศ ย่อมมีปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นได้มากมาย หลายแง่ หลายมุม ... อย่างนี้แล้วจะไม่ให้เช่าเครื่องบินทั้งลำอย่างไรได้” (สำนึกพระราชเสาวนีย์, 2510:138-139)

สังเกตได้ว่าพระราชดำรัสฯ ที่เกี่ยวกับพระราชกรณียกิจนั้น นอกจากจะเป็นการบอกเล่าถึง เหตุการณ์ต่าง ๆ เนื่องมาจากพระราชกรณียกิจแล้ว ยังเป็นการทำความเข้าใจให้เกิดกับพลนิกร โดยทั่วไปถึงการเสด็จประพาสต่างประเทศ คือ การทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชนซึ่งเป็นหน้าที่ที่สำคัญเพื่อให้เป็นที่ยอมรับของนานาประเทศ ซึ่งอาจมีบุคคลเข้าใจผิดได้

อนึ่ง ในสมัยรัชกาลที่ 7 กรมพระกำแพงเพชร อัครโยธิน มักเสด็จไปต่างประเทศด้วยพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ของทางราชการ เมื่อกลับมาแล้ว ก็โปรดให้ฉายภาพยนตร์สู่มหาชน ผลปรากฏว่า ประชาชน นอกแคว้นของราชสำนัก พวกนักวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง (สุลักษณ์ ศิวรักษ์ , 2539 :44) ดังนั้น การสื่อสารกับผู้ฟัง ไม่ว่าจะป็นข้าราชการ หรือประชาชนนั้นจึงเป็นสิ่งจำเป็น

พระราชกรณียกิจในการต้อนรับทูตานุทูตจากต่างประเทศ สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันดีกับต่างประเทศ ดังพระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2512

“ความจริงข้าพเจ้าอยากมีโอกาสขอบใจและพบปะผู้มาอวยพรให้ทั่วถึง แต่บังเอิญวันนี้มีแขกสำคัญมา ต้องกลับไปรับ คนไทยคงรู้จักพระนามดีแล้ว เจ้าหญิงอเล็กซานดรา ที่เคยเสด็จมาเมืองไทยเมื่อหลายปีมาแล้ว คราวนี้เสด็จมากับสวามี มาเป็นแขก จึงต้องจำกัดเวลาพบปะกันสักหน่อย” (สำนักราชเลขาธิการ, 2516 :175)

2. พระราชกรณียกิจที่ทรงเยี่ยมเยียนราษฎรในถิ่นทุรกันดาร

พระราชกรณียกิจที่ทรงเยี่ยมเยียนราษฎรในถิ่นทุรกันดารนั้นสะท้อนให้เห็นถึงความใกล้ชิดซิดกันของพลนิกรและสถาบันพระมหากษัตริย์ ดังพระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2515

“การไปเยี่ยมราษฎรตามภาคต่าง ๆ ของเรา เหมือนเราไปได้เยี่ยมญาติพี่น้องที่อยู่ห่างไกล ราษฎรทุกคนพูดกับเราได้ทุกอย่าง อย่างคล่องแคล่ว ไม่เก้อเขิน เรื่องการใช้ราชาศัพท์ไม่เคยเกิดเป็นปัญหาเลย ส่วนมากเขาเรียกพระเจ้าอยู่หัว และข้าพเจ้าว่า คุณพ่อ คุณแม่... การไปเยี่ยมราษฎรทุกครั้ง ทำให้เราทั้งสองมีความสุขและชุ่มชื่นใจในไมตรีจิตของประชาชน... ความจริงที่เราได้ประสบกับตัวเองเช่นนี้ ทำให้เราทั้งสองตั้งใจแน่วแน่ว่า จะพยายามกระทำทุกสิ่งทุกอย่าง เพื่อตอบแทนบุญคุณและน้ำใจของประชาชนที่มีต่อเรา และครอบครัวของเรา” (สำนักราชเลขาธิการ, 2516:200) จากพระราชดำรัสพบว่าพระองค์ให้ความเป็นกันเองกับพลนิกร โดยทรงใช้คำว่า “ญาติพี่น้อง” ระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชน สะท้อนให้เห็นถึงพระบารมีของพระมหากษัตริย์และราชินีที่ปกแผ่ไปถึงประชาชนอย่างทั่วถึง

พระราชกรณียกิจทั้งสองด้านนี้เนื่องมาจากนโยบายสนับสนุนสถาบันพระมหากษัตริย์ของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์จนถึงรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร อันแสดงความจงรักภักดีและสนับสนุนองค์พระประมุขของประเทศในการเสด็จเยี่ยมเยียนประชาชน และเสด็จเยือนต่างประเทศ เพื่อให้ประเทศไทยเป็นที่ยอมรับของประชาชนและนานาชาติของตนเอง

สถาบันชาติ

ทรงมีพระราชดำรัสฯ เกี่ยวกับสถาบันชาติลักษณะดังนี้

1. ความเป็นเอกราชของชาติไทย
2. ความเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย

จากพระราชดำรัสฯ จะเห็นได้ว่าทรงกล่าวถึงสถาบันชาติ ในลักษณะของความเป็นเอกราชของไทยที่มีมากกว่า 700 ปี และเอกลักษณ์ของชาติไทยที่ไม่เหมือนชาติใด คือ การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขแม้จะประกอบด้วยคนหลายเชื้อชาติ หลายศาสนา ที่สำคัญประเด็นความเป็นเอกราชของชาติไทยนั้นเป็นที่สนใจของคนทั่วโลก เนื่องจากประเทศใกล้เคียงล้วนแล้วแต่ตกเป็นเมืองขึ้นของการล่าอาณานิคม และจากที่พระองค์ได้กล่าวถึงสถาบันชาติ มากกว่าสถาบันหลักอื่น ๆ ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงวาระความสำคัญของสถาบันนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาวะที่บ้านเมืองอยู่ในหัวเลี้ยวหัวต่อไม่ว่าจะเป็นปัญหาการแทรกแซงทางการเมืองของประเทศมหาอำนาจ และปัญหาคอมมิวนิสต์จากสงครามเวียดนามซึ่งมีผลโดยตรงต่อเอกราชของชาติไทยและสถาบันพระมหากษัตริย์ นอกจากนี้พระราชดำรัสฯ ที่ทรงกล่าวถึงสถาบันชาตินั้น ก็ยังแสดงถึงความภาคภูมิใจในเอกราชความเป็นไทยของประเทศไทยด้วย

1. ความเป็นเอกราชของชาติไทย

พระราชดำรัสฯ พ.ศ.2510

“ที่โต๊ะเสวยในคืนวันนั้น ข้าพเจ้านั่งข้างผู้สำเร็จราชการ และนายกรัฐมนตรีแคนาดา ถัดจากผู้สำเร็จราชการไปเป็นภรรยาของทูตฮอลแลนด์...เขาเองบอกว่า เขาไม่รู้จักเมืองทางด้านนี้ของโลกเลย เขาสงสัยว่าทำไมเมืองไทยจึงรอดปากเหยี่ยวปากกาครองเอกราชมาได้ถึง 700 ปี เท่าที่สังเกตคนไทยที่ตามเสด็จฯ มาในวันนี้ก็ดูอ่อนหวานช่างยิ้มไม่เห็นมีท่าทีดุเดือดที่จะเป็นนักรบเลย ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์พระราชินี Elizabeth น่ารักเหลือเกิน หันไปอธิบายว่า การที่คนไทยอ่อนหวานนี้ ไม่ได้หมายความว่าต้องเป็นคนที่ปวกเปียก อ่อนหวาน สุภาพ แต่อาจจะทรหดและเข้มแข็งที่สุดก็ได้

ทั้งสองคนก็เลยถามว่า ทำไมไทยถึงรักษาเอกราชไว้ได้ทั้ง ๆ ที่สมัยนั้นทรบกันอยู่ดีว่ามี ประเทศมหาอำนาจล้อมเมืองขึ้นอยู่ และในสมัยนั้นก็ยังไม่มียุद्धัน หรือองค์การสหประชาชาติช่วยกัน คอยเป็นตุลาการช่วยเหลือประเทศเล็ก ๆ เลย ข้าพเจ้าพยายามเลี้ยงที่จะไม่ตอบโดยวิธีหมกพวง เดียวกันเอง ก็บอกว่า “อาจจะเป็นเพราะคนไทยสามัคคีกัน หรือจะเป็นเพราะโชคช่วยด้วย กระทบ” (สำนักกราชเลขาธิการ,2516:157-8)

พระราชดำรัสที่ทรงกล่าวต่อคนสำคัญประเทศต่างนั้น แสดงให้เห็นถึงความถ่อมพระองค์ และวาทศิลป์ของพระองค์ด้วย โดยทรงพยายามเลี้ยงที่จะไม่ตอบคำถามโดยเป็นการชมตัวเอง ด้วยการใช้คำว่า “โชคช่วย” แม้ว่าโดยทั่วไปเราต่างทราบดีว่าโชคอย่างเดียวไม่สามารถทำให้คนไทยมีเอกราชมาจนถึงทุกวันนี้แน่นอน

2. ความเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย

เอกลักษณ์หนึ่งที่ทรงถ่ายทอดผ่านพระราชดำรัสด้วยความชื่นชมคือ การที่เมืองไทยนั้นแม้ว่าจะประกอบไปด้วยคนหลายเชื้อชาติ หลายศาสนา แต่ก็สามารถอยู่ร่วมกันได้ด้วยความสะดวก โดยทรงใช้คำว่า “เป็นตัวของตัวเอง” ซึ่งแสดงถึงความมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของประเทศ โดยนอกจากจะทรงอ้างอิงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อยืนยันความไม่ซ้ำแบบใครนี้แล้ว ยังทรงอ้างอิงถึงหนังสือพิมพ์ชาวต่างประเทศเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2515

“เท่าที่ได้ตามเสด็จพระเจ้าอยู่หัวไปต่างประเทศมากมายหลายประเทศแล้วรู้สึกว่ามีเมืองไทยของเรา และคนที่อยู่บนผืนแผ่นดินนี้ ไม่เหมือนกับคนในประเทศอื่นเปรียบเทียบกันไม่ได้เลย เรามีอะไรที่พิเศษจริง ๆ ตั้งแต่ไหนแต่ไรมา บ้านเมืองของเรา ไม่เคยมีการรบราฆ่าฟันในเรื่องศาสนา อยู่ร่วมกันมาได้อย่างสงบสุข ทั้งที่บ้านเมืองของเราประกอบด้วยชนหลายชาติ หลายเชื้อชาติ หลายศาสนาด้วยกัน...นี่แหละ ที่ข้าพเจ้าจะขอพูดอย่างภาคภูมิใจว่า เมืองไทยของเราเปลี่ยนแปลงจริง ๆ อย่างที่นักหนังสือพิมพ์ชาวต่างประเทศว่า...เพราะผืนแผ่นดินนี้ได้ให้ความร่มเย็นเป็นสุขแก่ผู้พำนักพักพิง ตลอดมาจนตราบเท่าทุกวันนี้ ด้วยความเป็นตัวของตัวเอง ไม่ซ้ำแบบใคร” (สำนักกราชเลขาธิการ,2516:201-203)

เหตุการณ์บ้านเมือง

เหตุการณ์บ้านเมืองจากพระราชดำรัสฯ นั้นมี 2 สถานการณ์ใหญ่ ๆ

1. บ้านเมืองในสภาวะหัวเลี้ยวหัวต่อ
2. นิสิต นักศึกษา มีบทบาทสำคัญต่อบ้านเมือง

เห็นได้ว่าช่วงระยะเวลาดังกล่าวเป็นช่วงระยะเวลาหัวเลี้ยวหัวต่อของบ้านเมือง ทั้งเรื่องของการปกครองระบอบพ่อขุน หรือแม้แต่การเคลื่อนไหวขององค์กรนิสิตนักศึกษา สะท้อนให้เห็นได้ชัดเจนจากพระราชดำรัส

1. บ้านเมืองในสภาวะหัวเลี้ยวหัวต่อ

บ้านเมืองไทยขณะนี้ได้ชื่อว่าเป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ ไม่เพียงแต่เฉพาะต้องเป็นเหตุการณ์ 14 ตุลาคมเท่านั้น เนื่องจากปัญหาผู้ก่อการร้าย และความยากจนของบ้านเมือง เป็นเหตุผลหนึ่งที่นโยบายแห่งเอ็นทางการเมืองและเน้นการพัฒนาของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์จึงได้เกิดขึ้น พระราชดำรัสที่ทรงพระราชสะท้อนถึงภาวะบ้านเมืองขณะนั้นได้เป็นอย่างดี

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2514

“เวลานี้ทุกคนก็รู้แล้วว่าบ้านเมืองของเราอยู่ในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ ประเทศเราเป็นประเทศเล็ก ยังยากจนอยู่ จึงต้องการกำลังใจ กำลังสมอง ความมุ่งมั่นของคนที่จะช่วยผลักดันเสริมสร้างให้บ้านเมืองของเรารอดพ้นอยู่ได้ คงความเป็นไทยอยู่ได้ในบ้านเมืองนี้

ข้าพเจ้าเองได้พบปะพูดคุยกับพวกที่มาจากต่างประเทศหลายแห่ง ไม่ว่าจะชาติใดภาษาใด ซึ่งเขามาทลก็เห็นว่าเมืองไทยนี้ถึงไม่เรียกว่าเมืองสวรรค์ ก็เป็นเมืองที่ให้ความร่มเย็นให้ความสุขได้ไม่ใช่น้อย เช่น ข้าวของก็ถูกกว่าที่อื่นเป็นอันมาก บางประเทศเพื่อนบ้านได้ข้าวว่าแค่อาหารพื้น ๆ เช่นปลาช่อนราคาตัวละตั้ง 60 บาท เมืองไทยของเราจึงดีกว่ามากทีเดียว”(สำนักพระราชเลขานุการ ,2516:188)

2. นิสิต นักศึกษามีบทบาทสำคัญต่อบ้านเมือง

เราจะเห็นการเคลื่อนไหวของนิสิต นักศึกษาผ่านพระราชดำรัสได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถยังแสดงให้เห็นถึงความใกล้ชิดของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับนักศึกษา โดยได้มีการวินิจฉัยถึงนิสัยของนักศึกษาว่าใช้พลังควบคู่กับปัญญา

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2515

“มีอีกเรื่องหนึ่งที่ชาวต่างประเทศพูดกัน วิचारณ์กันมากก็คือ เรื่องนิสิต นักศึกษาของไทย จนเคยกราบบังคมทูลถามพระเจ้าอยู่หัวว่า ทำไมนิสิต นักศึกษาของไทย จึงเรียบร้อยเป็นพิเศษ โดยเฉพาะกับครูบาอาจารย์ คนแก่คนเฒ่า ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น เขากราบบังคมทูลว่าขึ้นชื่อว่า student ควรมีความคิดเห็นที่แหวกแนว รุนแรง ใหม่ ต่อต้านเสมอ...

พระเจ้าอยู่หัวได้ทรงอธิบายให้เขาฟังถึงแนวความคิดของนิสิต นักศึกษาไทย ซึ่งพระองค์คลุกคลีมาด้วยกว่า 20 ปีแล้วว่า นิสิตนักศึกษาของเรา เท่าที่ได้ทรงสังเกตมา แหกแนวไม่ใช่เล่นเหมือนกัน แต่คนละตำรับตำรากันเท่านั้น...

ตามพระราชวินิจฉัยของพระเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่า นิสิตนักศึกษาของเรา สมัยใหม่ ถ้ายุคใหม่ไหนๆ เขารู้จักประหยัดการเดินขบวน เขารู้ดีว่า บ้านเมืองของเรายิ่งยากจนนัก พี่น้องเพื่อนร่วมชาติส่วนใหญ่กำลังต้องการความช่วยเหลือจากเขามาก พระเจ้าอยู่หัวทรงทราบดีว่า นิสิต นักศึกษาของเรา ใช้พลังหนุ่มสาวของเขาควมไปกับปัญญา" (สำนักพระราชพิธี, 2516:201-203)

เห็นได้ว่าเหตุการณ์บ้านเมืองผ่านพระราชดำรินั้นสะท้อนให้เห็นข้อถกเถียงสองขั้ว คือ นักศึกษา และภาวะคับขันที่ต้องใช้ระบอบเผด็จการ ซึ่งสองขั้วต่างนี้เองที่มีบทบาทนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมครั้งใหญ่ 14 ตุลาคม 2516

สถาบันพระมหากษัตริย์

สถาบันพระมหากษัตริย์นั้นทรงดำรงอยู่ในลักษณะดังนี้

1. พระปรีชาสามารถของพระมหากษัตริย์ของไทย
2. สถาบันพระมหากษัตริย์กับประชาชน

เนื่องจากเหตุการณ์บ้านเมืองที่มีภัยคอมมิวนิสต์นั้นส่งผลต่อระบอบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มีกษัตริย์เป็นประมุข แม้ว่าในขณะนั้นจะเป็นการปกครองแบบเผด็จการทหารก็ตาม พระราชดำรัสสะท้อนให้เห็นว่าประชาชนเป็นแรงสนับสนุนที่สำคัญให้มีระบอบกษัตริย์ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

1. พระปรีชาสามารถของพระมหากษัตริย์ของไทย

พระราชดำรัสที่ทรงกล่าวถึงสถาบันพระมหากษัตริย์นั้น เนื่องมาจากพระราชกรณียกิจที่ทรงตามเสด็จประพาสต่างประเทศ โดยทรงได้เล่าถึงการตอบคำถามของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการกล่าวถึงสถาบันพระมหากษัตริย์ ทำให้เราทราบถึงนโยบายของพระมหากษัตริย์ที่ทำให้เราเป็นเอกราชได้อย่างกระชับ และเข้าใจง่าย

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2510

"พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับหน้าที่ตอบคำถามต่าง ๆ โดยไม่หยุดพระโอษฐ์เลย แต่เราก็มีรัฐมนตรีต่างประเทศนั่งฟังอยู่ด้วย เพื่อให้เป็นการถูกต้องตามระบอบประชาธิปไตย..."

เช่นเขาถามว่าเมืองไทยมีเอกราชมานานเท่าไรแล้ว เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น รับสั่งว่าเพราะคนไทยมีความสามัคคีกลมเกลียวกันดีในประเทศชาติ เคยดีเสมอมา และผู้นำของคนไทยนั้นก็รู้ดีว่าการปิดเมือง ไม่ยอมติดต่อกับชาวต่างประเทศเป็นอันตรายมากต่อเอกราชของไทย เพราะกำลังของเราเทียบไม่ได้เลยกับกำลังของประเทศมหาอำนาจที่กำลังแสวงหาเมืองขึ้น นโยบายการเปิดเมือง กับการติดต่อชาวต่างประเทศนี้เริ่มตั้งแต่ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงแม้ว่าสมัยนั้นยังไม่ค่อยจะทรงไว้วางใจชาวต่างประเทศนักก็ดี แต่เนื่องด้วยทรงพระปรีชาญาณ ทรงเห็นการณ์ไกล จึงได้ใช้นโยบายค่อยผ่อนไปในการติดต่อกับต่างประเทศเหมือนกับค่อย ๆ แ้มบานประตูเมืองออกต้อนรับแขกเมือง ทรงเห็นว่า อะไรควรเจริญก้าวหน้าก็ควรให้เป็นไป ไม่แข็งขืนเอาไว้ และทรงอนุญาตให้มีเสรีภาพในการถือศาสนา ทรงสนับสนุนทุกศาสนา โดยจะเห็นได้ว่ารัชกาลที่ 4 พระราชทานที่ดินให้แก่พระในศาสนานิกายทั้ง Catholic และ Protestant อาจจะเป็นนโยบายผ่อนสั้นผ่อนยาวอย่างนี้ก็ได้ที่ทำให้เรารอดตัวมาได้จนทุกวันนี้" (สำนักราชเลขาธิการ,2516:150)

2. สถาบันพระมหากษัตริย์กับประชาชน

พระราชดำรัสที่ทรงกล่าวถึงสถาบันพระมหากษัตริย์กับประชาชนนั้น สะท้อนให้เห็นอย่างดีว่าสถาบันพระมหากษัตริย์อยู่ได้เพราะการสนับสนุนจากประชาชน โดยแสดงให้เห็นว่าความผูกพันนี้ปรากฏมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 โดยในบริบทนี้พระองค์ได้กล่าวถึงพระมหากษัตริย์คุณของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเกือบทุกปี

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2515

"ทุกครั้งที่ข้าพเจ้าเคยตามเสด็จไปในที่ต่าง ๆ ไม่ว่าในพระนครหรือต่างจังหวัด ข้าพเจ้าได้ตระหนักในน้ำใจ ไมตรีของประชาชน ที่แสดงออกทางแวตตา และท่าทาง ทำให้ข้าพเจ้าเข้าใจดีว่าเหตุใดสมเด็จพระบูรพมหากษัตริย์ราชเจ้าของไทย เช่น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงรักราษฎรของพระองค์เป็นนักหนา และเหตุใดความรัก ความผูกพันระหว่างพระมหากษัตริย์กับราษฎร จึงได้แน่นแฟ้น ยั่งยืนมาจนถึงทุกวันนี้" (สำนักราชเลขาธิการ,2516:199-200)

คุณธรรม

คุณธรรมนั้นสามารถแบ่งได้ดังนี้

1. ความเจริญในจิตใจของคนไทย ได้แก่ ความเมตตา ความรักในเพื่อนมนุษย์
2. การรู้จักใช้ปัญญา การอดทนอดกลั้นต่อความคิดของแต่ละฝ่าย
3. ความรับผิดชอบต่อบ้านเมือง

สังเกตได้ว่าคุณธรรมที่สอนนั้นแม้ว่าจะเป็นคุณธรรมที่เป็นสากลทั่วไปคือเรื่องความเมตตาธรรม แต่จากตัวอย่างที่ยกขึ้นมานั้นเห็นได้ว่ายกตัวอย่างจากนิสิตนักศึกษา คุณธรรมนอกจากจะบอกแก่ประชาชนทั่วไป แต่ทรงเน้นไปที่นิสิตนักศึกษา ซึ่งเป็นหัวใจของการเคลื่อนไหวของบ้านเมืองในขณะนั้น

1. ความเจริญในจิตใจของคนไทย ได้แก่ ความเมตตา ความรักในเพื่อนมนุษย์

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2510

“ขอย่อใจความเล่า ๆ มาดังนี้ ทรงเล่าพระราชทานชาวอเมริกันว่า “ความคิดดั้งเดิมของบรรพบุรุษของไทยเราเมื่อหลายศตวรรษมาแล้วที่สร้างศาลาตามที่แตกต่างกัน เช่น ในวัด หรือริมทางเดินในป่าก็ดี ล้วนเกิดจากความเมตตา ความรัก ห่วงใยในเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ที่ต้องสัญจรไปมาจากที่ไกล ๆ จะได้ใช้ที่นั่นเป็นที่อาศัยหลบแดดหลบฝน และตามศาลาจะมีโถ่งน้ำและบางครั้งก็มีของแห้ง เช่น ข้าวสารและของที่สำคัญต่าง ๆ สำหรับผู้ที่ขาดเหลืออยู่ด้วย” ข้าพเจ้าได้ฟังแล้วก็ตั้งใจที่ได้ทรงมีโอกาสเล่าให้ชาวต่างประเทศรู้ว่า “ความเป็นผู้เจริญแล้ว ความสว่างในด้านจิตใจของคนไทยเรานั้นมีมาช้านาน” ข้าพเจ้าจึงได้นำแนวพระราชดำรัสนี้มาใช้บ้าง เมื่อครั้งไปแจกอนุปริญาบัตรที่โรงพยาบาลศิริราช โดยหวังที่จะกระตุ้นให้คนในปัจจุบันนี้หยุดนึกถึงความเจริญทางจิตใจบ้าง เพราะรู้สึกว่เดี๋ยวนี้หยุดนิ่ง หรือถอยหลังนิดหน่อยเสียแล้ว มีแต่ความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุที่รุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว” (สำนักราชเลขาธิการ,2516:141-142)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2512

“ความจริง คนไทยเราเป็นชนชาติที่เจริญมานานแล้ว รู้จักคิดอะไรให้บังเกิดผลดี เช่น นิสิตนักศึกษาอุตสาหออกไปช่วยพัฒนาตามหมู่บ้าน ในระหว่างปิดภาคการศึกษา อุตสาหกรรมช่วยถวายในวันเฉลิมฯ สโมสร สมาคม บางแห่งออกไปเลี้ยงอาหารเด็ก แจกสิ่งของเครื่องใช้ เพื่อเป็นที่ระลึกสำหรับในวันเกิดข้าพเจ้า สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นการแผ่เมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ เป็นการทำความดีทั้งสิ้น คนไทยเราฉลาด จึงรู้ว่าการช่วยกันคนละไม้ละมือ ทำความดี ทำประโยชน์ให้แก่หมู่คณะและชาติบ้านเมือง เป็นสิ่งที่ควรกระทำอย่างยิ่งในปัจจุบันนี้ เพราะมนุษย์จำต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จึงควรช่วยกันทำงาน แบ่งเบาภาระ คนมีก็แบ่งให้คนยากจน เป็นการแบ่งกันกินแบ่งกันใช้ เพื่อให้เกิดความผาสุกของส่วนรวม สมดังพุทธดำรัสของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ตรัสไว้ว่า “ความเมตตาเป็นเครื่องค้ำจุนโลก” (สำนักราชเลขาธิการ:2516,176)

2. การรู้จักใช้ปัญญา การอดทนอดกลั้นต่อความคิดของแต่ละฝ่าย

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2515

“ข้าพเจ้าเคยอ่านพบในหน้าหนังสือพิมพ์ต่างประเทศว่า มีบางประเทศถึงกับฆ่ากันตายด้วยเรื่องศาสนา ศพทิ้งเกลื่อนกลาดเก็บไม่ทัน จนแรงลงกิน แต่เรื่องอย่างนี้ เมืองไทยของเราไม่เคยมี เราเคยมีแต่ความเห็นอกเห็นใจกัน รู้จักอดทนอดกลั้น อดทนต่อความรู้สึกนึกคิดของแต่ละฝ่าย เช่นนี้จะไม่ให้พูดว่าเมืองไทยพิเศษได้อย่างไร

มีอีกเรื่องหนึ่งที่ชาวต่างประเทศพูดกัน วิจารณ์กันมากก็คือ เรื่องนิสิต นักศึกษาของไทยว่า เคยกราบบังคมทูลถามพระเจ้าอยู่หัวว่า ทำไมนิสิต นักศึกษาของไทย จึงเรียบร้อยเป็นพิเศษโดยเฉพาะกับครูบาอาจารย์ คนแก่คนเฒ่า ทำไมถึงเป็นเช่นนั้น

ตามพระราชวินิจฉัยของพระเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่า นิสิตนักศึกษาของเรา สมัยใหม่ ล้ำยุค ไม่ใช่บ่อย เรารู้จักประหยัดการเดินขบวน เรารู้ดีว่า บ้านเมืองของเรายังยากจนนัก พี่น้องเพื่อนร่วมชาติส่วนใหญ่กำลังต้องการมาก พระเจ้าอยู่หัวทรงทราบดีว่า นิสิต นักศึกษาของเรา ใช้พลังหนุ่มสาวของเขาควมไปกับความช่วยเหลือจากเขาปัญญา” (สำนักราชเลขาธิการ, 2516 :201-203)

3. ความรับผิดชอบต่อบ้านเมือง

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2514

“รู้สึกยินดีเหลือเกิน ปลายปลื้มที่ทุกคนมาชุมนุมกัน พร้อมเพรียงในวันนี้เป็นนิมิตอันดีอย่างยิ่ง จึงขอถือโอกาสชักชวนทุก ๆ คนให้ตั้งใจปฏิญาณร่วมกันกับข้าพเจ้าด้วยว่า ต่อไปนี้เราทั้งหลายจะขอมีความรับผิดชอบในสวัสดิภาพของบ้านเมืองอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กเรื่องน้อยหรือเรื่องใหญ่อย่างไร ถ้าหากเราอยู่ในฐานะที่จะรับผิดชอบได้แม้ในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ เราก็จะไม่เพียงแต่ยกไหล่และบอกว่า เรื่องนี้เรื่องเล็กไม่น่าทำหรือไม่คุ้มค่า ไม่สมเกียรติแก่เรา เราจะไม่นึกอย่างนั้น เราจะนึกว่าใครมีโอกาสอย่างไรที่จะส่งเสริมช่วยเหลือเพื่อให้กิจการของบ้านเมืองทุก ๆ ด้านเจริญไปได้ เราก็จะกระทำกัน” (สำนักราชเลขาธิการ, 2516:187)

กลวิธีในการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ

รูปแบบโดยรวมของพระราชดำรัสในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา พ.ศ. 2510-2515 นั้น พบว่าพระองค์ทรงเริ่มต้นด้วยการขอใจในไมตรีจิตของผู้เข้าเฝ้าฯ ที่มาถวายชัยมงคล จากนั้นพระองค์ทรงเล่าถึงพระราชกรณียกิจ รวมถึงฝากคุณธรรมไว้เพื่อให้ปฏิบัติ จบท้ายด้วยการพระราชทานพรแก่ทุกคน และขอใจ

จากการวิเคราะห์ผู้วิจัยพบว่าพระราชดำรัสนั้นสะท้อนให้เห็นความน่าเชื่อถือของพระองค์ในด้านคุณธรรม และด้านความปรารถนาดีต่อประเทศชาติ พระราชดำรัสเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษานั้นมีวัตถุประสงค์ที่จะโน้มน้าวใจให้พลกนิกรประพฤติปฏิบัติดีเพื่อชาติบ้านเมือง โดยทรงยกคุณธรรมที่สำคัญเพื่อให้ยึดถือ ที่น่าสนใจคือ แม้พระราชดำรัสในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถนั้น มีการใช้ภาษาเพื่อโน้มน้าวอารมณ์ผู้ฟังให้คล้อยตาม ให้รู้สึกรักชาติ แต่ก็ตั้งอยู่บนเหตุและผล มีการอ้างอิงเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือในตัวเองด้วย โดยเราสามารถพิจารณาตามตัวอย่าง ดังนี้

มทวะ คือ ความอ่อนโยน ทรงใช้อำนาจในหน้าที่ (Authoritative) เพียงเพื่อขอความสนับสนุนจากประชาชน พระราชดำรัสของพระองค์แสดงถึงบทบาทพระราชินีแห่งสถาบันพระมหากษัตริย์ ที่มีความเป็นกันเอง สะท้อนความรักชาติบ้านเมืองในบุคลิกภาพ

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2510

“อยากให้ทุกคนทราบทั่วถึงแม้ว่าจะอยู่ในฐานะตำแหน่งที่สูงส่ง แต่ข้าพเจ้าก็ยังคงต้องการความสนับสนุนเป็นอย่างมากจากทุก ๆ คน เพื่อจะได้มีกำลังใจและกำลังกายทำงานที่เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ” (สำนักพระราชเลขานุการ , 2510 : 137)

พระราชดำรัสของพระองค์สะท้อนให้คุณธรรมทศพิธราชธรรม อโภช คือ การไม่โกรธ รู้จักที่จะให้อภัย (Forgiving) เนื่องด้วยมีบางคนไม่เข้าใจในพระราชกิจของพระมหากษัตริย์และราชินี โดยทรงอธิบายด้วยการพรรณนาความเพื่อให้ผู้ที่ไม่เข้าใจได้เห็นภาพชัดเจนขึ้นด้วยความอ่อนโยน (มทวะ) ไม่ถือพระองค์

“การเสด็จพระราชดำเนินเยือนสหรัฐและแคนาดาคราวนี้นานถึงเดือนหนึ่ง แต่ก็ได้รับความสะดวกในเรื่องการขนคนหรือขนของ เพราะรัฐบาลของเราได้เช่าเครื่องบินทั้งลำถวาย ทำให้ได้พักผ่อนกันอย่างเต็มที่ มีบางคนไม่เข้าใจ พูดกันว่า “เสด็จฯ คราวใดทำไมถึงขนผู้คนตามเสด็จฯ มากมายกายกองเป็นขบวนโต จนต้องเช่าเครื่องบินทั้งลำ” ที่เขาพูดเช่นนั้นก็น่าให้อภัยดอก เพราะพูดด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ว่าการไปอย่างนี้จะไม่ทราบได้เลยว่าจะเกิดอุปสรรคขัดข้องขึ้นเมื่อใด เพราะการไปในฐานะประมุขของประเทศ ย่อมมีปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นได้มากมาย

หลายแง่ หลายมุม ขออธิบายให้ทราบทั่วๆ ไป ประมุขของประเทศโดยทั่วไป ขณะที่อยู่ระหว่างการเยี่ยมเยียนประเทศต่าง ๆ นั้น จะต้องอยู่ภายใต้หมายกำหนดการตลอดเวลา ไม่มีเวลาที่จะเตรียมอะไรเอง ต้องมีวาระอยู่กับการออกงาน พบคนนั้น พบคนนี่ จับมือกับคนวันละพัน ๆ ทุกหนทุกแห่ง จะต้องมีการแลกเปลี่ยนเหรียญตรา ของขวัญ ของสมนาคุณ ซึ่งล้วนเป็นเรื่องสำคัญ และล้วนเป็นเรื่องที่ทำความหนักใจให้แก่เหล่าราชเลขา และผู้ที่ติดตามไปในขบวน ผู้ที่มีการรับผิดชอบในเรื่องของขวัญ เหรียญตรา ของสมนาคุณ จะต้องรับผิดชอบดูแลกระเป๋าถึง 50-60 ใบ อย่างนี้แล้วจะไม่ให้เข้าเครื่องบินทั้งลำอย่างไรได้" (สำนักพระราชพิธีการ, 2510:138-139)

ทรงใช้ความมีอำนาจหน้าที่ (Authoritative) เนื่องจากเป็นวันเฉลิมพระชนมพรรษา เพื่อโน้มน้าวอารมณ์และความรู้สึกของผู้ฟัง (Pathos) ในการปฏิบัติเพื่อชาติบ้านเมือง แสดงถึงความปรารถนาดีต่อประเทศชาติบ้านเมือง (Good Will)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2514

"รู้สึกยินดีเหลือเกิน ปลายปลื้มที่ทุกคนมาชุมนุมกัน พร้อมเพรียงในวันนี้เป็นนิมิตอันดีอย่างยิ่ง จึงขอถือโอกาสชักชวนทุก ๆ คนให้ตั้งใจปฏิบัติปฏิญาณร่วมกันกับข้าพเจ้าด้วยว่า ต่อไปนี้เราทั้งหลายจะขอมีความรับผิดชอบในสวัสดิภาพของบ้านเมืองอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กเรื่องน้อยหรือเรื่องใหญ่อย่างไร ถ้าหากเราอยู่ในฐานะที่จะรับผิดชอบได้แม้ในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ เราก็จะไม่เพียงแต่ยกไหล่และบอกว่า เรื่องนี้เรื่องเล็กไม่น่าทำหรือไม่คุ้มค่า, ไม่สมเกียรติแก่เรา เราจะไม่นึกอย่างนั้น เราจะนึกว่าใครมีโอกาสอย่างไรที่จะส่งเสริมช่วยเหลือเพื่อให้กิจการของบ้านเมืองทุก ๆ ด้านเจริญไปได้ เราก็จะกระทำกัน" (สำนักพระราชพิธีการ, 2514:187)

ทรงสร้างความรู้สึกเป็นเพื่อน (Friendly) แสดงให้เห็นความเป็นกันเองไม่ถือพระองค์ แสดงให้เห็นถึงความใกล้ชิด โดยทรงยกตัวอย่าง (Example or illustration) เหตุการณ์อันเป็นหลักฐานประมุขที่ทรงประสบด้วยตนเอง และตัวอย่างอื่นทำให้เกิดความเข้าใจได้ง่าย

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2515

"อันที่จริงความรู้สึกเช่นนี้ มิใช่เพิ่งเกิดขึ้นในวันสองวัน แต่ได้ค่อย ๆ เกิดมาเป็นเวลานานกว่า 20 ปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และข้าพเจ้า รู้สึกว่าได้รับความสนับสนุน เห็นอกเห็นใจจากประชาชนส่วนใหญ่มาช้านาน และได้ร่วมทุกข์ร่วมสุขจนรู้จักกันดี เราทั้งสองรู้ดีว่าถ้าแม้ไม่ได้รับความสนับสนุนจากปวงชนเช่นนี้แล้ว เราคงไม่ปฏิบัติงานให้แก่ส่วนรวมได้นานจนถึงบัดนี้

ทุกครั้งที่ข้าพเจ้าเคยตามเสด็จไปในที่ต่าง ๆ ไม่ว่าจะในพระนครหรือต่างจังหวัด ข้าพเจ้าได้ตระหนักถึงน้ำใจ ไมตรีของประชาชนที่แสดงออกทางแวตวา และท่าทาง ทำให้ข้าพเจ้าเข้าใจดีว่าเหตุใดสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าของไทย เช่น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่

หัว จึงทรงรักษาราชฎของพระองค์เป็นนักหนา และเหตุใดความรัก ความผูกพันระหว่างพระมหากษัตริย์กับราษฎร จึงได้แน่นแฟ้น ยั่งยืนมาจนถึงทุกวันนี้" (สำนักราชเลขาธิการ, 2516:199-200)

จากพระราชดำรัสนี้แสดงความสัมพันธ์เหตุไปสู่อะไรดังนี้

เหตุ ประชาชนสนับสนุน และมีไมตรีจิตต่อสถาบันพระมหากษัตริย์มาช้านาน

ผล พระมหากษัตริย์ไทยจึงรัก และผูกพันกับประชาชนอย่างแน่นแฟ้น

ทรงแสดงให้เห็นถึงการเข้ากับคนอื่นได้ง่าย (Congenial) นั่นก็คือประชาชนที่อยู่ห่างไกล นอกจากนี้พระจริยวัตรที่ทรงแสดงถึงในพระราชดำรัสสะท้อนความเป็นคนสุภาพ (Gentle)

ทรงใช้การบอกเล่า (Narration) เพื่อให้ผู้ฟังเห็นภาพและมีความรู้สึกร่วมกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นเรื่องที่เป็นหลักฐานประมุขมีใจที่น่าสนใจและน่าฟัง อันเป็นที่มาของความรู้สึกที่พระองค์ต้องการตอบสนองความมีน้ำใจของประชาชนอย่างจริงใจ (Good Will)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2515

"การไปเยี่ยมราษฎรตามภาคต่าง ๆ ของเรา เหมือนเราได้ไปเยี่ยมญาติพี่น้องที่อยู่ห่างไกล ราษฎรทุกคนพูดกับเราได้อย่างคล่องแคล่ว ไม่เก้อเขิน เรื่องการใช้ราชาศัพท์ไม่เคยเกิดเป็นปัญหาเลย ส่วนมากเขาเรียกพระเจ้าอยู่หัว และข้าพเจ้าว่า คุณพ่อ คุณแม่ หรือท่าน พวกชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ก็เรียกว่า พ่อ แม่ การไปเยี่ยมราษฎรทุกครั้งทำให้เราทั้งสองมีความสุข และชุ่มชื่นใจในไมตรีจิตของประชาชน ถึงแม้ว่าบางคนจะยากจนสักปานใด ถ้ามีข้าวของสิ่งใด เช่น ผลไม้ ดอกไม้ ก็นำมาถวาย บางคนแม้แต่พระที่ห้อยคออยู่ ก็ถอดออกถวายทันที บอกว่าของเขาศักดิ์สิทธิ์มาก ได้เคยคุ้มครองชีวิตเขาหลายครั้งแล้ว ข้าพเจ้ายังเคยทวงเขาว่าของดี ๆ น่าจะเก็บไว้กับตัว เพราะของเราทั้งสองมีอยู่บ้างแล้ว เขาก็ยืนยันว่า "ผมอยากให้ท่านติดตัวเอาไว้ จะได้คุ้มครองท่านทั้งสอง" เขาปรารถนาดี อยากให้พระศักดิ์สิทธิ์ของเขาได้คุ้มครองป้องกันพระเจ้าอยู่หัว ความจริงที่เราได้ประสบกับตัวเองเช่นนี้ ทำให้เราทั้งสองตั้งใจแน่วแน่ว่า จะพยายามกระทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อตอบแทนบุญคุณและน้ำใจของประชาชนที่มีต่อเรา และครอบครัวของเรา" (สำนักราชเลขาธิการ, 2515 : 199-200)

จากพระราชดำรัสที่พระองค์แสดงให้เห็นถึงวาทศิลป์ในการถ่ายทอดเรื่องราวได้อย่างน่าสนใจผ่านการเล่าเรื่อง ซึ่งสามารถแจ่มแจ้งด้วยการวิพากษ์แนวเรื่องเล่า ดังนี้

เหตุการณ์ "การไปเยี่ยมราษฎรตามภาคต่าง ๆ ของเรา เหมือนเราได้ไปเยี่ยมญาติพี่น้องที่อยู่ห่างไกล" และ "ถึงแม้ว่าบางคนจะยากจนสักปานใด ถ้ามีข้าวของสิ่งใด เช่น ผลไม้ ดอกไม้ ก็นำมาถวาย บางคนแม้แต่พระที่ห้อยคออยู่ ก็ถอดออกถวายทันที"

ตัวละคร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ ซึ่งประชาชนเรียกว่า พ่อและแม่กับราษฎรที่อยู่ห่างไกลที่มีความรักในกษัตริย์และราชินีไทย

จาก ต่างจังหวัดซึ่งเป็นถิ่นทุรกันดารของประเทศไทย

ความสัมพันธ์เชิงเวลา บริบทที่จอมพลถนอม กิตติขจรเป็นนายกรัฐมนตรี ปกครองด้วยรูปแบบเผด็จการแบบฟอซุน โดยได้มีนโยบายสนับสนุนสถาบันพระมหากษัตริย์

ความสัมพันธ์เชิงเหตุผล "การไปเยี่ยมราษฎรทุกครั้งทำให้เราทั้งสองมีความสุข และชุ่มชื่นใจใน 'โมตรจิตของประชาชน' ทั้งสองพระองค์มีความตั้งใจแน่วแน่ว่าจะทำทุกอย่างเพื่อตอบแทนบุญคุณและน้ำใจของประชาชน

แก่นของเรื่อง พระมหากษัตริย์ พระราชินีกับประชาชนมีความรักซึ่งกันและกัน

ผู้เล่าเรื่อง สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ โดยทรงเล่าเรื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาด้วยน้ำเสียงแสดงถึงความซาบซึ้งในน้ำใจของประชาชน

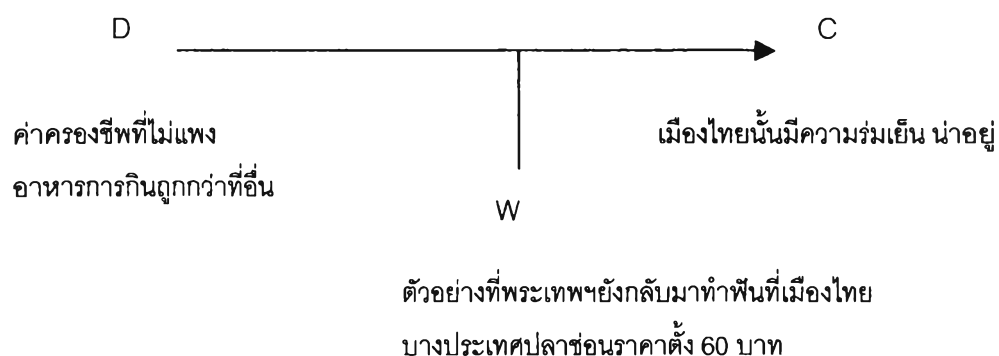
ผู้ฟัง ตัวแทนคณะต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ พระองค์เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาและประชาชนไทย

ทรงใช้การแสดงหลักฐานพยานบุคคล (Testimony) เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ โดยทรงอ้างอิงบุคคลที่น่าเชื่อถือ ได้แก่ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งเป็นพระธิดาของพระองค์เอง รวมถึงยกตัวอย่าง (Examples or illustrations) เพื่อให้เกิดภาพชัดเจน ทั้งนี้เกิดจากที่พระองค์ทรงได้ปฏิสัมพันธ์กับบุคคลหลากหลายจากการทรงประพาสตามเสด็จ

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2514

"ข้าพเจ้าเองได้พบปะพูดคุยกับพวกที่มาจากต่างประเทศหลายแห่ง 'ไม่ว่าชาติใดภาษาใด' ซึ่งเขามาพบก็เห็นว่าเมืองไทยนี้ถึงไม่เรียกว่าเมืองสวรรค์ ก็เป็นเมืองที่ให้ความร่มเย็นให้มีความสุขได้ไม่ใช่น้อย เช่นข้าวของก็ถูกกว่าที่อื่นเป็นอันมาก บางประเทศเพื่อนบ้านได้ข้าวว่าแค่อาหารพื้น ๆ เช่น ปลาช่อนราคาตัวละตั้ง 60 บาท เมืองไทยของเราจึงดีกว่ามากทีเดียว ถ้าทุก ๆ คนทุกท่านที่มาช่วยกัน ใครทำอะไรได้ ไปปรับปรุงคนที่อยู่ใกล้เคียงลูกหลาน เด็ก ๆ ให้คิดตรงทำตรงเสียตั้งแต่เด็ก และให้คิดว่าผลประโยชน์ของบ้านเมือง เป็นสิ่งสำคัญของประเทศชาติ แล้วก็รู้สึกว่าจะช่วยมากทีเดียว...อย่างลูกสาวของข้าพเจ้าเองเล่าให้ฟังว่า ค่าครองชีพที่อเมริกาแพงกว่าที่เมืองไทยมาก พิสูจน์ได้ก็โดยเขาไปเมืองนอกแล้ว แต่ต้องกลับมาทำฟัน มาถอนฟันที่เมืองไทย เพราะบอกว่าที่เมืองนอกแพงเหลือเกิน ถึงแม้ว่าที่นั่นจะเป็นเมืองสวรรค์ มีอะไรพร้อมก็ตามแต่ก็ต้องกลับมาทำฟันในเมืองไทยอยู่ดี" (สำนักราชเลขาธิการ, 2514:188)

ซึ่งจากการยกตัวอย่างนี้สามารถแสดงการอ้างจากเหตุไปผลด้วยแบบจำลองทูลมิน ดังนี้

ทรงใช้วิธีการเล่าเรื่อง (Narration) อธิบายข่าวลือของพระองค์ด้วยตัวพระองค์เองแสดงออกถึงความเป็นกันเอง เข้ากับผู้อื่นได้ง่าย (Congenial)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ.2510

“ข้าพเจ้าถูกถามปัญหาอย่างที่น่ากลัวและพยายามแอบตัวลีบอยู่นี้ คือเรื่องการใช้จ่าย เพราะว่าออกจะเป็นคนที่ทำข่าวเกรียวกราวบ้าง ในระยะนี้ในหนังสือพิมพ์ต่างประเทศ และในบางประเทศก็เกรียวกราวทีเดียว นักหนังสือพิมพ์เขาถามว่า “เสื้อผ้าของพระราชินีส่วนมากตัดที่ไหน” เพราะเขาอ่านตามหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งกล่าวว่า ข้าพเจ้าใช้เงินปีละ 10 ล้านบาท ปีเดียวนะ 10 ล้านบาท สำหรับแต่งตัวไม่ใช่ของรูปพรรณอื่น ๆ ข้าพเจ้าก็ตอบว่า “นั่นซี ฉันเองอ่านพบแล้วยังสะดุ้งเลย เพราะไม่นึกเลย ไม่รู้เลยว่า ตัวนี้รวยถึงขนาดนั้น” ก็เลยตอบเขาว่า “เสื้อผ้าส่วนมากนั้นตัดในเมืองไทย ที่ตัดเมืองนอกก็เฉพาะเวลาตามเสด็จฯ ไปต่างประเทศในฐานะเป็นผู้แทนของคนไทยเท่านั้น จึงจะใช้ช่างต่างประเทศ” เขาหัวเราะ บอกว่า “ไม่เป็นไร จะช่วยแก้ข่าวให้ ตัวเขาเองก็ไม่เชื่อเหมือนกัน เพราะว่าถ้าดูตามตัวเลข ปีละ 10 ล้านแล้ว รู้สึกว่าถ้าจะใช้ให้หมดปีละ 10 ล้านไม่ให้เหลือเลยสักแดงเดียวละก็ จะต้องซื้อเสื้อ Fur แพงที่สุด เปลี่ยนทุก ๆ เดือน แม้แต่ใส่นอนก็ต้องปักให้เต็มพริบไปหมด ไม่อย่างนั้นใช้ไม่หมดแน่” 10 ล้านเฉพาะแต่งตัว แต่เขาถามว่า “เมืองไทยนี้ต้องใช้ Fur หรือเปล่า” ก็บอกว่า “เมืองไทยขึ้นใช้ Fur ก็เหี่ยวตกตายนะซี” เขาบอกว่า “ถ้าอย่างนั้นจะใช้เข้าไปหมดอย่างไรปีละ 10 ล้านบาท” แล้วก็หัวเราะกันเองอย่างสนุกสนาน” (สำนักพระราชพิธีการ, 2510:151)

แสดงให้เห็นถึงความมีชีวิตชีวาของภาษา (Liveliness) คือเป็นแอนิเมชั่นซึ่งให้ผู้ฟังสรุปเอาเองว่าข่าวลือที่เกิดขึ้นนั้นจริงหรือไม่จริงเองจากเรื่องที่ทรงเล่า แสดงเหตุผลได้ดังนี้

- ข้อเสนอลหลัก ถ้าดูตามตัวเลข ปีละ 10 ล้านแล้ว รู้สึกว่าถ้าจะใช้ให้หมดปีละ 10 ล้านไม่ให้เหลือเลยสักแดงเดียวละก็ จะต้องซื้อเสื้อ Fur แพงที่สุด เปลี่ยนทุก ๆ เดือน
- ข้อเสนอรอง "เมืองไทยขึ้นใช้ Fur ก็เหี่ยวตกตายนะซี"
- ข้อสรุป เสื้อผ้าของพระราชินีใช้จ่ายปีละ 10 ล้านไม่น่าเป็นไปได้

ทรงแสดงให้เห็นถึงการเป็นคนไม่ขัดคอใคร (Agreeable) และเข้ากับคนอื่นได้ง่าย (Congenial) เป็นได้จากที่ทรงมีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนหลากหลายอย่างสุภาพ นอกจากนี้พระราชดำรัสยังแสดงให้เห็นถึงปรีชาสามารถของกษัตริย์ในอดีต โดยทรงอ้างจากพยานบุคคล (Testimony) ที่น่าเชื่อถือ โดยทรงใช้การเล่า (Narration) ซึ่งสร้างความเพลิดเพลินให้กับผู้ฟัง

พระราชดำรัสฯ พ.ศ.2510

"ที่โต๊ะเสวยในคืนวันนั้น ข้าพเจ้านั่งข้างผู้สำเร็จราชการ และนายกรัฐมนตรีแคนาดา ถัดจากผู้สำเร็จราชการไปเป็นภรรยาของทูตฮอลแลนด์ ซึ่งขณะนั้นเป็นหัวหน้าทูตในแคนาดา สุภาพสตรีคนนี้ช่างซักดี เขาเองบอกว่า เขาไม่รู้จักเมืองทางด้านนี้ของโลกเลย เขาสงสัยว่าทำไมเมืองไทยจึงรอดปากเหยี่ยวปากกาครองเอกราชมาได้ถึง 700 ปี เท่าที่สังเกตคนไทยที่ตามเสด็จฯ มาในวันนี้ ก็ดูอ่อนหวานช่างยิ้มไม่เห็นมีท่าทีดุเดือดที่จะเป็นนักรบเลย ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์พระราชินี Elizabeth นำรักเหลือเกิน หันไปอธิบายว่า การที่คนไทยอ่อนหวานนี้ ไม่ได้หมายความว่าต้องเป็นคนที่ถูกเปี้ยก อ่อนหวาน สุภาพ แต่อาจจะทรหดและเข้มแข็งที่สุดก็ได้"

ทั้งสองคนก็เลยถามว่า ทำไมไทยถึงรักษาเอกราชไว้ได้ทั้ง ๆ ที่สมัยนั้นทรบกันอยู่ดีว่ามีประเทศมหาอำนาจล่าเมืองขึ้นอยู่ และในสมัยนั้นก็ยังไม่มียูธัน หรือองค์การสหประชาชาติช่วยกัน คอยเป็นตุลาการช่วยเหลือประเทศเล็ก ๆ เลย ข้าพเจ้าพยายามเลี้ยงที่จะไม่ตอบโดยวิธีหมวกเดียวกันเอง ก็บอกว่า "อาจจะเพราะคนไทยสามัคคีกัน หรือจะเป็นเพราะโชคช่วยด้วยกรรมัง" นายกรัฐมนตรีแคนาดาบอกว่า "โชคอย่างเดียวไม่พอแน่ ๆ โชคนะไม่พอแน่ ๆ ที่จะนำประเทศให้รอดพ้นจากเงื้อมมือพวกล่าเมืองขึ้น ต้องอาศัยสมองที่เฉียบแหลมของผู้นำประเทศและนโยบายการต่างประเทศที่ยอดเยี่ยมของผู้นำสมัยนั้นด้วย" แกพูดเช่นนี้หลายครั้งข้าพเจ้ารู้สึกปลาบปลิ้มก็เลยเอามาเล่าสู่กันฟัง ข้าพเจ้าตอบไปว่า "คนไทยทุกวันนี้ก็ยังคงคิด ยังระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของรัชกาลที่ 5 อยู่เสมอ ที่ได้ทรงช่วยให้เราเป็นไทยทั้งกายและใจ トラบเท่าทุกวันนี้" (สำนักพระราชวัง, 2516:157-8)

จากพระราชดำรัสที่พระองค์แสดงให้เห็นถึงวาทศิลป์ในการถ่ายทอดเรื่องราวได้อย่างน่าสนใจผ่านการเล่าเรื่อง ซึ่งสามารถแจ่มแจ้งด้วยการวิพากษ์แนวเรื่องเล่า ดังนี้

เหตุการณ์ พระราชกรณียกิจการเสด็จฯ ประพาสต่างประเทศ ซึ่งชาวต่างประเทศต่างยกย่องประเทศไทยที่รักษาเอกราชมาได้จนทุกวันนี้ “เขาเองบอกว่า เขาไม่รู้จักเมืองทางด้านนี้ของโลกเลย เขาสงสัยว่าทำไมเมืองไทยจึงรอดปากเหยี่ยวปากกาครองเอกราชมาได้ถึง 700 ปี” และ “ทั้งสองคนก็เลยถามว่า ทำไมไทยถึงรักษาเอกราชไว้ได้ทั้ง ๆ ที่สมัยนั้นทรบกันอยู่ดีว่ามีประเทศมหาอำนาจล่าเมืองขึ้นอยู่ และในสมัยนั้นก็ยังไม่มียุद्धัน”

ตัวละคร สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ที่ทรงปลาบปลื้มที่ต่างชาติยกย่องเมืองไทย และทรงระลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กับคณะบุคคลสำคัญต่างประเทศที่ชื่นชมเมืองไทยที่สามารถรักษาความเป็นเอกราชมาได้ถึง 700 ปี

จาก “ที่โต๊ะเสวยในคืนวันนั้น ข้าพเจ้านั่งข้างผู้สำเร็จราชการ และนายกรัฐมนตรีนแคนาดา ถัดจากผู้สำเร็จราชการไปเป็นภรรยาของทูตฮอลแลนด์ ซึ่งขณะนั้นเป็นหัวหน้าทูตในแคนาดา”

ความสัมพันธ์เชิงเวลา บริบทที่จอมพลถนอม กิตติขจรเป็นนายกรัฐมนตรี ปกครองด้วยรูปแบบเผด็จการแบบพ่อขุน โดยได้มีนโยบายสนับสนุนสถาบันพระมหากษัตริย์ด้วยการสนับสนุนการเสด็จฯ เยือนประเทศต่าง ๆ ซึ่งในขณะนั้นเป็นช่วงเวลาที่มิสงครามเวียดนามอันกระทบต่อความมั่นคงของประเทศไทยเช่นกัน

ความสัมพันธ์เชิงเหตุผล เห็นได้ว่าการที่ประเทศไทยรอดพ้นเงื้อมมือจากประเทศมหาอำนาจ เพราะ “ข้าพเจ้าพยายามเสี่ยงที่จะไม่ตอบโดยวิธีชมพวกเดียวกันเอง ก็บอกว่า “อาจจะเป็นเพราะคนไทยสามัคคีกัน หรือจะเป็นเพราะโชคช่วยด้วยกรรมัง” นายกรัฐมนตรีนแคนาดาบอกว่า “โชคอย่างเดียวไม่พอแน่ ๆ โชคน่ะไม่พอแน่ ๆ ที่จะนำประเทศให้รอดพ้นจากเงื้อมมือพวกล่าเมืองขึ้น ต้องอาศัยสมองที่เฉียบแหลมของผู้นำประเทศและนโยบายการต่างประเทศที่ยอดเยี่ยมของผู้นำสมัยนั้นด้วย”

แก่นของเรื่อง บริชาสามารถของผู้นำทำให้ประเทศคงความเป็นเอกราช

ผู้เล่าเรื่อง สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ โดยทรงเล่าเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาด้วยน้ำเสียงแสดงถึงความภาคภูมิใจที่ความเป็นไทนั้นประกาศไปไกลถึงต่างประเทศ ผู้ฟัง ตัวแทนคณะต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ พระองค์เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาและประชาชนไทย

ทรงพยานบุคคล (Testimony) อ้างอิงซึ่งเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือได้แก่ภริยาของประธานาธิบดีนิกสัน เกี่ยวกับความแปลกและดีของคนไทย สร้างความน่าเชื่อถือให้กับข้อมูลข่าวสาร ซึ่งทรงใช้วิธีบอกเล่า (Narration) ซึ่งเกิดจากประสบการณ์ตรงอันเป็นหลักฐานปฐมภูมิ

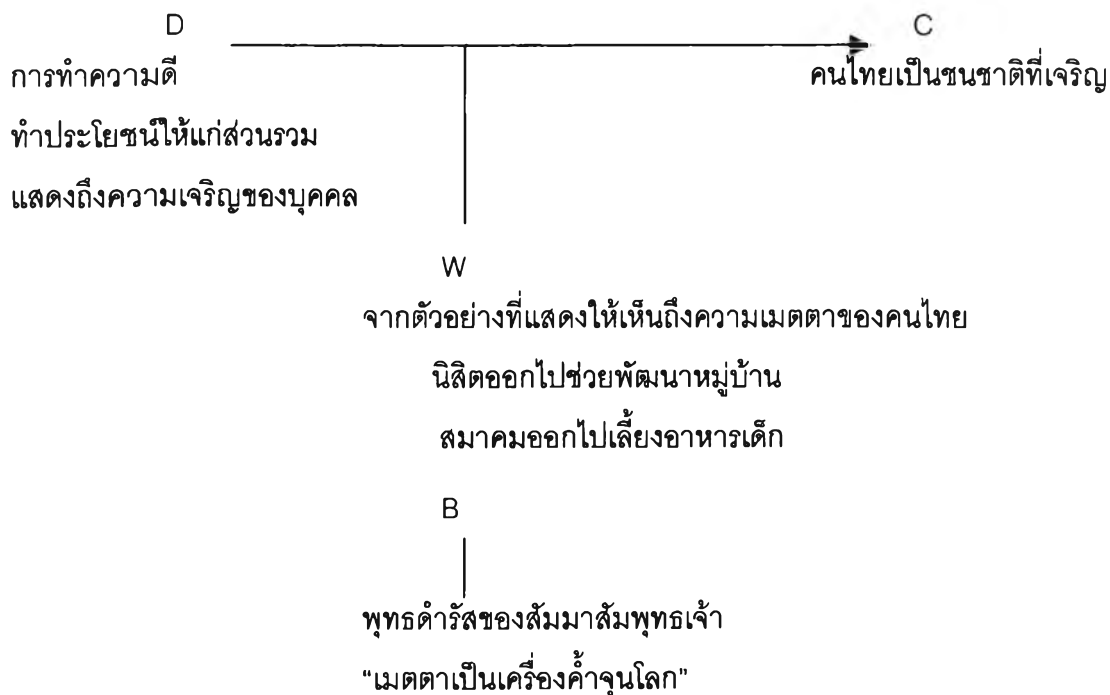
“เมื่อคราวประธานาธิบดีนิกสัน และภริยา มาเยี่ยมเมืองไทย ได้เห็นการต้อนรับอย่างอบอุ่น หนาฝ้าคังของพวกเราแล้วทำให้ปลื้มใจ เพราะเป็นสิ่งที่ดี มีความหมายถึงประเทศชาติ ตอนที่ Mrs.Nixon ไปเยี่ยมสภาอากาศ เจ้าหน้าที่สภาอากาศเล่าให้ Mrs.Nixon ฟังว่า ในวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระเจ้าอยู่หัวและในวันเกิดของข้าพเจ้า เจ้าหน้าที่สภาอากาศได้รับบริจาคโลหิตมากที่สุด ทำให้สามารถช่วยเหลือคน ช่วยชีวิตคนได้ทันท่วงที ได้ผลดีเป็นอันมาก Mrs.Nixon พูดว่า รู้สึกตื่นตันใจที่รู้ว่าคนไทยมีความคิดที่แปลกและดีเช่นนี้ บอกว่า ไม่เคยได้ยินจากไหนมาก่อนเลย นับว่าเป็นความคิดที่แปลก และเป็นแบบฉบับที่ดี เขารู้สึกซาบซึ้งในเรื่องนี้ด้วย(สำนักพระราชพิธีการ:2516,175-176)

พระราชดำรัสทรงทรงโน้มน้าวใจให้กระทำความดีนั้น ได้ทรงอ้างหลักคำสอน (Testimony) ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พร้อมยกตัวอย่าง (Examples or illustrations) โดยละเอียดจากเรื่องจริง

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2512

“ความจริง คนไทยเราเป็นชนชาติที่เจริญมานานแล้ว รู้จักคิดอะไรให้บังเกิดผลดี เช่น นิสิต นักศึกษาอุทิศตัวออกไปช่วยพัฒนาตามหมู่บ้าน ในระหว่างปิดภาคการศึกษา อุทิศตัวขายหญ้า ถวายในวันเฉลิมฯ สโมสร สมาคม บางแห่งออกไปเลี้ยงอาหารเด็ก แจกสิ่งของเครื่องใช้ เพื่อเป็นที่ระลึกสำหรับในวันเกิดข้าพเจ้า สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นการแผ่เมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ เป็นการทำความดีทั้งสิ้น คนไทยเราฉลาด จึงรู้ว่าการช่วยกันคนละไม้ละมือ ทำความดี ทำประโยชน์ให้แก่หมู่คณะและชาติบ้านเมือง เป็นสิ่งที่ควรกระทำอย่างยิ่งในปัจจุบันนี้ เพราะมนุษย์จำต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จึงควรช่วยกันทำงาน แบ่งเบาภาระ คนมีก็แบ่งให้คนยากจน เป็นการแบ่งกันกินแบ่งกันใช้ เพื่อให้เกิดความผาสุกของส่วนรวม สมดังพุทธดำรัสของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ตรัสไว้ว่า “ความเมตตาเป็นเครื่องค้ำจุนโลก” (สำนักพระราชพิธีการ:2512,175-176)

จากพระราชดำรัสสามารถแสดงเหตุผลจากหลักการทั่วไป ด้วยแบบจำลองทูลมิน ดังนี้

สังเกตได้ว่าเนื่องในบริบทนี้การเสด็จประพาสต่างประเทศได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลมีผลให้พระราชดำรัสบางส่วนใช้ภาษาต่างประเทศ เนื่องจากเป็นการเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นในต่างประเทศ กับชาวต่างประเทศ แต่ทรงได้มีการอธิบายความหมายเพื่อให้เกิดความเข้าใจ จำนวนภาษาเป็นแบบเรียบง่ายและเป็นกันเอง ที่สำคัญภาษาที่ใช้มีชีวิตชีวา มีความคมคาย มีเอเนอมีมีให้ผู้ฟังได้คิดและสรุปเอาเองด้วย เป็นการเว้นช่องจังหวะให้คิดตาม

การเล่าเรื่อง ซึ่งพระราชินีสามารถเล่าเรื่องได้อย่างน่าสนใจ และทำให้เกิดอารมณ์คล้อยตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องที่พระองค์ทรงเล่านั้นเป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้น และมักจะไม่ได้เกิดขึ้นกับสามัญชนทั่วไปจึงทำให้เรื่องราวของพระองค์เป็นที่น่าประทับใจต่อผู้ฟัง การอ้างอิงส่วนใหญ่ในบริบทนี้พระองค์ทรงใช้หลักฐานพยาน (Testimony) เป็นที่น่าสังเกตว่าพระราชดำรัสที่ทรงแสดงนั้นมีทั้งวัตถุประสงค์ให้เกิดความน่าเชื่อถือคือมีความเป็นเหตุเป็นผล และเกิดความรู้สึกคล้อยตามในขณะเดียวกันด้วย

การวิเคราะห์พระราชดำรัสผ่านช่วงบริบทต่าง ๆ ในอดีตนั้นไม่ต่างอะไรกับการฉายภาพซ้ำของเหตุการณ์บ้านเมือง และพระดำริของพระองค์ผ่านพระราชดำรัสอีกครั้งหนึ่ง

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงของประมวลพระราชดำรัสที่ทรงแสดงให้เห็นถึงวาทศิลป์ในการถ่ายทอดเรื่องราวได้อย่างน่าสนใจผ่านการเล่าเรื่อง ด้วยทฤษฎีเรื่องเล่า เพื่อให้เห็นภาพรวมของพระราชดำรัสและเหตุการณ์ในบริบทสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จนถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ดังนี้

เหตุการณ์ เหตุการณ์รอง พระราชกรณียกิจที่ทรงเสด็จประพาสต่างประเทศและต้อนรับทูตานุทูตต่างประเทศ “การไปครั้งนี้เรามีโอกาสพบไม่เพียงประมุขของประเทศ หรือคนใหญ่คนโตในองค์การของรัฐบาลเท่านั้น แต่ครั้งนี้กลับได้พบปะสนทนากับคนหลายประเภท” หรือ “บังเอิญวันนี้มีแขกสำคัญมา ต้องกลับไปรับ เจ้าหญิงอเล็กซานดรา ที่เคยเสด็จมาเมืองไทยเมื่อหลายปีมาแล้ว”

เหตุการณ์รอง พระราชกรณียกิจที่ทรงเยี่ยมเยียนราษฎรในถิ่นทุรกันดาร “การไปเยี่ยมราษฎรตามภาคต่าง ๆ ของเรา เหมือนเราได้ไปเยี่ยมญาติพี่น้องที่อยู่ห่างไกล ราษฎรทุกคนพูดกับเราได้ทุกอย่าง”

ตัวละคร สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถซึ่งมีพระราชกรณียกิจทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งเป็นมิ่งขวัญของชาวไทย และพระจริยวัตรงดงามเป็นที่ประจักษ์ของชาวต่างประเทศ, ราษฎรในถิ่นทุรกันดารและคณะทูตานุทูตต่างประเทศที่พระองค์ได้ทรงเยี่ยมเยียน

จาก บริบทรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจรที่รับมรดกการปกครองระบอบเผด็จการแบบพ่อขุน ซึ่งแม้ว่าพ.ศ. 2511 จะเปิดให้มีการใช้รัฐธรรมนูญและมีการเลือกตั้งในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2512 แต่ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2514 จอมพลถนอมได้รัฐประหารตนเอง และประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญ ยกเลิกพรรคการเมือง และประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2515 ซึ่งอำนาจเผด็จการแก่นายกรัฐมนตรี จนถึง 14 ตุลาคม 2516 วันที่นิสิต นักศึกษาได้รวมตัวกันเพื่อเรียกร้องรัฐธรรมนูญจนเกิดเหตุการณ์นองเลือดขึ้น

ความสัมพันธ์เชิงเวลา บริบทผู้นำยุคจอมพลสฤษดิ์ ถนอม ประภาสันนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระบรมราชินีนาถนั้นทรงเป็นที่เคารพสักการะ และเพื่อเพิ่มรากฐานของรัฐบาลให้มั่นคงจึงหันไปพึ่งพระบรมโพธิสมภารเพื่อการสนับสนุนและเพื่อความชอบธรรม พระมหากษัตริย์และพระราชินีได้แสดงพระองค์ทั้งในและต่างประเทศ

ความสัมพันธ์เชิงเหตุผล “เราทั้งสองตั้งใจแน่วแน่ว่า จะพยายามกระทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อตอบแทนบุญคุณและน้ำใจของประชาชนที่มีต่อเรา และครอบครัวของเรา”

แก่นของเรื่อง ความผูกพันระหว่างพระมหากษัตริย์กับราษฎรแน่นแฟ้น ยั่งยืน

ผู้เล่าเรื่อง สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ โดยทรงเล่าเรื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาด้วยน้ำเสียงแสดงถึงความซาบซึ้งในความรักและน้ำใจของราษฎรของพระองค์ และความภาคภูมิใจในความเป็นเอกราชของชาวไทยเป็นที่ประจักษ์แก่ชาวต่างประเทศ

ผู้ฟัง ตัวแทนคณะต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ พระองค์เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา

แม้ว่าพระราชกรณียกิจนั้นเกิดจากนโยบายเพื่อให้เกิดความชอบธรรมในรัฐบาลที่ปกครองด้วยระบอบเผด็จการ แต่เราปฏิเสธถึงความภาคภูมิใจในพระจริยวัตรของทั้งสองพระองค์ที่ปรากฏเป็นที่ชื่นชมของชาวต่างประเทศ และยังคงความปลื้มแก่พลกนิกรชาวไทยแม้ในถิ่นทุรกันดารไม่ได้ พระราชดำรัสเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถในปริบทยุคเผด็จการทหาร (รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จนถึง เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516) นั้นสะท้อนภาพของความเป็นพระราชนิที่ทรงมีจิตใจมุ่งมั่นที่จะกระทำทุกอย่างเพื่อประชาชนของพระองค์จากการที่พระองค์ได้ประจักษ์ถึงน้ำใจและความรักของประชาชนชาวไทยที่เรียกพระองค์ว่า “แม่” เนื่องมาจากพระราชกรณียกิจเยี่ยมเยียนประชาชนที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลนั่นเอง

2. ยุคประชาธิปไตยเบ่งบานหลัง 14 ตุลา

(ปริบทการเมืองไทยรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ จนถึง เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519)

รัฐบาลพระราชทานหลังระบอบเผด็จการ

เมื่อจอมพลถนอม กิตติขจร กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งนายสัญญา ธรรมศักดิ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และองคมนตรี เป็นนายกรัฐมนตรี มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสมาชิกสภาแห่งชาติขึ้น 2346 นาย และให้มีการเลือกสมาชิกสภานิติบัญญัติจากสมาชิกขึ้น 299 นาย เพื่อทำหน้าที่สภานิติบัญญัติ นอกจากนั้นก็มีการแต่งตั้งกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นการเริ่มต้นรัฐบาลใหม่ เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการร่างรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์แบบ (ลิซิต ริเวคิน, 2545:124) ถึงแม้ว่ารัฐบาลชุดนี้ได้ชื่อว่า รัฐบาล “พระราชทาน” แต่อีกด้านหนึ่งก็ถูกเรียกว่าเป็นรัฐบาล “ของนักศึกษา” เพราะยินยอมโอนอ่อนต่อข้อเรียกร้องของนักศึกษาอย่างมาก (ธำรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์, 2546 : 198)

สรุปสภาพการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองในช่วงก่อนรัฐธรรมนูญ 2517

ในแง่สังคมนั้นพลังมวลชนกลุ่มต่าง ๆ ที่ถูกคุมขังอยู่ในกรอบของการเมืองระบบพหุชนได้ พวยพุ่งออกมาแสดงข้อเรียกร้องต่าง ๆ มีทั้งเรื่องความยุติธรรมในด้านสังคมและเศรษฐกิจ ในแง่ เศรษฐกิจนั้นการขึ้นราคาน้ำมันก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั่วไป สินค้าขึ้นราคา ในด้านการเมืองนั้น ความพยายามในการวางรากฐานประชาธิปไตยก็ดำเนินไปอย่างเข้มข้น มีการร่างรัฐธรรมนูญ การ เผยแพร่ประชาธิปไตย การอภิปรายปัญหาบ้านเมือง นอกจากนี้ก็มีการรวมกลุ่มเพื่อเตรียมการ ก่อตั้งพรรคการเมือง ความตื่นตัวทางการเมืองและสภาวะพลวัตมีอยู่ทั่วไป คละไปกับปัญหาต่าง ๆ ทางสังคม เศรษฐกิจ (ลิขิต ธีรเวคิน,2545:147)

ในขณะที่สังคมไทยตอนนี้เต็มไปด้วยบรรยากาศของความขัดแย้ง แต่อาศัยที่รัฐบาลซึ่ง ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรีที่มีชาวสะอาดและคณะรัฐมนตรีที่มีคุณภาพดีกว่าหลาย ๆ ชุดใน อดีต ก็สามารถปราบปรามระบอบรัฐนาวาไปได้ จนมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญและมีการเลือกตั้งทั่ว ไปในเดือนมกราคม 2518 (ลิขิต ธีรเวคิน,2545:147)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517

ถึงแม้จะมีการพยายามถวายพระราชอำนาจ ในกระบวนการแต่งตั้ง สมาชิกวุฒิสภา แต่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทาน พระราชกระแส ลงมาเมื่อ วันที่ 5 ตุลาคม 2517 ว่า "...ไม่ทรงเห็นด้วยเป็นอย่างยิ่ง." ความโดยละเอียดในส่วนนี้ที่พระราชทานผ่าน ราชเลขาธิการ ลงมานั้นมีว่า "...ตามมาตรา 107 วรรคสองแห่งร่างรัฐธรรมนูญนี้บัญญัติให้ประธานองคมนตรีเป็นผู้ ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภานั้น ไม่ทรงเห็นด้วยเป็นอย่างยิ่ง เพราะประธานองคมนตรีเป็นผู้ที่พระมหากษัตริย์ทรงเลือกและแต่งตั้งตามพระราชอัธยาศัยตาม ความในมาตรา 16 เป็นการขัดกับหลักที่ว่า พระมหากษัตริย์ทรงอยู่เหนือการเมือง (ในระบบ ประชาธิปไตย) ทั้งจะทำให้ประธานองคมนตรีอยู่ในสภาพเหมือนเป็นองค์การการเมือง ซึ่งขัดกับ มาตรา 17 ด้วย." (เชียงเส้าหลง,2547)

ดังนั้นรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ที่ใช้เวลาร่างจนกระทั่งประกาศใช้ กินเวลาถึงเกือบหนึ่งปีเต็ม โดยรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2517 จึงระบุให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง และ นายกรัฐมนตรีต้องเป็น ส.ส.ด้วย และได้จัดให้มีการเลือกตั้งขึ้นในวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2518 (เชาวนะ ไตรมาศ,2542:40) แม้ว่าจะมีการเรียกร้องให้มีการปรับปรุงแก้ไขทั้งในและนอกรัฐสภาใน ประเด็นอายุของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งจากอายุ 20 ปีให้ปรับเป็น 18 ปีและของผู้สมัครรับเลือก ตั้งจากอายุ 25 ปีให้ปรับเป็น 23 ปีก็ตาม (อัครศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2546 : 212)

ประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ 2517

ประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ 2517 เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบ เพราะเป็นประชาธิปไตยที่ได้มาโดยเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 นับได้ว่าเป็นประชาธิปไตยที่มาจากการต่อสู้ของมวลชน ในแง่บวกนั้น การเมืองภายใต้รัฐธรรมนูญ 2517 มีอยู่หลายแง่ แง่บวก คือ โอกาสของการพัฒนาระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย และความตื่นตัวทางการเมือง ซึ่งให้เห็นลักษณะพลวัตของการเมืองไทย ซึ่งทำให้เกิดความเสมอภาคทางการเมืองมากขึ้น และทำให้คนจำนวนมากน้อยรู้สึกว่าคุณธรรมมีสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคเท่ากับคนอื่น ในแง่ลบ คือ มีการเรียกร้องทางการเมืองมีมากเกินไปจนขอบเขต ซึ่งเกิดขึ้นอย่างมากมาย (ปี 2516-501 ครั้ง ปี2517-357 ครั้ง ปี2518-241 ครั้ง ปี2519-133ครั้ง) หลายกรณีมาจากความเป็นจริงและหลายกรณีมาจากการฉวยโอกาสไม่สมเหตุสมผล (ลิขิต วีรเวศิน, 2545:147-149)

รัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช

หลังการประกาศผลการเลือกตั้ง (26 มกราคม 2518) พรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเป็นพรรคที่มี ส.ส. มากที่สุดเป็นอันดับหนึ่ง หัวหน้าพรรคคือ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช มีความชอบธรรมในการจัดตั้งรัฐบาล โดยมีพรรคร่วมรัฐบาลสองพรรค คือพรรคประชาธิปัตย์ และพรรคเกษตรสังคม เสียรวมกัน 91 เสียง จึงถือได้ว่าเป็นรัฐบาลเสียงข้างน้อย ในวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2518 มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ตั้งม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมชเป็นนายกรัฐมนตรี วันที่ 6 มีนาคม 2518 เป็นวันแถลงนโยบายเพื่อขอรับความไว้วางใจจากสภาฯ นั้น ได้ถูกโจมตีจากฝ่ายค้าน 2 ประการ ประการแรก "การแอบอิงกับสถาบันพระมหากษัตริย์" และประการที่สอง การกระทำ "ผิดรัฐธรรมนูญ" ผลจากการลงคะแนนเสียงลับทำให้นโยบายรัฐบาลไม่ได้รับความไว้วางใจ ดังนั้นคณะรัฐมนตรีจึงต้องสิ้นสุดหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ อันทำให้รัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช กลายเป็นรัฐบาลรักษาการในเช้าวันถัดมา (7 มีนาคม 2518)

รัฐบาลของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช มีนโยบายและผลงานดังนี้ นโยบายด้านต่างประเทศของรัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้ระบุอย่างชัดเจนว่า สหรัฐอเมริกาจะต้องถอนทหารและฐานทัพที่มีอยู่ในประเทศไทยออกไปภายใน 18 เดือน นอกจากนี้ บริษัทเทมโก้ อันเป็นบริษัทธุรกิจเหมืองแร่เอกชนของอเมริกา ก็ได้ถูก "ยกเลิก" ประทานบัตรการทำเหมืองแร่ดีบุกทั้งที่อยู่ในประเทศไทย ในขณะที่เป็นวันสุดท้ายในตำแหน่งรักษาการนายกรัฐมนตรี (อึ้งคังดี เพชรเลิศอนันต์, 2546 : 127-149)

รัฐบาล ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี จากการชาวเสียงในวันที่ 13 มีนาคม 2518 ถึงแม้ว่าจะมีเสียงที่นับทั้งหมดเกินจำนวนสมาชิกผู้เข้าประชุมถึง "23 เสียง" ก็ตาม ประธานสภาผู้แทนราษฎร นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ได้นำชื่อของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ขึ้นทูลเกล้าฯ เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย และได้ประกาศแต่งตั้ง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรีในวันถัดมา คือวันที่ 14 มีนาคม 2518 ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีที่มีจำนวนสมาชิกส.ส.ของพรรคเพียง 18 คน โดยมีรัฐบาล "สหพรรค" ที่มีพรรคสนับสนุนประมาณ 16-18 พรรคการเมือง

ผลงานของรัฐบาลได้แก่ การจัดทำโครงการต่าง ๆ อันเกิดจากความเห็นของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ที่ว่าจะนำ "เงินคงคลัง" ของรัฐบาลมาใช้ จะไม่ใช่ "นโยบายการคลังแบบโสมเผ่าทรัพย์" ตามแบบรัฐบาลในอดีต อันได้แก่โครงการ "เงินผัน" ผ่านสภาตำบล, สวัสดิการทางสังคม เช่น รถเมล์ฟรี การศึกษาฟรี และรักษาพยาบาลฟรี, การปฏิรูปที่ดิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการเงินผันที่ถือได้ว่าเป็น "ตำนาน" นโยบายทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังเป็นนายกรัฐมนตรีไทยที่เดินทางไปเยือนประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างเป็นทางการ "คนแรก" และมีผลงานการกำหนดให้สหรัฐอเมริกาถอนทหารและฐานทัพที่มีอยู่ในประเทศไทยภายในเวลา 1 ปี

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีระหว่างวันที่ 14 มีนาคม 2518 จนถึงวันประกาศยุบสภาวันที่ 12 มกราคม 2519 รวมเป็นเวลา 10 เดือน ทั้งนี้หลังจากการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 4 เมษายน 2519 ได้มีประกาศแต่งตั้งให้ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ เป็นนายกรัฐมนตรีวันที่ 20 เมษายน 2519 (อ้างศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2546 : 161-259)

สถาบันพระมหากษัตริย์กับรัฐบาล ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช

แนวความคิดทางการเมืองของม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชอันเป็นรากฐานที่สำคัญ คือ แนวความคิดว่าด้วยการ "ฟื้นอดีต" และ "กษัตริย์นิยม" ตลอดทั้งการต่อต้าน "คอมมิวนิสต์" นอกจากนี้มี 2 กรณีด้วยกันที่สถาบันพระมหากษัตริย์มีความเกี่ยวข้องกับม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ในทางการเมือง กรณีที่หนึ่งเกี่ยวกับนโยบายการ "ปฏิรูปที่ดิน" โดยพระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะมีพระบรมราชานุญาตให้ที่ดินของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ซึ่งมีที่ดินอยู่ในต่างจังหวัดขายให้รัฐบาลเพื่อนำไปดำเนินนโยบายการปฏิรูปที่ดิน ทำให้รัฐบาลม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชมี "เกราะกำบัง" ให้รอดพ้นจากการวิพากษ์วิจารณ์จากนโยบายนี้ กรณีที่สอง การ "อิงแอบ" กับสถาบันพระมหากษัตริย์ในปัญหาทางการเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อปัญหาการต่อสู้ของฝ่ายสังคมนิยมและคอมมิวนิสต์ (อ้างศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2546 : 222-223)

สงครามเวียดนามและทฤษฎีโดมิโน

เนื่องมาจากสงครามเวียดนามยุติ โดยนครไซ่งอนแตกเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2518 บรรยากาศทางความคิดของโลกในสมัยนั้นที่เกี่ยวกับสงครามเวียดนาม มีทฤษฎีหนึ่งซึ่งแพร่หลายในยุคนี้ เรียกว่า ทฤษฎีโดมิโน (Domino Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าถ้าฝ่ายโลกเสรีพ่ายแพ้ในเวียดนาม ไม่ใช่เพียงแต่เวียดนาม ลาว และเขมรจะต้องตกเป็นคอมมิวนิสต์ไปด้วย แต่ประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์จะต้องล้มตามเวียดนาม เหมือนกับตัวโดมิโน เมืองไทยคงหนีไม่พ้นที่จะตกเป็นคอมมิวนิสต์ (เกษม ศิริสัมพันธ์, 2544:31-33) ปัญหา "คอมมิวนิสต์" รวมทั้งแนวคิด "สังคมนิยม" ถูกเหมารวมว่าเป็นอย่างเดียวกันนั้น เกี่ยวพันกับความเชื่ออันว่าด้วยการดำรงอยู่ของ "สถาบันพระมหากษัตริย์" อย่างลึกซึ้ง กล่าวคือ เชื่อว่าระบบคอมมิวนิสต์กับระบอบปกครองที่มีสถาบันพระมหากษัตริย์ ไม่อาจจะอยู่ร่วมกันได้ (ธำรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์, 2546 : 191)

สภาพบ้านเมืองก่อนเหตุการณ์ 6 ตุลา 19

ในสมัยการบริหารประเทศของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ซึ่งถือเป็นช่วงสภาพการณ์ก่อนเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 นับว่าเป็นช่วงที่มีความตึงเครียดทางการเมืองระหว่างกลุ่มสุดขั้ว คือกลุ่มชาวจัดและซ้ายจัดมาถึงจุดสูงสุด สถานการณ์ทางการเมืองค่อนข้างสับสนด้วยกลุ่มพลังต่าง ๆ ที่ก่อตัวขึ้นเพื่อเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพ กลุ่มพลังเหล่านี้มีความพยายามในการวางรากฐานประชาธิปไตยด้วยการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองต่าง ๆ เช่น สหภาพเพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.) และประชาธิปไตยเพื่อประชาชน (ปช.ปช.) เป็นต้น บรรยากาศทางสังคมการเมืองเปิดกว้างมีการตีพิมพ์หนังสือ แนวทฤษฎี ปรัชญา และอุดมการณ์มาร์กซิสต์เข้ามาเผยแพร่ มีการพิมพ์งานของนักเขียนไทยที่ได้ชื่อว่า "หัวเอียงซ้าย" ออกมาอย่างกว้างขวาง เช่นงานเขียนของจิตร ภูมิศักดิ์ ซึ่งได้เขียนเรื่องราวเกี่ยวกับความยุติธรรมและเอาัดเอาเปรียบของสังคมไทยไว้ ในขณะที่ฝ่ายขวา ซึ่งประกอบด้วยนักธุรกิจ ข้าราชการประจำทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนส่วนใหญ่ และชนชั้นสูงอื่น ๆ มีความหวาดกลัวว่าการต่อสู้เรียกร้องต่าง ๆ จะเป็นช่องทางให้พรรคคอมมิวนิสต์ยึดอำนาจรัฐได้ จึงได้รวมกันต่อต้าน โดยมีการปิดประกาศ และโฆษณาจากพรรคการเมืองบางพรรคในช่วงการเลือกตั้งว่า "สังคมนิยมทุกชนิดเป็นคอมมิวนิสต์" และกีดตีดุชโศมนวพลภิกษุ ยังได้ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์อีกว่า การฆ่าคอมมิวนิสต์นั้นไม่เป็นบาป นอกจากนี้ยังใช้การกล่าวอ้างถึงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นเครื่องมือในการป้ายสี ถ้าใครเป็นปรปักษ์หมายถึงไม่รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ปัญหาต่าง ๆ ที่รุมเร้าเข้าของกลุ่มพลังต่าง ๆ ได้ทวีความรุนแรงขึ้นมากด้วยการเดินทางกลับประเทศไทยของจอมพลถนอม-ประภาส-ณรงค์ ซึ่งให้สถานการณ์ทางการเมืองเลวร้ายขึ้น จนนำไปสู่เหตุการณ์นองเลือด 6 ตุลาคม 2519 (วินี เชียงเถียร, 2542:75)

เหตุการณ์ 6 ตุลา 19

ลำดับเหตุการณ์เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 เริ่มจากเมื่อวันที่ 24 กันยายน พ.ศ.2519 โดยคนงาน 2 คนที่นครปฐมออกไปปิดโปสเตอร์ประท้วงอดีตเผด็จการจอมพลถนอมที่กลับเข้ามาประเทศโดยเข้ามาในขณะถือเพศบรรพชิต คนงานถูกตำรวจท้องที่ตีจนตายแล้วนำศพไปแขวนคอ ซึ่งสองวันก่อนหน้าการรัฐประหารนองเลือด คณะแสดงของนักศึกษาหัวรุนแรงได้แสดงละครล้อเลียนการฆาตกรรมดังกล่าวที่ลานโพธิ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หนังสือพิมพ์ดาวสยามได้นำรูปภาพการแสดงไปแต่งจนดูคล้ายกับว่าผู้แสดงที่ถูกแขวนคอนั้นคล้ายกับมกุฎราชกุมาร และได้มีการออกอากาศทางสถานีวิทยุยานเกราะยุยงประชาชน และเรียกร้องให้มีการลงโทษ เนื่องจากหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ จนเกิดการปราบปรามกลุ่มนักศึกษาโดยตำรวจและกองกำลังติดอาวุธตามตึกต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 อันทารถนที่กระทำต่อนิสิตนักศึกษา การแขวนคอ การเผาโดยใช้ยางรถยนต์เป็นเชื้อ การรุมฆ่า ฯลฯ มีคนจำนวนหนึ่งเสียชีวิต คนจำนวนไม่น้อยหนีเข้าป่า นักวิชาการอีกไม่ใช่น้อยหลบไปต่างประเทศ อันเป็นผลจากเหตุการณ์ที่ได้ถือว่เป็นวันมหาวิปโยค “ที่ไทยฆ่าไทย” ซึ่งเป็นการนำไปสู่การรัฐประหารและการเมืองการปกครองโดยทหารอีกครั้ง (วิณี เที่ยงเถียร,2542:75-76)

แถลงการณ์ของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน 6 ตุลาคม 2519

“กล่าวคือได้มีกลุ่มบุคคลซึ่งประกอบด้วยนิสิตนักศึกษาบางกลุ่ม ได้ทำการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ...โดยเจตจำนงทำลายสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนการของคอมมิวนิสต์ที่จะเข้ายึดครองประเทศไทย...

เหตุการณ์เลวร้ายดังกล่าวมานี้ ย่อมจะทำให้รัฐบาลไม่สามารถรักษาสถานการณ์บ้านเมืองตามวิถีทางรัฐธรรมนูญไว้ได้ ...

...ซึ่งเป็น การพันวิสัยที่ระบอบประชาธิปไตยจะดำเนินไปตามวิถีทางรัฐธรรมนูญได้...

คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ขอยืนยันว่าจะยึดมั่นในอันที่จะดำรงไว้ซึ่งระบอบการปกครองประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข” (เชาวนะ ไตรมาศ,2542:162-163)

วิเคราะห์วาทะปริบทการเมืองไทยรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ จนถึง เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519

ถึงแม้ว่าในช่วงปี 2516-2520 จะมีหลักฐานการพระราชทานพระราชดำรัสแก่ผู้ที่เข้าเฝ้าฯ เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา แต่ไม่ปรากฏการตีพิมพ์เผยแพร่โดยสำนักราชเลขาธิการ พบแต่เพียงพระราชดำรัสบางส่วนที่ได้ตีพิมพ์ในปี 2518 เพียงปีเดียวเท่านั้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอวิเคราะห์พระราชดำรัสในช่วง 2516-2519 จากพระราชดำรัสตอบเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาในปี พ.ศ. 2518

พระราชดำรัสโดยย่อ พ.ศ. 2518

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2518

ทรงมีดำรัสขอไขว้กรรมกล่อมขวัญทหารที่ออกไปเยี่ยมเยียนทหาร ทรงกล่าวว่าได้เลื่อนการไปภาคใต้เนื่องจากติดงานที่อุทัยธานี พร้อมทั้งดำรัสว่าทุกภาคสำคัญเท่ากัน และการที่ไปเยี่ยมชนบทนั้นไม่เกี่ยวกับการเมือง ทรงเล่าเรื่องพ่อของทหารที่เสียชีวิตว่าเขาไม่ยอมรับของเงิน เพราะเงินซื้อน้ำใจไม่ได้ ซึ่งเขาบอกว่าคนไทยทุกคนมีหน้าที่รักษาประเทศไม่เพียงแต่ทหารเท่านั้น ทรงเข้าใจว่าการเมืองสำคัญแต่ทรงเห็นว่าประเทศชาตินั้นสำคัญกว่า ดังนั้นจึงอยากให้ทุกฝ่ายสามัคคีกัน ทรงชี้ให้เห็นว่าคนไทยมีใจภรณาโดยเฉพาะชายแดนที่ให้ความช่วยเหลือผู้ลี้ภัยทั้งชาวจีน เวียดนาม ลาว ทรงเล่าว่ามีเด็กไทยที่อเมริกาเห็นชาวจีนอยู่อเมริกาแล้วถูกเหยียดหยามก็บอกว่าอยากกลับมาตายเมืองไทย พร้อมทั้งทรงชี้แจงให้เห็นว่าประเทศไทยเป็นสังคมนิยมตั้งแต่สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชแล้ว และเล่าให้ฟังว่าที่ประจวบมีประชาชนพูดกับในหลวงว่าจะไม่ยอมเสียเมืองไทยไปแม้แต่กระเป๋านี้ว สุดท้ายพระองค์สัญญาว่าจะรับใช้ประเทศชาติจนสุดกำลัง

ตารางแสดงเนื้อหาของพระราชดำรัส ตั้งแต่ปี พ.ศ 2518

เนื้อหาพระราชดำรัส	เหตุการณ์บ้านเมือง	สถาบันชาติ	คุณธรรม	รวม
พ.ศ. 2518	ภัยคอมมิวนิสต์ การแตกแยกทางความคิด	การรักษาแผ่นดินไทย	ความสามัคคี	
จำนวน	1	1	1	3
ร้อยละ	33.33	33.33	33.33	100

จากตารางดังกล่าว พบว่า เนื้อหาแบ่งออกเป็น 3 เรื่องใหญ่ คือ เหตุการณ์บ้านเมือง สถาบันชาติ และคุณธรรม โดยมีสัดส่วนที่เท่ากันคือ ร้อยละ 33.33

ที่น่าสนใจก็คือในปี พ.ศ. 2518 ไม่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับพระราชกรณียกิจ และสถาบันพระมหากษัตริย์ เนื่องจากช่วงระยะเวลาดังกล่าว เมืองไทยอยู่ในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ เกิดความแตกแยกในสังคมเป็นความคิดสุดโต่งสองขั้วคือ ช้ายและขวา ดังนั้นการโน้มน้ำหนักในเรื่องทัศนคติและคุณธรรม จึงเป็นเรื่องที่สำคัญ นอกจากนี้ผู้วิจัยพบว่า เป็นครั้งแรกที่พระองค์ทรงให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมือง ดังจะเห็นได้จากในพระราชดำรัสฯ

เหตุการณ์บ้านเมือง

ภัยคอมมิวนิสต์ และการแตกแยกทางความคิดซ้ายขวา

จากพระราชดำรัสฯ สะท้อนให้เห็นถึงภัยคอมมิวนิสต์อันเนื่องมาจากการที่โลกเสรีพ่ายแพ้ในสงครามเวียดนาม และเหตุการณ์บ้านเมืองที่มีการแตกแยกมีการขวาแบ่งซ้าย ความแตกต่างและแตกแยกอย่างรุนแรงนี้ยังอยู่ที่การตีความประชาธิปไตยด้วย ฝ่ายขวาตีความว่า ประชาธิปไตยคือรูปแบบการเมืองการปกครองของอังกฤษ หรือยุโรปตะวันตก หรือสหรัฐอเมริกา ส่วนฝ่ายหัวก้าวหน้าตีความว่า ประชาธิปไตยที่แท้จริงคือประชาธิปไตยมวลชน แบบของสาธารณรัฐประชาชนจีน เป็นต้น (ลิขิต ธีรเวคิน, 2545:148-149)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2518

“ทุกวันนี้ที่ได้ยินคำว่าซ้ายขวานั้น อย่าไปคิดว่าขวาคืออะไร ซ้ายคืออะไร เพราะซ้ายขวานี้หลังจากเป็นที่ชื่อนามธรรม การปฏิบัติสำคัญมากกว่า จะเห็นว่าที่ปอร์ตุเกสนี้สังคมนิยมก็สู้กับคอมมิวนิสต์แล้ว ทำไมสู้กัน โดยเฉพาะประเทศของเรานั้น จะว่าเป็นสังคมนิยมก็เป็นมานานแล้ว ตั้งแต่สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชจะเห็นได้ว่า ไฟฟ้า น้ำประปา ก็เป็นของรัฐ มหาวิทยาลัยก็เป็นของรัฐ ไทยเป็นประเทศกสิกรรมมีการป้อนน้ำให้ชาวบ้าน รัฐก็เป็นผู้ชดเชยให้โดยประชาชนเป็นผู้เสียภาษีอากรให้” (สำนักราชเลขาธิการ , 2519 :132)

สถาบันชาติ

การรักษาแผ่นดินของชาติไทย

ที่น่าสนใจคือ สถาบันชาติ ที่ทรงกล่าวถึงนั้น มีความหมายถึง ชาติ ในลักษณะที่เป็นผืนแผ่นดิน ซึ่งสืบเนื่องมาจากสงครามเวียดนามยุติ โดยนครไซ่ง่อนแตกเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2518 มีทฤษฎีหนึ่งซึ่งแพร่หลายในยุคนั้น เรียกว่า ทฤษฎีโดมิโน (Domino Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าถ้าฝ่าย

โลกเสรีพ่ายแพ้ในเวียดนาม ประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์จะต้องล้มตามเวียดนาม มีคนจำนวนไม่น้อยที่หวาดกลัวว่า เมืองไทยคงหนีไม่พ้นที่จะตกเป็นคอมมิวนิสต์ (เกษม ศิริสัมพันธ์, 2544:31-33) และเมื่อมีเหตุการณ์ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์พยายามยึดพื้นที่ชายแดน **ผืนแผ่นดิน** จึงเป็นสัญลักษณ์แทน **สถาบันชาติ** ในบริบทนี้

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2518

“เมื่อไปชายแดนนั้น ไม่ได้กลัวว่าชาวกรุงรู้ทันหรือหลงใหลแล้วจึงไปหาชาวบ้าน แต่ไปหาชาวบ้านซึ่งที่จริงเขาฉลาดมาก แต่เขาไม่พูดเพียงแต่รับฟัง แต่เขารู้ซึ่งว่าเมืองไทยเฝ้าไทยมีอายุเกือบพันปี ที่อยู่สงบทุกวันนี้ เพราะคนไทยเป็นผู้มีน้ำใจประเสริฐ มีเมตตากรุณา **ตราบไคที่ไม่มีประเทศชาติคนไทยจะชุกคอกอยู่ไม่ได้ คนไทยทุกหนทุกแห่งฉลาดตัดสินใจเอง และจะไม่ยอมเสียศักดิ์สารางนี้** และทหารนั้นไม่ยอมให้มีการแยกว่าเป็นทหารพลเรือน ตั้งแต่โบราณทหารไทยก็มาจากประชาชน ชาวนา ถ้าทหารยอมปล่อยไม่ต่อสู้ป้องกัน ประเทศก็ไปไม่รอด” (สำนักพระราชเลขานุการ, 2519 :131-133)

“เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ ไปทำตำบลหินเหล็กไฟ จังหวัดประจวบ ทรงขับรถจี๊ปได้มีประชาชนมาพูดว่า ท่านครับ **ผมไม่ยอมให้เสียศักดิ์สารางนี้** ผมไม่ยอมจริง ๆ ท่านถามว่าอะไรกัน เขาก็บอกว่าเขาจะไม่ยอมให้เมืองไทยที่เขารักต้องเสียไปเลยแม้แต่ **กระเป๋ยดนี้**” (สำนักพระราชเลขานุการ, 2519 :132)

คุณธรรม

ความสามัคคี

คุณธรรมเป็นคุณธรรมเพื่อความอยู่รอดของประเทศชาติ สังเกตได้จากการทรงยกคุณธรรมเรื่องความสามัคคี เพราะสถานการณ์บ้านเมืองที่มีการแตกแยกอย่างชัดเจน

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2518

“พูดถึงการเมืองนั้นสำคัญน้อยมาก ถ้าเทียบกับการอยู่รอดของประเทศชาติ ความสงบของบ้านเมือง ฉะนั้นจึงอยากให้ทุกฝ่ายมีความสามัคคีกัน” (สำนักพระราชเลขานุการ, 2519 :132)

สรุปได้ว่า พระราชดำรัสฯ ที่ทรงพระราชทานในปริบทนี้สะท้อนเด่นชัดถึงปัญหา คอมมิวนิสต์ และการแตกแยกทางความคิดในสังคมแบ่งแยกซ้ายขวา ในการตีความประชาธิปไตย ฝ่ายขวามองว่าประชาธิปไตยที่แท้จริงควรเป็นแบบรัฐสภาอังกฤษ ในขณะที่ฝ่ายซ้ายมองว่าควร เป็นแบบสังคมนิยม ซึ่งสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงพยายามให้ทุกฝ่าย สามีคึกกันเพื่อประเทศชาติ โดยยึดถือเอาประเทศชาติบ้านเมืองเป็นสำคัญ นับเป็นพระราชดำรัสฯ ครั้งแรกที่ทรงแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมือง

กลวิธีในการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ

รูปแบบของพระราชดำรัสเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาในปริบทนี้ (พ.ศ. 2518) ทรงเริ่มต้นด้วยการดำรัสถึงการออกไปเยี่ยมกลุ่มคอมมิวนิสต์ และทรงชื่นชมในน้ำใจ จากนั้นจึงทรง ขอบใจทุกคนที่ร่วมถวายชัยมงคล จากนั้นจึงกล่าวถึงเหตุการณ์บ้านเมืองที่เกิดขึ้นเนื่องจากมีความ แตกแยกทางความคิดของคนในสังคม พร้อมด้วยแทรกคุณธรรมที่สอดคล้องต่อปริบทที่เกิดขึ้น สุดท้าย พระองค์จบด้วยการสัญญาว่าจะขอรับใช้ประเทศชาติจนสุดกำลัง

ในปริบทนี้ทรงใช้สำนวนโดยตรงไปตรงมา มีการแสดงความคิดเห็นต่อปัญหาของ ประเทศอย่างกล้าหาญ สะท้อนให้เห็นถึงความน่าเชื่อถือด้านคุณธรรมของผู้พูด ถ้าดูจากปริบท (Context) ในตอนนั้นจะเห็นว่าในปี 2518 มีการต่อต้านสังคมนิยมอย่างรุนแรงเนื่องจากการแตก แยกความคิดซ้ายและขวา

เมื่อได้พิจารณาพระราชดำรัสโดยรวมจะเห็นว่าเป็นการ "พูด" อย่างเปิดพระราชหฤทัยกับ ผู้ฟังโดยใช้ศัพท์ที่เน้นย้ำให้ความรู้สึก เข้าใจง่าย อาทิ ชูคอ สักกระเบียด.....ทรงเป็น "นักพูด" ที่ชัดเจนมากพระองค์หนึ่งด้วยการทรงอธิบายอย่างชัดเจนโดยเฉพาะความคิดเห็นเกี่ยวกับสังคมนิยม

บุคลิกภาพที่สะท้อนจากพระราชดำรัสแสดงให้เห็นความเป็นนักสู้ ความกล้าหาญ ความเป็นคนชัดเจน เห็นได้จากคำพูดที่พระองค์แสดงออกถึงความคิดเห็นที่ตรงประเด็น อีกทั้งยังแสดง ออกถึงความมีเมตตากรุณา แม้ว่าพระองค์จะเป็นสมเด็จพระราชินีที่คำพูดของพระองค์มีคนสับ รับฟังมาก แต่พระองค์ก็ไม่ลังเลที่จะแสดงออกถึงความคิดเห็น อย่างที่พระองค์ทรงกล่าวว่าเมือง ไทยนั้นเป็นสังคมนิยมมานานแล้ว

ทรงอธิบายด้วยการยกตัวอย่าง (Example or illustration) ให้เห็นภาพว่าประเทศไทยเป็น สังคมนิยมอย่างไร จากพระราชดำรัสจะเห็นถึงความกล้า (Bold) ที่ทรงแสดงความคิดเห็นอย่าง ตรงไปตรงมา (Frank) เกี่ยวกับการเมือง โดยแสดงความคิดเห็นว่าประเทศไทยเป็นสังคมนิยมตั้งแต่

สมัยสมบูรณาญาสิทธิราช อันแสดงออกชัดเจนถึงความคิดเห็นของพระองค์ต่อสถานการณ์บ้านเมืองขณะนั้น

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2518

“ทุกวันนี้ที่ได้ยินคำว่าชายชวานั้น อย่าไปคิดว่าชวาคืออะไร ชายคืออะไร เพราะชายชวาหน้าหลังเป็นที่ชื่อนามธรรม การปฏิบัติสำคัญมากกว่า จะเห็นว่าที่ปอร์ตุเกสนี้สังคมนิยมก็สู้กับคอมมิวนิสต์แล้ว ทำไมสู้กัน โดยเฉพาะประเทศของเรานั้น จะว่าเป็นสังคมนิยมก็เป็นมานานแล้ว ตั้งแต่สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชจะเห็นได้ว่า ไฟฟ้า น้ำประปา ก็เป็นของรัฐ มหาวิทยาลัยก็เป็นของรัฐ ไทยเป็นประเทศสิกกรรมมีการป้อนน้ำให้ชาวบ้าน รัฐก็เป็นผู้ดูแลคนให้โดยประชาชนเป็นผู้เสียภาษีอากรให้” (สำนักพระราชพิธีฯ, 2519 :132)

จากพระราชดำรัสตอนนี้จะเห็นแนวโน้มที่แสดงความเป็นเหตุผลแบบอุปนัยดังนี้

ตัวอย่าง	เมืองไทยไฟฟ้าเป็นของรัฐ น้ำประปาเป็นของรัฐ มหาวิทยาลัยเป็นของรัฐ
เหตุผลหลัก	สังคมนิยมคือการปกครองที่สมบัติสาธารณะเป็นของรัฐ ของประชาชน
ข้อสรุป	ดังนั้นประเทศไทย ก็เป็นสังคมนิยม

ภาพของทรงแสดงออกความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมา (Frank) เกี่ยวกับการที่มีคนวิพากษ์วิจารณ์เหตุที่พระองค์เสด็จฯ ชายแดน ซึ่งสะท้อนบุคลิกภาพความกล้าหาญ (Bold) โดยทรงใช้วิธีการอธิบายเพื่อให้เข้าใจด้วยความเป็นเหตุเป็นผล อันเป็นบุคลิกภาพด้านความดีงามในตัวผู้พูด (Moral Character) แสดงให้ผู้ฟังประจักษ์ถึงความจริงใจ นอกจากนี้ยังแสดงถึงความเป็นกลาง โดยไม่ให้แยกทหาร แยกพลเรือน เพราะทหารก็คือชาวบ้านเพื่อนำมาความรู้สึกรักชาติบ้านเมือง

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2518

“เมื่อไปชายแดนนั้น ไม่ได้กลัวว่าชาวกรุงรู้ทันหรือหลงใหลแล้วจึงไปหาชาวบ้าน แต่ไปหาชาวบ้านซึ่งที่จริงเขาฉลาดมาก แต่เขาไม่พูดเพียงแต่รับฟัง แต่เขารู้ซึ่งว่าเมืองไทยเผ่าไทยมีอายุเกือบพันปี ที่อยู่สงบทุกวันนี้ เพราะคนไทยเป็นผู้มีน้ำใจประเสริฐ มีเมตตากรุณา **ตราบใดที่ไม่มีประเทศชาติคนไทยจะชุกคอกอยู่ไม่ได้ คนไทยทุกหนทุกแห่งฉลาดตัดสินใจเอง และจะไม่ยอมเสียศักดิ์ราชานี้** และทหารนั้นไม่ยากให้มีการแยกว่าเป็นทหารพลเรือน ตั้งแต่โบราณทหารไทยก็มาจากประชาชน ชวานา ถ้าทหารยอมปล่อยไม่ต่อสู้ป้องกัน ประเทศก็ไม่รอด” (สำนักพระราชพิธีฯ, 2519 :131-133)

พระราชดำรัสของพระองค์นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงความรักชาติแล้วยังแสดงถึงความบริจาค คือเสียสละกำลังกาย กำลังสติปัญญาเพื่อประเทศชาติอันเป็นทศพิธราชธรรม ซึ่งเป็นคุณธรรมของนักปกครอง และสะท้อนความไม่เห็นแก่ตัว (Unselfish)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2518

“ครอบครัวของข้าพเจ้าสัญญาว่าจะขอรับใช้ประเทศชาติจนสุดกำลังทุกประการ” (สำนักพระราชเลขานุการ,2519:133)

ทรงโน้มน้าวอารมณ์ของผู้ฟังให้เกิดความรักชาติบ้านเมือง รู้สึกสะเทือนใจกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ด้วยใช้หลักฐานการยกตัวอย่าง ดังนี้

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2518

ตัวอย่างที่ 1

“ได้เคยพบกับพ่อของทหารที่ชื่อวิชัย ซึ่งตายที่ห้วยโก๋น ได้มีคนเอาเงินใส่ซองให้ เขาขำวังของนั้นทั้ง พูดว่าเงินซื้อน้ำใจไม่ได้ ลูกชายถูกด่าว่าทหารไม่ดี อย่างนั้นอย่างนี้ เมื่อไหร่นักศึกษาจะออกไปทำการรบช่วยกับทหารบ้าง ขณะนั้นก็มีการศึกษาตอบว่าการรบเป็นหน้าที่ของทหาร ช่วยไม่ได้ พ่อทหารตอบว่าใครก็ตามที่รู้ว่ามันเป็นคนไทยมีหน้าที่รักชาติป้องกันประเทศด้วยกันทั้งนั้น” (สำนักพระราชเลขานุการ,2519:133) ภาษาที่ใช้แสดงให้เห็นถึงความเหมาะสมเพราะนอกจากจะให้ความหมายตามเนื้อความยังสะท้อนถึงอารมณ์ ด้วยคำว่า เขาขำวังของนั้นทั้ง พูดว่าเงินซื้อน้ำใจไม่ได้ เป็นคำพูดที่สร้างความสะดวกสะเทือนอารมณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประโยคที่เกิดจากคำพูดของพ่อทหารที่ทรงนำมาเล่าที่ว่า “ใครก็ตามที่รู้ว่ามันเป็นคนไทย มีหน้าที่รักชาติป้องกันประเทศด้วยกันทั้งนั้น”

ตัวอย่างที่ 2

“มีเด็กคนไทยอายุ 16 ไปอยู่อเมริกาได้เห็นชาวญวนไปอยู่ออสเตรเลีย อเมริกา เด็กคนนั้นบอกว่าอยากกลับมาตายเมืองไทยดีกว่าเพราะที่เมืองโน้นเขาทนไม่ได้ที่เห็นว่า คนที่อพยพไปถูกเหยียดหยามทำให้ได้รับความอับอายต่าง ๆ ถูกล้อเลียนว่าไม่มีแผ่นดินจะอยู่ ซึ่งแสดงว่าคนต้องรักประเทศชาติ” (สำนักพระราชเลขานุการ,2519:132) พระราชดำรัสตอนนี้แสดงควมมีชีวิตชีวาของภาษาสั้นยยะที่ว่า คนอื่นไม่มีเขาผืนแผ่นดินจะอยู่ เรามีแผ่นดินมีชาติ คนไทยต้องรักชาติ

ตัวอย่างที่ 3

“เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ ไปทำตำบลหินเหล็กไฟ จังหวัดประจวบ ทรงขับรถจี๊ปได้มีประชาชนมาพูดว่า ท่านครับ ผมไม่ยอมให้เสียสักระเบียดนิ้ว ผมไม่ยอมจริง ๆ ท่านถามว่าจะไรกัน เขาก็บอกว่าเขาจะไม่ยอมให้เมืองไทยที่เขารักต้องเสียไปเลยแม้แต่กระเบียดนิ้ว” (สำนักพระราชเลขานุการ,2519:132)

พระราชดำรัสที่อัญเชิญมาเหมาะแก่ผู้ฟังที่จะไปลอบขวัณทหาร เป็นการโน้มน้าวอารมณ์ผู้ฟัง (Pathos) ให้ประพฤติปฏิบัติดีต่อประเทศชาติต่อไป ผู้ฟังในปีนี้เป็นคือ ชมรมกล่อมขวัณผู้ปฏิบัติราชการชายแดน สภากาชาดไทย สมาคมสตรีอาสาสมัครรักษาดินแดน ซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการทหารโดยตรง ทรงมีพระราชดำรัสกับประธานชมรมกล่อมขวัณผู้ปฏิบัติราชการชายแดนว่า

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2518

“ได้ทราบว่าคุณออกไปเยี่ยมกล่อมขวัณทหาร ซึ่งเป็นการช่วยเหลือทหารได้มากทางด้านกำลังใจ รู้สึกว่าเขาดีใจที่ได้รับน้ำใจ และขอให้ช่วยกันต่อไป” (สำนักกราชเลขาธิการ, 2519:131)

สะท้อนความมีใจเป็นกลาง ความยุติธรรม

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2518

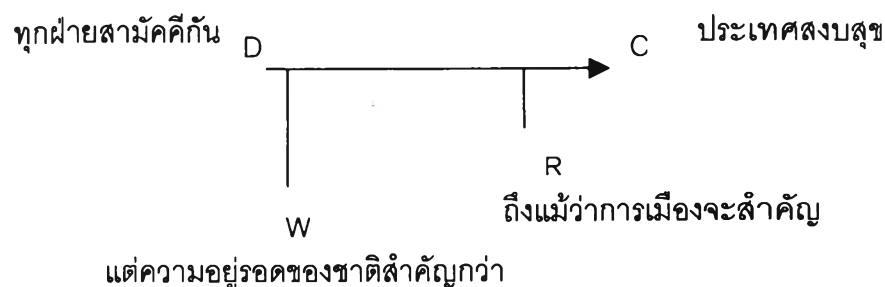
“ภาคใต้นั้นที่อยู่ยาวนานหน่อยเพราะเป็นเมืองที่กันดาร คนกรุงก็บ่นว่าอยู่ในกรุงน้อยเหลือเกิน คนกรุงไม่น่ารักหรืออย่างไร ซึ่งไม่ใช่เช่นนั้น ที่ออกไปข้างนอกก็เพื่อไปหาประชาชน รู้จักกับประชาชน ซึ่งทุกแห่งทุกภาคสำคัญเท่ากันหมด ไม่ใช่ข้างนอกหรือเมืองหลวงและไม่เกี่ยวกับการเมือง

พูดถึงเรื่องการเมืองนั้นสำคัญน้อยมากถ้าเทียบกับการอยู่รอดของประเทศชาติ ความสงบของบ้านเมือง ฉะนั้นจึงอยากให้ทุกฝ่ายมีความสามัคคีกัน” (สำนักกราชเลขาธิการ, 2519:131-132)

ซึ่งจากพระราชดำรัสปีนี้ เราสามารถแสดงเหตุผลด้วยแบบจำลองทูลมินดังนี้

“พูดถึงการเมืองนั้นสำคัญน้อยมาก ถ้าเทียบกับความอยู่รอดของประเทศชาติ ความสงบของบ้านเมือง ฉะนั้นจึงอยากให้ทุกฝ่ายมีความสามัคคีกัน” (สำนักกราชเลขาธิการ, 2519:132)

ซึ่งชี้ให้เห็นเหตุและผลว่า

ทรงใช้ภาษาเรียบง่าย และปลุกกระตุ้นอารมณ์ด้วยเหตุการณ์จริงที่ค่อนข้างรุนแรง ตรงไปตรงมา มีการใช้คำให้รู้สึกเข้มข้น เช่น แม้กระเบียดนิ้ว เห็นได้ชัดเจนว่าในบริบทนี้ทรงใช้การโน้มนำอารมณ์ผู้ฟังในการสื่อสารเด่นชัดที่สุด แต่ก็ยังคงมีการอ้างอิงหลักฐานต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการยกตัวอย่าง นอกจากจะทำให้เกิดความน่าเชื่อถือ ยังกระทบใจผู้ฟังอีกด้วย

ความเหมาะสมของภาษา (Propriety) ภาษาจะเหมาะสมซึ่งนำไปสู่ลีลาที่ดีได้ ก็ต่อเมื่อมันแสดงอารมณ์ที่ผสมกลมกลืนไปกับเนื้อเรื่อง ความเหมาะสมของภาษาที่เข้าถึงอารมณ์ของคนฟัง

ความมีชีวิตชีวาของภาษา (Liveliness) มีการให้ผู้ฟังสรุปเอาเอง มีการเรียบเรียงข้อความให้กลับความกัน แต่ได้ความหมายคมคาย (Antithesis)

วิเคราะห์พระราชดำรัสผ่านช่วงบริบทต่าง ๆ ในอดีตนั้นไม่ต่างอะไรกับการฉายภาพซ้ำของเหตุการณ์บ้านเมือง และพระดำริของพระองค์ผ่านพระราชดำรัสอีกครั้งหนึ่ง

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงประมวลพระราชดำรัสที่ทรงแสดงให้เห็นถึงวาทศิลป์ในการถ่ายทอดเรื่องราวได้อย่างน่าสนใจผ่านการเล่าเรื่อง ด้วยทฤษฎีเรื่องเล่า เพื่อให้เห็นภาพรวมของพระราชดำรัสและเหตุการณ์ในบริบทรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ จนถึง เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ดังนี้

เหตุการณ์ เหตุการณ์การแตกแยกทางความคิดเป็นชายชวา “ ทุกวันนี้ที่ได้ยินคำว่าชายชวานั้น... เพราะชายชวาหน้าหลังเป็นที่ชื่อนามธรรม การปฏิบัติสำคัญมากกว่า”

เหตุการณ์ทางชายแดนที่อยู่ในภาวะหลังสงครามเวียดนาม ที่โลกเสรีได้พ่ายแพ้ต่อคอมมิวนิสต์เสียอย่างยิ่งที่ประเทศไทยจะกลายเป็นโดมิโนตัวที่สี่ ดังนั้นทหารจึงทำการป้องกันแนวชายแดนเพื่อมิให้คอมมิวนิสต์เข้ามายึดพื้นที่ของไทยได้ ซึ่งย่อมมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเป็นระบอบอื่นที่ไม่ใช่ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยมีเหตุการณ์รองดังนี้

เหตุการณ์รอง “ได้เคยพบกับพ่อของทหารที่ชื่อวิชัย ซึ่งตายที่ห้วยโก้น ได้มีคนเอาเงินใส่ซองให้ เขาขวางของนั้นทิ้ง พูดว่าเงินซื้อน้ำใจไม่ได้... พ่อทหารตอบว่าใครก็ตามที่รู้ว่ามันเป็นคนไทยมีหน้าที่รักษาตีป้องกันประเทศด้วยกันทั้งนั้น”

เหตุการณ์รอง “เขาก็บอกว่าเขาจะไม่ยอมให้เมืองไทยที่เขารักต้องเสียไปเลยแม้แต่กระเบียดนิ้ว”

เหตุการณ์รอง “เด็กคนนั้นบอกว่าอยากกลับมาตายเมืองไทยดีกว่าเพราะ...คนที่อพยพไปถูกเหยียดหยามทำให้ได้รับความอับอายต่าง ๆ ถูกล้อเลียนว่าไม่มีแผ่นดินจะอยู่”

ตัวละคร พระราชินีที่ทรงมีความรักชาติ "ครอบครัวของข้าพเจ้าสัญญาว่าจะขอรับใช้ประเทศชาติจนสุดกำลังทุกประการ" ทหารและญาติผู้สูญเสียจากเหตุการณ์ต่อสู้ที่ชายแดน จาก ประเทศไทยภายใต้รัฐธรรมนูญ 2517 ซึ่งเป็นประชาธิปไตยที่มาจากการต่อสู้ของมวลชน ซึ่งสร้างความตื่นตัวทางการเมืองให้กับเมืองไทย และมีการเรียกร้องทางการเมืองมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัฐบาลม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ซึ่งมีบรรยากาศความตึงเครียดทางการเมืองระหว่างกลุ่มสุดขั้ว คือกลุ่มชาวจัดและซ้ายจัดมาถึงจุดสูงสุด

ความสัมพันธ์เชิงเวลา บริบทหลังสงครามเวียดนามยุติ โดยนครไซ่งอนแตกเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2518บรรยากาศทางความคิดที่ว่าประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์จะต้องล้มตามเวียดนาม เหมือนกับตัวโดมิโน และเมืองไทยคงหนีไม่พ้นที่จะตกเป็นคอมมิวนิสต์ (เกษม ศิริสัมพันธ์ ,2544:31-33) ปัญหา "คอมมิวนิสต์" รวมทั้งแนวคิด "สังคมนิยม" ถูกเหมารวมว่าเป็นอย่างเดียวกันนั้น โดยเชื่อว่าระบบคอมมิวนิสต์กับระบอบปกครองที่มีสถาบันพระมหากษัตริย์ ไม่อาจจะอยู่ร่วมกันได้ (ธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2546 : 191)

ความสัมพันธ์เชิงเหตุผล "เมืองไทยเผ่าไทยมีอายุเกือบพันปี ที่อยู่สงบทุกวันนี้ เพราะคนไทยเป็นผู้มีน้ำใจประเสริฐ มีเมตตากรุณา トラบใดที่ไม่มีประเทศชาติคนไทยจะชุกคองอยู่ไม่ได้ คนไทยทุกหนทุกแห่งฉลาดตัดสินใจเอง และจะไม่ยอมเสียศักดิ์ตารางนี้ และทหารนั้นไม่ยากให้มีการแยกว่าเป็นทหารพลเรือน...ถ้าทหารยอมปล่อยไม่ต่อสู้ป้องกัน ประเทศก็ไปไม่รอด" ไปรอดในที่นี้ คือ เพื่อให้เราไม่ล้มเป็นโดมิโนตัวที่สี่ และสามารถดำรงไว้ซึ่งความเป็นชาติไทย ที่มีเอกราชในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

แก่นของเรื่อง "พูดถึงการเมืองนั้นสำคัญน้อยมาก ถ้าเทียบกับความอยู่รอดของประเทศชาติ ความสงบของบ้านเมือง ฉะนั้นจึงอยากให้ทุกฝ่ายมีความสามัคคีกัน"

ผู้เล่าเรื่อง สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาด้วยน้ำเสียงที่แสดงความรักชาติ ชัดเจนทางความคิด มีความรู้สึกสะเทือนใจในการสูญเสียทหาร ความเข้มแข็งที่จะพยายามรักษาเอกราชของไทยให้คงอยู่

ผู้ฟัง ชมรมกลุ่มมวลชนผู้ปฏิบัติราชการชายแดน สภากาชาดไทย สมาคมสตรีอาสาสมัครรักษาดินแดนซึ่งเป็นผู้เข้าเผ่าฯ ผู้ที่เรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมนิยม ทหาร และประชาชนทั่วไป

บริบทนี้การแบ่งแยกทางความคิดซ้ายขวาเป็นเรื่องทางการเมืองที่กระทบต่อระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขโดยตรง เพราะคำว่า "สังคมนิยม" หรือพวกซ้ายในขณะนั้นได้ถูกตีความว่าเป็นคอมมิวนิสต์ นอกจากนี้การที่เวียดนาม เขมร และลาวได้พ่ายแพ้แก่คอมมิวนิสต์นั้น ส่งผลกระทบทางความคิดว่าประเทศไทยอาจจะต้องเป็นโดมิโนตัวที่สี่ คือเป็น

คอมมิวนิสต์ด้วย ซึ่งหมายถึงการสูญเสียระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข พระราชดำรัสในบริบทนี้จึงเป็นพระราชดำรัสที่เกี่ยวข้องกับการเมืองโดยตรง แม้ว่าจะทรงเรียกร้องให้เห็นความสำคัญของประเทศชาติมากกว่าการเมือง แต่ทว่าสิ่งที่พระองค์ทรงให้ความเห็นว่าประเทศไทยเป็นสิ่งคมนิยมอยู่แล้วนั้น นอกจากจะแสดงถึงความกล้าหาญทางความคิดในด้านการเมือง เพราะสิ่งคมนิยมในขณะนั้นเป็นเรื่องที่บางกลุ่มต่อต้านแต่พระองค์ก็ชัดเจนด้วยการบอกว่าประเทศไทยเป็นสิ่งคมนิยมตั้งแต่ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์แล้ว ยังเป็นการบอกนัยยะว่าไม่ต้องการให้เกิดความเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองไปในรูปแบบอื่นอีกด้วย

เมื่อถึงคราวที่ประเทศตกที่นั่งคับขันพระองค์ทรงแสดงความชัดเจนและเข้มแข็งผ่านพระราชดำรัส แม้ว่าจะทรงเรียกร้องไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง แต่บทบาททางการเมืองของพระราชินีผ่านพระราชดำรัสได้เปลี่ยนแปลงไป คือมีพลัง มีความเข้มแข็ง และชัดเจน เต็มไปด้วยอารมณ์ความรู้สึก ซึ่งสอดคล้องต่อความเป็นไปของบ้านเมืองที่ร้อนระอุ และอยู่เฉยไม่ได้เฉกเช่นกัน

3. ยุคประชาธิปไตยครึ่งใบภายใต้นายกรัฐมนตรีทหาร

(บริบททางการเมืองรัฐบาลหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 จนถึง รัฐบาลสมัยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์)

รัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร

รัฐบาลใหม่ นำโดยนายธานินทร์ กรัยวิเชียร อดีตผู้พิพากษาศาลฎีกา เป็นรัฐบาลซึ่งเปรียบเสมือนเนื้อหอยซึ่งมีเปลือกหอย ซึ่งได้แก่ทหาร เป็นผู้ให้ความคุ้มครอง (อุปมาอุปไมยนี้เป็นของนายกรัฐมนตรีธานินทร์ กรัยวิเชียรที่แสดงทางโทรทัศน์ถ่ายทอดทุกสถานี) รัฐบาลธานินทร์ซึ่งต่อมาถูกขนานนามว่า รัฐบาลหอย ได้วางแผนการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยออกเป็นช่วง ๆ กินเวลาทั้งหมด 12 ปี มีนโยบายที่เด่นที่สุดคือ การต่อต้านคอมมิวนิสต์ โดยมีการอบรมข้าราชการกรมกองต่าง ๆ ให้ตระหนักถึงภัยคอมมิวนิสต์ในระดับ ได้มีการเรียกรายเงินสร้างโรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชและยังมีการออกหนังสือพิมพ์ เจ้าพระยา เพื่อทำให้เป็นหนังสือพิมพ์ตัวอย่าง เนื่องจากคณะรัฐมนตรีส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ยังขาดประสบการณ์ แม้วินายกจะมีจิตใจบริสุทธิ์ มีสะอาด ผลที่ออกมาก็ไม่น่าพิศมัยนัก นโยบายที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง โดยเฉพาะนโยบายสุดโต่งในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ การปลุกความรู้สึกชาตินิยม การมีกิจกรรมแปลก ๆ เช่น การพยายามสร้างเสาธงให้สูงมาก ๆ ฯลฯ ทำให้รัฐบาลถูกมองในแง่ตลก หรือเกินเลย ซึ่งเป็นการทำลายความชอบธรรมของรัฐบาล (ลิขิต ธีรเวคิน, 2541:153)

เพียงไม่ถึงครึ่งปีหลังจากนายธานินทร์เข้ามาบริหารประเทศ ก็มีการพยายามยึดอำนาจโดยการใช้กำลังทหารอีก เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2520 ผลสุดท้ายการยึดอำนาจล้มเหลว พลเอกฉลาด หิรัญศิริ หนึ่งในผู้นำ ได้ถูกลงโทษด้วยการยิงเป้า (ลิขิต ธีรเวคิน, 2541:153-154)

ประกาศของคณะปฏิวัติ 26 มีนาคม 2520

"โดยที่สถานการณ์ทั่วไปทางด้านความมั่นคง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศกำลังเสื่อมทรามอย่างหนักลงทุกขณะ ...

เพื่อรักษาไว้ซึ่งเอกราช อธิปไตย ความมั่นคงของชาติ และเพื่อความผาสุกของประชาชน ตลอดจนสถาปนาอันเป็นที่เคารพสูงสุด คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์...และเพื่อสถาปนาการปกครองระบอบประชาธิปไตย ให้สำเร็จโดยเร็วที่สุด" (เชาวนะ ไตรมาศ, 2542:164)

การหมดความชอบธรรมของรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร

รัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ได้แสดงให้เห็นว่าเป็นรัฐบาลขวาจัด มีการดำเนินนโยบายปราบปรามคอมมิวนิสต์อย่างหนักหน่วงและรุนแรง โดยแบ่งประชาชนเป็น 2 ฝ่าย คือฝ่ายที่สนับสนุนคอมมิวนิสต์ กับฝ่ายต่อต้านคอมมิวนิสต์ ซึ่งก่อให้เกิดปรากฏการณ์ "ยิ่งตียิ่งโต" โดยมีผู้ที่หนีเข้าป่าและเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยมากขึ้น เนื่องจากนโยบายที่ใช้ความเด็ดขาดเข้มงวดในการปกครองทำให้สังคมไทยรับรู้บ้างครั้งเผด็จการพลเรือนก็รุนแรงกว่าเผด็จการทหารเสียด้วยซ้ำ นอกจากนี้รัฐบาลได้วางแผนการพัฒนาประชาธิปไตยถึง 12 ปี

การกระทำและการดำเนินนโยบายขวาจัดของรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียรนั้นไม่เป็นที่พอใจของทหารกลุ่ม "ยังเติร์ก" ทำให้มีการเคลื่อนไหวที่จะให้นายธานินทร์ กรัยวิเชียรพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จนกระทั่งเกิดการรัฐประหารโดยคณะนายทหารนำโดย พล.ร.อ.สงัด ชลออยู่เพื่อยึดอำนาจการปกครอง (โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, 2547 : 122-123)

แถลงการณ์ของคณะปฏิวัติ 20 ตุลาคม 2520

"นับตั้งแต่ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2519...ได้เป็นที่ประจักษ์แก่ประชาชนโดยทั่วไปว่าความสามัคคีในหมู่ข้าราชการประชาชน มีแต่การแตกแยก...การที่จะพัฒนาระบอบประชาธิปไตย โดยแบ่งออกเป็นสามขั้นตอน ๆ ละ 4 ปีนั้น เป็นเวลานานเกินความจำเป็นและไม่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน...คณะปฏิวัติขอเวลาแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2519" (เชาวนะ ไตรมาศ, 2542:165)

เกือบหนึ่งปีภายใต้รัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ซึ่งเป็นรัฐบาล นำโดยนายกรัฐมนตรีพลเรือนภายใต้ความคุ้มกันของทหาร หรือรัฐบาลหอย โดยมีทหารเป็นเปลือกหอยต่อมานายธานินทร์ กรัยวิเชียรได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งเป็นองคมนตรีจนปัจจุบัน

รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์

คณะปฏิวัติได้แต่งตั้งพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ซึ่งเป็นเลขาธิการคณะปฏิวัติขณะนั้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด เป็นนายกรัฐมนตรีและจัดตั้งคณะรัฐบาลขึ้นเมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ.2522 ในช่วงสมัยพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์นั้น นโยบายขวาสุดได้เปลี่ยนเป็นนโยบายยึดหยุ่น เริ่มต้นทำสัมพันธไมตรี กับสาธารณรัฐประชาชนจีน สืบต่อนโยบายริเริ่มของม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) เข้ามามอบตัว พร้อม ๆ กับจีน ได้ผลักดันสถานีวิทยุกระจายเสียงประชาชนไทยของ พคท. ออกจากฐานที่มั่นเมืองคุนหมิง มณฑลยูนนาน ซึ่งสร้างความอ่อนแออย่างมากให้แก่พรรคคอมมิวนิสต์ไทย (ชัชชินทร์ ไชยวัฒน์, 2541:16-18 อ้างถึงใน วินี เชียงเถียร, 2542:84) รัฐบาลภายใต้การนำของพล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้จัดให้มีการเลือกตั้งตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2521 ในวันที่ 22 เมษายน พ.ศ.2522 (ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์, 2539:165-184 อ้างถึงใน วินี เชียงเถียร, 2542:84)

การหมดความชอบธรรมของรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์

ปัญหาทางการเมืองในช่วงนี้ค่อนข้างสงบลง แต่ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจรัฐบาลไม่สามารถที่จะแก้ไขให้ดีขึ้นได้ ช้ำร้ายเมื่อน้ำมันในตลาดปรับตัวสูงขึ้นทำให้ราคาน้ำมันภายในประเทศสูงขึ้นตามไปด้วย ส่งผลกระทบต่อการผลิตพลังงานไฟฟ้าซึ่งส่วนหนึ่งต้องใช้น้ำมัน และลูกกลมไปสู่ราคาสินค้าอื่น ๆ ตลอดจนปัญหาด้านแรงงาน และการขาดดุลการค้ากับต่างประเทศ ทำให้ประชาชนไม่พอใจเป็นอย่างมาก

ที่สำคัญวุฒิสมาชิกสายทหารซึ่งเป็นฐานการเมืองเดียวของพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์เริ่มตีจาก และทหารกลุ่มยังเติร์กก็เริ่มเห็นว่า พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ “ไม่ไหวแล้ว” โดยที่เมื่อพรรคฝ่ายค้านยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจวุฒิสมาชิกสายทหารก็แสดงท่าทีเห็นด้วย ดังนั้นในวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2523 พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ จึงได้กล่าวคำว่า “กระผมขอลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี” กลางสภาฯ ก่อนที่จะได้มีการอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจ (โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, 2547 : 124-125)

รัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีในวันที่ 3 มีนาคม 2523 ในขณะที่ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก เป็นการเข้า ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีด้วยความเห็นชอบของพรรคการเมืองและความเห็นชอบของนาย ทหารกลุ่มยังเติร์ก (โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, 2547 : 125)

สำหรับการพัฒนาประเทศสมัยพลเอกเปรมนั้นสามารถแบ่งเป็น 2 ด้าน คือ ด้านหนึ่งในแง่ ความมั่นคงของชาติ รัฐบาล พลเอกเปรม ได้เริ่มอย่างจริงจังในนโยบายการเมืองนำการทหารใน การแก้ปัญหาการก่อการร้ายจนในที่สุดได้เริ่มนโยบาย 66/23 เพื่อเปิดกว้างต้อนรับผู้เปลี่ยนใจจาก ปาปให้ได้หันกลับมาช่วยพัฒนาบ้านเมืองร่วมกันได้ และสามารถสมานรอยร้าวในแผ่นดินที่ได้เคย ถูกแบ่งแยกเป็นสองขั้วให้กลับมาช่วยกันได้อีก ด้านที่ 2 ของรัฐบาลยุคพล.อ.เปรม คือความ สามารถในการปรับพื้นฐานทางเศรษฐกิจของประเทศให้มั่นคงแข็งแรง เมื่อพล.อ.เปรมขึ้นครอง ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งแรกนั้น เศรษฐกิจของประเทศอยู่ในฐานะอ่อนแอ ราคาน้ำมันในตลาด โลกถีบตัวสูงขึ้น หนี้สินภาครัฐบาลก็สูง ทุนสำรองเงินตราต่างประเทศก็ร่อยหรอ แต่พล.อ.เปรม ก็ พินิจอุปสรรคด้วยความกล้าหาญประกาศลดค่าเงินบาทถึง 2 ครั้งจนในที่สุดเมื่อ พล.อ.เปรม ก้าว ลงจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อ พ.ศ. 2531 นั้น พื้นฐานทางเศรษฐกิจของเราได้แข็งแกร่งและได้ สามารถปรับตัวเป็นเศรษฐกิจเพื่อการส่งออก (เกษม ศิริสัมพันธ์, 2544:23)

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ บริหารประเทศในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมาเป็นเวลายาวนาน ถึงกว่า 8 ปี ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวก็ได้มีการยุบสภาเพื่อให้มีการเลือกตั้งกันใหม่หลายครั้งแต่ทุก ครั้งพรรคการเมืองต่าง ๆ ที่ได้รับการเลือกตั้งก็จะร่วมกันเชิญพลเอกเปรม กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรี แต่ในที่สุดเมื่อปี พ.ศ. 2531 รัฐมนตรีของพรรคประชาธิปัตย์ 16 คนยื่นใบลาออก พลเอก เปรม จึงตัดสินใจยุบสภาเพื่อให้มีการเลือกตั้งในวันที่ 24 กรกฎาคม 2531 แม้ว่าพรรคการเมือง ต่าง ๆ ได้ร่วมกันเชิญ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง ทว่าการณ์นี้เอง ที่ พลเอกเปรม ได้ใช้เป็นโอกาสทองที่จะได้ลงจากหลังเสืออย่างสง่างาม โดยได้กล่าววาทะอันลือ ลั่นว่า "ขอบคุณ แต่ผมพอแล้ว 8 ปี 5 เดือน ขอให้พวกคุณทำกันต่อไป และผมอยากเห็น ประชาธิปไตยเดินหน้า"

การพอในครั้งนี้ส่งผลให้ พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ ได้ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคน ต่อไป (โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, 2547 : 126-127)

การก่อกำเนิดรัฐประหารเพื่อล้มพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

ในช่วงการบริหารประเทศของพลเอกเปรม เกิดการก่อกำเนิดรัฐประหารของนายทหารในกองทัพบกและกองทัพอากาศ 2 ครั้ง คือ ในช่วงต้นและช่วงปลายของการบริหารประเทศ การรัฐประหารครั้งแรกเมื่อวันที่ 1-3 เมษายน พ.ศ.2524 กระทำโดยความร่วมมือของนายทหารฝ่ายคุมกำลังจำนวน 42 กองพัน หรือ “กบฏเมษาฮาวาย” โดยกลุ่มยังเติร์ก มีพล.อ.สัณห์ จิตรปฏิมาเป็นหัวหน้า แต่รัฐบาลพลเอกเปรมยึดอำนาจคือได้ในวันที่ 4 เมษายน พ.ศ.2524 โดยมีพล.อ.อาทิตย์ กำลังเอก เป็นแกนนำในการปราบปราม ส่วนการก่อการครั้งที่สอง คณะผู้ก่อการนำโดยพล.อ.เสริม ณ นคร ภายหลังเหตุการณ์ พล.อ.อาทิตย์ กำลังเอก ถูกปลดออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ.2529 โดยให้ยังคงดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดเพียงตำแหน่งเดียว และผู้ที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้บัญชาการทหารบกแทนคือ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ เสนาธิการทหารบกในขณะนั้น และเป็นกำลังสำคัญที่หนุนหลังอยู่คือ กลุ่ม จปร.5 ซึ่งมีแกนนำคนสำคัญ เช่น พล.ท.สุจินดา คราประยูร พล.ท.อิสระพงศ์ หนุนภักดี พล.อ.ท.เกษตร โรจนนิล (ยศขณะนั้น) เป็นต้น เหตุการณ์อื่น ๆ ที่เกิดขึ้นกับพล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ คือการโดนลอบทำร้ายหลายครั้งด้วยกัน เช่น ขบวนการของนายกรัฐมนตรีนครถูกมือมีดยิงระเบิดเอ็ม 79 ไล่ มีการขว้างระเบิดเอ็ม 26 ไล่ บ้านพักสี่เสาเทเวศน์ เป็นต้น (วินี เชียงเถียร ,2542:85-86)

แถลงการณ์ของคณะปฏิวัติ 1 เมษายน 2524

“การปกครองประเทศยังอยู่ในมือของรัฐบาลที่อ่อนแอ และไร้ความเป็นปึกแผ่นและไร้ความเด็ดเดี่ยวในการแก้ไขปัญหาของชาติ...

คณะปฏิวัติมีเป้าหมายที่ยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข” (เชาวนะ ไตรมาศ,2542:167)

แถลงการณ์ของคณะปฏิวัติ 9 กันยายน 2528

“...ชี้ให้เห็นถึงความล้มเหลวของโครงการและโครงสร้างต่าง ๆ ทางนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาลอย่างชัดเจน

รัฐบาลไม่มีความเด็ดขาดในการตัดสินใจแก้ปัญหา...หากปล่อยให้รัฐบาลภายใต้การนำของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์บริหารประเทศชาติสืบไป ก็จะทำให้ภัยพิบัติมาสู่ประเทศชาติ ราชบัลลังก์” (เชาวนะ ไตรมาศ,2542:169-170)

การหมดความชอบธรรมในการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

ในระหว่างการทำเสียงเลือกตั้งในวันที่ 27 กรกฎาคม 2531 เนื่องจากการยุบสภาผู้แทนราษฎรของพลเอกเปรม เมื่อวันที่ 29 เมษายน 2531 เป็นที่น่าสังเกตว่า กระแส "เปื้อนเปรม" "ไม่เอาเปรม" ได้ขยายวงกว้างออกไปมากกว่าที่ผ่านมาทั้งในหมู่นิสิต นักศึกษา นักวิชาการ สื่อมวลชน และประชาชน โดยมีการเคลื่อนไหวในหลายรูปแบบ ได้แก่ การเสนอบทความของนักวิชาการ นิสิต นักศึกษา การแจกจ่ายเอกสารสิ่งพิมพ์ การแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อมวลชนของประชาชน ซึ่งล้วนแล้วแต่แสดงถึงความต้องการมีส่วนร่วมทางการเมือง เพื่อกำหนดที่มาของนายกรัฐมนตรีและระบอบการปกครองของกลุ่มพลังต่าง ๆ จนในที่สุด ความพยายามของพวกเขาก็บรรลุผล เมื่อพลเอกเปรมปฏิเสธการรับเชิญ จากพรรคการเมืองพันธมิตรเดิมที่นำขบวนโดยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ แน่นนอนว่า เหตุผลของการปฏิเสธตำแหน่งดังกล่าวนี้ ส่วนหนึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจาก "แรงผลักดันของสาธารณชน" ซึ่งต้องการนายกรัฐมนตรีที่มาจาก การเลือกตั้ง (กำธร เวหน, 2540: 178)

วิเคราะห์พระราชดำรัสตามปริบทรัฐบาลหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 จนถึง รัฐบาลสมัยพล.อ.เปรม ติณสูลานนท์

พระราชดำรัสที่พระราชทาน เนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ตั้งแต่ภายหลังจากเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 จนถึงสมัยของรัฐบาลพล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ โดยเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2521-2531 มีทั้งสิ้น 11 องค์ด้วยกัน โดยในปี พ.ศ. 2520 ไม่ปรากฏสำเนาในการรวบรวมของสำนักราชเลขาธิการ

พระราชดำรัสโดยย่อ พ.ศ. 2521-2531

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2521

ทรงปลื้มปิติในน้ำใจที่มาให้พร นับตั้งแต่ทรงดำรงตำแหน่งพระราชินี ในหลวงและพระองค์ได้รับความอบอุ่นจากคนไทยเสมอมา องค์การสหประชาชาติสากลแผนก FAO ได้ลงมติให้เหรียญในฐานะที่ทรงทำหน้าที่ให้คนมีการกินอยู่ดีขึ้นโดยทรงยกความดีให้คนไทยทุกคน ปีนี้ได้ก่อตั้งมูลนิธิศิลปาชีพพิเศษขึ้นทรงเห็นว่าชาวไร่ชาวนานอกจากเป็นกระดูกสันหลังยังมีความเป็นศิลปิน เห็นได้จากผ้าไหมมัดหมี่ที่ชาวบ้านออกแบบลายและให้สีเอง ทรงตามเสด็จฯ ในหลวงไปทอดพระเนตรการทำปุ๋ยหมักที่อาจารย์หลายมหาวิทยาลัยช่วยกันคิดทำของเสียให้เกิดประโยชน์ ดีต่อดินและดีต่อพันธุ์ปลา จากการที่ทรงตามเสด็จฯ ทำให้ทราบว่าคนไทยมีจิตใจสูงรักสงบรักอิสระ อยู่ร่วมกัน

ได้ทุกศาสนาเพราะศาสนาสอนให้คนเป็นคนดี ทรงเห็นว่าศิลปะเริ่มจากตามเสด็จแล้ว เห็นว่าทางอิสลามแล้ว จึงดำริช่วยเหลือด้วยการให้ชาวบ้านทอผ้าถุงแล้วพระราชินีจะช่วยซื้อ ซึ่งทรงให้ราคาสูงแล้วไปขายต่อกับเพื่อนชาวต่างประเทศซึ่งเต็มใจช่วยเหลือคนไทย ส่วนทางภาคใต้ กระเป๋าย่านลิภาเป็นที่สนใจของชาวต่างประเทศ ทรงเห็นว่าประเทศไทยมีอนาคตถ้าพร้อมใจ และรู้จักใช้เวลาว่างให้คุ้มค่า ทรงปลื้มใจชาวกรุงเทพฯ ที่ช่วยสนับสนุนศิลปะขายได้ถึง 6 ล้าน หากช่วยกันประเทศชาติย่อมมั่นคงขึ้น ทรงอวยพรให้ทุกคนมีความเจริญทั้งกายและใจ

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2522

ทรงชอบใจทุกคนที่มาชุมนุมอวยพร จากที่มีผู้ใหญ่ในวงราชการเสนอให้จัดวันเกิดเจียบ ๆ นั้นทรงเห็นว่าเป็นความคิดที่ดีจึงจัดงานเพื่อขายผลิตภัณฑ์ศิลปะแทน ทรงตระหนักที่ทรงได้รับเหรียญเชเรสเนื่องจากทุกฝ่ายช่วยเหลือสนับสนุน ทรงรับใช้บ้านเมืองด้วยนึกถึงคำพ่อและในหลวง สอนให้รู้คุณแผ่นดิน เมื่อทรงได้รับเหรียญเชเรสมีนักข่าวต่างประเทศสัมภาษณ์ดังนี้ ราชนิไทยเป็นอย่างไร ทรงบอกว่าโดยทั่วไปคือเป็นภรรยาประมุข แต่ด้วยภาวะบ้านเมืองที่เป็นอยู่ และด้วยน้ำใจของคนไทยจึงจะปฏิบัติภารกิจอย่างเป็นทางการเป็นธรรมเนียมไม่ได้ และเนื่องจากบรรพบุรุษไทยได้สร้างบุญบารมีดังนั้นจึงได้รับมรดกความรักจากประชาชนมากมาย ซึ่งเมืองไทยตั้งแต่อดีตได้ให้อิสระในการนับถือศาสนา โดยพระองค์เองก็ถือศาสนาพุทธศาสนาที่ว่าตัวเราไม่ยั่งยืนแต่ประเทศชาติต้องอยู่ต่อไป โดยเฉพาะเมื่อคราวมีผู้อพยพเราก็ก็นำความช่วยเหลือให้ทุกศาสนา ทุกเชื้อชาติอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ทรงกล่าวว่าในหลวงได้สอนพระองค์และพระองค์ได้สอนลูกให้มีความเสียสละ รับผิดชอบ และที่นักข่าวถามว่าทำไมประมุขต้องวิ่งไปช่วยพัฒนา ทรงกล่าวว่าเมืองไทยยังยากจนจึงต้องช่วยเหลือกัน โดยในหลวงเห็นว่ายิ่งในชนบทน่าจะต้องมีระบบเศรษฐกิจแบบช่วยตนเองได้ โดยได้จัดตั้งธนาคารข้าวขึ้น ได้กล่าวถึงที่มาของมูลนิธิศิลปะ โดยพระองค์ทรงเห็นว่าชาวบ้านมีความเจริญด้านวัฒนธรรมและจิตใจจากการทำผ้าไหมมัดหมี่

ทรงแสดงความเห็นต่อนักข่าวว่าไม่รู้ลึกเลยว่าผู้หญิงถูกกดขี่เพราะชายหญิงมีบทบาทเสมอกัน แต่หญิงไทยเห็นการเป็นแม่นั้นเป็นเรื่องสำคัญ ผู้หญิงเป็นได้ทั้งแม่และเป็นนักรบ รวมถึงตะวันตกและตะวันออกเรียนรู้ซึ่งกันและกันได้ โดยเราเรียนด้านเทคโนโลยีจากเขา และเขาสามารถเรียนปัญญาจากเราได้

ทรงตอบนักข่าวเรื่องผู้หญิงเป็นกษัตริย์ได้ เพราะการสืบสันตติวงศ์ของไทยนั้นแท้จริงเกิดจากการเลือกคนที่เหมาะสมแก่สภาวะแวดล้อมเวลานั้น

จากนั้นทรงยกย่องร้อยโทสุรนาถ สุวรรณกรที่เสียสละออกชายแดน โดยทรงเห็นว่าทุกคนอยู่ดีมีสุขได้เพราะทหารและตำรวจชายแดน ซึ่งการที่มูลนิธิศิลปะช่วยชาวนาก็เท่ากับช่วยครอบครัวของทหารด้วย ทรงขอบคุณทุกคนที่ช่วยพรให้กำลังใจ

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2523

ทรงกล่าวถึงสิ่งที่ในหลวงทรงสอนคือ ทำดี อย่าคิดถึงอดีต อย่างคิดถึงอนาคต ทำปัจจุบันให้ดี ซึ่งเป็นจริงเพราะการทำดีโดยไม่หวังผลความสุขจะมาถึงมากมาย ทรงซาบซึ้งรัฐบาลสำหรับโครงการบริจาคคนละบาทเพื่อศิลปะ ทรงกล่าวถึงที่มาศิลปะเกิดจากในหลวงแนะนำให้เขาเลี้ยงตัวเองได้ ดังนั้นเมื่อตามเสด็จ เห็นผ้าถุงชาวบ้านสวยจึงบอกให้ถักเพื่อพระราชินีจะใส่และหาตลาดให้ ทรงชี้แจงให้เห็นว่าศิลปะกับสายใจไทยประสานงานช่วยกัน

ทรงบอกถึงเหตุผลที่ไปอเมริกันนอกจากไปรักษาตัวเนื่องจากภูมิแพ้ ยังได้หาตลาดให้กับศิลปะด้วย นอกจากนี้พระองค์ได้พบกับลูกสาวคนโตที่ไม่ได้พบมาประมาณ 9 ปี

ทรงเล่าในอดีตรัชกาลที่ 5 ช่วยเหลือประชาชนเฉกเช่นพ่อ พระองค์เองชาวบ้านก็เรียกแม่และเล่าเรื่องราวที่ต้องการให้ท่านช่วยเหลือ

พระองค์ได้รับปริญญาเกิตติมศักดิ์ที่มหาวิทยาลัยทัฟท์ เพราะได้ช่วยให้คนไทยยืนหยัดได้ด้วยตัวเอง รู้สึกถึงเกียรติยศของตน โดยพระองค์เล่าว่าคนอเมริกันดีที่จะสนับสนุนเมืองไทยและต่างซาบซึ้งที่เมืองไทยช่วยเหลือผู้ลี้ภัย แม้แต่นักหนังสือพิมพ์อเมริกันยังห่วงใยประเทศไทย แต่พระองค์บอกว่าเมืองไทยอยู่ได้เพราะประชาชนไม่ถอย สาวญวนในอเมริกาที่ได้เกิดในไทยก็บอกว่าเขารักเมืองไทยคิดเสมอว่าเป็นคนไทยแม้สัญชาติญวน โดยทรงเห็นว่าคนไทยเป็นคนหัวกว้าง มองในแง่กว้าง มองเห็นว่าทุกชาติมีคนดีและไม่ดีทั้งนั้น

ทรงบอกว่าเงินที่ได้บริจาคได้ช่วยเรื่องการศึกษาที่ดินของประชาชนซึ่งรัฐบาลได้อนุมัติให้ดำเนินการทำให้สามารถช่วยเหลือทั้งชาวไร่ชาวนา และทหารที่ออกไปรบ

ทรงขอบใจทุกที่ให้กำลังใจ กำลังกาย และบริจาคกำลังทรัพย์ โดยพระองค์ซาบซึ้งในเจตนาดีของทุกคน

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2524

ทรงขอบคุณทุกคนที่พร้อมใจกันมา ซาบซึ้งที่ทุกปีมาให้กำลังใจ เพราะสำหรับอายุอานามนี้ต้องการกำลังใจจริง ๆ เสียด้วย

รายงานให้ทราบถึงการไปญี่ปุ่น โดยพระองค์และเจ้าฟ้าหญิงจุฬาภรณ์ระหว่างวันที่ 10-25 ได้รับการต้อนรับอย่างดี ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลญี่ปุ่นและนักธุรกิจญี่ปุ่นช่วยกัน เผยแพร่วัฒนธรรมของไทย

ทรงกล่าวชื่นชมว่า ญี่ปุ่นมีทรัพยากรน้อยแต่ทรัพยากรที่ใหญ่หลวงคือ พลังจิตของคน ญี่ปุ่น ซึ่งเอกลักษณ์ของเขาคือการเห็นแก่ประเทศเป็นส่วนรวม

พระองค์ทรงฉายรูปภาพเพื่อแจ้งให้ทราบว่าเงินบริจาคของทุกคนเป็นประโยชน์ไปสู่คนยากจน คนเจ็บไข้ ในถิ่นทุรกันดาร ถือเป็นการช่วยเหลือรัฐบาลอีกทางหนึ่ง นอกจากนี้ทรงเล่าถึงความซาบซึ้งและความรักที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีต่อประชาชนด้วยภาพประชาชนที่มารอเฝ้าฯ อย่างล้นหลาม โดยทรงรู้สึกว่าครอบครัวของพระองค์และระบอบพระมหากษัตริย์อยู่ได้ เพราะพลังจิตของประชาชน

จากนั้นทรงเล่าถึงโครงการต่าง ๆ ของพระองค์ ไร้ทดลอง ทดแทนการปลูกฝิ่น คือสตรีทอเบอรี และพืชที่ประเทศต่าง ๆ มีน้ำใจส่งมาถวายช่วยโครงการ การเริ่มต้นงานศิลปะ โครงการพัฒนาเขาคือในพื้นที่ได้อิทธิพลของผู้ก่อการร้าย โดยทหารยึดพื้นที่มาได้แล้วจัดสรรให้ชาวบ้านมีที่ทำกินเป็นหมู่บ้านขึ้นมา การฝึกอาสาสมัครรักษาหมู่บ้านคือฝึกชาวบ้านให้รักษาหมู่บ้าน ลาดตระเวนเนื่องจากเป็นพื้นที่อันตราย

โดยพระองค์กล่าวว่าพระมหากษัตริย์เมื่อสองพันกว่าปีมาแล้วก็ทำอย่างที่ทรงปฏิบัติ คือพยายามช่วยเหลือประชาชนในเรื่องการทำมาหากิน โดยไม่มีวันหยุดเสาร์อาทิตย์

ทรงกล่าวว่าทหารก็เป็นคนเหมือนกับพวกเราที่มีความหัวใจ มีพ่อแม่แม่ ไม่ควรจะต้องสูญเสียฝ่ายเดียว ดังนั้น พระองค์จะทรงทนนิ่งเป็นสมมติเทพโดยไม่ช่วยเหลือญาติทหารผู้สูญเสียไม่ได้ แม้ว่าจะถูกตำหนิว่ารับปฏิญาุงการเมืองก็ไม่หวั่นไหว เพราะการดิงายแต่การทำตัวให้เหมาะแก่ส่วนรวมและสถานการณ์บ้านเมืองเป็นสิ่งที่ควรทำ

ทาง 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ประชาชนกลัวว่าการที่เป็นไทยอิสลาม ศาสนาต่างกัน พูดภาษาต่างกัน จะเป็นปัญหา แต่จริง ๆ แล้วชาวไทยอิสลามนั้นเป็นผู้มีศีลธรรมสูงมาก มีกตัญญู

ทางภาคอีสานหน่วยแพทย์ก็ได้เข้าไปดูแล และช่วยเหลือให้เป็นสมาชิกศิลปะ ส่วนเขาล้านเขมรบ้านแตกมีศูนย์สำหรับช่วยเหลือผู้อพยพที่เข้ามาพึ่งเมืองไทย

ทรงหวังรูปภาพทั้งหลายจะทำให้ทุกคนสบายใจและยินดีว่าได้นำเงินบริจาคไปที่ไหนบ้าง

พระราชดำรัสฯ พ.ศ.2525

ทรงขอบใจทุกคนแทนในหลวงที่ได้ส่งพลังจิต ถวายพระพรให้อาการปกติอย่างรวดเร็ว

ทรงซาบซึ้งที่ได้เห็นทุกคนมาให้กำลังใจในอายุครบ 50 ปี โดยตลอด 50 ปีมานี้ปราศจากโรคภัยที่ร้ายแรง สามารถเดินไปทุกแห่งหนของเมืองไทยและได้เห็นแววตาของประชาชนที่เต็มไปด้วยความรักใคร่ นับเป็น 50 ปีที่คุ้มค่า

ทรงตั้งใจในการมีความกล้าหาญพอที่จะใช้ตำแหน่งพระราชินีที่ประชาชนสนับสนุนตลอดมาให้เป็นประโยชน์แก่ชาวไทยทั่วประเทศ จากคำพระอาจารย์ที่สอนว่า คนเราเกิดแก่เจ็บตายเป็นธรรมดาโลก แต่ชีวิตเกิดมาทั้งทีให้ใช้ชีวิตให้ดีที่สุด หมายถึงเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นที่สุดและกล้าหาญที่จะทำงานทุกอย่างอย่างภาคภูมิใจ ไม่สนคำติฉินใด ๆ โดยเฉพาะการที่คนเรียกแม่นี้ จะต้องคิด และสำนึกในเกียรติยศและทำหน้าที่ให้ดีที่สุด

โดยได้ทรงใช้โอกาสนี้ฉายงานที่หลายฝ่ายได้ร่วมกันทำ ทรงกล่าวว่าใคร ๆ ต่างบอกว่าแผ่นดินไทยต้องมีอะไรพิเศษ เพราะทุกศาสนาทุกสัญชาติอยู่ร่วมกันโดยมีความสุข และได้เล่าว่าจากหลักฐานพระมหากษัตริย์ตั้งแต่พระองค์แรกของราชวงศ์จักรีได้ตั้งมั่นว่าต้องการให้ทุกคนมีอิสระเสรีภาพในการนึกคิดในขอบเขตของกฎหมาย ส่วนพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้มีการตัดพระราชอำนาจของพระองค์เอง และได้ทราบจากม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชว่า ในสมัยอยุธยาษัตริย์ไทยก็สร้างกฎหมายขึ้นเพื่อตัดพระราชอำนาจพระองค์เอง

ทรงกล่าวว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่ประเสริฐ คือ มีการให้ การเสียสละ โดยไม่หวังว่าจะได้อะไรตอบแทน ทรงมองว่าศาสนาไม่จำเป็นต้องบังคับ อยู่ที่ใจ เมืองไทยจึงให้อิสระเสรีภาพในการนับถือศาสนา

นอกจากนี้ทรงได้กล่าวยกย่องชมเชยทหารปฏิบัติงานชายแดนที่ได้เสียสละชีวิต อาทิจิ พันเอกอิทธิ ลิมาภิรักษ์ พันตรีเจียรนันท์ จารุจรณ พลตรีสรรเสริญ สุทัศน์ ทั้งหมดนี้เป็นผู้เห็นแก่ส่วนรวม

ทรงเล่าว่าขณะที่ในหลวงทรงทำงานมีนักข่าวต่างประเทศถามว่า เรื่องอะไรของพระเจ้าแผ่นดินต้องนำแพทย์มาเอง ทรงตอบว่าประมุขจะอยู่สบายได้อย่างไรเมื่อผู้คนที่ต้องการความช่วยเหลือและมีภัยรอบด้าน ทุกคนต้องช่วยกันหมด

ทรงรู้สึกไร้ค่าภูมิใจทุกครั้งที่ได้ยินว่า "ใจแบ่งแยกดินแดน" เพราะชาวไทยอิสลามนั้นเป็นคนดีเคร่งครัดในศาสนา และรักในหลวงที่ไม่ดีเป็นส่วนน้อย

ทรงกล่าวถึงพรุว่า นักวิชาการทราบว่าผีซันผีไม่ที่เป็นประโยชน์ และควรดูแลรักษา ด้านประมงก็ได้สนับสนุนการเลี้ยงปลาในที่กักขัง

นอกจากนี้ทรงกล่าวว่าเด็ก เป็นทรัพยากรที่สำคัญ

ทรงเล่าถึงเหตุการณ์ระเบิดที่ยะลาที่แสดงให้เห็นถึงความรักของประชาชน และการที่ประชาชนให้เกียรติเคารพทำให้ต้องสำนึกในหน้าที่ เป็นพระราชินีไม่ใช่หมายถึงรับแต่คนสำคัญต่างตัวสวย แต่ต้องทุ่มทั้งตัวเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม

จากภาพแสดงให้เห็นว่าศิลปินช่วยเหลือคนในภาคเหนือ หมอจากศิริราช และหมอมจาก มงกุฎเกล้าอาสาสมัครมาช่วยคนไข้ที่มีมากมาย ทรงกล่าวว่าที่ในหลวงใช้เวลาในต่างจังหวัดมากกว่ากรุงเทพฯ ไม่ใช่ว่าไม่รักคนกรุงเทพฯ แต่เพื่อออกไปช่วยรัฐบาลของเรา ซึ่งเกี่ยงกันไม่ได้ว่าสมัยประชาธิปไตยไม่ใช่เรื่องของพระเจ้าแผ่นดิน

ทรงกล่าวว่าการเสียสละทำให้ประเทศเจริญ หากประเทศใดมีแต่คนดักตวงผลประโยชน์ ประเทศนั้นก็ประสบกับชะตากรรมเช่นที่เขมร ดังนั้นจึงต้องรักชาติให้ถูกต้อง ไม่ใช่เอาแกลบปนไปในข้าว ในมันสำปะหลังให้เขาว่าถึงประเทศไทย

สำหรับเงินบริจาคแก่มูลนิธิศิลปิน ทุกท่านสามารถติดตามได้ตามจังหวัดต่าง ๆ ที่ได้ขยายงานเข้าไป โดยโครงการใหม่ที่เพิ่งดำริคือ ลงรักษาป่าแล้วสอนให้ชาวบ้านเลี้ยงสัตว์ป่าที่จับมาได้ ทรงเล่าว่าถูกตำหนิดำน้ำพริกละลายแม่น้ำที่ให้นักออกแบบฝรั่งออกแบบเสื้อของศิลปิน เนื่องจากพระองค์ไม่ทราบรสนิยมของตลาดโลก จากผลงานของศิลปินทั้งสี่ภาคทรงปลอบปลื้มว่าเงินบริจาคของทุกคนไม่เสียหลายเลย และการที่พระองค์ไปญี่ปุ่นและอเมริกานั้นทรงไปอย่างแมค้ำ ไม่ได้ไปอย่างราชินีเพื่อหาตลาดให้กับประชาชน แต่ทางญี่ปุ่นให้เกียรติในทุกทาง

ทรงวอนนักเรียนที่ญี่ปุ่น อย่าดูด้านวิชาการอย่างเดียว ให้ดูด้านจิตใจของชาวญี่ปุ่นด้วย ด้านวิชาการควรมีการดัดแปลงให้เหมาะสม สร้างความเจริญให้กับประเทศ

ทรงขอบคุณทุกคนที่ให้ความสนใจ และทำให้พระองค์สบายใจที่ทุกคนได้รู้ว่าเงินบริจาคไปที่ไหนบ้าง

พระราชดำรัสฯ พ.ศ.2526

ทรงขอบคุณทุกคนอวยพรวันเกิด ทำให้มีกำลังใจทำงานเพื่อส่วนรวม วันนี้จะพูดไม่นานจึงเลือกยื่นเพื่อให้อ่านสั้นๆ ทรงเชิญทุกคนนั่งตามสบาย ทรงกล่าวว่าเมื่ออายุ 50 ปี ก็มีอะไรผ่านไปเยอะ มีทั้งดีใจเสียใจเป็นธรรมดาโลก

กระทรวงการต่างประเทศได้ส่งซีร็อกซ์ข้อความหนังสือพิมพ์ต่างประเทศที่ลงเกี่ยวกับเมืองไทย เกี่ยวกับในหลวงและครอบครัว ในเชิงแปลกใจว่าทำไมประชาชนไทยกับในหลวงนั้นจึงมีความรักที่ยาวนานต่อกันไม่เสื่อมคลาย แล้วทำให้เกิดปิติโสมนัส ว่าการกตัญญูต่อบ้านเมืองเป็นของดี เป็นธรรมชาติของคนดี แม้ร่างกายชำรุดไปตามเวลา แต่ความปรารถนาดีต่อส่วนรวมและชาติจะดำรงอยู่

ทรงกล่าวว่าต้องตอบแทนความรักของประชาชนด้วยการกระทำที่จะบำบัดทุกข์ของ
เขา เพราะประชาชนเป็นมิตรของพระมหากษัตริย์

ตราบโดที่คนไทยมองไปในจุดเดียวกันด้วยความสามัคคีกลมเกลียว เมืองไทยก็ดำรง
ความเป็นไทยได้ โดยที่ลืมความขัดข้องหมองใจนิด ๆ หน่อย ๆ ที่เป็นเรื่องของธรรมดาโลก และเอก
ลักษณะของคนไทยมีความเมตตา รู้จักการให้ ซึ่งทำให้คนไทยยืนยงอย่างสง่างามทุกวันนี้

ทรงกล่าวว่าทุกอย่างก้าวบนผืนแผ่นดินเต็มไปด้วยผู้มีพระคุณที่ทับถมกันอยู่ ดังนั้นจึงควรมี
ความกตัญญู หมายถึง มุ่งมั่นที่จะเสียสละให้แก่แผ่นดิน

ทรงยกย่องพระเทพรัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารีเป็น "รัตนนารี" ของเมืองไทย

ชื่นชมพลเอกเปรม นายกรัฐมนตรีที่ได้แอบนำเงินเดือนของตนเองมาถวายเพื่อสมทบทุน
เพราะอยากเห็นคนไทยอยู่ดีกินดีขึ้นอย่างรวดเร็ว

คุณธานินทร์ กรัยวิเชียรรองมนตรี เป็นผู้ดูแลศูนย์ศิลปาชีพที่บางไทรเพิ่มจากการทำ
เฉพาะศิลปะมาเป็นการซ่อมเครื่องจักรยนต์ด้วย

ทรงเล่าถึงพระราชกรณียกิจและโครงการต่าง ๆ เพื่อความอยู่ดีกินดีของประชาชนทั้งสี่
ภาค อาทิ โครงการศิลปาชีพ หน่วยแพทย์เคลื่อนที่ การทดลองพืชไร่ โครงการรักษาพืชเศรษฐกิจ
(ย่านลิเภา) การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม โครงการปาร์กน้ำ ซึ่งได้รับความช่วยเหลือจากทหารที่เสีย
สละเพื่อแผ่นดิน

ทรงกล่าวว่าทหารไทยปัจจุบันทำงานไม่มีเสารอาทิติย์ เพื่อชาติ เช่นเดียวกับทหารไทยใน
อดีตที่ทุ่มเทเพื่อปกป้องอธิปไตยของชาติ

ทรงกล่าวถึงชาวภาคใต้ว่าแม้นับถือศาสนาต่างกันแต่ก็ถือว่าทุกศาสนาสอนให้คนเป็นคน
ดี ประเทศไทยไม่เคยฆ่าฟันกันเรื่องศาสนา ให้เสรีภาพในการนับถือศาสนา

ทรงฉายภาพที่ตาพระยาที่ทหารญวนรุกรานอธิปไตยประเทศไทย ซึ่งพระองค์ได้แอบหนีไป
เยี่ยมอย่างกล้าหาญด้วยถือว่าพระสยามเทวาธิราชคุ้มครอง เพราะทรงขึ้นชื่อว่าเป็นลูกหลานจักรี
วงศ์ก็ควรดำรงไว้ซึ่งพระราชประสงค์ คือ เคียงข้างคนไทยทุกเมื่อ และทรงเน้นว่าเมืองไทยไม่เคย
ตกเป็นเมืองขึ้นของใครเพราะความสามารถของบรรพบุรุษ ไม่ใช่บังเอิญ

ทรงรู้สึกเศร้าใจที่ผู้ทำงานเพื่อชาติบ้านเมืองได้เสียชีวิตไปเนื่องจากเฮลิคอปเตอร์ตก และรู้
สึกห่วงใยคนที่อยู่ข้างหลังอันได้แก่ภรรยาและบุตรของบุคคลเหล่านั้น

ขอจบแค่นี้กับชีวิตวัน 50 ที่ได้ผ่านมาแล้วชน 51 นี้ ขอขอบคุณท่านทั้งหลายที่เมตตาฟัง
อธิบาย

พระราชดำรัสฯ พ.ศ.2527

ทรงขอบใจทุกคนที่มาอวยพร รู้สึกซาบซึ้งและอนุโมทนาในศรัทธาที่มาบริจาคเงิน ทรงถือ
ว่าทุกคนไว้ใจให้พระองค์เป็นตัวแทนที่จะช่วยพี่น้องร่วมชาติให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น เป็นอิสระเสรี
จากความหวือหวา ยากจน

ในหลวงทรงรับสั่งกับพระองค์เสมอว่า การทำความดีมีเมตตาต่อผู้อื่นเป็นการลงทุนที่มั่นคง
ที่สุดของคนเรา ดังนั้นในหลวงจึงช่วยรัฐบาลบริหารหาแหล่งน้ำ ส่วนด้านด้านดูแลครอบครัว
เกษตรกรรมมอบหมายให้เป็นธุระของพระองค์ จึงได้ก่อตั้งมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพขึ้นมาโดยทุก
ท่านได้สนับสนุนช่วยเหลือ ทรงยืนยันว่าการช่วยเหลือชาวไร่ชาวนาให้เลี้ยงตัวได้ไม่ยากเกินไป
เพราะเขามีความสามารถอยู่แล้ว สำคัญที่ต้องให้โอกาส ทรงกล่าวปัญหาสำคัญของประเทศคือ
ความยากจนซึ่งจำกัดอิสรภาพของคนเรา

คำว่าอิสระเสรีภาพนั้น ขอย้ำว่าเป็น การหลุดพ้นจากความหวือหวาขาดแคลนวัตถุ และได้รับ
การศึกษา

ในหลวงรับสั่งกับพระองค์เสมอว่า คนไทยเบิกบานยินดีกันการ "ให้" โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้
โอกาสผู้อื่นแสดงความคิดเห็นของเขาด้วยความอดลั้นต่อความรู้สึก เห็นได้จากที่ แม้ประชาชนนับ
ถือศาสนาต่างกันแต่เราอยู่ร่วมกันได้อย่างร่มเย็น

จากเหตุการณ์ที่เป็นข่าวพาดหนังสือพิมพ์วันที่ 31 กรกฎาคมที่ผ่านมา มีคนเหยียบกัน
ตายถึง 20 คน และบาดเจ็บมากมาย เนื่องจากแก่งแย่งกันไปรับแจกของ บ่งชี้ว่าพวกเขาบางคนใน
เมืองใหญ่ ๆ นอกจากยากจนทางวัตถุ ยังยากจนยิ่งนักในด้านจิตใจ ทรงเห็นว่าความยากจนทาง
ด้านจิตใจเป็นอันตรายเสียยิ่งกว่ายากจนทางด้านวัตถุ

ทรงอยากให้พวกเราช่วยกันรักษาความนึกคิดที่ดีแบบเก่า คือ ความอิมเอิบในความดี
สนับสนุนการ "ให้" ให้ทุกอย่างไม่ใช่เฉพาะวัตถุ ดังเช่น นายอำเภวย ทงมีที่ได้ช่วยเหลือผู้ประสบ
อุบัติเหตุ แม้ว่ายากจนแต่ไม่ไร้น้ำใจ

ทรงกล่าวบ้านเมืองเจริญภายนอกไม่พอ ต้องเจริญข้างนอกข้างในพร้อมกัน ทุ่เงินอย่างเดียว
ไม่ได้ ต้องทุ่ "น้ำใจ" จะมีประโยชน์อะไรถ้ามีสิทธิเลือกตั้งแต่ไม่เป็นอิสระของความหวือหวา

จากนั้นทรงกล่าวถึงโครงการต่าง ๆ ที่เกิดจากน้ำใจของทุกคน โครงการปาร์กน้ำ มูลนิธิศิลป
าชีพ การอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า โครงการแพทย์อาสาสมัคร โครงการเลี้ยงผลิตภัณฑ์ปลานิลสีแสด
จากนั้นทรงสรุปยอดค่าใช้จ่ายทั้งหมดจากโครงการศิลปาชีพ

ขอบคุณทุกท่านที่สนับสนุนครอบครัวของพระองค์ให้มีกำลังฝ่าฟันอุปสรรคทั้งหลายออกไป
ไปช่วยราษฎร เป็นการช่วยพระองค์ให้ได้ทำกตัญญูตอบแทนประชาชน ที่ได้ปกป้องพระบรม
ราชวงศ์จักรีวงศ์มาจนทุกวันนี้

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2528

ทรงขอบใจประชาชนที่มีไมตรีจิตส่งไปรษณียบัตรมาอวยพร วันที่ 12 สิงหาคม 2528 ได้ไปสกลนครเพื่อปฏิบัติหน้าที่ในงานประกวดใหม่ ได้รับการสนับสนุนจากทุกฝ่ายซึ่งทรงซาบซึ้งและระลึกถึงบุญคุณชาวไทย โดยพระองค์พร้อมเสมอที่จะช่วยเหลือให้คนไทยพ้นจากทุกข์ยาก ซึ่งไมตรีจิตที่ได้รับทำให้ทรงมีกำลังใจ กำลังใจ ที่จะปฏิบัติงานตามที่ใจปรารถนา

ทรงขอบใจทุกคนพร้อมอวยพรให้บุคคลที่พระองค์ทำให้เกิดแก่ผู้มีเจตนาดีต่อประเทศชาติ เจริญทั้งทางจิต เจริญในทางวัตถุสมปรารถนาทุกคน

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2529

ทรงขอบใจประชาชนที่ห่วงใยในอาการเจ็บป่วยของพระองค์ ทรงปลื้มใจที่ประชาชนร่วมห่วงใยด้วยการส่งจดหมายและโทรศัพท์แสดงความคิดเห็น เข้าใจ เห็นใจ และหวังดีต่อพระองค์ ต่อต้านข่าวลือต่าง ๆ

ทรงตระหนักถึงน้ำใจอันเป็นเอกลักษณ์ของคนไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการถือเอาวันเกิดพระองค์สร้างความคิดดีต่อส่วนรวม

ทรงเผยที่ล้มเจ็บเนื่องจากมุงานเพื่อราษฎร ด้วยหวังให้ท้องถิ่นมีปัจจัย 4 ครบ พระองค์เห็นว่าราษฎรไทยมีความสามารถหากแต่ต้องให้ออกาสใช้ความรู้ช่วยตัวเอง เพื่อจะได้ไม่ทิ้งบ้านมาทำงานในเมือง

ทรงกล่าวต่อไปต้องยึดหลักสายกลางเพื่อไม่ให้ป่วยเสียประโยชน์แก่ประชาชน เนื่องจากในหลวงทรงกล่าวไว้ให้สำนึกในหน้าที่ที่มีต่อประชาชน กำลังใจที่ได้รับทำให้ทรงมีพลังกำลังที่จะทำงานต่อไป ทรงอวยพรให้ทุกคนมีความสุข และปราศจากโรคภัย

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2530

ทรงรู้สึกยินดีที่ได้พบทุกคนดังการได้พบมิตรในวันเกิด พรและแรงใจจากทุกคนทำให้พระองค์แข็งแรงขึ้นแต่ยังไปไหนไม่ได้

ปีนี้เป็นปีสำคัญที่ในหลวงพระชนมายุครบ 60 พรรษา ทรงซาบซึ้งในพระราชปณิธานของในหลวง โดยพระองค์ได้ปฏิบัติงานด้านสังคมสงเคราะห์ที่ในหลวงได้มอบหมายอย่างสุดความสามารถ

ทรงชื่นใจที่เห็นความร่วมมือร่วมใจของฝ่ายทหารและพลเรือน ในการช่วยเหลือบรรเทาความทุกข์ของประชาชนเนื่องจากฝนแล้ง ทรงกล่าวแม้ฝนแล้งแต่น้ำใจคนไทยไม่มีวันแล้ง

ทรงขอปวารณาทางทหาร และประชาชนที่ร่วมกันจัดงานศพของพี่ชายพระองค์
นายแพทย์หม่อมราชวงศ์กัลยาณกิติ์ กิตติยากร และขอใจทหารทั้ง 3 เหล่าทัพที่แสดงความยินดีที่
พระองค์ได้เลื่อนยศเป็น พลเอก พลเรือเอก พลอากาศเอก พระองค์กล่าวว่า จะปฏิบัติตนให้สมกับ
เกียรติที่ได้รับพระราชทาน

ทรงเห็นว่าทุกคนที่มาอวยพรล้วนแต่เป็นผู้หวังดีต่อบ้านเมือง ในโอกาสนี้ความปรารถนา
ดีที่ทุกคนอวยพรนั้น พระองค์ยกความปรารถนาดีทั้งหลายสู่ประชาชนได้สุขสบาย

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2531

ทรงขอปวารณาวิทยาลัยมหิดลที่ได้มอบปริญญาแพทยศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ใน
เรื่องการช่วยเหลือประชาชนที่เจ็บไข้ได้ป่วย ซึ่งเป็นงานที่พระองค์ได้ปฏิบัติถวายในหลวงเป็นเวลา
นาน โดยทรงเห็นว่า "จิตใจที่แจ่มใสย่อมอยู่ในร่างกายที่แข็งแรง" ซึ่งจะนำพาชาติให้มั่นคงด้วย

มูลนิธิศิลปาชีพได้บรรลุเป้าหมายมากขึ้น ประชาชนมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น เพราะได้รับการ
สนับสนุนจากประชาชนและรัฐบาล นอกจากคนไทยแล้วชาวต่างประเทศบางคนก็ได้ช่วยเหลือมูลนิธิ
ศิลปาชีพด้วย ซึ่งจากการที่พระองค์ได้ตามเสด็จฯ ทำให้ประจักษ์ว่าคนไทยแม้อยู่ห่างไกลก็มี
ความสามารถด้านศิลปะสูง เปรียบเสมือนคลังเก็บรักษาศิลปวัฒนธรรมของชาติ

เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม มีพระราชพิธีบวงสรวงสังเวียงสมเด็จพระมหากษัตริย์ในอดีต ในวโร
กาสพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก ประชาชนที่เข้าเฝ้าฯ แน่นหนาทำให้ภูมิใจในความผูกพันของ
กษัตริย์ไทยกับราษฎรที่มีมายาวนาน

ทรงกล่าวบ้านเมืองเจริญด้วยความรู้ความสามารถ ความขยัน ความประหยัด ความสุจริต
ความสามัคคีของชนในชาติ โดยทรงขอให้ตั้งใจทำสิ่งเหล่านี้แทนพรที่ให้แก่พระองค์ ถือเป็นของขวัญ
ขวัญที่ล้ำค่า ทรงอวยพรให้ทุกคนที่ปฏิบัติต่อบ้านเมือง ประสบความสำเร็จ และขอให้มั่นคงใน
การทำความดีเพื่อประเทศชาติ

ตารางแสดงเนื้อหาของพระราชดำริส ตั้งแต่ปี พ.ศ 2521-2531

เนื้อหาพระราชดำริส	พระราชกรณียกิจ	เหตุการณ์บ้านเมือง	สถาบันศาสนา	สถาบันพระมหากษัตริย์	คุณธรรม	อื่น ๆ	รวม
พ.ศ. 2521	พัฒนาคุณภาพชีวิต	-	เสรีภาพในการนับถือศาสนา	-	ความสามัคคี	เมืองไทยหญิง-ชาย เสมอกัน	
พ.ศ. 2522	พัฒนาคุณภาพชีวิต	-	เสรีภาพในการนับถือศาสนา	บทบาทหน้าที่ราชินี การสืบสันตติวงศ์	ความกตัญญูต่อแผ่นดิน	-	
พ.ศ. 2523	พัฒนาคุณภาพชีวิต	ภัยคอมมิวนิสต์	-	กษัตริย์กับประชาชน	การให้ การเสียสละ	ทรงพบลูกสาวองค์โต	
พ.ศ. 2524	พัฒนาคุณภาพชีวิต	-	-	บทบาทหน้าที่ราชินี	-	-	
พ.ศ. 2525	พัฒนาคุณภาพชีวิต	-	-	บทบาทหน้าที่ราชินี	การให้ การเสียสละ	-	
พ.ศ. 2526	พัฒนาคุณภาพชีวิต	-	เสรีภาพในการนับถือศาสนา	กษัตริย์กับประชาชน	ความกตัญญูต่อแผ่นดิน	ทรงยกย่องพระเทพฯเป็นรัตนนารี	
พ.ศ. 2527	พัฒนาคุณภาพชีวิต	คนแย่งอาหารกันตาย	-	-	การให้ การเสียสละ	-	
พ.ศ. 2528	พัฒนาคุณภาพชีวิต	-	-	-	-	-	
พ.ศ. 2529	-	-	-	-	ความมีน้ำใจ	ทรงเผยอาการประชวร	
พ.ศ. 2530	พัฒนาคุณภาพชีวิต	ฝนแล้ง	-	-	ความมีน้ำใจ	ทรงเสียดยศเป็นพลเอก พลเรือเอก พลอากาศเอก	
พ.ศ. 2531	พัฒนาคุณภาพชีวิต	-	-	กษัตริย์กับประชาชน	ความสามัคคี	-	
จำนวน	10	3	3	6	9	5	36
ร้อยละ	27.78	8.33	8.33	16.67	25	13.89	100

จากตารางดังกล่าว พบว่า พระราชดำรัสที่พระราชทาน เนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521-2531 นั้น พระราชดำรัสฯ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ พระราชกรณียกิจมีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 27.78 ซึ่งมีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกับเนื้อหาด้านคุณธรรม คิดเป็นร้อยละ 25 เนื้อหาที่รองลงมาคือ สถาบันพระมหากษัตริย์ คิดเป็นร้อยละ 16.67 ส่วนเหตุการณ์บ้านเมืองและสถาบันศาสนา คิดเป็นร้อยละ 8.33 ส่วนเรื่องอื่น ๆ ที่ไม่รวมอยู่ในเนื้อหาหลักคิดเป็นร้อยละ 13.89 ที่น่าสังเกตก็คือ เนื้อหาของสถาบันชาติ ไม่ปรากฏอย่างชัดเจนในบริบทนี้

สรุปได้ว่าพระราชดำรัสเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจ มีสัดส่วนที่มากที่สุด ซึ่งใกล้เคียงกับเนื้อหาด้านคุณธรรมที่รองลงมา สอดคล้องกับพระราชปณิธานที่ว่า “เราจะปกครองแผ่นดินโดยธรรม” เนื้อหาสถาบันพระมหากษัตริย์ในบริบทนี้จะค่อนข้างมาก หากเทียบกับบริบทรัฐบาลอื่น ซึ่งเนื้อหาชี้ให้เห็นถึงบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะบ้านเมือง ส่วนเหตุการณ์บ้านเมืองและสถาบันศาสนายังไม่เด่นชัดเนื่องจากเป็นช่วงที่สภาวะบ้านเมืองนิ่ง เศรษฐกิจอยู่ในช่วงฟื้นฟู และปัญหาด้านศาสนาไม่มีอย่างเด่นชัด เนื้อหาของสถาบันชาติมักจะปรากฏร่วมกับเนื้อหาในส่วนอื่น ๆ

ที่น่าสังเกตพระองค์ทรงชี้ให้เห็นความเป็นประชาธิปไตยในประเทศไทยอยู่ในทุกส่วนของเนื้อหาพระราชดำรัส แม้ว่าในบริบทนี้นายกรัฐมนตรีเป็นรัฐบาลประชาธิปไตยครึ่งใบก็ตาม

พระราชกรณียกิจ

แต่ก่อนนั้นเมื่อการปกครองของไทยยังเป็นแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระเจ้าอยู่หัวทรงดูแลทุกข์สุขของราษฎรอย่างในพระราชฐานะที่เป็นองค์ประธานฝ่ายบริหารสูงสุดของประเทศ เทียบเท่ากับนายกรัฐมนตรีในระบอบปัจจุบัน (คือประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ) ในช่วงวันเฉลิมพระชนมพรรษาของแต่ละปี พระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์ทรงถือเป็นพระราชภารกิจที่ต้อง “รายงาน” ต่อพลสกนิกรของพระองค์ ทรงถือเป็นประเพณีปฏิบัติที่จะทรง “รายงาน” ให้แก่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการฝ่ายหน้าว่า งานราชการใดได้สำเร็จลุล่วงไปแล้วบ้าง ธรรมเนียมนี้ได้ถือปฏิบัติตั้งแต่สมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้นมา (อรวรรณ ปิณฑธนโสภา, 2541:25)

พระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในช่วงสมัยรัฐบาล พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ นั้น จะเป็นพระราชกรณียกิจอันเนื่องมาจากการช่วยเหลือแบ่งเบาภาระของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นพระราชกรณียกิจเนื่องมาจากโครงการในพระราชดำริ

อันเป็นพระราชกรณียกิจของพระองค์เพื่อช่วยเหลือพสกนิกรโดยตรง แตกต่างจากพระราชกรณียกิจตามเสด็จอย่างในสมัยรัฐบาลจอมพลถนอมกิตติขจร และรัฐบาลคึกฤทธิ์ในปี พ.ศ. 2518 แสดงให้เห็นว่าบทบาทของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในการช่วยเหลือบ้านเมือง พสกนิกรเด่นชัดในรัฐบาลพล.อ.เปรม ติณสูลานนท์

โดยพระองค์ได้ทรงอธิบายให้เข้าใจถึงเหตุผลต้องปฏิบัติพระราชกรณียกิจด้านต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือบ้านเมือง เนื่องจากพระราชินี และพระมหากษัตริย์นั้นตามธรรมเนียมปฏิบัติแล้วทรงเป็นสมมุติเทพ ซึ่งโดยทั่วไปจะไม่ลงมาปฏิบัติภารกิจของบ้านของเมือง มีเพียงพระกรณียกิจในด้านพิธีกรรมหรือการต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองเท่านั้น ก็ทรงให้เหตุผลที่น่าสนใจ

ในพระราชดำรัสที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่างนั้น พระองค์ทรงแสดงให้เห็นว่า บางครั้งก็ต้องทรงออกนอกกรอบ เพื่อให้เกิดความรวดเร็วในการปฏิบัติการ

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2524

"ครั้งแรก ๆ ข้าพเจ้าทนไม่ไหว กลั้นแทบแย้มแล้วไปร้องไห้ในรถ หลังจากเผาทหารเห็นญาติของเขาพ่อแม่ของทหารที่ตาย ทั้งยากจนทั้งแก่แล้ว แต่ขาดลูกที่จะเลี้ยงดู เดินลงมาจากเมรุแล้วก็มาถวายนังคม อธิษฐานอะไรไม่ทราบ พิมพ์ ๆ เพราะรู้สึกทนไม่ไหว ทนที่จะนั่งเฉย เดินผ่านไปผ่านมาเป็นสมมุติเทพไม่ไหว จะว่าจะโดนว่า โดนตำหนิว่ายุ่งการเมืองด้วยการไปช่วยชาวไร่ชาวนารับปฏิภาหรืออะไรก็ไม่หวั่นไหวแล้ว เพราะเจตนาว่าคนไทยไม่มีใครมีสิทธิ์ที่จะนั่งเฉย การคิดนี้ดีง่ายแต่การทำตัวให้ถูกให้สมกับสถานการณ์ของบ้านเมืองและทำเพื่อคนส่วนรวมเป็นของที่น่าจะทำที่สุดเลย และมีอะไรที่จะทำเยอะมาก" (สำนักพระราชเลขานุการ,2536:64)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2525

"ขณะที่ทรงทำงานก็มีนักข่าวต่างประเทศหลายคนหลายคณะที่มาสัมภาษณ์พระองค์ท่านว่า เอ๊ะ เรื่องอะไรที่พระเจ้าแผ่นดินสมัยใหม่ จะต้องนำหน่วยแพทย์ออกไปเอง แล้วก็ชี้ไปที่คนไข้ซึ่งมีจำนวนวันละเฉลี่ยแล้วไม่น้อยกว่า 800 คน เขาชี้ว่าเรื่องอะไรของพระเจ้าแผ่นดิน ที่จะต้องมาทำอย่างนี้ ก็รับสั่งบอกว่าที่เมืองไทยนี้เขาไม่เกียกกันหรอก เขารู้อย่างเดียวว่าเรายังเป็นประเทศที่ยากจนอยู่ เพราะฉะนั้นต่างคนต่างร่วมมือช่วยกัน ทางรัฐบาลเขาก็ทำหน้าที่เขาสุดกำลัง ทางเราซึ่งขึ้นชื่อว่าเป็นประมุขของประเทศ จะนั่งอยู่สบาย ๆ อย่างไม่ได้ เมื่อทราบว่ายังมีคนอีกเยอะที่ต้องการความช่วยเหลือแล้วก็มีภัยรอบด้าน และทหารต้องสูญเสียชีวิตไป เพราะฉะนั้นทุกคนต้องกระโดดลงมาหมด จะมากจะเกณฑว่านี่หน้าที่ของนาย ก. นี่หน้าที่ของนาย ข. ล้าไม่ได้" (สำนักพระราชเลขานุการ,2536 :83-84)

จากพระราชดำรัสที่ทรงแสดงให้เห็นถึงวาทศิลป์ในการถ่ายทอดเรื่องราวได้อย่างน่าสนใจผ่านการเล่าเรื่อง โดยสามารถวิพากษ์ด้วยทฤษฎีเรื่องเล่า ดังนี้

เหตุการณ์ การรับฎีกาเพื่อช่วยเหลือประชาชนให้มีการกินอยู่ดีขึ้น

"ขณะที่ทรงทำงานก็มีนักข่าวต่างประเทศหลายคนหลายคณะที่มาสัมภาษณ์พระองค์ท่านว่า เอ๊ะ เรื่องอะไรที่พระเจ้าแผ่นดินสมัยใหม่ จะต้องนำหน่วยแพทย์ออกไปเอง แล้วก็ไปที่คนไข้ซึ่งมีจำนวนวันละเฉลี่ยแล้วไม่น้อยกว่า 800 คน เขาชี้ว่าเรื่องอะไรของพระเจ้าแผ่นดิน ที่จะต้องมาทำอย่างนี้"

"เพราะรู้สึกทนไม่ไหว ทนที่จะนั่งเฉย เดินผ่านไปผ่านมาเป็นสมมุติเทพไม่ไหว จะว่าจะโดนว่า โดนตำหนิว่ายุ่งการเมืองด้วยการไปช่วยชาวไร่ชาวนารับฎีกาหรืออะไรก็ไม่หวั่นไหวแล้ว"

ตัวละคร สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถที่ทรงต้องการช่วยเหลือราษฎรให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นด้วยการลงมารับฎีกาจากประชาชนเอง

โดยพระองค์ทรงมีความขัดแย้งภายในจิตใจ "เพราะรู้สึกทนไม่ไหว ทนที่จะนั่งเฉย เดินผ่านไปผ่านมาเป็นสมมุติเทพไม่ไหว จะโดนว่า โดนตำหนิว่ายุ่งการเมืองด้วยการไปช่วยชาวไร่ชาวนารับฎีกาหรืออะไรก็ไม่หวั่นไหวแล้ว" และความขัดแย้งภายนอก "เขาชี้ว่าเรื่องอะไรของพระเจ้าแผ่นดิน ที่จะต้องมาทำอย่างนี้" แต่พระองค์ก็ยืนหยัดที่จะช่วยเหลือประชาชนด้วยเจตนาที่ดีต่อประเทศชาติ

จาก ประเทศไทยที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ซึ่งพระมหากษัตริย์อยู่เหนือการเมือง โดยใช้อำนาจผ่านทางรัฐสภา แต่เนื่องประเทศไทยในขณะนั้นปัญหาที่สำคัญคือ ความยากจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวบ้านที่อยู่ตามชายแดน ดังนั้นภาพของฉากในบริบทนี้ส่วนใหญ่จะเป็นจังหวัดชายแดนที่อยู่ห่างไกลความเจริญและต้องการน้ำพระทัยจากพระราชินีช่วยเหลือเพื่อให้ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ความสัมพันธ์เชิงเวลา บริบทรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งเป็นรัฐบาลนายกรัฐมนตรีก่อน ในช่วงที่บ้านเมืองกำลังประสบกับวิกฤติความยากจน และมีภัยคอมมิวนิสต์

ความสัมพันธ์เชิงเหตุผล จากพระราชดำรัส ปี 2525 "เรายังเป็นประเทศที่ยากจนอยู่ เพราะฉะนั้นต่างคนต่างร่วมมือช่วยกัน...ทางเราซึ่งขึ้นชื่อว่าเป็นประมุขของประเทศ...เมื่อทราบว่ายังมีคนอีกเยอะที่ต้องการความช่วยเหลือแล้วก็มีภัยรอบด้าน...เพราะฉะนั้นทุกคนต้องกระโดดลงมาหมด จะมากะเกณฑ์ว่านี่หน้าที่ของนาย ก. นี่หน้าที่ของนาย ข. ถ้าไม่ได้"

แก่นของเรื่อง "คนไทยไม่มีใครมีสิทธิ์ที่จะนั่งเฉย การดิ้นรนนี้ดีง่ายแต่การทำตัวให้ถูกให้สมกับสถานการณ์ของบ้านเมืองและทำเพื่อคนส่วนรวมเป็นของที่น่าจะทำได้ที่สุดเลย"

ผู้เล่าเรื่อง สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ด้วยน้ำเสียงที่รู้สึกว่าคุณอยู่หนึ่งเฉยไม่ได้ เพราะประชาชนเดือดร้อนจึงต้องลงมาช่วยเหลือ

ผู้ฟัง ประชาชนชาวไทยทุกหมู่เหล่า และผู้ที่ยังไม่เข้าใจในการลงมาช่วยเหลือประชาชนของพระองค์

พระราชกรณียกิจด้านพัฒนาคุณภาพชีวิต

พระองค์ทรงมีบทบาทด้านพระราชกรณียกิจที่มาจากโครงการในพระราชดำริ อันเนื่องมาจากการมอบหมายหน้าที่ให้ดูแลราษฎรและครอบครัวของในหลวง เห็นได้ชัดว่าช่วงนี้พระราชินีมีบทบาทมากทางด้านการปกครอง และพระราชกรณียกิจของพระองค์มักได้รับการสนับสนุนจากทหารและกองทัพเนื่องจากนายกเปรมเป็นนายที่มาจากสถาบันทหาร นอกจากนี้นายกเปรมยังได้ชื่อว่าเป็นนายที่สนับสนุนและจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ปัญหาใหญ่ของบ้านเมืองในขณะนั้นก็คือความยากจน ภาวะข้าวยากมากแพง

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2527

"ที่เขาคำว่าเป็นอิสระเสรีนั้นหมาย ขอย้ำว่าหลุดพ้นจากความหวียและขาดแคลนวัตถุ และสามารถเข้ารับการศึกษาได้อย่างสมบูรณ์ ให้สมกับที่รัฐบาลของเราได้พยายามแผ่ขยายการศึกษาออกไปจนถึงชายแดน ข้าพเจ้าขอย้ำให้คนไทยทุกคนสำนึกว่า ประเทศใดประชาชนไม่สามารถผลิตให้แก่ประเทศได้ ประเทศนั้น ๆ จะยืนหยัดอยู่ได้อย่างไรมีช้านานก็คงจะต้องล้มคว่ำลงไปในวันใดวันหนึ่ง การที่จะปล่อยให้มีการอดอยากขาดแคลนขึ้นในประเทศเป็นการไม่ถูกต้อง คนไทยที่ได้รับการศึกษาอย่างสมบูรณ์ทุกคน ต้องถือเป็นหน้าที่รับผิดชอบของตน ไม่ใช่โยนความรับผิดชอบไปให้รัฐบาลแต่ฝ่ายเดียวต้องร่วมมือกันแก้ไขสภาพเช่นนี้ ขอเชิญชวนให้ทุกท่านพิจารณาความจริงของบทกลอนพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ว่า "แม้ชาติย่อยยับอัปจน บุคคลจะสุขอยู่อย่างไร" (สำนักราชเลขาธิการ, 2536 : 151-152)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2530

"ข้าพเจ้าโศกเศร้าที่ได้มีโอกาสตามเสด็จฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเยี่ยมราษฎรทั่วประเทศมานานหลายปี ได้แลเห็นพระวิริยะอุตสาหะและพระราชศรัทธาที่จะทำงานเพื่อประเทศชาติและประชาชน ทั้งยังทรงสอนเรื่องการทำงานให้แก่ข้าพเจ้าด้วย ทำให้ข้าพเจ้าซาบซึ้งในพระ

ราชปณิธาน และได้ตั้งใจปฏิบัติงานที่ทรงมอบหมายมาอย่างสุดความสามารถ คือ งานด้านสังคมสงเคราะห์ต่าง ๆ ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนที่เจ็บไข้ได้ป่วย ช่วยเหลือทางด้านสวัสดิการครอบครัว และส่งเสริมอาชีพทางด้านหัตถกรรม เป็นต้น" (สำนักพระราชพิธี, 2536:205-206)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2521

"วันนี้ข้าพเจ้าจึงอยากจะตอบสนองความเมตตากรุณาที่ท่านทั้งหลายได้แผ่มาถึงข้าพเจ้าและครอบครัวโดยที่จะกล่าวว่าทางองค์การสหประชาชาติสากลแผนก FAO ได้ลงมติภายใต้การเสนอของหม่อมงามจิตต์ บุรฉัตร โดยที่หม่อมงามจิตต์ได้รับเกียรติเป็นประธานสภาสตรีสากล ได้เสนอว่าปีนี้จะให้เหรียญ จะทำเหรียญเงิน ทอง ทองแดง เป็นรูปข้าพเจ้าในฐานะที่ท่านทำหน้าที่ให้ทุก ๆ คนมีการกินอยู่ดีขึ้น เพราะมติขององค์การสหประชาชาติ FAO ก็คือ อาหารพอกินสำหรับทุก ๆ คน FOOD FOR ALL เป็นคติของเขา และเมื่อเขาลงมติพร้อมกันว่าปีนี้เป็นปีของพระราชินีของประเทศไทย ข้าพเจ้าถือว่าไม่ใช่เป็นความดีของข้าพเจ้าเอง ถือว่าทั้งหลายนี้เป็นความดีของท่านทั้งหลายที่ได้แผ่เมตตาจิตโอบอุ้มพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและข้าพเจ้าตลอดมา จึงขอยกความดีทั้งหลายเหล่านี้ให้แก่ท่านทั้งปวง ให้ประชาชนชาวไทยทั้งหลาย" (สำนักพระราชพิธี, 2536:4)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2531

"ข้าพเจ้าได้มีโอกาสไปพบกับราษฎรมาทั่วประเทศ เพราะได้โอกาสตามเสด็จพระราชดำเนินทุกหนแห่งจึงได้พบความจริงที่ว่า คนไทยเรานั้นแม้อยู่ห่างไกลความเจริญของเมืองหลวงก็มีความสามารถทางด้านศิลปะเป็นอย่างสูง เช่นผ้าไหมไทย ผ้าไทยต่าง ๆ ที่เห็นมีสีและลวดลายที่สวยงามนั้น เกิดมาจากความสามารถของชาวบ้านเองแท้ ๆ ไม่ต้องให้ใครไปออกแบบลวดลายและสีเส้นให้ คนไทยเหล่านี้เองที่ข้าพเจ้าขอยกย่องว่า เป็นผู้สืบทอดศิลปะให้แก่ชาติบ้านเมืองของเราจริง แม้แต่ผู้ที่ไม่เคยมีความรู้ทางหัตถกรรมใด ๆ เลยก็ต้องนับว่ามีสายเลือดทางศิลปะอยู่ในตัวแล้ว เพราะเพียงได้มาเรียนไม่นานก็สามารถผลิตผลงานที่สวยงามได้อย่างน่าอัศจรรย์

บัดนี้ ข้าพเจ้าได้ประจักษ์ด้วยตนเองแล้วว่า ประชาชนไทยของเราเปรียบเสมือนคลังเก็บรักษาศิลปวัฒนธรรมของชาติอย่างแท้จริง เพียงแต่ให้เขาได้มีโอกาสแสดงออกในคุณค่าของเขาเท่านั้น" (สำนักพระราชพิธี, 2536:217)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2526

“อันนี้ก็เป็น การเลี้ยงใหม่ ซึ่งโครงการศิลปาชีพได้ไปส่งเสริม ชาวบ้านบอกว่าบาป เขาบอก เขาหย่าแล้วเลี้ยงใหม่ฉันหย่าแล้ว บอกอย่าหย่าเลยทำใหม่เถอะ บอกพระราชินีบาปเอง เพราะว่า พระราชินีเองไม่มีปัญหาหรอกที่จะเอาเงินไปแจกให้ทุกคนอยู่ดีกินดี พระราชินีมีปัญหาแค่ ว่าให้ทุกคนเอาความรู้ของตนเองมาเลี้ยงตนเองได้ ถ้าจะบาปก็พระราชินีขอรับบาปเอง” (สำนักกราช เลขาธิการ,2536 :140)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2527

“ข้าพเจ้าได้ก่อตั้งมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพสำเร็จขึ้นมาก็คด้วยท่านทั้งหลายเป็นจำนวนมาก ได้สนับสนุนช่วยเหลือโครงการของข้าพเจ้าตลอดมา ขอยืนยันกับท่านทั้งหลายว่า การช่วยเหลือ ชาวไร่ชาวนาของไทยให้สามารถเลี้ยงตัวได้นั้น เป็นของที่ไม่ยากเกินไปเลย เพราะว่าพื้นฐานของ ชาวไร่ชาวนาของไทยเรามีความสามารถรอบตัวอยู่แล้ว สำคัญที่พวกเราจะต้องเข้าไปหาเขาให้ โอกาสเขาถึงความสามารถของเขาออกมาใช้เป็นประโยชน์ในการช่วยตัวเอง ทุกวันนี้ปัญหาสำคัญ ของประเทศที่พวกเราทุกคนจะต้องช่วยกันแก้ไขก็คือ ความหิวโหยยากจนข้นแค้น คนไทยทุกคนที่ พอลจะมีจึงควรที่จะร่วมมือกันช่วยแก้ไขสภาพดังกล่าวในบ้านเมืองของเราให้หมดหรือทุเลาลงไป ความยากจนและความหิวโหยเป็นประเด็นใหญ่ที่สุดในการจำกัดอิสรภาพของคนเรา” (สำนักกราชเลขาธิการ,2536 :151)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2527

“ความสามารถทางศิลปะของชาวนาชาวไร่ นั่นเอง จะสามารถช่วยให้เขาทำงาน เลี้ยงครอบครัวได้อย่างมีเสริภาพ สามารถยับยั้งไม่ให้คนไทยต้องขายที่ดินของตนเอง แล้ว กลายเป็นคนเร่ร่อนเข้ามาแย่งกันหางานทำในเมืองใหญ่ ๆ ก่อปัญหาให้เกิดหมู่บ้านสลัมขึ้น ถ้ามูลนิธิปฏิบัติงานได้เต็มที่ ก็เป็นการอาสาช่วยเหลือรัฐบาลได้อีกทางหนึ่ง ทุกประเทศในโลกยอมรับ แล้วว่า ประชาชนเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดของบ้านเมือง トラบไคที่ประชาชนยังไม่มีเสริภาพ จากความหิวโหย จะเรียกว่าเรามีเสริภาพเต็มที่ไม่ได้ ประเทศชาติยังไม่สามารถจะยืนหยัด ด้วยตนเองได้” (สำนักกราชเลขาธิการ,2536 :151)

เหตุการณ์บ้านเมือง

ภาวะบ้านเมืองในรัฐบาลของนายกเปรมมักเป็นปัญหาเรื่องคอมมิวนิสต์ นอกจากนั้นยังไม่มีปัญหาอื่นที่เกี่ยวกับรัฐบาลนัก การเมืองอยู่ในภาวะนิ่ง รวมถึงเศรษฐกิจอยู่ในภาวะฟื้นฟู มีเพียงปัญหาข้าวยากหมากแพงและปัญหาความยากจนที่เป็นปัญหาสำคัญ

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2527

“ข้าพเจ้าไม่อยากจะคิดว่า ประชาชนในชนบทมีจิตใจเป็นกุศลยิ่งกว่าประชาชนในเมืองใหญ่ ๆ แต่เหตุการณ์ที่เป็นข่าวพาดหัวหนังสือพิมพ์ฉบับวันที่ 31 กรกฎาคมที่แล้มาแล้ว ที่มีคนเหยียบกันตายถึง 20 คน และบาดเจ็บมากมาย เนื่องจากแก่งแย่งกันไปรับแจกสิ่งของมูลนิธิ ซึ่งมูลนิธินั้นเจตนาที่จะทำเพื่อการกุศลแต่เหตุการณ์นี้บ่งชี้ให้เห็นว่า พวกเราบางคนในเมืองใหญ่ ๆ นอกจากจะมีความยากจนทางวัตถุแล้ว ยังยากจนยิ่งนักในด้านจิตใจ ความยากจนทางด้านจิตใจเป็นอันตรายเสียยิ่งกว่ายากจนทางด้านวัตถุเป็นไหน ๆ ในชนบท” (สำนักพระราชเลขานุการ, 2536 :153)

สถาบันศาสนา

ปัญหาเรื่องศาสนาภาคใต้ยังคงมีอยู่ มีปัญหาใจผู้ก่อการร้ายอันเป็นเรื่องความแตกต่างทางด้านศาสนาดังนั้นพระองค์จึงพยายามสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวด้วยการแสดงออกให้เห็นถึงสิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนาผ่านพระราชดำรัส

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2522

“พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและข้าพเจ้า รู้สึกว่าทำงานเท่าไรก็ยังไม่คุ้มยังไม่สมกับที่บรรพบุรุษของเผ่าไทยทั้งหลายผู้มีพระคุณผู้ที่ได้ปกป้องยึดผืนแผ่นดินนี้ได้มาตลอด แล้วดูตามประวัติศาสตร์แล้ว... ท่านทั้งหลายก็แน่นอนในปณิธานที่จะทำนุบำรุงผืนแผ่นดินนี้ไว้ให้เป็นแผ่นดินที่ร่มเย็น เป็นแผ่นดินที่ทุกคนมีอิสระเสรีที่จะมีความความเชื่อในศาสนาใดก็ได้ มีความสงบสุขอยู่ในศาสนาของตนโดยที่ไม่มีการข่มเหงรังแกบีบบังคับ อันนี้เป็นลักษณะประเสริฐของบรรพบุรุษของไทยทั้งหลาย” (สำนักพระราชเลขานุการ , 2536 :11)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2525

“เราไม่เป็นอย่างนั้นเพราะว่าเรามีความสามัคคีมีจิตใจที่กว้าง หมายความว่าเรามองความคิดกว้าง นึกถึงว่าศาสนาไม่จำเป็นต้องบังคับ มันอยู่ที่ใจ ศาสนานี้มันอยู่ในหัวใจเราจะบังคับ

ให้คนนับถือศาสนาอะไรก็บังคับได้แต่ร่างกายข้างนอกเขาเท่านั้น ถ้าอย่างนั้นแล้วไป บังคับเขาทำไม ปล่อยเขาตามอิสระเสรีภาพดีกว่า และนี่ก็คือรากเหง้าของประชาธิปไตย ซึ่งเมืองไทยเรามีมาช้านาน” (สำนักพระราชเลขานุการ, 2536 :79-80)

สถาบันพระมหากษัตริย์

สะท้อนให้เห็นบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ที่เปลี่ยนไป ที่มีเป็นเพียงสมมติเทพ แต่ ที่การเข้ามาช่วยเหลือรัฐบาลเพื่อความอยู่ดีกินดีของประชาชน

1. บทบาทหน้าที่ของราชินี พระมหากษัตริย์
2. สถาบันกษัตริย์กับประชาชน
3. การสืบสันตติวงศ์ของกษัตริย์ไทย

1. บทบาทหน้าที่ของราชินี พระมหากษัตริย์

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2522

“เขามักจะถามว่าหน้าที่ของพระราชินีไทยนี่คืออะไร เป็นอย่างไร ข้าพเจ้าก็บอก เขาก็เหมือนพระราชินีทั่วไปก็คือเป็นภรรยาของประมุขประเทศ ซึ่งก็น่าจะทำตัวให้เป็นที่พอใจของคนส่วนมากเท่าที่จะทำได้ และก็ทำตัวให้เรียกว่าเป็นที่เชื่อถือ...จะทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจอย่างฉิวเฉียดเช่นว่าไปเยี่ยมเป็นทางการเท่านั้นนะ รู้สึกว่าไม่เพียงพอกับภาวะของบ้านเมืองของเราที่เป็นอยู่” (สำนักพระราชเลขานุการ ,2536 :10-11)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2524

“เรื่องฎีกานี้สำคัญมาก เจ้าหน้าที่มักจะไม่อยากให้ราษฎรถวายฎีกา...แต่ความจริงแล้ว ตั้งแต่โบราณกาลมาสมัยตั้งแต่อินเดีย เพราะเราได้รับความเจริญและกวีวัฒนธรรมจากประเทศอินเดีย มาก ตั้งแต่พระบรมพุทธศาสนาแพร่ที่อินเดียพระมหากษัตริย์อินเดียพอเป็นพุทธศาสนิกชนแล้ว จะวางกฎเกณฑ์หน้าที่ของพระมหากษัตริย์อย่างละเอียดถี่ิบ ซึ่งข้าพเจ้าพอไปอ่านหนังสือที่สิรินธรให้ เณรุห์เขียนก็เลยทราบ พระมหากษัตริย์สมัยเมื่อสองพันกว่าปีมาแล้วได้ประพฤติปฏิบัติเหมือนอย่างที่ทรงทำ คือว่าพยายามช่วยราษฎรในเรื่องการทำมาหากินของเขา การส่งน้ำให้เข้าไร่นาของเขา และต้องไม่มีกาลเวลา...นี่เองที่ชาวต่างประเทศมักจะถามว่า พระมหากษัตริย์ตะวันออกกับตะวันตกต่างกันอย่างไร ต่างกันตรงที่ตะวันออกนี้พระมหากษัตริย์ได้ถูกจำกัดขอบเขตและระบุหน้าที่อย่างชัดเจนว่าความสุข ความสุขสบายของชนทั้งชาติมาก่อน

ความสุขของกษัตริย์ และพระมหากษัตริย์ต้องพร้อมเสมอที่จะทำงานเพื่อส่วนรวม"

(สำนักราชเลขาธิการ,2536:53)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2525

"เพราะว่าดินแดนนี้ดินแดนที่พระมหากษัตริย์เจ้าตั้งแต่พระองค์แรกของพระราชวงศ์จักรี ท่านได้ตั้งมั่นไว้ว่าต้องการให้ทุกคนมีอิสระเสรีภาพในการนึกคิด ในขอบเขตของกฎหมายที่ว่าจะไม่ไปเบียดเบียนย้ายอิสรเสรีภาพของคนอื่นและเมืองไทยนี่อีกนั่นแหละที่ชาวต่างประเทศนักเขียนได้เขียนไว้ว่า พระมหากษัตริย์ซึ่งอยู่ในอำนาจสมบูรณ์ญาสิทธิราชย์ คือพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตัดพระราชอำนาจของพระองค์เอง...ซึ่งหมายความว่า เป็นใหญ่มีอำนาจที่สุดในแผ่นดิน แต่ท่านกลับไม่รอให้ใครมารัดรัดอำนาจของท่านท่านตัดเองว่ารายได้ของประเทศส่วนนี้ให้เรียกว่าเป็นงบประมาณของแผ่นดินท่านทั้งหลายไปศึกษาดูเถาะในโลกนี้มีที่ไหนที่เป็นอย่างนี้ ส่วนพระองค์จะใช้ไม่ได้พระมหากษัตริย์ไปแต่ต้องไม่ได้ งบประมาณแผ่นดินเกิดขึ้นอย่างนั้น ก่อนนั้นก็ขึ้นชื่อว่าเจ้าแผ่นดินก็เป็นเจ้าของทุกสิ่งทุกอย่างอย่างหมด แต่ที่ท่านตัดอำนาจของพระองค์เอง" (สำนักราชเลขาธิการ,2536 :79)

2. สถาบันกษัตริย์กับประชาชน

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2523

"รู้สึกว่าครอบครัวของเราและระบอบพระมหากษัตริย์อยู่ได้เพราะพลังจิตของประชาชนชาวไทยแท้ ๆ ถ้าเขาไม่คุ้มครองเอาไว้บ้านนี้ก็อยู่ไม่ได้...ให้ดูว่าเหตุไฉนจึงได้ทรงทูลพระองค์ ทั้งพระวรกายและพระทัยให้กับประชาชน ใครบ้างที่จะใจแข็งขนาดจะไม่รักและไม่รู้บุญคุณประชาชน ความสัมพันธ์นี้มานานคงเป็นเพราะว่าบรรพบุรุษของเราด้วยท่านทำดีกันมา" (สำนักราชเลขาธิการ,2536 :47)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2526

"หนังสือพิมพ์ต่างประเทศที่กระทรวงการต่างประเทศส่งมาเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เขากล่าวเป็นเชิงจงใจว่า แปลกจริง ทำไมพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของประเทศไทยและประชาชนไทยจึงมีความสัมพันธ์ ความรักกัน เขาใช้ว่าความรักที่ยาวนานตลอดไม่มีเสื่อมคลาย และเขาได้มาตามเสด็จฯ ดูทุกหนทุกแห่ง เขาบอกว่าไม่มีที่ไหนในโลกอย่างนี้" (สำนักราชเลขาธิการ,2536:112)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2528

“ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้รับสั่งสอนข้าพเจ้าอยู่เสมอว่า พระองค์ท่านเอง คือ พระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์อยู่ได้ตลอดมาก็ด้วยความรัก ความสนับสนุนของประชาชนทั้งชาติ และยังได้ทรงเล่าว่าพระอุปฌาย์ของพระองค์ได้ตรัสไว้ว่า พระองค์นั้นไม่เป็นภัยแก่ประชากรราษฎรและทุกซอกของประชากรราษฎรก็คือทุกข์ของพระองค์ท่านที่จะต้องใส่พระทัย ตลอดระยะเวลาที่ข้าพเจ้าได้รับตำแหน่ง “พระราชินีแห่งเมืองไทย” ก็ได้ซาบซึ้งและระลึกถึงบุญคุณประชาชนชาวไทยตลอดมา จึงมีความซาบซึ้งอย่างยิ่ง ที่อายุครบ 53 ปี ก็ยังได้รับเมตตาจากทุก ๆ ท่านตั้งแต่ผู้บริหารประเทศชั้นสูง ตลอดไปจนถึงปวงประชาชนชาวไทย” (สำนักพระราชพิธีการ, 2536:194)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2531

“เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม ค.ศ. 1988 ซึ่งมีพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระมหากษัตริย์ในอดีต ในวโรกาสพระราชพิธีรัชมิ่งคลาภิเษก ข้าพเจ้าได้พบราษฎรจากหลายจังหวัดมารอเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตลอดสองข้างทางรถไฟ ทั้งที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเนื่องแน่นไปหมด ข้าพเจ้าทราบดีว่า ทุกคนมารอคอยด้วยความอดทนไม่ย่อท้อต่อแสงแดดที่ร้อนแรง ภาพที่ได้เห็นในวันนั้นที่ทำให้ข้าพเจ้าปลื้มปิติและภาคภูมิใจอย่างยิ่ง ในความผูกพันระหว่างพระมหากษัตริย์ไทยและราษฎรซึ่งสั่งสมมาเป็นเวลานานหลายร้อยปี ไม่เคยมีสิ่งใดมาขวางกั้นความผูกพันลึกซึ้งทางจิตใจนี้ได้ เพราะทุกฝ่ายมีแต่ความบริสุทธิ์ใจต่อกัน ในฐานะที่ข้าพเจ้าได้ถวายรับใช้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาตลอด ข้าพเจ้าขออ้ออีกครั้งหนึ่งว่า วันนั้น เป็นวันที่ข้าพเจ้ารู้สึกชื่นใจและหายเหนื่อยอย่างแท้จริง” (สำนักพระราชพิธีการ, 2536 :217)

3. การสืบสันตติวงศ์ของกษัตริย์ไทย

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2522

“ที่นี่เขาถามอีกอย่างว่าเรื่องผู้หญิงจะเป็นพระมหากษัตริย์ได้ไหม แล้วก็การสืบสันตติวงศ์ของพระราชวงศ์ไทย ข้าพเจ้าว่าเรื่องนี้ต้องหันมาถามสิรินธร เพราะว่าเป็นนักประวัติศาสตร์ และอาจารย์ภาวาส ได้ถามกัน ค้นคว้ากันมากมาย เขาถามว่า...ท่านผู้หญิงเอาคำถามเขามาหรือยัง....เขาถามว่า Is there any possibility for one of Your Majesty's daughters become the Queen of Thailand? Would the people of Thailand approve of Queen to rule

the country? เขาถามอย่างนั้นะ ทีนี้ฉันก็ตอบว่า ความจริงในสมัยนี้แล้วทุกอย่าง
 เป็นไปได้ทั้งนั้น แล้วเขาก็ถามถึงเรื่องสืบสันตติวงศ์ ข้าพเจ้าบอกว่าในเมืองไทยนี้ไม่ได้เหมือนกับ
 ต่างประเทศ ต่างประเทศนี้เขาใช้สืบสันตติวงศ์หมายความว่า เป็นผู้แทนของพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้า เป็น
 mandate from heaven หรือ divine right แต่ของไทยนี้ตั้งแต่สืบมาตั้งแต่สุโขทัย อยุธยาแล้วนี้จะ
 เห็นได้ว่าคนไทยเรา บรรพบุรุษของเราจะเลือกคนที่เหมาะสมแก่สภาวะแวดล้อมในเวลา
 นั้น เหมาะแก่สถานการณ์เวลานั้น

เพิ่งมาเป็นสมัยรัชกาลที่ 6 ที่ท่านทำกฎหมายสืบสันตติวงศ์ขึ้นมาเท่านั้นเอง ก็อธิบายให้
 เขาฟังยืดยาวว่าพระมหากษัตริย์ไทยนี้ความจริงแล้วเลือกตั้งขึ้นมา เพราะว่าพระบาทสมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัวรับสั่งว่าท่านเอง ก็ตอนรัชกาลที่ 8 สวรรคต ก็ทางรัฐสภาก็ได้ปรึกษากันแล้วมาทูล
 อัญเชิญขึ้นทรงเป็นพระมหากษัตริย์หาได้เป็นไปโดยอัตโนมัติ อันนี้เป็นลักษณะพิเศษของ
 พระมหากษัตริย์ไทยว่าได้รับเลือกตั้งขึ้นมา ไม่ใช่สืบสันตติวงศ์โดยเป็นผู้แทนจากพระเจ้า
 Mandate of heaven หรืออะไรอย่างนั้น" (สำนักราชเลขาธิการ , 2536 :17)

คุณธรรม

เป็นคุณธรรมที่สอดคล้องกับพระราชกรณียกิจ แสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงโน้มรับพระ
 ราชปณิธานของในหลวงที่ว่า "เราจะปกครองแผ่นดินโดยธรรม" ทั้งนี้คุณธรรมนี้สามารถปฏิบัติได้
 กับทุกคน เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต และประเทศชาติ

สังเกตว่าคุณธรรมที่พระองค์ทรงกล่าวถึงนั้นนอกจากเป็นคุณธรรมที่ทรงโน้มนำให้คนทั่ว
 ไปปฏิบัติแต่ยังเป็นคุณธรรมที่พระองค์และพระมหากษัตริย์ทรงยึดถือและปฏิบัติด้วย

1. ความกตัญญูต่อแผ่นดิน
2. ความสามัคคี
3. การให้ และความเสียสละ

1. ความกตัญญูต่อแผ่นดิน

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2522

"ความจริงที่ข้าพเจ้ามีกำลังใจและกำลังกายที่จะปฏิบัติหน้าที่รับใช้บ้านเมืองด้วยเหตุนี้
 ถึงคำของพ่อที่สอนมาตั้งแต่เล็ก ๆ และก็เมื่อแต่งงาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงสอน
 ตลอดมาว่าแผ่นดินนี้มีคุณ มีบุญคุณแก่ชีวิตของพวกเรามากมายนัก เพราะฉะนั้นชีวิตที่
 เกิดมานี้อย่าได้ว่างเปล่า จงตอบแทนให้รู้สึกตัวเสมอว่าเป็นหนี้บุญคุณ เมื่อพระบาทสมเด็จพระ

พระเจ้าอยู่หัวทรงบรมราชาภิเษกเมื่อพระชนมายุ 22 ชันษา ก็ได้ทรงเฉลิมพระมหาพิชัย มงกุฎต่อพระพักตร์ พระสยามเทวาธิราชเจ้า แล้วก็ทรงกล่าวคำปฏิญาณว่าเราจะปกครองแผ่นดิน โดยธรรมะ อันนี้แหละที่พระองค์ได้พยายามกระทำตลอดมา โดยธรรมะก็แปลว่าโดยดี โดยยุติธรรม" (สำนักพระราชเลขาธิการ ,2536:7)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2526

"กระทรวงการต่างประเทศได้ส่งซีรอกซ์ข้อความหนังสือพิมพ์ต่างประเทศทั้งหลายที่ลงเกี่ยวกับประเทศไทย เกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและเกี่ยวกับครอบครัวของเรา เมื่อได้อ่านแล้วบังเกิดความปีติโสมนัสเหลือเกิน คิดว่าคนเรานี้ถ้าเมื่อรักษาจิตที่มุ่งมั่นที่จะดำรงความกตัญญูตเวทีต่อชาติบ้านเมือง นั้นแหละเป็นของดี เป็นของยั่งยืนนาน แม้ร่างกายจะชำรุดทรุดโทรมไปตามกาลเวลา แต่ความปรารถนาดีที่มีต่อคนส่วนรวมและต่อประเทศชาตินั้นจะดำรงอยู่...ความกตัญญูตเวทีนี้ หมายถึงมุ่งมั่นที่จะเสียสละ ให้ทุกอย่างแก่แผ่นดิน" (สำนักพระราชเลขาธิการ,2536:111-116)

2. ความสามัคคี

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2531

"บ้านเมืองของเราเจริญรุดหน้ามาได้ด้วยความรู้ความสามารถ ความขยัน ความประหยัด ความสุจริต ความสามัคคีของชนในชาติ ขอบท่นทั้งหลายจงให้สิ่งเหล่านี้แก่ชาติไทยของเราแทนพรที่ท่านตั้งใจจะให้แก่ข้าพเจ้าในวันนี้ ข้าพเจ้าจะขอขอบใจอย่างยิ่งและถือว่าเป็นของขวัญอันล้ำค่าที่สุด" (สำนักพระราชเลขาธิการ,2536 :218)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2521

"ประเทศไทยของเราคนไทยของเรามีอนาคตมาก และเราต่อไปถ้าพร้อมใจกันอย่างนี้ จะมีเศรษฐกิจที่แข็งแรงมั่นคง เพราะทุกคนจะรู้จักใช้เวลาว่างหาเงินเพิ่มช่วยเหลือครอบครัวของตนเองโดยที่ไม่ต้องเป็นหนี้เป็นสินอีก...ศิลปินี่ ได้ข่าวว่าเพียงไม่กี่วันก็ได้ตั้ง 6 ล้าน ข้าพเจ้าเชื่อว่าถ้าเราช่วยคนหมู่มากให้มีฐานะความเป็นอยู่มั่นคงขึ้นได้เท่าไร เราทั้งหลายและชาติไทยของเรา ก็จะมีความมั่นคงขึ้นเพียงนั้น" (สำนักพระราชเลขาธิการ ,2536 :7)

3. การให้ และความเสียสละ

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2525

“ประเสริฐนี้ ข้าพเจ้าหมายความว่าเหนือสัตว์เดรัจฉาน ธรรมชาติสัตว์โลกนี้เหมือนกันหมด ในสัตตชาติญาณที่ว่ามีความรักชีวิตเกลียดกลัวความตาย เกลียดกลัวความลำบาก แล้วก็สัตตชาติญาณที่จะสืบพันธุ์ สัตตชาติญาณที่จะหาที่พักพิง หลบแดดหลบฝน และรู้จักหลีกเลี่ยงเวลาที่มีภัยยิ่งใหญ่มา อันนี้เป็นสัตตชาติญาณของสัตว์โลกทั่วไป แต่พวกเรามนุษย์ภาคภูมิใจว่า เราเหนือสัตว์โลก แล้วก็ยังมีหลายคนทั่วโลกได้แสดงออกมาแล้วว่าเขาเหนือจริง ๆ ในการกระทำในความคิดต่าง ๆ ของเขาที่แสดงออก แสดงว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่ประเสริฐคือการให้ การเสียสละคือที่เรียกว่า “จาคะ” หมายความว่าให้โดยไม่มาคอยดูว่าเราได้ จะได้อะไรตอบแทนในการให้ของเราครั้งนี้ ไม่มาคอยชั่งตวงลูกคิดว่าจะให้ครั้งนี้แล้วจะได้สิ่งอะไรตอบแทนสักเท่าไร นี่แหละผู้ยิ่งใหญ่ที่แท้จริง” (สำนักพระราชเลขานุการ, 2536 :79-80)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2527

“คนเรารู้สึกถึงความต้องการทางวัตถุเป็นใหญ่ มักทำให้ขาดสติ เพราะฉะนั้นขอให้พวกเราช่วยกันรักษาความสำนึกคิดที่ดีแบบเก่าก่อน คือความเอื้ออาทรในคุณงามความดี สนับสนุนการ “ให้” ให้ทุกอย่างไม่ใช่แต่เฉพาะวัตถุ เช่นแต่ละเดือนเรามีวันหยุดกันถึง 4 อาทิตย์ พวกเราที่เป็นพวกที่พอมีก้ออาจจะผลัดกันไป “ให้” ผู้ยังขาดอยู่ไม่จำเป็นต้องหยิบยื่นวัตถุ แต่ “ให้” ทางน้ำใจก็ได้ การพัฒนาทางจิตใจนี้สำคัญมาก ปัจจุบันเรามีสิ่งล่อใจมากทางด้านวัตถุ มีสิ่งที่น่าสนใจเรอความสุขที่จะสรรหาได้ทุกเมื่อ จนกระทั่งเราขาดความสำนึกที่ว่า คนเรายังได้เต็มมั่งมีสุขสมบูรณ์ก็ยิ่งสมควรจะต้องสะสมความดียิ่งขึ้นไม่ใช่สะสมแต่ทรัพย์สินสมบัติจนคิดแต่จะแก่งแย่งกัน กลายเป็นยุคที่ร้อนระอุ เป็นอันตรายต่อเสรีภาพของบ้านเมืองมากที่สุด” (สำนักพระราชเลขานุการ, 2536:154)

อื่น ๆ

เป็นเรื่องส่วนพระองค์อื่น ๆ ที่อยู่ในความสนใจของชาวไทยและพระองค์ได้นำมาเล่าให้ฟัง

1. ทรงพบสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าอุบลรัตน์ราชกัญญา

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2523

“แล้วข้าพเจ้าก็ได้พบกับลูกสาวคนใหญ่ ที่ไม่ได้พบกันมาตั้ง 8-9 ปีได้ละมัง เขาก็พาลูกเขยมาแนะนำ ลูกเขยเขาบอกว่าเขาจะคอยอยู่ชั้นล่าง ถ้าแม่พระราชินีไม่อยากพบก็ไม่เป็นไร ถ้าอยากพบก็ให้บอกเขา แต่เขาอยากให้แม่ลูกพบกันก่อน ลูกสาวใหญ่ก็รู้สึกว่ามีใจจนตัวสั่น เสียงสั่นไปหมด สามีเขาบอกว่าจะนอนไม่หลับมาตั้งหลายวัน ฉันก็บอกให้เขาพาลูกเขยมา ก็ได้พบกันก็ปรากฏว่าเป็นคนดี ดีมาก แล้วก็มีความดี แล้วรู้สึกจะรักเมืองไทยมากกว่าลูกสาวอีก เพราะห่วงใยเมืองไทยมากทีเดียว ก็เลยบอกเขาบอกตกลงเราเป็นแม่ลูกกัน” (สำนักพระราชวัง, 2536 : 27)

2. ทรงยกย่องสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี คือ รัตนนารี

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2526

“ข้าพเจ้าขอเรียกว่าลูกแก้ว และลูกขวัญ เพราะสิรินธรนี้ สมเด็จพระสังฆราชเจ้าพระอุปัชฌาย์ได้ตั้งชื่อและท่านบอกมาให้เรียกว่า “ลูกแก้ว” เพราะต่อไปจะเป็นรัตนนารีของเมืองไทย” (สำนักพระราชวัง, 2536 : 117)

3. ทรงเผยถึงอาการประชวรเนื่องจากโหมงานเพื่อพสกนิกร

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2529

“แต่ในปีนี้ บังเอิญข้าพเจ้าเจ็บป่วยนาน แม้แต่ตอนหลังนี้จะค่อยดีขึ้นแล้วแต่ก็ยังไปไหนไม่ค่อยไหว ขอเวลาอีกหน่อย ระหว่างที่ข้าพเจ้าป่วยอยู่ได้รับความชื่นใจอย่างมากจากประชาชนทั่วประเทศไทย ที่เขียนจดหมายมาแสดงความห่วงใยว่าเจ็บป่วยเป็นอะไรก็ขอรู้บ้าง ขอทราบบ้างว่าเป็นอะไร เข้าใจเพราะว่าเขาเองรู้สึกว่าเหมือนกับว่าขาดแม่ จดหมายเหล่านี้ทำให้เกิดความชุ่มชื่นใจ มีกำลังใจ... ข้าพเจ้าจึงขอถือน้ำใจจากผู้ที่ยังไม่เคยรู้จักกันเหล่านี้ เป็นเสมือนน้ำใจจากปวงประชานมีความหวังดีต่อข้าพเจ้า ซึ่งข้าพเจ้าซาบซึ้งถือเป็นของขวัญที่ประเสริฐสุด จึงถือโอกาสนี้แจ้งให้ทราบทั่วกันว่าข้าพเจ้าสำนึกถึงคุณประชาชนและคิดถึงเหมือนกันและปลื้มใจว่าถึง

แม้จะเจ็บป่วยหายหน้าไปนานวันก็ยังมีผู้ที่เข้าใจอยู่ เห็นใจ และเป็นห่วง และหวังดีต่อข้าพเจ้าอย่างแท้จริงที่สุดสำหรับต่อต้านข่าวลือต่าง ๆ อย่างไม่ลดละ” (สำนักพระราชเลขานุการ, 2536:201-202)

กลวิธีในการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ

ในบริบทรัฐบาลประชาธิปไตยครั้งนี้ แบบแผนของพระราชดำรัสเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษานั้น ใกล้เคียงกับทุกปีที่ผ่านมา คือเริ่มต้นด้วยทรงขอบใจผู้เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล จากนั้นจึงทรงรายงานพระราชกรณียกิจ จากนั้นจึงทรงยกคุณธรรมอันเป็นคุณธรรมที่พระองค์ทรงยึดถือปฏิบัติในการปกครองบ้านเมือง จบท้ายด้วยการทรงอวยพรกลับและขอบใจ

ด้วยบทบาทของพระองค์ที่ทรงเปลี่ยนไป ทรงมีบทบาทด้านการปกครองมากขึ้นในพระราชกรณียกิจ แต่เป็นลักษณะของการช่วยเหลือรัฐบาลเรื่องครอบครัวและสุขภาพของประชาชน สะท้อนให้เห็นถึงความไม่ถือพระองค์เป็นสมมติเทพ แต่ทรงทำงานบริหารโครงการของพระองค์ใกล้ชิดราษฎรของพระองค์อย่างเป็นกันเอง ไม่ถือเนื้อถือตัว การรับปฏิภาณของชาวบ้านประชาชน แสดงให้เห็นถึงความเมตตากรุณาต่อพสกนิกรชาวไทยอย่างชัดเจน การที่พระองค์ทรงเล่าเรื่องราวของประชาชนของพระองค์ด้วยความสุข (Cheerful) อีกทั้งยังแสดงออกถึงความถ่อมพระองค์ (มทวะ) อันเป็นคุณธรรมของนักปกครอง

ทรงอธิบายถึงความเป็นประชาธิปไตยของกษัตริย์ไทยตั้งแต่การปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช คือทรงให้อิสระเสรีภาพในการนึกคิด และในแง่กฎหมายก็ทรงการตัดพระราชอำนาจของพระองค์เอง ซึ่งพระองค์ทรงใช้หลักฐานพยาน (Testimony) ซึ่งเป็นบุคคลอ้างอิงผู้เป็นที่ยอมรับเชื่อถือ ได้แก่ หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2525

“เพราะว่าดินแดนนี้ดินแดนที่พระมหากษัตริย์เจ้าตั้งแต่พระองค์แรกของพระราชวงศ์จักรี ท่านได้ตั้งมั่นไว้ว่าต้องการให้ทุกคนมีอิสระเสรีภาพในการนึกคิด ในขอบเขตของกฎหมายที่ว่าจะไม่ไปเบียดเบียนย้ายในเสรีภาพของคนอื่นและเมืองไทยนี่อีกนั่นแหละที่ชาวต่างประเทศนักเขียนได้เขียนไว้ว่า พระมหากษัตริย์ซึ่งอยู่ในอำนาจสมบูรณาญาสิทธิราชย์ คือพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตัดพระราชอำนาจของพระองค์เอง...ซึ่งหมายความว่า เป็นใหญ่มีอำนาจที่สุดในแผ่นดิน แต่ท่านกลับไม่รอให้ใครมารัดรัดอำนาจของท่านท่านตัดเองว่ารายได้ของประเทศส่วนนี้ให้เรียกว่าเป็นงบประมาณของแผ่นดินท่านทั้งหลายไปศึกษาดูเถอะในโลกนี้มีที่ไหนที่เป็นอย่างนี้ ส่วนพระองค์จะใช้ไม่ได้พระมหากษัตริย์ไปแต่ต้องไม่ได้ งบประมาณ

แผ่นดินเกิดขึ้นอย่างนั้น ก่อนนั้นก็ขึ้นชื่อว่าเจ้าแผ่นดินก็เป็นเจ้าของทุกสิ่งทุกอย่างหมด แต่นี้ ท่านตัดอำนาจของพระองค์เอง

และยังได้ทราบจากหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ว่าในสมัยอยุธยาพระมหากษัตริย์ไทยก็สร้างกฎหมายขึ้น ตัดพระราชอำนาจพระองค์เองว่า แม้พระมหากษัตริย์ตัดสินพระทัยอะไรลงไป ต้องมีคนค้ำ พวกเสนาบดีหรือว่าข้าราชการใกล้ชิดต้องค้ำ ถ้าไม่ค้ำ ถือว่าเป็นความผิดมหันต์ มีสิทธิ์ค้ำได้ 3 ครั้ง ถ้าค้ำ 3 คน แล้วพระเจ้าแผ่นดินไม่ฟัง ความรับผิดชอบทั้งหลายก็ให้ตกที่พระเจ้าแผ่นดินเอง อันนี้ข้าพเจ้าไม่เคยทราบมาก่อนเลย หากว่าหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ผู้ที่มีความรู้สูงไม่ได้เอ่ยเล่ามาให้ฟัง ก็นับว่าเป็นความรู้อย่างมาก ทั้งนี้ประเทศไทยยังมีคนที่ประเสริฐอย่างมาก" (สำนักราชเลขาธิการ, 2536 : 79)

ทรงแสดงถึงความรับผิดชอบในตำแหน่งราชินี (Authoritative) เพื่อที่จะทำดีต่อประเทศชาติต่อไป แสดงถึงคุณธรรม (Moral Character) คือการเสียสละพล้งกาย กำลังสติปัญญาเพื่อบ้านเมือง นอกจากนี้พระราชดำรัสยังแสดงถึงความชัดเจนและจริงใจในการใช้ตำแหน่งราชินีอย่างกล้าหาญด้วย

"ขอขอบใจทุก ๆ ท่านที่มาารวมกัน ณ ที่นี้ และข้างนอกอีก และที่พระตำหนักจิตรลดารอง เพื่อมาให้กำลังใจ การปรากฏตัวของท่านในที่นี้ก็เหมือนกับสติของข้าพเจ้า ให้สติว่าเมื่อทำดีมาถึงขนาดนี้แล้ว เวลาที่เหลือต่อ ๆ ไปก็อาจจะทำดีต่อไปอย่างไม่ยั้ง และใช้ตำแหน่งพระราชินี มีความกล้าหาญพอที่จะใช้ตำแหน่งพระราชินี ที่ประชาชนไทยไม่ขัดข้องในการที่โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งข้าพเจ้าเป็นพระราชินีเมื่อ 30 กว่าปี และช่วยสนับสนุนตลอดมา ก็ควรจะใช้ตำแหน่งนี้ให้เป็นประโยชน์เพื่อความสุขส่วนรวมของประชาชนชาวไทยทั่วประเทศ"

(สำนักราชเลขาธิการ , 2525 : 78)

นอกจากนี้ยังทรงแสดงให้เห็นถึงบุคลิกภาพด้านปัญญา (Intelligent) คือ ความชาญฉลาดอย่างแนบเนียน เพื่อจะปฏิบัติพระราชกรณียกิจได้ถูกต้องครบถ้วน เพื่อให้ประชาชนหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก (กรุณา) ดังเห็นได้จากการที่ทรงอธิบายถึงลักษณะของโครงการศิลปาชีพนั้น คำจุนช่วยกันกับสหายไทยอย่างแนบเนียนดังนี้

พระราชดำรัสฯ พ.ศ.2523

"ข้าพเจ้าสังเกตดูเมื่อไปที่ไหนทุกแห่งตามเสด็จฯ จะเห็นว่าชาวอีสานนี้รุ่งขึ้น ไหมมัดหมี่ ข้าพเจ้าก็บอกว่าขอให้ฉันซักตัวได้ไหม เขาบอกว่าเขาไปทำไม้ของบ้านนอกคอกนา คนรวย ๆ เขาไม่ใส่กันหรอก ก็บอกกับเขาว่า บอกสวยจริง ๆ ไม่ใช่ว่าแกล้งยอ ยกยอว่าสวยงามเขาก็เลยยินดี..."

นั่นเป็นการเริ่มต้นของมูลนิธิศิลปาชีพพิเศษ ตอนนั้นยังไม่มีชื่อเลย มีชื่อหลังจากได้ปฏิบัติงานกันมาแล้วประมาณ 5 ปีเต็ม ๆ แล้วถึงได้ตั้งมูลนิธิขึ้น เพราะว่าข้าพเจ้าเห็นว่าการตั้งมูลนิธิหรือองค์การอะไรขึ้น แต่เมื่อไม่มีผลงานออกปรากฏนี้ไม่มีประโยชน์อะไรเลย สู้ให้มีผลงานก่อนแล้วผู้คนได้รับความสุขจากผลงานนี้แล้วจึงค่อยตั้งเป็นมูลนิธิขึ้น แสดงให้ทุกคนเห็นว่าสนับสนุนได้ไม่ใช่ของเพ้อเจ้อ อีกอย่างหนึ่งมูลนิธิศิลปาชีพ ข้าพเจ้าคิดว่าสามารถจะช่วยมูลนิธิสายใจไทยได้อย่างดี เพราะว่าสายใจไทยนี้ถึงแม้ว่าชาวต่างประเทศทั้งหลายจะอยากสนับสนุนอย่างไรก็ตามแต่เนื่องจากการเมือง การทูตทำให้เราช่วยไม่ได้สะดวกเราต้องดำรงความเป็นกลาง เพราะฉะนั้นศิลปาชีพนี้เพื่อช่วยชาวไร่ชาวนาซึ่งทหารเองก็คือประชาชนอย่างที่ข้าพเจ้าเคยพูดมานานแล้ว ประชาชนก็คือ ทหาร ตามบ้านเมืองไกล ๆ นั่นนะ โดยมากถ้าถามลูกจะเป็นทหารทั้งนั้น แล้วเวลาเกิดการสูญเสียหัวหน้าครอบครัวหรือลูกชายคนโตนี้ ชาวบ้านจะทุกข์ยากมาก หรือมีการพิการขึ้น เขาจนอยู่แล้วยังต้องแบกภาระอีก อันนี้ทำให้ทหารที่กล้าหาญทั้งหลายนี้สะเทือนใจมาก ข้าพเจ้ารู้ดีก็เลยคิดว่าถ้าแม้ศิลปาชีพนี้เข้าดูแลครอบครัวของผู้สูญเสียก่อนเช่นจะเป็น อส. ก็ตาม ทสปช. ก็ตาม นั่นก็เป็นการช่วยทหารโดยตรงอยู่แล้ว ก็เลยตกลงกับศิริธรว่า ศิลปาชีพนี้จะคำจุนช่วยกันกับสายใจไทยประสานงานอย่างแนบเนียน” (สำนักพระราชพิธีการ , 2523 :24)

จากพระราชดำรัสสามารถแสดงเหตุผลด้วยแบบจำลองทูลมิน ได้ดังนี้

ถ้าแม้ศิลปาชีพนี้เข้าดูแลครอบครัวของผู้สูญเสียก่อน เช่นจะเป็น อส. ก็ตาม ทสปช. ก็ตาม นั่นก็เป็นการช่วยทหารโดยตรง

ทรงมีความตั้งใจจริงที่จะปฏิบัติหน้าที่เพื่อบ้านเมือง (Good Will) ซึ่งได้แสดงหลักฐานพยานสนับสนุน ได้แก่ คำสอนของพระราชบิดา และคำสอนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งคือ พระปณิธานที่ว่า “เราจะปกครองแผ่นดินโดยธรรม คือ โดยยุติธรรม (Just) ซึ่งสะท้อนบุคลิกภาพด้านคุณธรรม (Moral Character) ของผู้ปกครอง

“ความจริงที่ข้าพเจ้ามีกำลังใจและกำลังกายที่จะปฏิบัติหน้าที่รับใช้บ้านเมืองด้วยเหตุนี้ถึงคำของพ่อที่สอนมาตั้งแต่เล็ก ๆ และก็เมื่อแต่งงาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงสอนตลอดมาว่าแผ่นดินนี้มีคุณ มีบุญคุณแก่ชีวิตของพวกเรามากมายนัก เพราะฉะนั้นชีวิตที่เกิดมานี้อย่าได้ว่างเปล่า จงตอบแทนให้รู้สึกตัวเสมอว่าเป็นหนี้บุญคุณ เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงบรมราชาภิเษกเมื่อพระชนมายุ 22 ชันษา ก็ได้ทรงเฉลิมพระมหาพิชัยมงกุฎต่อพระพักตร์ พระสยามเทวาธิราชเจ้า แล้วก็ทรงกล่าวคำปฏิญาณว่าเราจะปกครองแผ่นดินโดยธรรมะ อันนี้แหละที่พระองค์ได้พยายามกระทำตลอดมา โดยธรรมะก็แปลว่าโดยดี โดยยุติธรรม” (สำนักพระราชเลขาธิการ 2522:7)

พระราชดำรัสฯ ในปีพ.ศ. 2522 สะท้อนคุณธรรมของนักปกครอง ตบะ คือ การกำจัดความเกียจคร้านและความขี้ เพื่อเห็นแก่ส่วนรวม (Unselfish) นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นทรงมีมทวะ คือความอ่อนโยน ไม่ถือตัวคือตั้ง รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

“คำกล่าวของท่านประธานศาลฎีกาเป็นที่จับใจข้าพเจ้ายิ่งนัก ทำให้รู้สึกว่าย่อมมีหน้าที่ที่จะต้องทำงานให้มากกว่านี้อีก ตัดความเห็นแก่ตัวแก่เหนียวออกลงอีก

ความจริงแล้วการที่ผู้ใหญ่ในวงราชการทั้งหลายได้ดำรงขึ้นนั้นเป็นของประเสริฐมาก ที่ว่าวันเกิดควรจะเงียบ ๆ เพื่อเป็นการประหยัดเป็นตัวอย่างข้าพเจ้าคิดว่าความคิดนี้เป็นสิ่งที่ดีก็เลยตัดการเลี้ยงวันที่ 12 ในฐานะวันเกิดใช้เป็นวันชายผลิตภัณฑ์จากชาวบ้านจากมูลนิธิศิลปาชีพที่ข้าพเจ้าได้ตั้งขึ้น ก็เลยตั้งเป็นวันมูลนิธิศิลปาชีพซึ่งกะว่าจะขายผลิตภัณฑ์ของชาวบ้าน ชาวนา ชาวไร่ให้ได้มากที่สุด” (สำนักพระราชเลขาธิการ , 2522 : 9)

จากพระราชดำรัสนั้นนอกเหนือจากที่พระองค์ทรงได้นำมโนธรรมผู้ฟังให้เกิดความรู้สึกรักชาติแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงความกล้าหาญและความตรงไปตรงมา ซึ่งทรงยืนยันว่าเราต้องกตัญญูต่อแผ่นดิน อันเป็นคุณธรรมสำคัญ (Moral Character)

“ผู้ใดมุ่งมั่นจะรักษาความกตัญญูต่อดินแดนจึงช่วยกันรักษากันไปเพราะคุณสมบัตินี้ได้ช่วยให้เราอยู่ตลอดรอดฝั่ง เห็นจะไม่ต้องกล่าวกระมังว่า ตัวอย่างของประเทศที่ล่มจมไปนั้นก็มีประเทศต่อหน้าต่อตาเรา อาจจะเป็นเพราะขาดคุณสมบัติเหล่านี้ ความกตัญญูต่อดินแดนนี้ หมายถึง

ถึงมุ้งมันที่จะเสียสละ ให้ทุกอย่างแก่แผ่นดิน ไม่มีใครเลยพูดได้ว่าอาจหาญอย่างหาญอย่าง พูดได้อย่างอวดดีทงเงว่า เราอยู่ของเราได้ไม่ต้องพึ่งพาอาศัยใคร ไม่มีใครมีบุญคุณต่อเรา ถ้าใครมีความทรนงอาจหาญนี้จะพูดได้อย่างนั้น ไม่ว่าเขาเหล่านั้นจะอยู่ที่ไหนประเทศไหน แห่งไหนก็ตาม ให้เขาหาญพูดมาซิ ว่าทุกอย่างก้าวของเรานั้นบนพื้นดิน ไม่ได้เกิดขึ้นไปขึ้นมา ด้วยอุปการคุณของท่านผู้มีพระคุณทั้งหลายของเขา บนพื้นดินที่เราเหยียบลงไปนี่เกิดขึ้นได้ มันคงได้ ด้วยอุปการคุณของท่านผู้มีพระคุณทั้งหลายทั้งสิ้นที่ทับถมกันอยู่ ไม่มีตารางนิ้วไหนที่จะว่าง แม้จะซุดลงไปสมัยก่อนประวัติศาสตร์บ้านเชียงอะไรก็ตาม ลึกลงไปเท่าไร ก็มีประจักษ์พยานถึงผู้ที่ค้นคว้าสร้างสรรค์สังคมของเราให้ค่อย ๆ ดีขึ้น ๆ ไม่มีใครที่เกิดมาแล้วโดยไม่มีความช่วยเหลือของท่านผู้มีพระคุณทั้งหลายจนกระทั่งขึ้นมาเป็นอัจฉริยะขึ้นมา ตรัสรู้ขึ้นมาเอง โดยที่ไม่ได้ทำกันมาโดยติดต่อกันมาหลายชั่วชีวิตคน" (สำนักพระราชเลขานุการ, 2526:116)

ความกล้าหาญ (Bold) นับเป็นคุณธรรม (Moral Character) ที่โดดเด่นอย่างหนึ่งของพระองค์ ในพระราชดำรัสฯ ปีนี้ยังแสดงให้เห็นว่าแม้ความตายพระองค์ก็ไม่กลัว โดยชี้ถึงว่าพระองค์มีอำนาจหน้าที่ (Authoritative) ที่จะต้องปกป้องบ้านเมืองเพราะพระองค์เป็นลูกหลานแห่งพระบรมจักรีวงศ์

"อันนี้ที่ตาพระยา ที่ที่มีทหารญวนรุกร้าอธิปไตยประเทศไทย แล้วมีการต่อสู้อย่างเข้มแข็ง ซึ่งข้าพเจ้าก็อดปลื้มใจไม่ได้ว่า ทหารไทยทั้งหลายไม่ว่าจะทุกแนวไหนส่วนไหน ก็ยอมพร้อมที่จะสละชีวิตเพื่อป้องกันชาติบ้านเมืองไว้โดยไม่หวั่นอะไรเลย แล้วข้าพเจ้าก็แอบหนีไปเยี่ยมเขา ก็รู้หรือว่ามันไม่ดี แต่ก็กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว บอกว่าไม่เป็นไรสวดมนต์แล้วถึงตายไปก็ไปดี ไม่เป็นไร แล้วขอให้ทรงเขียนแผนที่ให้ ข้าราชการทหารบกก็ให้ทหารทั้งหลายไปกันถนนไว้ ข้าพเจ้าก็คล้องข้อมือแขนเขา แล้วจุดไว้ให้ไปด้วยกันเถอะ ซึ่งพระสยามเทวาริราชก็คุ้มครอง...เราซึ่งขึ้นชื่อว่าพระบรมราชวงศ์จักรีนี้ รัชกาลที่ 1 ได้ฝ่าฟันสร้างบ้านเมืองขึ้นมา เราเป็นลูกหลานเขา ลูกชายของเราหรือก็ไม่อยู่ ลูกสาวก็เด็กเกินไปกว่าที่จะตาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหรือก็ประชวรหนัก ข้าพเจ้าว่าข้าพเจ้าก็อยู่มาพอแล้ว อยู่มาเรียกว่ามากพอที่น่าจะดำรงไว้ซึ่งพระราชโอรสและพระราชประสงศ์ คือเคียงข้างอยู่กับคนไทยทุกเมื่อ ตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกองค์พระปฐมมา ก็พยายาม" (สำนักพระราชเลขานุการ, 2526:135)

คุณสมบัติในการเป็นฝ่ายรุก (Aggressive) แสดงให้เห็นถึงความเป็นคนคล่องแคล่วกระตือรือร้นของพระองค์ ซึ่งพระองค์ทรงเปรียบเทียบตนเองเป็นแม่ค้า หรือแม่แต่ต้องเป็นนางพยาบาลเมื่อถึงคราวจำเป็น เพื่อประเทศชาติบ้านเมือง

“ข้าพเจ้าไปญี่ปุ่น ไปอเมริกานี้ไปอย่างฐานะแม่ค้านี้ ก็ต้องแก่การโฆษณาหน่อย ไม่ได้ไปอย่างพระราชินี ถ้าไปอย่างพระราชินีก็ไม่ต้องไปเที่ยวโฆษณามากอย่างนี้ นี่เป็นอย่างแม่ค้า ในฐานะแม่ค้า ก็ต้องให้ได้ผลให้ได้ตลาดให้กับประชาชน แต่ชาวญี่ปุ่นดีเหลือเกิน ไม่ยอมให้ไปอย่างแม่ค้า พยายามที่จะให้เกียรติทุกทาง ในเวลาเดียวกันก็ให้อิสระที่จะไปดูตามร้านค้าต่าง ๆ ของเขาโดยที่ไม่เอิกเกริก...อันนี้ลำบากมากประเทศเรายากจน จะมานั่งเป็นพระราชินีอยู่ตลอดมัน ก็ไม่ได้ ทำอะไรได้เราก็ต้องทำทั้งนั้นเป็นพยาบาลเรายังแปลงตัวเป็นพยาบาลได้ ออกหน่วยแพทย์ ก็ลองเป็นแม่ค้าหาตลาดดูเสียบ้าง” (สำนักราชเลขาธิการ , 2525 :105)

แม้ว่าในวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระองค์ได้รับการอวยพรจากประชาชนมากมาย แต่พระองค์ยังไม่ลืมที่จะส่งต่อความปรารถนาดีนี้สู่ผู้อื่น (Good Will) อันได้แก่ประชาชนที่ทุกข์ยาก สะท้อนให้เห็นถึงพระมหากรุณาธิคุณต่อประชาชน

“ดังนั้นในโอกาสนี้ที่ท่านทั้งหลายตั้งใจมาอวยพร มามอบความปรารถนาดีแก่ข้าพเจ้าในวันนี้ ข้าพเจ้าจึงขอยกความปรารถนาดีของท่านทั้งหลายไปสู่ปวงประชาชน ผู้ที่กำลังประสบความทุกข์ยากทั้งหลาย เพราะหากประชาชนผู้ทุกข์ยากจะได้สุขสบายขึ้นแม้เพียงเล็กน้อยก็ตาม จากความปรารถนาดีของท่านทั้งหลายข้าพเจ้าก็ถือว่าข้าพเจ้าได้รับพรอันประเสริฐนั้นด้วยเช่นกัน” (สำนักราชเลขาธิการ ,2530 :207)

นอกจากนี้เมื่อทรงพบเห็นบุคคลที่เป็นตัวอย่างของคุณงามความดี พระองค์ก็ไม่รีรอที่จะยกย่องชมเชย โดยทรงยกเป็นตัวอย่าง (Example or illustrative) ให้บุคคลทั่วไปได้ปฏิบัติตาม ซึ่งพระองค์ใช้การบอกเล่า (Narration) อันเป็นการอธิบายโดยละเอียดเพื่อให้ประชาชนเห็นภาพ และเกิดความรู้สึกคล้อยตามได้อย่างดี ดังนี้

“ข้าพเจ้าใคร่จะยกตัวอย่าง ผู้ที่ให้ด้วยน้ำใจสักรายหนึ่ง บุคคลผู้นี้คือ นายอำนาจ ทองมี นายอำนาจ ทองมีเชิญออกมาปรากฏตัวหน่อย เชิญยืนตรงนั้น ขอให้ท่านทั้งหลายปรบมือ เพื่อแสดงความยกย่อง อันนี้สำคัญมาก การรู้จักยกย่องผู้ที่ควรยกย่องคือ เขาอาจจะยากจนในทางวัตถุแต่ในน้ำใจนั้น มีความเจริญมั่งมีสมบุญมาก บุคคลผู้นี้ นายอำนาจ ทองมี หาเงินรายได้พิเศษ ด้วยการที่รถจักรยานยนต์รับจ้าง รับ-ส่งผู้โดยสารในซอยวัดหลักสี่ เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคมที่แล้วมาได้เกิดอุบัติเหตุรถไฟชนตรงปากซอย นายอำนาจ ผู้เห็นเหตุการณ์ได้รับเข้าช่วยเหลือสุขภาพสตรีผู้ขับรถซึ่งกระเด็นออกมาอนตาค้างอยู่บนถนน ได้เรียกแท็กซี่นำตัวไปโรงพยาบาลภูมิพล รถแท็กซี่ที่ 2 คันแรกไม่ยอมหยุดรับด้วยเกรงว่าผู้ป่วยจะไปขาดใจตายในรถของเรา รถแท็กซี่คันที่ 3 ยอมรับและมีน้ำใจยอมช่วยเหลือ ตลอดเวลา นายอำนาจได้เก็บกระเป๋าถือของหญิงผู้ประสบอุบัติเหตุไว้

กับตัวรักษาทรัพย์สินไว้ให้เจ้าของอย่างครบถ้วน เมื่อถึงโรงพยาบาล นายอำนวย กลับควักเงินของตนเองที่หาได้มาด้วยความยากลำบากชำระค่าโดยสาร ไม่ยอมแตะต้องเงินในกระเป๋าของสุภาพสตรีนั้น ทั้ง ๆ ที่ตนเองก็มีลูกเล็ก ๆ หลายคนที่กำลังเรียน และหาได้เพียง 40 บาท และรถแท็กซี่คันนั้นก็ยังมีคนขับที่ประเสริฐแต่ว่าน่าเสียดายที่ข้าพเจ้าไม่สามารถตามตัวผู้ที่มีจิตใจประเสริฐนั้นได้ ไม่เกียจจอนขอเงินเพิ่ม มีเท่าไรก็ให้เท่านั้น มุ่งมั่นแต่ว่าจะช่วยชีวิตผู้บาดเจ็บเท่านั้นเป็น “น้ำใจ” ที่ประเสริฐ และถ้าเมืองไทยเพียงพร้อมไปด้วยบุคคลเช่นนี้ ที่ถือว่าน้ำใจมีคุณค่ามากกว่าทรัพย์สินนอกกาย ซึ่งเราเองก็เอาติดตัวไปไม่ได้ เมื่อเสียชีวิตแล้ว ก็ยอมจะซาบซึ้งและอบอุ่นใจว่า มีคนอย่างนายอำนวย นี้ขึ้นในกรุงเทพฯ แล้วก็น่าหวังต่อไปว่าจะมีคนเช่นนี้อีกต่อ ๆ ไป ขอปรบมือให้นายอำนวย อีกหนพร้อมด้วย ขอขอบคุณ” (สำนักพระราชเลขานุการ, 2527:155)

บางปีพระองค์ทรงแสดงให้เห็นว่าบางครั้งก็จำเป็นต้องใช้อุเบกขา (ความวางเฉย) ต่อคำติฉินนินทา สะท้อนทศพิทธราชธรรม คือ ชันติ ความอดทนต่อสิ่งที่ควรอดทนเบื้องหน้า ซึ่งความอดทนนี้คือความอดกลั้นในจิตใจที่จะไม่กังวล นอกจากนี้ยังได้ใช้โวหารเปรียบเทียบ ผลไม้ ผักที่แก่ได้ที่ก็เป็นความแก่ที่เป็นประโยชน์ กับตัวพระองค์เองที่อายุมากเข้าทุกทีก็ยิ่งควรทำประโยชน์แก่ส่วนรวม (Unselfish) ดังพระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2525

“ข้าพเจ้าจำคำที่พระที่เป็นอาจารย์สอนไว้ว่า คนเราเนี่งการเกิดแก่เจ็บตายเป็นของธรรมดาของสัตว์โลกถ้วนหน้า แต่ว่าชีวิตนี้เกิดมาทั้งทีให้ใช้ชีวิตให้ดีที่สุด หมายความว่าถึงเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นที่สุดและก็มีความกล้าหาญที่จะทำงานทุกอย่างอย่างภาคภูมิใจ ไม่สนใจกับคำติฉินนินทาใด ๆ ถ้าแม้เราได้ใช้ปัญญาพิจารณาในคำติฉินนินทานั้นแล้ว เราก็ควรจะหยุดกังวล และมีความตั้งใจมั่นใจที่จะดำเนินงานของเราต่อไป

พระท่านบอกว่า ผลไม้แก่ ผักที่แก่ได้ที่ อะไรทุกอย่างที่เป็นประโยชน์เป็นความแก่ที่เป็นประโยชน์ สัตว์เวลาตายเรายังได้ใช้หนังใช้กระดูกของเขาทำให้เป็นประโยชน์ แต่คนแก่นี้ต้องพยายามให้ความแก่ของเราเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ไม่ใช่ว่าแก่ทรุดโทรมไปโดยที่ไม่คำนึงถึงว่าเราแก่เข้าทุกที อายุก็เหลือน้อยนิดแล้ว น่าที่จะทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมไว้ให้มาก” (สำนักพระราชเลขานุการ , 2525 :78)

จากเนื้อหาพระราชดำรัสฯ ในบริบทนี้จะเห็นว่า พระองค์มีบทบาทอย่างมากในพระราชกรณียกิจด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตยนั้น จะต้องอยู่เหนือการเมือง แต่พระองค์ได้ทรงแสดงหลักฐานพยานที่น่าเชื่อถือ (Testimony) ได้แก่ เณรณี ซึ่งเป็นนักประวัติศาสตร์ ว่าเป็นหน้าที่ของพระมหากษัตริย์อยู่แล้วที่จะ

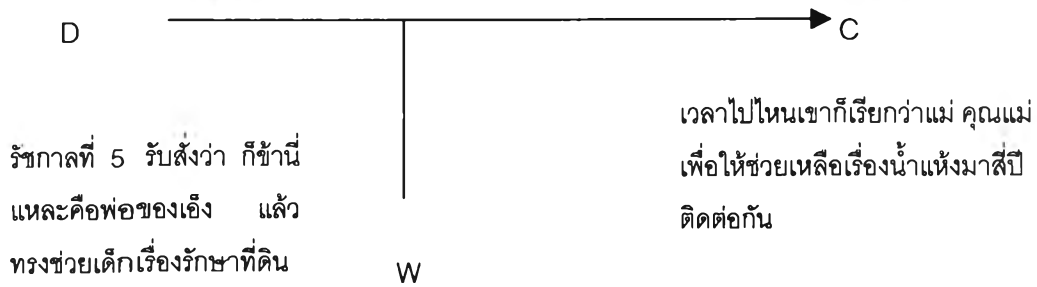
ต้องทำงานเพื่อส่วนรวม ไม่มีวันเสาร์วันอาทิตย์ สะท้อนทศพิธราชธรรม ตบะ คือ การกำจัด ความเกียจคร้านและความขี้

“ข้าพเจ้าพอไปอ่านหนังสือที่สิรินธรให้ เนรุห์เขียนก็เลยทราบ พระมหากษัตริย์สมัยเมื่อสอง พันกว่าปีมาแล้วได้ประพฤติปฏิบัติเหมือนอย่างที่ทรงทำ คือว่าพยายามช่วยราษฎรในเรื่องการทำให้ มาหากินของเขา การส่งน้ำให้เข้าไร่นาของเขา และต้องไม่มีกาลเวลา หมายความว่า จะมาบอกว่า วันนี้วันเสาร์วันอาทิตย์ฉันฮอลิเดย์ไม่ได้ อันนี้แปลก เพราะว่าท่านวางกฎเกณฑ์ของท่านไว้เมื่อสอง พันกว่าปีมานี้ นี่เองที่ชาวต่างประเทศมักจะถามว่าพระมหากษัตริย์ตะวันออกกับตะวันตกต่างกัน อย่างไร ต่างกันตรงที่ตะวันออกนี้พระมหากษัตริย์ได้ถูกจำกัดขอบเขตและระบุน้ำที่อย่างชัดเจน ว่าความสุข ความสุขสบายของชนทั้งชาติมาก่อนความสุขของกษัตริย์ และพระมหากษัตริย์ต้อง พร้อมเสมอที่จะทำงานเพื่อส่วนรวม ไม่ใช่จะทำงานต่อเมื่ออยากทำ” (สำนักราชเลขาธิการ ,2524:53)

จะเห็นได้ว่าแม้บทบาทของราชินีจะทรงอยู่เหนือการเมือง แต่สิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้คือ ความรัก และความห่วงใยที่พระองค์มีต่อพสกนิกร นั้นอยู่เหนือทุกสิ่ง เสมือนพระองค์คือ แม่ของปวงชนชาวไทยทุกคน ซึ่งพระองค์ได้แสดงโหวนหวางเปรียบเทียบกับสิ่งที่พระองค์ได้กระทำเสมอมา นั่น เจกเช่นพระ มหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี ได้ปฏิบัติเสมอมา อาทิ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัช กาลที่ 5

“เรียกว่าแม่นี้ ทำให้ข้าพเจ้านึกถึงคำของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่ง ข้าพเจ้าได้อ่านพบในหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษที่ออกจำหน่ายที่ในกรุงเทพฯ ตั้ง 10 กว่าปีมาแล้ว มั่งเกี่ยวกับพระประวัติพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ท่านรับสั่งเล่าถึงเด็กกำพร้า คำพร้า พ่อที่โดนรังแกโดยเจ้าของที่ดิน ไล่แม่ไล่น้อง ๆ เขา ก็เขาไม่มีที่จะอยู่ เขาก็ดั้นด้นมากรุงเทพฯ แล้วก็ชอนในรถที่บรรทุกหญ้าไปให้ช้าง ช้างต้นของท่านแล้วเขาก็ชอนตัว พอเสด็จฯ มาที่โรงช้างต้น เขาก็มากกราบพระบาทร้องไห้ว่าเขากำพร้าพ่อ แล้วก็ไม่มีทางที่จะต่อสู้เพื่อรักษาที่ดินได้ แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 รับสั่งว่า เอ็งกำพร้าพ่อเมื่อไร ก็ข้านี้แหละ คือพ่อของเอ็ง อย่างร้องไห้ไปเลย จะช่วยทุกอย่าง อันนี้ข้าพเจ้าอ่านแล้วจับใจ เพราะผู้เล่านี้อายุ เกือบร้อยแล้ว...แล้วก็เวลาไปไหนเขาเขา เขาก็เรียกแม่ ชาวบ้านก็เรียกคุณแม่ ตั้งแต่อายุ 18-19 ชาวบ้านก็เรียกคุณแม่แล้ว จนบัดนี้เขาบอกว่า แม่นี้จะทำอย่างไรกันดีนี้ น้ำแห่งมา สปีติดกันแล้ว” (สำนักราชเลขาธิการ , 2523 :28)

จากพระราชดำริสนอกจากจะทำหน้าที่โน้มน้าวความรู้สึกและอารมณ์ของผู้ฟัง ยังแสดงถึงความเป็นเหตุผลโดยการเปรียบเทียบซึ่งสามารถแสดงด้วยแบบจำลองทูลมิน ดังนี้

ในอดีตกษัตริย์ปฏิบัติภารกิจแจกเช่นบิดาดูแลบุตรฉันใด
ในปัจจุบันราชินีแห่งสถาบันกษัตริย์ ก็ทรงดูแลพลสกนิกร
แจกเช่นมารดาฉันนั้น

จากพระราชกรณียกิจเยี่ยมเยียนราษฎรทั่วประเทศ ทำให้พระองค์ได้ประจักษ์กับความจริงที่ว่า ชาวไทยมีความเป็นศิลปินในตัว มีความสามารถถ้าได้รับโอกาสที่ดี โดยพระองค์ได้บอกเล่าอันเป็นหลักฐานปฐมภูมิเกิดจากประสบการณ์ของพระองค์เอง สะท้อนความรู้จริง (Expertise or Expertness) ในสิ่งที่พระองค์สื่อสาร

“ข้าพเจ้าได้มีโอกาสไปพบกับราษฎรมาทั่วประเทศ เพราะได้โอกาสตามเสด็จพระราชดำเนินทุกหนแห่งจึงได้พบความจริงที่ว่า คนไทยเรานั้นแม้อยู่ห่างไกลความเจริญของเมืองหลวงก็มีความสามารถทางด้านศิลปะเป็นอย่างสูง เช่นผ้าไหมไทย ผ้าไทยต่าง ๆ ที่เห็นมีสีและลวดลายที่สวยงามนั้น เกิดมาจากความสามารถของชาวบ้านเองแท้ ๆ ไม่ต้องให้ใครไปออกแบบลวดลายและสีสันทให้ คนไทยเหล่านี้เองที่ข้าพเจ้าขอยกย่องว่า เป็นผู้สืบทอดศิลปะให้แก่ชาติบ้านเมืองของเขาจริง แม้แต่ผู้ที่ไม่เคยมีความรู้ทางหัตถกรรมใด ๆ เลยก็ต้องนับว่ามีสายเลือดทางศิลปะอยู่ในตัวแล้ว เพราะเพียงได้มาเรียนไม่นานก็สามารถผลิตผลงานที่สวยงามได้อย่างน่าอัศจรรย์

บัดนี้ ข้าพเจ้าได้ประจักษ์ด้วยตนเองแล้วว่า ประชาชนไทยของเราเปรียบเสมือนคลังเก็บรักษาศิลปวัฒนธรรมของชาติอย่างแท้จริง เพียงแต่ให้เขาได้มีโอกาสแสดงออกในคุณค่าของเขาเท่านั้น” (สำนักราชเลขาธิการ, 2531:217)

หลายครั้งที่พระองค์ได้รับคำถามจากนักข่าวต่างประเทศ ซึ่งมักถามคำถามที่ไม่ง่ายที่จะตอบ แต่พระองค์ก็ทรงตอบด้วยการใช้เอนธิมีมให้ผู้ฟังสามารถสรุป และคิดได้เอง ซึ่งแสดงให้เห็นความคมคายของภาษา ทำให้ภาษาที่ใช้มีชีวิตชีวา (Liveliness)

"ทีนี้เขาถามอีกอย่างว่าเรื่องผู้หญิงจะเป็นพระมหากษัตริย์ได้ไหม แล้วก็การสืบสันตติวงศ์ของพระราชวงศ์ไทย ข้าพเจ้าว่าเรื่องนี้ต้องหันมาถามสิรินธร เพราะว่าเป็นนักประวัติศาสตร์ และอาจารย์ภาวาส ได้ถามกัน ค้นคว้ากันมากมาย เขาถามว่า...ท่านผู้หญิงเอาคำถามเขามาหรือยัง.... เขาถามว่า Is there any possibility for one of Your Majesty's daughters become the Queen of Thailand? Would the people of Thailand approve of Queen to rule the country? เขาถามอย่างนั้นะ ทีนี้ฉันก็ตอบว่า ความจริงในสมัยนี้แล้วทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไปได้ทั้งนั้น" (สำนักพระราชพิธีการ 2522:16)

หากจะแสดงเป็นเอนธิมีม ได้ดังนี้

คำถาม ผู้หญิงจะเป็นพระมหากษัตริย์ได้ไหม

คำตอบ ความจริงในสมัยนี้แล้วทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไปได้ทั้งนั้น

ดังนั้น ผู้ฟังสามารถสรุปได้ว่า เป็นไปได้ที่ผู้หญิงจะเป็นกษัตริย์

สังเกตได้ว่าโวหารเปรียบเทียบนั้นมักจะทรงใช้กับทหารหาญ โดยจะเปรียบเทียบกับทหารในปัจจุบันที่ทำงานเพื่อประเทศชาติให้กับชาวบ้าน ไม่ต่างอะไรกับทหารหาญเมื่อหลายร้อยปีที่ลละซีพปกป้องเอกราช โดยทรงยกตัวอย่าง (Example or illustrative) ให้เห็นชัดเจน ดังนี้

"ก็น่าขอบพระคุณพันเอกมนัส คล้ายมณี แล้วก็พันโทปรุง และนายทหารทั้งหลายของกองทัพอากาศที่ 1 ที่ได้ร่วมช่วยกัน สมกับว่าเมื่อหลายร้อยปีมาแล้วคนไทยทหารไทยได้ทุ่มเททั้งร่างกายของตัวทาบถมจังหวัดกรุงศรีอยุธยา เพื่อปกป้องเอกราชอธิปไตยของชาติ บัดนี้ทหารทั้งหลายก็มาทุ่มกำลังกายกำลังใจ เสาร์อาทิตย์ไม่มี เพื่อที่จะดูว่าให้หน้าที่ร่างไปไม่เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาตินี้ กลับผลิตผลให้แก่ประเทศชาติอีก" (สำนักพระราชพิธีการ, 2526:131)

ซึ่งการแสดงเหตุผลโดยการเปรียบเทียบนี้สามารถแสดงเอนธิมีม แบบอุปมาน ดังนี้

ตัวอย่าง ทหารในอดีต ปกป้องเอกราชอธิปไตยของชาติ

ตัวอย่าง ทหารปัจจุบัน ช่วยเหลือชาวบ้านชาวไร่สร้างผลผลิต

ข้อเสนอลหลัก ทหารต้องทำประโยชน์ให้กับประเทศชาติบ้านเมือง

ข้อสรุป ทหารหาญในอดีต เหมือนกับ ทหารหาญในปัจจุบัน

พระราชดำรัสฯ ของพระองค์สะท้อนให้เห็นความปรารถนาดีต่อบ้านเมือง (Good Will) ความต้องการที่จะให้ประชาชนพ้นจากความทุกข์ยาก (กรุณา) ทรงได้แสดงเหตุผลถึงความ เป็นอิสระเสรีของประชาชนได้อย่างน่าสนใจ ดังพระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2527

“ความสามารถทางศิลปะของชาวนาชาวไร่ นั่นเอง จะสามารถช่วยให้เขาทำงานเลี้ยงครอบครัวได้อย่างมีเสรีภาพ สามารถยับยั้งไม่ให้คนไทยต้องขายที่ดินของตนเอง แล้วกลายเป็นคนเร่ร่อน เข้ามาแย่งกันหางานทำในเมืองใหญ่ ๆ ก่อปัญหาให้เกิดหมู่บ้านสลัมขึ้น ถ้ามูลนิธิปฏิบัติงานได้เต็มที่ ก็เป็นการอาสาช่วยเหลือรัฐบาลได้อีกทางหนึ่ง ทุกประเทศในโลกยอมรับแล้วว่า ประชาชนเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดของบ้านเมือง ทราบใดที่ประชาชนยังไม่มีเสรีภาพจากความหวอหวาย จะเรียกว่าเรามีเสรีภาพเต็มที่ไม่ได้ ประเทศชาติยังไม่สามารถจะยืนหยัดได้ด้วยตนเองได้” (สำนักกราชเลขาธิการ, 2527:151)

พระราชดำรัสฯ ที่ทรงดำรัสถึงการเยี่ยมเยียนพสกนิกรในถิ่นทุรกันดารนี้มักแสดงให้เห็นถึงความเป็นมิตร (Friendly) ทรงเข้ากับผู้อื่นได้ง่าย (Congenial) โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวบ้านที่มีความเปิดเผยจริงใจ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความร่าเริง (Cheerful) ของพระองค์ด้วย ดังการบอกเล่า (Narration) ในพระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2525

“ที่นี้ชาวบ้านโดยมากมักจะถามโดยมากเราไป พ่อ แม่ และลูกสาวสองคน ไปกันเป็นกรุปอย่างนี้ ถ้าขาดคนหนึ่งคนใดเขาจะถาม แล้วปลื้มใจที่สุดเลย สิริินธรราย เขาชี้ไปที่สิรินธรกับจุฬารภรณ์ เขาบอกว่าแต่งงานหรือยัง แล้วเขาบอกเอาผ้าขี้ริ้ว เอาผ้าขี้ริ้ว พอบอกแกว่าอย่างนี้ ถ้าท่านไปเห็นสีหน้าของชาวบ้าน วิดกเขียว หน้าตาวิดกกังวล ตาย ลูกสาวชายไม่ออกนี่ทำอย่างไร” (สำนักกราชเลขาธิการ, 2525:93)

ภาษาที่ทรงใช้เป็นภาษาเรียบง่าย สลับกับภาษาถิ่น ทำให้เกิดความเป็นกันเองกับผู้ฟัง

นอกจากนี้พระองค์ยังแสดงความตรงไปตรงมากับชาวบ้าน ทรงใช้ภาษาที่เป็นกันเอง และมีความคมคาย ประโยคที่ว่า “ถ้าจะบาปก็พระราชินีขอรับบาปเอง” แสดงให้เห็นถึงความมีชีวิตชีวา (Liveliness) ของภาษาที่ทรงใช้ ดังตัวอย่าง

“อันนี้ก็เป็นกรเลี้ยงไหม ซึ่งโครงการศิลปาชีพได้ไปส่งเสริม ชาวบ้านบอกว่าบาป เขาบอกเขาหย่าแล้วเลี้ยงไหมนี้ฉันหย่าแล้ว บอกอย่าหย่าเลยทำใหม่เถอะ บอกพระราชินีบาปเอง เพราะว่าพระราชินีเองไม่มีปัญญาหรอกที่จะเอาเงินไปแจกให้ทุกคนอยู่ดีกินดี พระราชินีมีปัญญาแล้ว ให้ทุกคนเอาความรู้ของตนเองมาเลี้ยงตนเองได้ ถ้าจะบาปก็พระราชินีขอรับบาปเอง” (สำนักกราชเลขาธิการ, 2526:140)

สรุปกลวิธีการโน้มน้าวใจในบริบทนี้จะพบว่าสัดส่วนของการใช้ความน่าเชื่อถือของผู้พูดในด้านคุณธรรมมีมากที่สุด ควบคู่ไปกับการใช้เหตุผล เนื่องจากบทบาทในการช่วยรัฐบาลปฏิบัติงานเพื่อช่วยราษฎรมีเด่นชัด คุณธรรมเนื่องจากการปกครองอันได้แก่ทศพิธราชธรรม รวมถึงพรหมวิหารสี่ โดยเฉพาะข้อภุชงค์ที่พระองค์ทรงปรารถนาให้ประชากรพ้นทุกข์ยาก เพราะปัญหาที่สำคัญในบริบทนี้คือ ปัญหาความยากจน ซึ่งพระองค์แสดงให้เห็นปรากฏถึงความปรารถนาดีต่อบ้านเมือง

ภาษาที่ทรงใช้เป็นภาษาเรียบง่าย โดยเน้นการเล่าเรื่องของชาวบ้านมากขึ้น เนื่องจากพระราชกรณียกิจพัฒนาคุณภาพชีวิต ทำให้ทรงเยี่ยมเยียนราษฎรในถิ่นทุรกันดาร ดังนั้นหลายครั้งที่ทรงใช้ภาษาถิ่นเพื่อให้เกิดความเป็นกันเอง ลักษณะทางภาษาที่โดดเด่นคือความมีชีวิตชีวา (Liveliness) นอกจากนี้จะมีความคมคาย ยังสร้างอารมณ์ให้ผู้ฟังได้คิดและสรุปได้เองด้วย

วิเคราะห์พระราชดำรัสผ่านช่วงบริบทต่าง ๆ ในอดีตนั้นไม่ต่างอะไรกับการฉายภาพซ้ำของเหตุการณ์บ้านเมือง และพระดำริของพระองค์ผ่านพระราชดำรัสอีกครั้งหนึ่ง

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงของประมวลพระราชดำรัสที่ทรงแสดงให้เห็นถึงวาทศิลป์ในการถ่ายทอดเรื่องราวได้อย่างน่าสนใจผ่านการเล่าเรื่อง ด้วยทฤษฎีเรื่องเล่า เพื่อให้เห็นภาพรวมของพระราชดำรัสและเหตุการณ์ในบริบทหลังเหตุการณ์ 16 ตุลาคม 2519 จนถึง รัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ดังนี้

พระราชดำรัสที่ทรงแสดงให้เห็นถึงวาทศิลป์ในการถ่ายทอดเรื่องราวได้อย่างน่าสนใจผ่านการเล่าเรื่อง โดยสามารถวิพากษ์ด้วยทฤษฎีเรื่องเล่า ดังนี้

เหตุการณ์ การรับปฏิภาณเพื่อช่วยเหลือประชาชนให้มีการกินอยู่ดีขึ้น

"ขณะที่ทรงทำงานก็มีนักข่าวต่างประเทศหลายคนหลายคณะที่มาสัมภาษณ์พระองค์ท่านว่า เอ๊ะ เรื่องอะไรที่พระเจ้าแผ่นดินสมัยใหม่ จะต้องนำหน่วยแพทย์ออกไปเอง แล้วก็ไปที่คนไข้ซึ่งมีจำนวนวันละเฉลี่ยแล้วไม่น้อยกว่า 800 คน เขาชี้ว่าเรื่องอะไรของพระเจ้าแผ่นดิน ที่จะต้องมาทำอย่างนี้"

"เพราะรู้สึกทนไม่ไหว ทนที่จะนั่งเฉย เดินผ่านไปผ่านมาเป็นสมมุติเทพไม่ไหว จะว่าโดนว่า โดนตำหนิว่ายุ่งการเมืองด้วยการไปช่วยชาวไร่ชาวนารับปฏิภาณหรืออะไรก็ไม่หวั่นไหวแล้ว"

ตัวละคร สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถที่ทรงต้องการช่วยเหลือราษฎรให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นด้วยการลงมารับปฏิภาณจากประชาชนเอง

โดยพระองค์ทรงมีความขัดแย้งภายในจิตใจ "เพราะรู้สึกทนไม่ไหว ทนที่จะนั่งเฉย เดินผ่านไปผ่านมาเป็นสมมุติเทพไม่ไหว จะโดนว่า โดนตำหนิว่ายุ่งการเมืองด้วยการไปช่วยชาวไร่ชาวนารับ"

ฎีกาหรืออะไรก็ไม่หวั่นไหวแล้ว” และความขัดแย้งภายนอก “เขาเชื่อว่าเรื่องอะไรของพระเจ้าแผ่นดิน ที่จะต้องมาทำอย่างนี้” แต่พระองค์ก็ยื่นหยัดที่จะช่วยเหลือประชาชนด้วยเจตนาที่ดีต่อประเทศชาติ

จาก ประเทศไทยที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ซึ่งพระมหากษัตริย์อยู่เหนือการเมือง โดยใช้อำนาจผ่านทางรัฐสภา แต่เนื่องประเทศไทยในขณะนั้นปัญหาที่สำคัญคือ ความยากจน และภัยพิบัติทางธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวบ้านที่อยู่ตามชายแดน ดังนั้นภาพของฉากในปริบทนี้ส่วนใหญ่จะเป็นจังหวัดชายแดนที่อยู่ห่างไกลความเจริญและต้องการน้ำพระทัยจากพระราชินีช่วยเหลือเพื่อให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ความสัมพันธ์เชิงเวลา ปรีบทรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งเป็นรัฐบาลนายกรัฐมนตรีทหาร ในช่วงที่บ้านเมืองกำลังประสบกับวิกฤติความยากจน นอกจากนี้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ชื่อว่าเป็นบุคคลที่มีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์เห็นได้จากพระราชกรณียกิจของพระราชินีส่วนใหญ่จะได้รับการสนับสนุนจากกองทัพบก

ความสัมพันธ์เชิงเหตุผล จากพระราชดำรัสฯ ปี 2525 “เรายังเป็นประเทศที่ยากจนอยู่ เพราะฉะนั้นต่างคนต่างร่วมมือช่วยกัน...ทางเราซึ่งขึ้นชื่อว่าเป็นประมุขของประเทศ...เมื่อทราบว่ายังมีคนอีกเยอะที่ต้องการความช่วยเหลือแล้วก็มีภัยรอบด้าน...เพราะฉะนั้นทุกคนต้องกระโดดลงมาหมด จะมากะเกณฑ์ว่าหน้าหน้าที่ของนาย ก. หน้าหน้าที่ของนาย ข. ล้าไม่ได้”

แก่นของเรื่อง ทรงน้อมรับพระปณิธานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชนชาวสยาม” มาปฏิบัติ สมเป็น “พระบรมราชินีนาถ” คือเป็นราชินีที่เป็นที่พึ่งของประชาชน

ผู้เล่าเรื่อง สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ด้วยน้ำเสียงที่แสดงให้เห็นว่าพระองค์ต้องการช่วยเหลือประชาชนให้สามารถช่วยเหลือตัวเองได้

ผู้ฟัง คณะผู้เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล ประชาชนชาวไทยทุกหมู่เหล่า คณะรัฐบาล และกองทัพบกซึ่งมีส่วนร่วมอย่างมากในการช่วยเหลือพระราชกรณียกิจของพระองค์

แม้ว่าจะได้ชื่อเป็นปรีบทประชาธิปไตยครึ่งใบ นายกรัฐมนตรีทหารแต่ทว่าความเป็นอยู่ของประชาชนและสภาพทางเศรษฐกิจนั้นได้ถูกวางรากฐานไว้อย่างดีในปริบทนี้ และรัฐบาลซึ่งมีพลเอกเปรมติณสูลานนท์เป็นนายกรัฐมนตรีก็ได้ชื่อว่ามีอายุยาวนานที่สุด แม้ว่าการเมืองจะนิ่งแต่บทบาทหน้าที่ของพระราชินีในปริบทนี้ถือได้ว่าชัดเจนที่สุด พระองค์ทรงลงพื้นที่เพื่อรับทราบถึงทุกข์ร้อนของประชาชนโดยตรง ทรงทำหน้าที่ทั้งแม่ค้า และพยาบาล เพื่อให้ประชาชนได้กินอยู่ดีขึ้น

4. ยุคประชาธิปไตยโดยเต็มใบ นายกรัฐมนตรีจากการเลือกตั้ง (บริบททางการเมืองรัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้ง)

พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณกับนโยบายทางเศรษฐกิจ

พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีในวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2531 คุณสมบัติที่มาจาก การเลือกตั้งของประชาชนของพลชาติชายนี้ ได้กลายเป็นปัจจัยที่สำคัญ ซึ่งก่อให้เกิดความชอบธรรมในการจัดตั้งรัฐบาล เนื่องจากประชาชนเกิดความรู้สึกว่ารัฐบาลชุดนี้ เป็นของตนเองอย่างแท้จริง (กำธร เวหน ,2540 :178) ด้านการบริหารประเทศในเรื่องของเศรษฐกิจเริ่มกำลังฟื้นตัว และมีการขยายตัวมากขึ้น อันเป็นผลมาจากรัฐบาลชุดก่อน (รัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์) เมื่อเข้ามาบริหารประเทศรัฐบาลได้ทำการลดราคาน้ำมัน ลดภาษี ลดดอกเบี้ย ซึ่งการกระทำดังกล่าวได้เพิ่มค่าใช้จ่ายให้กับรัฐบาลมากขึ้น (ปวิษฐา กานนท์รังษี,2537:110-112) และนโยบายที่เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางคือ แนวคิด “เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า” อันถือเป็นการจุดแนวใหม่ในสมัยนั้น โดยส่งเสริมการค้าในประเทศกลุ่มอินโดจีน (เสถียร จันทิมาธร,2541:203-230) มีการเปิดการค้าเสรี มีการเปิดโครงการพัฒนาพิเศษเพื่อรองรับการลงทุน จากนานาชาติในโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก โครงการพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจ 5 จังหวัดภาคเหนือ โครงการเมืองแฝดขอนแก่น-นครราชสีมา โครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลภาคใต้ การพัฒนาสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ เป็นต้น ความร้อนแรงทางเศรษฐกิจดังกล่าวทำให้ตลาดหุ้น อสังหาริมทรัพย์ เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว เกิดเศรษฐกิจใหม่ขึ้นมามากมาย ถือเป็นยุคทองแห่งเศรษฐกิจไทยเลยก็ว่าได้ เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว การพุ่งทะยานอย่างร้อนแรงของเศรษฐกิจโดยไร้การควบคุมอย่างเข้มงวดเพียงพอ ได้เป็นจุดเริ่มต้นแห่งภาวะฟองสบู่ และกลายเป็นพิษที่ทำให้สภาวะเศรษฐกิจอย่างร้ายแรงในเวลาต่อมา (วิณี เชียงเถียร,2542:101)

การคอร์รัปชันนำไปสู่การรัฐประหารของ รสช.

ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2533 กระแสข่าวการคอร์รัปชันในยุครัฐบาลชาติชายที่ขยายวงกว้างขึ้น ภายหลังจากเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไม่ถึงปี ก็เริ่มมีการกล่าวหากันอย่างกว้างขวางทั้งจากบทความ ในหน้าหนังสือพิมพ์ นักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน และนิสิตนักศึกษาว่ารัฐบาลคอร์รัปชัน (กำธร เวหน,2540:145) ถึงกับมีการขนานนามคณะรัฐมนตรี ชุดนี้ว่า “บุฟเฟต์ คาบิเนต” พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณได้บริหารประเทศมาจนถึงวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 ก็ถูกรัฐประหารหมดอำนาจไป สาเหตุของการรัฐประหาร เกิดจากความขัดแย้งระหว่างพรรครัฐบาลกับกองทัพ (เสถียร จันทิมาธร,2541:203-230) โดยการรัฐประหารครั้งนี้ กระทำโดยคณะทหารที่เรียกตนเองว่า “คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ” (รสช.) นำโดยพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ผู้

บัญชาการทหารสูงสุด, พลเอกสุจินดา คราประยูร ผู้บัญชาการทหารบก, พลอากาศเอก เกษตร โรจนนิล ผู้บัญชาการทหารอากาศ, พลเรือเอกประพัฒน์ กฤษณะจันทร์ ผู้บัญชาการทหารเรือ และคณะ ได้ทำการยึดอำนาจโดยใช้อาวุธเข้าจับตัวพลเอกชาติชายฯ นายกรัฐมนตรี และพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก รองนายกรัฐมนตรี และคณะบนเครื่องบินซี 130 ของกองทัพอากาศ

แถลงการณ์ของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ 23 กุมภาพันธ์ 2534

“พฤติการณ์จ้อราษฎ์บังหลวง...ข้าราชการการเมืองใช้อำนาจกดขี่ข่มเหงข้าราชการประจำ... รัฐบาลเป็นเผด็จการทางรัฐสภา...การทำลายสถาบันทางทหาร...การบิดเบือนคดีล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์...

เพื่อดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข” (เชาวนะ ไตรมาศ, 2542:172-173)

สองวัน หลังการยึดอำนาจ คณะ รสช. ได้ตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินการตรวจสอบทรัพย์สินนักการเมือง ที่มีพฤติกรรมอันแสดงให้เห็นว่ามีทรัพย์สินร่ำรวยผิดปกติ ในวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2534 คณะ รสช. ได้จัดตั้งรัฐบาลพลเรือนนายอานันท์ ปันยารชุน โดยคณะ รสช. และได้เปลี่ยนชื่อจากคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ เป็นสภารักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (สภารสช.) ภารกิจสำคัญของรัฐบาลนายอานันท์ฯ คือการบริหารประเทศ ร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งประกาศในปี พ.ศ. 2534 และจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไป ในวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2535 โดยก่อนการเลือกตั้งมีการตั้งพรรคการเมืองใหม่ขึ้นมาพรรคหนึ่ง คือ พรรคสามัคคีธรรม ซึ่งถูกตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุนแกนนำของคณะ รสช. หลังการเลือกตั้ง พรรคสามัคคีธรรมได้ที่นั่งมากที่สุด นายณรงค์ วงศ์วรรณ หัวหน้าพรรคจะได้เป็นนายกรัฐมนตรีคนต่อไป แต่มีข่าวแพร่หลายว่าถูกทางสหรัฐอเมริกาเคยปฏิเสธไม่ออกวีซ่า เข้าประเทศให้เนื่องจากสงสัยว่าพัวพันกับขบวนการค้าเสพติด แกนนำทั้ง 5 พรรคอันประกอบด้วย สามัคคีธรรม ชาติไทย กิจสังคม ประชากรไทย และราษฎรได้เสนอชื่อ พล.อ.สุจินดา คราประยูรเป็นนายกรัฐมนตรี และได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเมื่อวันที่ 7 เมษายน พ.ศ. 2535 ซึ่งก่อนหน้านี้ พลเอกสุจินดาฯ ได้กล่าวไว้ว่าจะไม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี นอกจากนี้ในการจัดตั้งรัฐบาลยังได้นำนักการเมืองที่ต้องคดี “ร่ำรวยผิดปกติ” เข้าร่วมรัฐบาลอีกด้วย (วินี เชียงเถียร, 2542:102-103)

พลังมวลชนนำไปสู่เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ

การเข้ารับตำแหน่งของพลเอกสุจินดา คราประยูรนับเป็นจุดเริ่มต้นของความไม่พอใจและการคัดค้านของประชาชน รวมพรรคการเมืองฝ่ายค้านสี่พรรค ได้แก่ ประชาธิปัตย์ ความหวังใหม่ พลังธรรม เอกภาพ และกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ทั่วประเทศ การคัดค้านครั้งนี้มีหลักการสำคัญสองประการ (สารคดี ฉบับพิเศษ, 2541:189-200) คือ คัดค้านการสืบทอดอำนาจของเผด็จการรสนช. คือการขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกสุจินดา คราประยูร คัดค้านรัฐธรรมนูญ (ฉบับปี พ.ศ. 2534) ที่ไม่เป็นประชาธิปไตย

โดยเหตุการณ์ เริ่มจากการอดอาหารประท้วงของ ร.ต.ฉลาด วรฉัตร จนถึงการประกาศอดอาหารของ พล.ต.จำลอง ศรีเมืองหัวหน้าพรรคพลังธรรม ซึ่งดำเนินการตั้งแต่วันที่ 4 พฤษภาคม การดำเนินการต่อต้านการดำรงตำแหน่งของพลเอกสุจินดาฯ เกิดขึ้นทั้งในและนอกสภา ซึ่งการชุมนุมในช่วงแรกนั้นสลายลงชั่วคราว หลังจากที่นายอาทิตย์ อุไรรัตน์ ได้แถลงว่าพรรคการเมืองต่าง ๆ ทั้งฝ่ายค้านและพรรคร่วมรัฐบาลจะแก้ไขรัฐธรรมนูญ และแก้ไขประเด็นให้นายกรัฐมนตรีมาจากการเลือกตั้ง แต่สถานการณ์เริ่มตึงเครียดขึ้น เมื่อพรรคร่วมรัฐบาลได้แสดงท่าทีต่อเวลาการแก้ไขรัฐธรรมนูญ จึงทำให้เกิดการชุมนุมขึ้นอีกครั้งที่ท้องสนามหลวง ในวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 เพื่อรอฟังคำตอบจากรัฐบาล การชุมนุมครั้งนี้ มีผู้เข้าร่วมประมาณ 4-5 แสนคน มีการเผชิญหน้ากันระหว่างผู้ชุมนุม กับเจ้าหน้าที่รัฐ มีการใช้กำลังทหารและตำรวจ จากฝ่ายรัฐบาลเข้าสลายกลุ่มประชาชนที่มาชุมนุมบริเวณถนนราชดำเนิน สามารถจับกุมพลตรีจำลอง ศรีเมืองผู้นำสำคัญ ในการชุมนุมเมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 และรัฐบาลได้ออกประกาศจับแกนนำสำคัญในการชุมนุมจำนวน 6 คน คือ นายแพทย์สันต์ ทัศธีรัตน์ นายสมศักดิ์ โกศัยสุข นายปริญญา เทวานฤมิตรกุล นางประทีป อึ้งทรงธรรม ฮาตะ ฯลฯ แต่สถานการณ์ก็ยังไม่คลี่คลายลงแต่อย่างไร ในวันที่ 20 พฤษภาคม เวลา 20.10 น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ องคมนตรีและรัฐบุรุษ อัญเชิญกระแสพระราชดำรัสให้พลเอกสุจินดา และพลตรีจำลอง เข้าเฝ้าและมีกระแสพระราชดำรัสให้หันหน้าเข้าหากันเพื่อยุติความรุนแรงต่าง ๆ วันที่ 21 พฤษภาคม สถานการณ์ต่าง ๆ เริ่มผ่อนคลายลง ผู้ชุมนุมประกาศการสลายการชุมนุม กลุ่มผู้ชุมนุมที่ถูกจับได้รับการปล่อยตัว และในวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 พลเอกสุจินดา คราประยูร แถลงการณ์ทางโทรทัศน์ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี สำหรับความเสียหายจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬนี้ มีผู้เสียชีวิตรวม 52 คน บาดเจ็บ 802 คน สูญหาย 69 คน และความสูญเสียด้านทรัพย์สิน 1,790 ล้านบาท (เขียน ธีระวิทย์, 2536:98-101 อ้างถึงในวินัย เชียงเกียรติ, 2542:103-104)

หลังการลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกสุจินดา คราประยูร ดร.อาทิตย์ อุไรรัตน์ ประธานสภาผู้แทนราษฎร ได้ทูลเกล้าฯ ถวายชื่อนายอานันท์ ปันยารชุนให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง ในวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2535 (วินี เชียงเถียร, 2542:104)

รัฐบาลนายชวน หลีกภัย 1

หลังการเลือกตั้ง 13 กันยายน 2535 นายชวน หลีกภัย ก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำทางการเมือง ด้วยบุคลิกภาพของการเป็นนักการเมืองที่ซื่อสัตย์ มีสะอาด และอ่อนน้อมถ่อมตน ที่สำคัญคือมีความประนีประนอมเดินสายกลางสอดคล้องกับสังคมไทยหลังเหตุการณ์เรียกร้องประชาธิปไตย เดือนพฤษภาคม ปี 2535 โดยมีอดีตพรรคร่วมฝ่ายค้านคือ ประชาธิปัตย์ ความหวังใหม่ พลังธรรม เอกภาพ ร่วมกันจัดตั้งรัฐบาลเสียงข้างมาก 185 เสียง เป็นความหวังที่จะนำประเทศสู่ประชาธิปไตย โดยนโยบายทางการเมืองของนายชวน หลีกภัยคือการเดินสายกลาง เช่นเดียวกับนโยบายเศรษฐกิจที่ต้องการปล่อยให้เป็นที่ของธนาคารชาติและสภาพัฒน์โดยมองว่าเศรษฐกิจทั่วไปไม่มีอะไรน่าวิตก (บุญชนะ อัดถากร อ้างถึงใน บุญอวี ยีหมะ, 2541 : 50-58)

การหมดความชอบธรรมของรัฐบาลนายชวน หลีกภัย

จากวิกฤติการณ์ทางการเมือง 2 เหตุการณ์ กรณีแรกการเรียกร้องแก้ไขรัฐธรรมนูญโดยกำหนดให้นายกรัฐมนตรีต้องมาจากการเลือกตั้งส่งผลให้นายกรัฐมนตรีถูกมองว่าขาดความจริงใจที่จะแก้ไขรัฐธรรมนูญ และกรณีที่สองการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรที่ปรากฏว่าการแจกเอกสารสิทธิ์ ส.ป.ก.4-01 แก่เกษตรกรผู้ยากไร้ปรากฏรายชื่อของบุคคลที่สังคมเห็นว่าร่ำรวย และเป็นผู้ใกล้ชิดกับผู้มีอำนาจทางการเมืองนั้น (บุญอวี ยีหมะ, 2541 : 121) นำไปสู่การอภิปรายไม่ไว้วางใจซึ่งเริ่มขึ้นในวันที่ 17 พฤษภาคม 2538 และการยุบสภาในวันที่ 19 พฤษภาคม 2538 ก่อนที่จะมีมติว่าจะไว้วางใจการดำเนินงานของรัฐมนตรีหรือไม่ โดยให้เหตุผลในการยุบสภาครั้งนี้ว่าเนื่องจากขาดเอกภาพทางการเมืองเนื่องจากมีพรรคการเมืองต่าง ๆ หลายพรรค (บุญอวี ยีหมะ, 2541:151-155)

รัฐบาลนายบรรหาร ศิลปอาชา

ก่อนการจัดตั้งรัฐบาลนายบรรหาร ศิลปอาชาได้ให้ความหวังกับประชาชนไว้ว่า “ผมจะไม่ทำให้ประชาชนผิดหวัง” นอกจากนี้ในการจัดตั้งรัฐบาลมีบุคคลที่ประชาชนต้องการจะให้เข้ามาแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจอย่างนายอานวย วีรวรรณที่เป็นนักธุรกิจที่มีชื่อเสียง แต่ภาพพจน์ของนายบรรหารซึ่งได้ชื่อว่าเป็นตุ๋เอทีเอ็มเคลื่อนที่ หรือกรณีที่เคยหลุดปากออกมาว่า “การเป็นฝ่ายค้านแล้ว

วอดอยากปากแห้ง" นั้นชี้ให้เห็นถึงเป้าหมายของการเข้ามาร่วมรัฐบาลได้เป็นอย่างดี (วิศิษฎ์ ชัชวาลทิพากร, 2540 : 24-25) ผลงานของรัฐบาลที่เด่นชัดคือ การผลักดันให้เกิดการปฏิรูปการเมืองโดยแก้ไขร่างรัฐธรรมนูญมาตรา 211 เพื่อให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญ การแก้ไขปัญหาอุทกภัยซึ่งได้จัดสรรงบประมาณเพื่อช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อน รวมถึงการดำเนินงานที่สนองพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงห่วงใยประชาชนต่อปัญหาน้ำท่วม เช่น โครงการแก้มลิง (วิศิษฎ์ ชัชวาลทิพากร, 2540 : 37-38)

การหมดความชอบธรรมของรัฐบาลนายบรรหาร ศิลปอาชา

การแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2538 ปราบกฏบุคคลที่ไม่ได้รับการยอมรับจากประชาชนในการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอย่างเด่นชัด 3 คนคือ นายสุรเกียรติ์ เสถียรไทย นายเนวิน ชิดชอบ และนายสุชาติ ตันเจริญ นั้น ทำให้ถูกมองว่านายบรรหารทำไปเพื่อความอยู่รอดของรัฐบาล และในการเปิดการอภิปรายไม่ไว้วางใจรายบุคคลเมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2539 ฝ่ายค้านได้ยื่นญัตติซักฟอกรัฐมนตรี 10 คน แต่ภายหลังจากที่อภิปรายไปได้เพียง 7 คนยังเหลือ นายเนวิน ชิดชอบ นายชูชีพ หาญสวัสดิ์ และนายบรรหาร ศิลปอาชา ก็ได้เกิดความวุ่นวายขึ้นในสภาฯ ทำให้ต้องปิดการอภิปราย ซึ่งภาพการปิดประชุมทำให้เกิดกระแสความไม่ยอมรับนายบรรหารอย่างรุนแรง การอภิปรายไม่ไว้วางใจของฝ่ายค้านเป็นครั้งที่สอง เมื่อวันที่ 18-20 กันยายน 2539 เป็นการอภิปรายซักฟอกนายบรรหาร ศิลปอาชาในฐานะนายกรัฐมนตรีเพียงคนเดียวถึงสามวันสามคืนถึง 13 ประเด็น โดยประเด็นที่สำคัญที่สุดคือ การบกพร่องในการบริหารงานด้านเศรษฐกิจที่ทำให้เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ อีกทั้งการเกิดข่าวการให้สินบนแก่พรรคจากบริษัท คอกทุมจากสวีเดน และข่าวการรับเงินจากนายราเกษ สักเสนาผู้ต้องหาคดีข้อโกงธนาคารกรุงเทพพาณิชย์การ ดังนั้นหลังการอภิปรายจบสิ้นลงพรรคร่วมรัฐบาลนำโดยพรรคความหวังใหม่จึงยื่นคำขาดให้นายบรรหารประกาศว่าจะลาออก ภายหลังจากการประกาศว่าจะลาออกใน 7 วันซึ่งมีแนวโน้มว่าพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ จะเป็นนายกรัฐมนตรีคนต่อไปได้มีเหตุการณ์ไม่คาดคิด วันที่ 27 กันยายน 2539 นายบรรหารก็ออกมาประกาศยุบสภาฯ (วิศิษฎ์ ชัชวาลทิพากร, 2540 : 26-95) และให้มีการเลือกตั้งใหม่ ในวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539

รัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ

หลังการเลือกตั้ง ในวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539 นั้น พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เป็นผู้จัดตั้งรัฐบาล ในช่วงการบริหารประเทศสภาร่างรัฐธรรมนูญได้ร่างรัฐธรรมนูญเสร็จเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2540 ในช่วงหลังของเดือนสิงหาคม พ.ศ.2540 มีการเคลื่อนไหวเรื่องรัฐธรรมนูญกัน

มากมีทั้งฝ่ายสนับสนุนและคัดค้าน จนถึงในช่วงเดือนสิงหาคม-กันยายน พ.ศ. 2540 วิกฤตเศรษฐกิจที่เริ่มมาตั้งแต่ต้นปีเริ่มทวีความรุนแรงมากขึ้น จนกลายเป็นแรงกดดันให้มีการรับร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ในวันที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ. 2541 วุฒิสภาได้มีมติรับรองกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญทั้ง 3 ฉบับ เป็นอันเสร็จสิ้นการสร้างเครื่องมือเพื่อการดำเนินการตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่

การหมดความชอบธรรมของรัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ

ในช่วงเวลาเดียวกันในเดือนสิงหาคม 2540 จากพิษเศรษฐกิจทำให้พลเอกชวลิต ยงใจยุทธตัดสินใจรับความช่วยเหลือด้านการเงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (ไอเอ็มเอฟ) เพื่อขอกู้เงินจำนวน 17,200 ล้านดอลลาร์ (เนชั่นสุดสัปดาห์, 21-27 พฤศจิกายน 2540: 22-23) มาตรการต่าง ๆ ของไอเอ็มเอฟ คือ การประกาศลดค่าเงินบาท, การปรับภาษีมูลค่าเพิ่มจาก 7 % เป็น 10% การออกคำสั่งให้บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์จำนวนถึง 42 แห่งหยุดดำเนินกิจการชั่วคราว ภาวะเศรษฐกิจที่ทรู่มร่าเข้ามา ทำให้พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ประกาศลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2540 (วินี เชียงเถียร, 2542: 105-106)

ในขณะเดียวกัน ปี พ.ศ. 2540 เราก็ได้เห็นความหายนะของประเทศทางเศรษฐกิจ สภาพตกต่ำทางเศรษฐกิจขนาดนี้ย่อมจะส่งผลไม่เพียงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่จะส่งผลเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมหาศาลทางสังคม วัฒนธรรม และการเมือง (เกษม ศิริสัมพันธ์ 25 2544)

รัฐบาลนายชวน หลีกภัย 2

พรรคประชาธิปัตย์ ได้รวบรวมเสียงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้มากกว่า ซึ่งประกอบด้วยพรรคชาติไทย กิจสังคม เสรีธรรม เอกภาพ และส.ส.บางส่วนของพรรคประชากรไทยจัดตั้งรัฐบาลโดยมีนายชวน หลีกภัยหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2540 และได้มีการเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีทั้งคณะ ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2541 และได้บริหารประเทศในภาวะวิกฤติเศรษฐกิจจนถึงปี พ.ศ. 2542 (วินี เชียงเถียร , 2542: 106)

รัฐบาลพล.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร

พล.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และพรรคไทยรักไทยเป็นรัฐบาลที่ได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนอย่างต่อเนื่องและมีพัฒนาการ เดือนมกราคม 2544 ได้ 248 คน จากทั้งสิ้น 500 คน และผลการเลือกตั้งเดือนกุมภาพันธ์ 2548 ปรากฏว่า พล.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ชนะขาดลอย นั่นก็คือ ได้คะแนน

ในระบบบัญชีรายชื่อจากทั่วประเทศ 18,993,073 คะแนน รวมแล้วก็ได้ ส.ส.ทั้ง 2 ระบบ 377 คน จากจำนวน ส.ส.ทั้งสิ้น 500 คน เหลือเป็นฝ่ายค้าน 123 คน และเป็นรัฐบาลพรรคเดียวครั้งแรก ในประวัติศาสตร์การเมือง ระบอบประชาธิปไตยของไทย

ซึ่งในระยะ 5 ปีที่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี นับว่าได้สร้างผลงานไว้มากมาย สามารถสรุปผลงานที่โดดเด่นได้ดังนี้ โครงการรณรงค์ลดใช้พลังงาน นโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค นโยบายแก้ปัญหาเสพติด นโยบายการพักชำระหนี้เกษตรกรรายย่อยเป็นเวลา 3 ปี นโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ รวมถึงโครงการเอื้ออาทรต่าง ๆ

ในขณะเดียวกันในระยะ 5 ปีนี้ก็มีผลงานที่ไม่ประสบผลสำเร็จและลดทอนความน่าเชื่อถือของรัฐบาลเช่นกัน อย่างปัญหาความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัญหาเศรษฐกิจราคาน้ำมัน และราคาสินค้าสูงขึ้น ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน การโอนย้ายครูจากกระทรวงศึกษาธิการมายังองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น นโยบายการค้าตลาดเสรี FTA แต่ชนวนที่สร้างวิกฤติศรัทธาของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรที่แท้จริงคือ ชาวกรวยขายหุ้นชินคอร์ปให้กับเทมาเส็กนั่นเอง

วิเคราะห์พระราชดำรัสปริบททางการเมืองรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง

พระราชดำรัสที่พระราชทานเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532-2548 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถพระราชทานพระราชดำรัสไว้ 17 องค์ด้วยกัน

พระราชดำรัสโดยย่อ พ.ศ. 2532-2548

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2532

ทรงขอบใจทุกหน่วยงานร่วมกันจัดงานเฉลิมฉลองวันเกิดพระองค์อย่างเต็มกำลัง ไม่ว่าจะเป็นการเดินและวิ่งการกุศล บริจาคเงินช่วยศิลปินอาชีพ การบริจาคโลหิต

ม.ลาดกระบังฯ มอบปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตร์ สาขาศิลปอุตสาหกรรม ม.สุโขทัยฯ มอบปริญญาสาธารณสุขศาสตร์ ม.เกษตรฯ มอบปริญญาวิทยาศาสตร์ ด้านวนศาสตร์ ราชวิทยาลัยอายุรแพทย์ฯ มอบสมาชิกภาพกิตติมศักดิ์ ซึ่งพระองค์ซาบซึ้งและรู้สึกเป็นเกียรติ

ทรงเล่างานศิลปาชีพตั้งแต่ละภาค แต่ละสาขา แสดงให้เห็นถึงความสามารถด้านศิลปะของพี่น้องชาวไทย ซึ่งทั้งหมดนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาล และการสนับสนุนเจ้าหน้าที่ประสานงานจากกองทัพก

ทรงปีที่ที่มีผู้แล้วว่า สมาชิกศิลปะได้กราบเรียนหลวงปู่เทศก์ว่าได้ศิลปะเป็นที่
พึง หลวงปู่กล่าวว่า "ศิลปะที่หุบชีวิตคนยากจนให้มีความหวังขึ้น"

ทุกคนเป็นแรงใจให้พระองค์ทำงานเพื่อประชาชน เงินบริจาคนั้นก็ไปถึงประชาชน ดังนั้นทุก
คนคือผู้ให้โอกาสแก่เพื่อนคนไทย

พรใดที่อวยพรแก่พระองค์ขอให้สนองตอบแก่ทุกคน บุญกุศลที่ช่วยเหลือเพื่อนร่วมชาติ
ช่วยส่งให้พบแต่สิ่งที่ดี ประสบความสำเร็จ

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2533

ปีที่แล้วเกิดวาทภัยที่ภาคใต้ คนไทยก็ช่วยเหลือกัน ไม่ทอดทิ้งกัน ศาสนาพุทธสอนให้คน
ไทยรู้จักการให้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้กำลังใจ เห็นได้จากผู้ที่มาต่างพยายามแต่งกายด้วยผ้า
ไทย อีกทั้งงาน "รังสรรค์ปั้นแต่ง" ที่รัฐบาลจัดขึ้นสามารถขายเครื่องปั้นดินเผาได้หมดโดยไม่เกี่ยง
ว่าบางชิ้นมีตำหนิ งาน "มัดหมี่ ไหมไทย สายใยชนบท" ได้รับความช่วยเหลือจากทุกฝ่าย ทุกคน
ต่างช่วยกันซื้อตามกำลังของตน ทรงกล่าวว่า การทอผ้าไหมของไทยมีมานานกว่า 3-4 พันปี ดังนั้น
จึงถือเป็นศิลปะเก่าแก่ของโลก

พระองค์มักนำงานศิลปะมาแต่งโต๊ะเสวยซึ่งผู้ร่วมโต๊ะมักถามถึงช่างฝีมือว่าเลือกจาก
ไหน โดยพระองค์ได้บอกว่าเลือกโดยตรงจากคนที่ยากจน ซึ่งทำให้ค้นพบศิลปินชั้นเยี่ยมจากคน
เหล่านี้ โดยพระองค์ทรงถือว่าประชาชนเป็นอัญมณีล้ำค่า ขอเพียงได้โอกาส อัญมณีก็จะส่องแสง

ทรงกล่าวถึงจุดเริ่มต้นของศิลปะจากการที่พระองค์ได้ช่วยราษฎรและครอบครัว โดยมี
กองทัพเป็นแรงสำคัญ ส่วนผู้อุปถัมภ์ศิลปะ คือรัฐบาลที่สนับสนุนโครงการศิลปะเสมอมา
ปัจจุบันมูลนิธิมีสมาชิกทั่วประเทศนับหมื่นคน และในปีที่พระองค์อายุครบหกสิบได้จัดพระที่นั่ง
วิมานเมฆเป็นพิพิธภัณฑ์แสดงผลงานชั้นเลิศของศิลปะโดยเปิดให้ชมทั้งชาวไทยและชาวต่าง
ประเทศ นับได้ว่าความฝันในการนำเอาความสามารถของคนไทยที่ยากจนมาแสดงให้ประจักษ์นั้น
ได้เป็นจริง ผลงานที่ยอดเยี่ยมถือเป็นการฝากฝีมือคนไทยไว้ในแผ่นดิน

ทรงขอใจทุกคน ไม่ตรีจิตของรัฐบาล และกำลังใจในการทำงาน ขอให้ความดีงามเป็น
เกราะทองป้องกันภัยทั้งปวง

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2534

ทรงชื่นชมและขอใจทุกหน่วยงานที่ร่วมกันสร้างกุศลเพื่อพระองค์ จากนั้นทรงแจ้งข่าว
การเตรียมตัวไปรับรางวัลด้านมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ของกลุ่มผู้สนับสนุนพิพิธภัณฑ์เด็กแห่ง
กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. สหรัฐอเมริกา ทรงกล่าวว่าความดีงามที่แต่ละคนทำย่อมสร้างความชุ่มชื่นใจแก่

ผู้ทำนั้น ในงานมอบรางวัลนี้ได้มีการจัดนิทรรศการเกี่ยวกับวัฒนธรรมของประเทศไทยและเชิญให้พระองค์นำผลิตภัณฑ์ศิลปาชีพไปแสดงด้วย

ทรงย้อนระลึกไปถึงครั้งแต่งงานใหม่จนปัจจุบัน ในหลวงได้สอนว่าพระราชินีไทยต้องเป็นที่ไว้เนื้อเชื่อใจของประชาชน ซึ่งการได้เยี่ยมเยียนราษฎรอย่างใกล้ชิดทำให้ได้รับประสบการณ์ที่ประทับใจ และการที่ได้รับรางวัลเป็นเพราะในหลวงทรงสั่งสอนทุกอย่าง

จากการตามเสด็จฯ ทำให้พบความสามารถของคนไทย ซึ่งผู้สร้างสรรค์ผลงานก็คือลูกหลานชาวนา โดยทรงยกย่องชาวนาชาวไร่ว่าผลิตอาหารเลี้ยงประเทศชาติ แต่ปัจจุบันชาวนาน่าสงสารมาก ดินฟ้าอากาศทำให้ได้ผลไม่ดี บ้างหมดตัวต้องขายที่ ทรงเห็นว่าการทำนาเป็นงานยาก ซึ่งควรตระหนักและต้องช่วยเหลือเรื่องแหล่งน้ำ

ทรงแนะให้ถนอมแหล่งน้ำ ซึ่งคือป่าไม้เพื่อรักษาต้นน้ำลำธารให้ลูกหลาน พร้อมทั้งเล่าว่าศิลปาชีพเกิดจากการต้องการให้ชาวบ้านมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ปัจจุบันมูลนิธิมีขอบข่ายงานทั่วประเทศและมีสมาชิกกว่าหมื่นห้าพันคน พร้อมทั้งเล่าถึงโครงการที่พระเทพฯ ช่วยจัดสร้างอาคารศิลปาชีพในสวนจิตรฯ ขึ้น และจะมีการเปิดอาคารเย็นนี้

ทรงขอบคุณที่ให้อำลัງใจทุกปี โดยขอพรทั้งหลายที่มอบให้พระองค์ช่วยตอบสนองให้ทุกคนโดยทั่วกัน

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2535

ทรงขอบใจคณะรัฐบาลและผู้แทนทุกเหล่าทัพที่อวยพรพระองค์ที่พระชนมายุครบ 60 ปี พร้อมขอบใจประชาชนที่จัดกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมลำพังพระองค์คงทำไม่ได้กว้างขวางเช่นนี้ และด้วยความสามัคคีปรองดองที่ทำให้ประเทศรักษาความเป็นเอกราชมาได้จนปัจจุบัน

กิจกรรมที่ประชาชนทำคือการจัดหาสิ่งทีขาดให้บ้านเมือง เช่น การปลูกป่า รวมถึงการบริจาคให้แก่มูลนิธิศิลปาชีพ เพื่อช่วยเหลือชาวไร่ชาวนา ให้ประชาชนได้มีอิสรภาพเสรีภาพจากความยากจนสามารถช่วยตัวเองได้ และเป็นการรักษาศิลปะที่เก่าแก่ของแผ่นดิน ถือเป็นศิลปินที่ยิ่งใหญ่

ทรงตระหนักว่าสถาบันพระมหากษัตริย์ดำรงอยู่ได้ด้วยความรักของประชาชน ดังนั้นจึงมีหน้าที่ที่จะต้องทำเพื่อประชาชนเสมอ โดยทรงเล่าถึงเหตุการณ์ระเบิดที่ยะลาที่แม้ในเวลาคับขันประชาชนก็ยังห่วงใย ผูกพันกันแนบแน่น

ทรงได้ไปเยี่ยมราษฎรภาคอีสานเนื่องจากภาวะแห้งแล้ง ชาวบ้านได้เสียชีวิตออกจากพื้นที่ต้นน้ำ และทรงจัดสรรพื้นที่ให้พร้อมช่วยเหลือรับงานจากชาวบ้านไปขายเพื่อให้ประชาชนมีรายได้

และแผ่นดินกลับพื้น โดยพระองค์เห็นว่าการรักษาป่าสำคัญเนื่องจากคือแหล่งน้ำ ซึ่งเปรียบเสมือนแผ่นดินแม่ ดังนั้นเราจึงควรดูแลตอบแทนคุณแผ่นดิน หากพระองค์ไม่สามารถทำให้ประชาชนตระหนักถึงคุณค่าของการรักษาป่าได้ ก็เหมือนกับพระองค์ทำหน้าที่ไม่สมบูรณ์

นอกจากการปฏิบัติเพื่อชาติในวันเกิด 60 ปีแล้ว ยังมีผู้ให้เกียรติพระองค์ด้วยการมอบปริญญากิตติมศักดิ์ การจัดพิมพ์หนังสือ จัดนิทรรศการ การวิ่งเชิงสุขภาพ การสร้างโรงพยาบาล จัดสร้างพระมหาธาตุเจดีย์ "นภพลภูมิสิริ" ทรงขอบใจในความปรารถนาดีของทุกหน่วยงาน

ทรงอึ้งใจ และเปี่ยมล้นด้วยกำลังใจ พระองค์ขอแบ่งปันพรให้กับทุกคน ให้มีแรงบันดาลใจ สร้างสรรค์ความสำเร็จแก่ชาติ ขอให้ทุกคนมีจิตใจที่ดี เพื่อประเทศชาติมีความเจริญทางใจไม่น้อยกว่าทางวัตถุ

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2536

ทรงซาบซึ้งที่ทุกฝ่ายอวยพรวันเกิด และดีใจที่นายกรัฐมนตรีได้กล่าวเป็นห่วงแหล่งน้ำเช่นเดียวกับพระองค์ และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นเรื่องเร่งด่วนและสำคัญมาก

น้ำในอ่างเก็บน้ำได้ลดลงอย่างมาก และได้ทราบจากในหลวงว่าประเทศไทยไม่มีแหล่งน้ำอื่นนอกจากป่าไม้ ซึ่งเราควรตื่นตัวเรื่องการรักษาแหล่งน้ำ ในหลวงได้ดูเรื่องชลประทาน และให้พระองค์ดูแลเรื่องความเป็นอยู่ในครอบครัว โดยได้รับการช่วยเหลือจากกองทัพกสมออกมา ทั้งนี้เพื่อให้เมืองไทยเป็นอิสระ เสรีภาพ คือหลุดพ้นจากการเป็นทาสความอดอยากหิวโหย

พระองค์ได้ไปญี่ปุ่นเพื่อแสดงผลงานของสมาชิกศิลปะซึ่งได้รับความสำเร็จ เจ้าชายอากิฮิโตะซึ่งเชี่ยวชาญด้านปลาอยากมาเมืองไทย ส่วนจักรพรรดิญี่ปุ่นแนะนำให้เลี้ยงปลานิล

ทรงกล่าวถึงโครงการบ้านปาร์กน้ำที่พระองค์พยายามสนับสนุนให้มีขึ้นเพื่อให้ทุกคนได้ตระหนักในทรัพยากร

ที่สหรัฐอเมริกา มหาวิทยาลัยจอร์จทาวน์ และแอสตันฟอร์ด ได้ให้รางวัลแก่พระองค์ ซึ่งที่ซานฟรานซิสโกใหม่ได้ปลูกต้นยูคาลิปตัสเต็มไปหมด เพราะโตเร็ว ไม่ต้องเลี้ยงดู พระองค์จึงได้ลองเอาไม้ยูคาลิปตัสมาปลูกในประเทศไทย แต่ก็มีคนไม่เห็นด้วย ซึ่งพระองค์ก็ให้เหตุผลว่าปลูกเพื่อรักษาน้ำในดินไว้ ได้พบกับมิสเตอร์เดวิด ร็อกกีเฟลเลอร์ เพื่อพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ประถมาภรณ์ช้างเผือก นอกจากนี้ได้ไปพบเจ้าฟ้าหญิงอุบลรัตนฯ ที่แคนดิเอโก ได้ไปสวนสัตว์และอยากนำเสือมาเลี้ยงแต่ในหลวงทรงห้ามไว้

ที่เวียนนา ได้ไปแสดงฝีมือของศิลปะตามคำเชิญของรัฐบาลเวียนนา มีคนมารอรับมากมายทรงตื่นเต้นจนลืมใส่ตุ้มหู โดยทุกประเทศที่พระองค์ไปนั้นจะมีการแสดงวิวัฒนาการของการแต่งกายของผู้หญิงไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยด้วย ซึ่งได้รับความสำเร็จมาก

ทรงห่วงใยการจราจรในกรุงเทพฯ ที่ถึงขั้นวิกฤติทุกรัฐบาลแก้ปัญหาไม่ได้ ทรงขอร้องให้ทุกคนช่วยกันคิดเพื่อเด็ก ๆ จะได้ไม่ต้องตื่นตีสี่ ทรงภูมิใจประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นเสือทางด้านเศรษฐกิจ

ทรงกล่าวว่าอายุ 61 ปีนี้ เป็นความแก่ที่ปลื้ม ภาคภูมิใจว่ามีผู้คนมีไมตรีจิตและให้ความเป็นมิตรตลอดมา

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2537

ทรงขอใจทุกหน่วยงานที่มาชุมนุมอวยพรวันเกิด ได้ติดตามข่าวน้ำท่วมและน้ำป่าไหลหลากในหลายจังหวัดทางภาคเหนือ อีสาน ชายทะเลภาคตะวันออก และกาญจนบุรี ซึ่งตรงข้ามกับปีที่แล้วที่ประสบภัยแล้ง

จากการขึ้นเฮลิคอปเตอร์ไปเยี่ยมราษฎรทรงพบป่าไม้ถูกทำลายลงมาก ได้อธิบายถึงประโยชน์ของป่าไม้ เช่น ช่วยดูดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ เป็นต้นน้ำลำธาร ทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล และช่วยผ่อนความแรงและเร็วของน้ำป่าได้ โดยทรงเตือนให้คนไทยรักษาป่าเพราะมีความสำคัญยิ่งต่อมนุษย์ และควรปลูกป่าเพื่อชดเชยกับความเสียหายที่เกิดจากความเจริญที่เกิดขึ้น

ทรงเล่าถึงการอพยพราษฎรออกจากป่าอนุรักษ์ ที่แรกราษฎรไม่เข้าใจแต่พออธิบายให้เห็นประโยชน์เขาก็เข้าใจ ยินดีจะออกไป และพระองค์ได้ให้ทางรัฐบาลให้ความช่วยเหลือในการประกอบอาชีพเสริม และราษฎรเหล่านี้ก็ได้ร่วมเป็นสมาชิกศิลปาชีพ โดยเริ่มต้นจากปลูกหม่อนเลี้ยงไหม รวมถึงการสนับสนุนการเพาะปลูกอื่น ๆ

ทรงยกย่องคณะแพทย์พระราชทานที่ช่วยกันดูแลรักษาราษฎรในถิ่นทุรกันดารจนมีสุขภาพดีขึ้น

มูลนิธิชาร์ลส์ เอ ลินด์เบิร์ก สหรัฐอเมริกาได้เชิญพระองค์รับรางวัลเกี่ยวกับการทำงานเพื่อมนุษยชนและสิ่งแวดล้อม โดยพระองค์เป็นสตรีคนแรกที่ได้รับรางวัลนี้

จากการติดตามข่าวสารพระองค์พบว่าคนไทยไม่เคยนิ่งดูตายผู้ตกทุกข์จากภัยพิบัติ ซึ่งลักษณะสำคัญของคนไทย คือความมีน้ำใจและรับผิดชอบต่อสังคม ถ้าเราช่วยกันเริ่มตั้งแต่ครอบครัว ช่วยกันถนอมเมืองไทย ประเทศชาติก็จะพัฒนารุ่งเรือง

ทรงขอใจผู้ที่อุทิศร่างกาย แรงใจเพื่อชาติบ้านเมืองตลอดมา อวยพรให้มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งกายใจเพื่อจะได้เป็นกำลังของประเทศชาติสืบไป

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2538

ทรงขอใจที่มาเป็นจำนวนมากทุกปีเพื่ออวยพรวันเกิดถือเป็นของขวัญที่ดีที่สุด แม้ว่าในปีนี้ทุกคนและในหลวงมีความทุกข์ที่สมเด็จพระสังฆราช แต่ในหลวงก็ทรงซาบซึ้งในน้ำใจที่ร่วมโคกเศร้านาลัย ไว้ทุกข์ และบำเพ็ญกุศลถวายทั่วประเทศ

ทรงกล่าวว่าโครงการปาร์กน้ำยังไม่ประสบความสำเร็จ แต่เกิดโครงการขึ้นโดยการช่วยเหลือของกองทัพบกเนื่องจากปัญหาที่ดินทำกินไม่พอและการเข้าไปทำลายป่า ดังนั้นพระองค์จึงจัดสรรพื้นที่เพาะปลูกเพื่อให้แต่ละหมู่บ้านช่วยกันดูแลป่าไม้ รักษาแหล่งน้ำ

จากที่พระองค์ตามเสด็จฯ เพื่อช่วยรัฐบาลของในหลวงต่อสู้กับความยากจน เพื่อให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น นับว่าประสบความสำเร็จไม่น้อย

ทรงภาคภูมิใจคนไทยมีความเป็นศิลปินที่เก่ง ผลงานปรากฏทั่วโลก เห็นได้จากศิลปะที่ทั้งสี่ภาค ทางอีสานผ้าไหมมัดหมี่ ทางเหนือทำเครื่องเงิน ทางใต้ย่านลิเภา

ทรงประทับใจไปอเมริกาเพื่อไปรับรางวัลเป็นส่วนตัว แต่ทางรัฐบาลดูแลอย่างดี ทรงชมมิสซิสคลินตันเป็นคนน่ารัก ทรงกล่าวว่าราชวงศ์ญี่ปุ่น และเบลเยียมนั้นรักกันและสนิทกันมากอยากมาเยี่ยมในหลวง

ทรงรายงานสมาชิกมูลนิธิศิลปะมีสามหมื่นคนแล้ว ศิลปะสามารถช่วยชีวิตชาวนาได้ ทรงขอใจกำลังใจที่มีทำให้ลืมแก่ ทำงานได้อีกหลายปี ทรงออกกำลังกายเพราะหมอบอกว่าอ่อนไป

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2539

ทรงขอใจทุกหน่วยงานที่มีไมตรีจิตอย่างสม่ำเสมอ ปีนี้เป็นปีกาญจนาภิเษกเฉลิมฉลองการครองสิริราชสมบัติครบ 50 ปีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในหลวงทรงปลื้มที่รัฐบาลและประชาชนได้ร่วมกันฉลองอย่างยิ่งใหญ่สวยงาม พระองค์เองก็ปลื้มใจที่ได้ร่วมอยู่ในเหตุการณ์ประวัติศาสตร์

พระราชปณิธานของในหลวงตั้งแต่ทรงครองราชย์ คือ ช่วยให้ประชาชนเป็นอิสระจากความยากจน หนังสือพิมพ์ต่างชาติชื่นชมว่าเป็นกษัตริย์ที่ทำทุกอย่างเพื่อประชาชน จากการที่ทรงตามเสด็จฯ ทำให้ประจักษ์ว่าในหลวงทรงเป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจของคนทั้งชาติโดยแท้

ทรงชื่นชมสมรักษ์ คำสิงห์ ที่ได้นำเหรียญทองเหรียญแรกจากกีฬาโอลิมปิกสู่เมืองไทย และชื่นชมนักกีฬาทุกคนที่สร้างชื่อเสียงให้ประเทศ

ทรงเล่าเหตุการณ์ไปสเปนเพื่อปล่อยเรือหลวงจักรีนฤเบศลงน้ำ เปิดนิทรรศการพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และฟังการแสดงคอนเสิร์ตเพลงพระราชนิพนธ์ ทรง

ชาวซึ่งสมเด็จพระบรมราชินีของสเปนเสด็จไปประทับที่สนามบิน และให้การต้อนรับเป็นอย่างดี นอกจากนี้ได้ถือโอกาสนำผลงานศิลปะไปแสดงด้วย

ทรงชื่นชมศิลปะศิลปะที่พ่วง ชาวต่างประเทศล้วนประทับใจ ทรงภูมิใจได้เปิดเผยความเก่งนี้ให้ทั่วโลกได้ประจักษ์

ทรงเห็นว่าประวัติศาสตร์ชาติไทยมีความสำคัญ เพราะเรามีความเป็นมายาวนานกว่า 700 ปี มีภาษาพูด ภาษาเขียนของเราเอง ที่สำคัญมีความเป็นเอกราชไม่เคยเป็นเมืองขึ้นของใคร กษัตริย์ไทยล้วนทรงพระปรีชา สามารถคบค้ากับประเทศไหนก็ได้ด้วยศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน

ด้านศาสนาประเทศไทยให้อิสระในการนับถือศาสนา และไม่เคยต่อสู้ฆ่าฟันกันเรื่องนับถือศาสนาเลย

ทรงเตือนอย่าประมาทในการใช้ทรัพยากรให้ฟุ่มเฟือยเกินไป ให้ช่วยกันทำงานรักษาแผ่นดินไทย และทรัพยากรไว้เพื่อลูกหลานในอนาคต และปรารถนาถึงอากาศในกรุงเทพฯ ทำอย่างไรจึงจะรักษาให้อากาศบริสุทธิ์ ยกตัวอย่างหลายประเทศมีการรณรงค์เพื่ออากาศที่เราหายใจ

ทรงอวยพรให้ทุกคนมีความสุขกาย ใจ เป็นที่พึ่งของลูกหลาน เป็นกำลังของชาติ

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2540

ทรงชอบใจทุกคนที่มาอวยพร พระองค์ทุกคนคือของขวัญอันประเสริฐ ได้นำผลงานศิลปะไปแสดงที่ฝรั่งเศส หอไอเฟล โดยมีคณะศิลปะตามไป 7 คน ตามคำเชิญของประมุขฝรั่งเศส และได้รับเกียรติทุกอย่าง การไปครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลเต็มที่

ได้มีโอกาสไปญี่ปุ่นเพราะรัฐบาลญี่ปุ่นกับมหาวิทยาลัยโตเกียวเชิญให้ไปรับปริญญา โดยพระองค์เป็นคนต่างชาติรายแรก ซึ่งทรงรู้สึกปลื้มมาก ทรงเล่าว่าจักรพรรดิญี่ปุ่นแนะนำให้เลี้ยงปลานิลซึ่งอร่อย เลี้ยงง่าย ทรงแก้ข่าวที่ว่าเจ้าชายอากิชิโนมาติดใจสาวไทยแต่แท้จริงคือติดใจเรื่องปลา

ทรงขอให้รัฐบาลสนับสนุนเกี่ยวกับเฟิร์นลิเกา ทรงเล่าว่าชาวมาเลเซียอยากรู้เรื่องลิเกาแต่ทรงถือว่าเป็นความลับของประเทศ ทรงกล่าวฝีมือการสานย่านลิเกาของคนสมัยใหม่ไม่แพ้คนโบราณเลย

ทรงอวยพรให้มีความสุขใจ สุขกาย และนำพาประเทศด้วยความสามัคคี มานะอดทน

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2541

ทรงซาบซึ้งในไมตรีจิตและความปรารถนาดีของประชาชนชาวไทยที่มีต่อพระองค์ตลอดมา ทรงชื่นชมนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐบาลที่ระหว่างเกิดภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ มีความเข้มแข็งและร่วมมือร่วมใจกับประชาชนทั้งชาติ เชื่อว่าความเข้มแข็งและน้ำใจที่เปี่ยมล้นของนักสู้คนไทยจะทำให้ประเทศฟื้นจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำได้โดยไม่นานนัก

น้ำใจนี้เห็นได้จากการตั้งโรงงานเพื่อช่วยคนไทยที่ตกงาน และในการที่ทรงสูญเสียผู้ร่วมงาน 12 คนเนื่องจากเฮลิคอปเตอร์ตก ชาวพระราชวาสก็ช่วยกันรักษาทรัพย์สินสมบัติของผู้เสียชีวิตแล้วนำมาคืนแก่ญาติ

ทรงปลื้มใจงานนิทรรศการศิลป์แผ่นดิน ครั้งที่ 3 ประสบผลสำเร็จดี และนายกรัฐมนตรีก็ได้มอบเงิน 12 ล้านบาทเพื่อสมทบช่วยเหลือส่งเสริมศิลปิน ทงรายงานศิลปินทั่วประเทศใช้งบประมาณ 400 ล้านบาทต่อปี ปัจจุบันมีสมาชิก 60,000 คนแล้ว

ทรงเล่าถึงสมาคมไทยพิทักษ์ อาสาพิทักษ์ป่า จัดขึ้นโดยร่วมมือกับชาวบ้านรักษาตรวจดูแลป่า โดยทรงชี้แจงให้ชาวบ้านเข้าใจว่าตัดป่าเท่ากับทำลายอนาคตตัวเอง และทรงเล่าถึงการไปเยี่ยมภาคเหนือโดยนายกรัฐมนตรีตามไปในขบวนด้วยซึ่งชาวบ้านตื่นเต้นมาก ทรงเล่าว่ากันยายนนี้ไปพระราชวาสเนื่องจากชาวบ้านยากจนที่สุด

ทรงขอให้ความดีงามที่ทำกันมาเป็นผลสนองให้มีความสุขกายสบายใจ และขอให้ปัญหาเศรษฐกิจฟื้นเร็วกว่าที่เราคาดคะเนไว้

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2542

ทรงขอบใจทุกฝ่ายที่จัดโครงการต่าง ๆ เป็นเกียรติแก่พระองค์ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์และสาธารณกุศล

การจัดตั้งมูลนิธิศิลปินได้ผลดี ทรงภูมิใจในความสามารถของคนไทย เป็นที่ประจักษ์แก่ต่างประเทศ จากนั้นทรงเล่าถึงความเป็นมาของโครงการศิลปินที่เกิดจากความต้องการช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อนจากภัยพิบัติ จึงได้ขอร้องให้ชาวบ้านถักผ้าไหมมัดหมี่เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้ประชาชน โดยบอกว่าให้ช่วยถักให้พระราชินีใส่

จากนั้นเล่าถึงโครงการศิลปินและโครงการฟาร์มตัวอย่างทั้งสี่ภาค ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลตลอดมา และภาคภูมิใจที่ศิลปินได้ช่วยรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้ประชาชนมีอิสระ เสรีภาพจากความยากจนขั้นแค้น

นอกจากนี้พระองค์ขอร้องให้สำนึกในแผ่นดินแม่ เนื่องจากมีการตัดไม้ทำลายป่า การทิ้งของเสียลงแม่น้ำ ทะเล การทิ้งขยะมูลฝอย เป็นต้น จากที่พระองค์ได้อ่านนิตยสารต่างประเทศทำให้ทราบว่าพันธุ์ปลาทั่วโลกกำลังลดลงอย่างมาก ทรงห่วงใยแหล่งน้ำและการจับปลาที่ ไร้ค่า

ทรงขอบคุณผู้ว่าฯ กทม. ที่ได้ดำเนินการปลูกต้นไม้ยืนต้นและไม่ดอกตามถนนสายต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก พร้อมทั้งเล่าถึงโครงการปล่อยช้างสุพรรณมาติว่าได้ดี

ทรงฝากถึงเหตุการณ์ที่หัวหน้าชาวต่างชาติรู้สึกเศร้าใจที่คนไทยบังคับเด็กเล็ก ๆ ขายพวก มาลัยจนเด็ก มองว่าเป็นการทารุณเด็ก ให้ช่วยกันคิดว่าควรทำอย่างไร

ทรงชื่นชมนายคริส เบญจกุลที่ได้ช่วยเหลือผู้ประสบอุบัติเหตุจนตัวเองต้องได้รับบาดเจ็บ ว่าเป็นคนรุ่นใหม่ที่ดีใจดี มีน้ำใจ

ทรงดีใจที่ได้เล่าเรื่องที่ภูมิใจและหนักใจให้แก่ทุกคนฟัง ทรงหวังว่าทุกคนช่วยกันตอบแทน คุณแผ่นดิน เพื่อเด็กในอนาคตมีชีวิตที่งดงาม

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2543

ทรงขอใจนายกรัฐมนตรีนายกรัฐมนตรี ผู้แทนทุกสถาบันของชาติ ที่สละเวลามาอวยพรเช่นทุกปี รวมถึง ผู้ที่อวยพรผ่านสื่อมวลชนทุกแขนง พระองค์ทรงทราบและซาบซึ้งพระทัย

พระองค์ได้ไปเยือนประเทศจีนแทนในหลวง โดยทางรัฐบาลจีนได้มอบหมูพันธุ์จีนหัวซึ่งทำ แสมอร่อย ทางกรมปศุสัตว์ได้รับเลี้ยงและนำลูกมาถวายพระองค์เพื่อนำไปเลี้ยงที่ฟาร์มตัวอย่างที่ จอมทองเพื่อสร้างรายได้ให้ประชาชน โดยได้นำเงินจากศิลาปาฐะที่ดินมาทำฟาร์มเพื่อให้เกิด การจ้างงานและมีการฝึกเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ ด้วย รัฐบาลจีนสนใจแฟชั่นผ้าไหมของไทยด้วย

เกี่ยวกับการส่งเสริมการปลูกหมอนเลี้ยงไหม พระองค์ได้สนับสนุนให้มีการประกวดทุกปีที่ อีสานโดยเรียกว่าวันส่งเสริมไหม ส่วนทางภาคใต้จะเดินทางไปวันที่ 21 สิงหาคม อยู่หนึ่งเดือน ทรงชื่นชมชาวไทยอิสลามมีฝีมือทางปัก ภาคกลางได้มีการสนับสนุนทำเครื่องปั้นดินเผาซึ่งงดงาม มาก เห็นได้ว่าทุกภาคได้รับการช่วยเหลือให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ทรงเล่าว่าตอนที่ประธานาธิบดีญวนมาเยี่ยมเมืองไทยบอกว่าการที่ญวนจะแย่งตลาดข้าว ของไทยนั้นไม่เป็นความจริง ส่วนข้าราชการชั้นสูงชาวลาวบอกเมืองไทยมีดอกเตอร์มากมายทำไม ถึงยังคงตัดไม้ทำลายป่าอยู่

ทรงห่วงใยป่าชายเลนที่เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาที่ถูกทำลาย และน้ำทะเลที่เป็นพิษทำให้ พันธุ์ปลาน้อยลง โดยได้ทรงดำริจัดตั้งธนาคารสมอชั่งชวนผู้เกษียณอายุที่มีความรู้ช่วยกันหาวิธี ช่วยเหลือประเทศชาติ

สำหรับ กทม. ทรงซาบซึ้งที่นายพิจิตต์ รัตตกุล อดีตผู้ว่าฯ กทม. ได้ทำการปลูกต้นไม้เพิ่มขึ้นเพื่อให้อากาศดีและสวยงาม

นอกจากนี้ได้เล่าว่าได้ไปกราบพระอริยเจ้าในป่า ซึ่งพระท่านพูดเสมอว่ามีวิชา แต่ไม่มีศีลธรรมอยู่ในตัวนั้นอันตรายมากสำหรับบ้านเมือง

ทรงขอบคุณทุกคนที่มาชุมนุม และหวังว่าทุกคนจะบอกพรรคพวกที่เกษียณมาช่วยกันคิดมาประชุมกัน ซึ่งนำโดยพระองค์ที่อายุหกสิบแปด

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2544

ทรงปลื้มปิติที่ทราบในครั้งนี้มีผู้มาชุมนุม 458 คนะ เป็นจำนวนเกือบ 20,000 คน ซึ่งทำให้ศาลาดูสิดาลัยยอบอุ้นไปด้วยไมตรีจิตของคน

ทรงขอบคุณนายกรัฐมนตรีที่ได้แจ้งโครงการต่าง ๆ ซึ่งทางรัฐบาลจะดำเนินการตามที่พระองค์ได้เคยปรารภหรือมีดำริไว้

การเยือนประเทศจีนอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 16-31 ตุลาคมนั้นทรงได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่น และเป็นเกียรติมาก ในงานเลี้ยงอาหารค่ำนั้นพระองค์กับประธานาธิบดีของจีนได้เล่นเปียโนและร้องเพลงร่วมกันซึ่งเป็นกันเองและสนุกสนานมาก โดยพระองค์ได้นำผ้าไทยนานาชนิดฝีมือสมาชิกศิลปาชีพไปแสดงในงานเลี้ยงตอบแทนที่กรุงปักกิ่งและนครเซี่ยงไฮ้ซึ่งได้รับการชื่นชมมาก ในงานมีการเชิดสิงโต ส่วนไทยเราได้มีการชกนาคซึ่งงดงามมาก รัฐบาลจีนได้มอบเปิดพื้นที่ฮีเลียซึ่งเลี้ยงง่ายและโตเร็วมาให้ และในวันเกิดนี้รัฐบาลจีนก็ได้ส่งพันธุ์ห่านหัวสิงโตที่ตัวใหญ่และเนื้ออร่อย

พระองค์ได้คิดตั้งฟาร์มตัวอย่างขึ้นใหม่โดยใช้เงินศิลปาชีพเพื่อให้ชาวบ้านที่ยากจนมีงานทำ พร้อมทั้งเป็นการฝึกอาชีพซึ่งปัจจุบันมี 3 แห่งใหญ่ โดยได้รับความช่วยเหลือจากผู้เชี่ยวชาญในการดูแลฟาร์มเหล่านี้ นอกจากนี้โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่เพื่อให้คนและป่าอยู่ร่วมกันได้นั้นได้รับความช่วยเหลืออย่างดีจากอธิบดีกรมป่าไม้ นอกจากนี้กองทัพก็ยังช่วยดูแลความสะดวกต่าง ๆ เพื่อให้ชาวบ้านรู้สึกอบอุ่นใจ

ทรงขอให้ช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดของทะเลเพราะมีถุงพลาสติกมากมาย รวมทั้งรักษาแหล่งน้ำ ป่าไม้ และป่าชายเลน โดยกล่าวว่าสมัยนี้คนฉลาดเกิดไป ไม่ฟังนิยายแฝงคติอย่างสมัยโบราณ ทำให้เป็นคนนึกถึงประโยชน์ของตัวเอง ทรงขอร้องให้ช่วยกันเปลี่ยนค่านิยมนี้

การลอยกระทงนั้นเป็นพิธีที่สวยงาม ชาวต่างชาติชื่นชม แต่ควรจะสอนคนหยิบเงินในกระทงให้ปล่อยให้กระทงได้ลอยสักพักหนึ่งก่อน

ทรงขอให้ประชาชนชาวไทยทั้งประเทศมีความสุขความเจริญ สุขภาพดี ผ่านอุปสรรคน้อยใหญ่ไปได้ด้วยดี และสามัคคีในการทะนุบำรุงประเทศชาติให้รุ่งเรือง

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2545

ทรงขอบคุณการสนับสนุนของรัฐบาลในด้านการทะนุบำรุงมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ ปีนี้ได้ไปอีสานพบว่าสมาชิกศิลปาชีพสามารถผลิตผลงานได้มากมายและมีฝีมือ ซึ่งในงานวันใหม่ที่สกลนครผ้าไหมของอีสานได้มีชาวต่างประเทศมาซื้อเป็นจำนวนมากเท่ากับได้ตลาดโลก โดยพระองค์หวังว่าจะสามารถปล่อยเดี่ยวชาวบ้านได้ด้วยการเปิดตลาดตามภาคต่าง ๆ ของไทย

อเมริกัน พิล์ม อินสติติวท์ได้เชิญพระองค์เป็นประธานเปิดหนังสือไทยที่เคนเนดี เซนเตอร์ โดยครั้งนี้จะหาโอกาสแสดงฝีมือของชาวศิลปาชีพด้วย

ทรงปลอบปล้ำศิลปาชีพเจริญงอกงามไปมาก ปลอบปล้ำในฝีมือของคนไทย เพราะแม้ว่าจะยากจนทำอะไรทำนาแต่ถ้าได้รับโอกาสก็ไปได้ไกล ศิลปาชีพทุกภาคช่วยให้ประชาชนมีงานทำและสามารถรักษาเกียรติของตนเองได้

ทรงขอบคุณทุกคนที่สนับสนุนสินค้าไทย คนตาบอดที่ช่วยบริจาคโลหิต สภาสังคมสงเคราะห์ที่จัดโรงงานเพื่อคนตกงาน

โครงการหมู่บ้านบ้านเล็กในป่าใหญ่เพื่อให้ชาวเขาตามชายแดนมีที่ทำกินและได้เป็นผู้ดูแลป่าไม้ด้วย ได้รับความช่วยเหลือจากหลายหน่วยงานของรัฐบาล เพื่อให้พื้นที่เหล่านี้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งทางด้านการเกษตรและด้านปศุสัตว์

สำหรับโครงการฟาร์มตัวอย่างนั้นได้รับการช่วยเหลือจากรัฐบาลจีนในการส่งหมูจันทน์เปิดพันธุ์ให้เลี้ยง และห่านหัวสิงโต โดยใช้เงินของศิลปาชีพในการซื้อที่ดิน เพื่อเป็นการสร้างงานให้แก่ชาวบ้านและเป็นการฝึกอาชีพ ซึ่งได้จ่ายค่าแรงอย่างดีให้ชาวบ้านได้นำไปเลี้ยงครอบครัวจนมีคนเกรงว่าจะขาดทุน แต่ทรงเห็นว่าแม้โครงการศิลปาชีพจะขาดทุนแต่แผ่นดินได้กำไร มีความเป็นอยู่ที่ดีเป็นสิ่งที่เราต้องการ

ทางภาคใต้ชาวประมงบอกว่าเดี๋ยวนี้ปลาไม่มีให้จับ พระองค์จึงปรึกษาผู้มีความรู้ต่าง ๆ ซึ่งได้มีเสนอให้ลองทำประการังเทียม ได้รับความช่วยเหลือจากหลายฝ่าย

ทรงขอบคุณทุกคนที่สนับสนุนตลอดมาจนอายุ 70 พอดี กำลังใจทำให้ไม่รู้ตัวว่าเจ็ดสิบเลย

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2546

รับสั่ง คำกล่าวของนายกรัฐมนตรีเป็นกำลังใจอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่ทำหน้าที่ตอบแทนแผ่นดิน สถาบันชาติ พระมหากษัตริย์ ศาสนาที่ทำให้คนไทยอ่อนโยนมีเมตตาจนได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่สงบสุข ทุกศาสนาอยู่เคียงกันด้วยความเข้าใจ

ตุลาคมปีที่แล้วพระองค์ได้รับเชิญไปที่สหรัฐอเมริกาและฝรั่งเศส เพื่อไปรับรางวัลด้านมนุษยธรรมที่สหรัฐอเมริกา และในฐานะที่เป็นผู้สนับสนุนดูแลพิทักษ์รักษาศิลปะต่าง ๆ ของไทยและของโลกที่ฝรั่งเศส ซึ่งทรงภาคภูมิใจมาก ซึ่งในครั้งนี้นี้พระองค์ได้นำเรือใบทองคำซึ่งเป็นฝีมือช่างทองคำหลวงไปแสดงได้รับความชื่นชมอย่างมาก จนไม่น่าเชื่อว่าเป็นฝีมือของชาวไร่ชาวนาพระองค์ถือเป็นการประสบความสำเร็จที่ได้นำเพชรของไทยมาขัดเกลา

ภาคอีสานทรงกล่าวถึงวันงานใหม่ที่สกจนคร ซึ่งได้เชิญชาวต่างประเทศมาร่วมงาน นอกจากจะสามารถขายผ้าไหมได้มากมาย ในงานมีบรรยากาศที่สนุกสนานและเป็นกันเองเป็นที่ชื่นชมของทุกคน

ทรงรับสั่งในหลวงทรงฟังพระราชดำรัสอยู่และบอกว่าไม่ต้องพูดเรื่องปากกับน้ำ ซึ่งพระองค์กล่าวว่าเรื่องนี้พระองค์ได้พูดมานานหลายหนก็ยังไม่ค่อยได้ผลอะไร

ทางภาคใต้ชาวประมงได้ปรับทุกข์ว่าจับปลาไม่ได้ จึงได้ทำปะการังเทียมได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่าย ปรากฏว่าได้ผลดีมาก

ภาคเหนือชาวเขาบอกว่าไม่อยากปลูกฝิ่นแต่ขอให้พ่อหลวงแม่หลวงช่วยหาทางทำมาหากินให้เขา จึงเกิดโครงการฟาร์มตัวอย่างขึ้นซึ่งปัจจุบันมี 8 แห่งทั่วประเทศ นอกจากจะเป็นการสอนชาวบ้านให้สะสมอาหาร ยังทำให้มีอาชีพ และได้ฝึกงานเลี้ยงสัตว์ไปในตัว

เรื่องป่าชายเลน ทรงสนับสนุนให้ช่วยกันรักษาเนื่องจากเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลา เรื่องป่าไม้ได้ทรงอธิบายชาวบ้านที่ถางป่าให้เข้าใจซึ่งชาวบ้านก็บอกว่าจะช่วยกันตรวจดูแลป่าไม้ จากที่เคยได้ตามเสด็จฯ ไปลาว คนสำคัญขอลาวได้ถามว่าทำไมเมืองไทยมีดอกเตอร์เยอะแต่ชอบตัดป่าตัวเองแล้วข้ามมาตัดป่าลาวด้วย และบอกว่าแต่ก่อนไม่ชอบพระราชพิธีนี้แต่พอมารู้จักในหลวงและพระองค์แล้วชอบมาก

ในปีที่เจ็ดสิบเอ็ดนี้พระองค์หวังว่าปีที่เจ็ดสิบสองจะมาให้กำลังใจ เพื่อพระองค์จะได้แข็งแรง ทรงเล่าว่าในหลวงรับสั่งลับหลังว่าแข็งแรงแม้ว่าอายุป่านี้อันแล้ว ทรงขอคุณกรรมที่ได้ทำส่งให้ทุกคนประสบความสำเร็จ สุขกาย ใจ มีอายุมันขวัญเย็น

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2547

ทรงขอบคุณรัฐบาลและประชาชนทุกคณะที่ได้ร่วมกันจัดกิจกรรมเพื่อการกุศลและเป็นเกียรติแก่พระองค์นับพันรายการ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ในโอกาสที่พระองค์มีอายุครบ 6 รอบ

ทรงปลื้มใจโครงการเพื่อการกุศลจัดหาอาหารกลางวันให้คนยากจนในกรุงเทพฯ ของสภาสังคมสงเคราะห์ ชื่อโครงการน้ำพระทัยพระราชทาน ยังคงดำเนินการสืบมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งโครงการต่าง ๆ สะท้อนถึงความมีน้ำใจของคนไทย การให้ ความเสียสละ และความสามัคคีอันเป็นคุณธรรมสำคัญที่ทำให้บ้านเมืองเราอยู่รอด

ทรงเล่าถึงการตั้งต้นศิลปาชีพ พ.ศ. 2513 เกิดน้ำท่วมใหญ่ที่นครพนมจึงต้องการช่วยเหลือคนยากจนให้เขามีทางทำมาหากิน เมื่อเห็นผ้าชิ้นของชาวบ้านจึงรับสั่งขอให้ช่วยทอให้ราชินีพระราชินีจะใส่ จากนั้นมีผู้อสาทอผ้ามากขึ้นจึงได้ตั้งมูลนิธิศิลปาชีพขึ้นมา

จากการได้ตามเสด็จฯ ได้รู้จักคนไทยว่าแม้ราษฎรจะจนอย่างไรก็มีจิตใจโอบอ้อมอารี ซึ่งความโลภมาเห็นแก่ตัว ฉลาดแกมโกงจะไม่มีเลยในชาวบ้าน เขามีสัจวาจา และการเสด็จฯ ออกไปเยี่ยมราษฎรถือเป็นการช่วยรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

เมื่อยังเล็กพระองค์เองเคยเสียใจที่ไม่มีเสื้อผ้าสวย ๆ ใส่ ไปไหนก็ต้องขึ้นรถราง ซึ่งท่านพ่อได้สอนว่า "ความยากจนไม่ได้เป็นสิ่งที่น่าละอาย ความซื่อซื่อคดโกงนั้นแหละเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ"

เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พระองค์ได้เปิดงานศิลป์แผ่นดินที่พระที่นั่งอนันตสมาคม ทรงปลื้มใจในฝีมือของคนไทย รับสั่งฝีมือของศิลปาชีพเป็นหนึ่งในโลกจริง ๆ

ได้ไปกราบพระภาวนาวิสุทธิเถระท่านว่า คนเราถ้าสำนึกถึงพระคุณของแผ่นดินเกิด ความคิดชั่วช้าก็คงหมดไป

การที่ทุกคนทำความดีไม่ว่าโอกาสใด หากเป็นประโยชน์แก่ชาติแล้วนับว่าได้ทดแทนพระคุณแผ่นดิน ขอให้กุศลที่ปฏิบัติชอบเพื่อบ้านเมืองส่งผลให้มีสติปัญญาเฉียบแหลมที่จะแก้ไขปัญหาทังส่วนตัว และปัญหาของบ้านเมืองให้ลุล่วงด้วยดี

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2548

ทรงขอบคุณทุกคนที่มาร่วมอวยพรซึ่งพระองค์ซาบซึ้งในน้ำใจ และความปรารถนาดีจากทุกคน เมื่อวันที่ 9 สิงหาคมนี้ทรงได้รับรางวัลอาหารปลอดภัยจากองค์การอนามัยโลก ซึ่งพระองค์ได้กล่าวต่อผอ.ใหญ่องค์การอนามัยโลกว่าทรงรับในนามของทุก ๆ คนที่ปฏิบัติงานด้านความปลอดภัยในประเทศ

ในวันที่ 15-31 กรกฎาคมที่ผ่านมาได้มีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ศิลปะที่สวนอัมพร มีการนำผลิตผลทางการเกษตรจากฟาร์มตัวอย่าง จากโครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูง และโครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่มาจำหน่ายด้วย

ทรงขอบคุณรัฐบาลที่ได้จัดตั้งสถาบันหมอนไหมแห่งชาติขึ้น เป็นการส่งเสริมกิจกรรมหมอนไหมไทยทั่วประเทศ และสถาบันที่รัฐบาลจัดตั้งขึ้นเพื่อดูแลเรื่องข้าวก็คงเป็นที่พึงของชาวนาได้ต่อไป

ทรงได้อ่านหนังสือพิมพ์ผู้สื่อข่าวต่างประเทศทั้งหลายพูดถึงว่า ปัญหาน้ำ น้ำดื่ม น้ำใช้ น้ำจืดจะเป็นปัญหาของศตวรรษที่ 21 ทรงขอร้องให้ทุกคนช่วยกันถนอมรักษาน้ำจืดเพื่ออนาคตของลูกหลานไทย

เรื่องโครงการปะการังเทียมนั้นหลังจากการทิ้งปะการังเทียมไปแล้วพบว่าปลานานาชนิด มาชุมนุมกันเป็นจำนวนมาก ทรงขอบคุณทุกหน่วยงานที่ช่วยเหลือประชาชน

โครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงได้จัดซื้อที่ดินจำนวน 707 ไร่ที่นราธิวาส สร้างบ้าน 150 หลัง รวมถึงที่ปัตตานี เพื่อช่วยเหลือครอบครัวของผู้ที่สูญเสียหัวหน้าครอบครัวจากเหตุการณ์โดนฆ่ารายวันทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิม

ปัญหาการขาดแคลนพระสงฆ์ในภาคใต้ ชาวบ้านได้ขอให้พระราชินีช่วยจัดพระลงไปเป็นขวัญและกำลังใจ โดยอาจารย์เด่นสายอาจารย์มั่นพร้อมลูกศิษย์ และพระสุนทรธรรมธาดาและคณะพระสงฆ์ท่านได้อาสาลงไปจำพรรษาที่ จ.นราธิวาส โดยได้รับการดูแลจากทางทหาร

เรื่องความทุกข์ของประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นทรงเห็นว่าทุกฝ่ายต้องร่วมมือกัน ควรแสดงออกถึงความไม่พอใจ หรือช่วยกันประณามการกระทำที่ไร้มนุษยธรรมนี้ ทรงกล่าวว่าในแผ่นดินไทยทุกคนมีอิสระเสรีในการนับถือศาสนา ทรงขอบคุณคุณหญิงแสงดาว สยามวาลาที่พูดยืนยันให้โลกรู้ว่าประเทศไทยทุกเชื้อชาติ ศาสนาสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างร่มเย็น

ทรงรับสั่งคนไทยควรระลึกว่าเรารักษาแผ่นดินไทยมาได้เพราะคนทั้งชาติมุ่งมั่นร่วมใจทะนุบำรุงแผ่นดินไทย พระองค์ปรารถนาเห็นคนไทยภาคภูมิใจในความเป็นพลเมืองไทย ปรารถนาได้เห็นความรักหวงแหนแผ่นดิน และแต่ละคนปรารถนาที่จะเอื้ออาทรเมตตาต่อกัน

ทรงอยากให้พรของทุกคนเป็นจริง โดยเฉพาะข้อที่ว่า มีพระราชปรารถนาใตจงสัมฤทธิ์

ตารางแสดงเนื้อหาของพระราชดำรัส ตั้งแต่ปี พ.ศ 2532-2548

เนื้อหาพระราช ดำรัส	พระราชกรณียกิจ	เหตุการณ์บ้าน เมือง	สถาบัน ชาติ	สถาบัน ศาสนา	สถาบัน พระมหากษัตริย์	คุณธรรม	อื่น ๆ	รวม
พ.ศ. 2532	ศิลปวัฒนธรรม	-	-	-	-	-	-	
พ.ศ. 2533	ศิลปวัฒนธรรม	-	-	-	-	การให้กำลังใจ	-	
พ.ศ. 2534	ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม คุณภาพชีวิต	-	-	-	-	-	-	
พ.ศ. 2535	ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม	-	-	-	พระมหากษัตริย์กับประชาชน	ความสามัคคี	-	
พ.ศ. 2536	-	วิกฤติจราจร	-	-	-	-	-	
พ.ศ. 2537	-	-	-	-	-	ความรับผิดชอบ ต่อสังคม	-	

ตารางแสดงเนื้อหาของพระราชดำรัส ตั้งแต่ปี พ.ศ 2532-2548 (ต่อ)

เนื้อหาพระราชดำรัส	พระราชกรณียกิจ	เหตุการณ์บ้านเมือง	สถาบันชาติ	สถาบันศาสนา	สถาบันพระมหากษัตริย์	คุณธรรม	อื่น ๆ	รวม
พ.ศ. 2538	ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม	-	-	-	พระมหากษัตริย์กับประชาชน	-	-	
พ.ศ. 2539	-	วิกฤติอากาศ	ประวัติศาสตร์ไทย	-	พระมหากษัตริย์กับประชาชน	-	ชื่นชมสมรักษ์	
พ.ศ. 2540	ศิลปวัฒนธรรม	-	-	-	-	-	-	
พ.ศ. 2541	-	วิกฤติเศรษฐกิจ	-	-	-	ความเข้มแข็ง น้ำใจ	-	
พ.ศ. 2542	ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม	-	-	-	-	-	ชื่นชมคริส	
พ.ศ. 2543	ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม คุณภาพชีวิต	-	-	-	-	การมีวิชาคู่ศีลธรรม	-	

ตารางแสดงเนื้อหาของพระราชดำรัส ตั้งแต่ปี พ.ศ 2532-2548 (ต่อ)

เนื้อหาพระราชดำรัส	พระราชกรณียกิจ	เหตุการณ์บ้านเมือง	สถาบันชาติ	สถาบันศาสนา	สถาบันพระมหากษัตริย์	คุณธรรม	อื่น ๆ	รวม
พ.ศ. 2544	-	-	-	-	-	การไม่เป็นคนเห็นแก่ตัว	-	
พ.ศ. 2545	คุณภาพชีวิต	-	-	-	-	-	-	
พ.ศ. 2546	-	-	-	-	-	-	-	
พ.ศ. 2547	ศิลปวัฒนธรรม	-	-	-	-	การไม่คดโกง	-	
พ.ศ. 2548	คุณภาพชีวิต ขวัญและกำลังใจ	วิกฤติชายแดนภาคใต้	ความภาคภูมิใจในการเป็นคนไทย	อิสระในการนับถือศาสนา	-	ความรัก ความเห็นอกเห็นใจ	-	
จำนวน	13	4	2	1	3	8	3	34
ร้อยละ	38.23	11.76	5.88	2.94	8.82	23.52	8.82	100

จากตารางดังกล่าว จะเห็นว่า พระราชดำรัสเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจมีสัดส่วนที่มากที่สุด คือร้อยละ 37.77 ซึ่งใกล้เคียงกับเนื้อหาด้านคุณธรรมที่รองลงมา ร้อยละ 28.88 ส่วนเนื้อหาเหตุการณ์บ้านเมืองเป็นลำดับต่อมา ร้อยละ 17.77 เนื้อหาสถาบันพระมหากษัตริย์ ร้อยละ 4.44 ส่วนสถาบันชาติและสถาบันศาสนา เท่ากันร้อยละ 2.22 เรื่องอื่น ๆ ร้อยละ 6.66

เนื่องจาก สภาพเศรษฐกิจ สังคม ความคิด เทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงไปมาก เศรษฐกิจไทยเปลี่ยนจากเศรษฐกิจเกษตรมาสู่อุตสาหกรรมมากขึ้น ผูกติดกับเศรษฐกิจโลก ในแง่สังคม มีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพอย่างเห็นได้ชัด ดีกว่าเติมไปหมด การเดินทางสะดวกทั้งทางรถไฟ รถยนต์ และแม้แต่ทางอากาศ การศึกษาเจริญขึ้นมาก มหาวิทยาลัยรัฐทั้งเปิดและปิด มหาวิทยาลัยเอกชนมีส่วนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ผู้มีอาชีพทางสื่อสารมวลชนซึ่งมีคุณภาพดีขึ้น เทคโนโลยีข่าวสาร โทรศัพท์ โทรสาร การรับข่าวสารผ่านดาวเทียม รายการโทรทัศน์ผ่านจานดาวเทียม หรือสายเคเบิล ทำให้คนไทยและสังคมไทยขยับตัวอย่างเห็นเด่นชัด (ลิขิต ธีรเวคิน, 2545:167)

สังเกตได้ว่าพระราชกรณียกิจของพระองค์นั้นทรงกล่าวถึงทุกปี ด้วยเหตุที่ว่าทรงได้รับการสนับสนุนโครงการจากรัฐบาล และจากเงินบริจาคตามพระราชอัธยาศัย ดังนั้นพระองค์จึงต้องรายงานในส่วนของความคืบหน้าของโครงการอย่างที่เคยทำมาในรัฐบาลของนายเปรม แต่เห็นได้ว่านอกจากพระราชกรณียกิจที่จะทรงกล่าวทุกปีแล้วนั้น พระองค์จะทรงเน้นด้านคุณธรรมด้วยเนื้อหาที่แตกต่างไปจากปีก่อน ๆ เนื่องจากคุณธรรมที่พระองค์ทรงกล่าวนั้นจะสอดคล้องไปกับเหตุการณ์บ้านเมืองในขณะนั้น และในช่วงหลัง ๆ คุณธรรมที่พระองค์ทรงกล่าวนั้นมักเป็นคุณธรรมที่เกี่ยวกับคุณธรรมของบุคคล แม้ว่าจะเป็นคุณธรรมที่ทุกคนสามารถนำไปใช้ปฏิบัติเพื่อเป็นสิริมงคลได้เหมือนกัน แต่ก็เน้นคุณธรรมในจิตสำนึกของบุคคล หลังจากที่ก่อนหน้านี้จะเป็นคุณธรรมสำหรับสังคมโดยรวม อาจจะเป็นเนื่องจากสถานการณ์ทางการเมืองนั้นแสดงให้เห็นภาพของการคอร์รัปชันค่อนข้างสูง แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าพระองค์จะไม่ทรงวิจารณ์การทำงานของรัฐบาล ไม่วิจารณ์ในทางการเมือง เพียงแต่จะพูดถึงเหตุการณ์บ้านเมืองที่เป็นปัญหาอยู่ในขณะนั้นแล้วฝากให้รัฐบาลดูแลและแก้ไข เนื่องจากบทบาทที่ทรงอยู่เหนือการเมือง

พระองค์ยังทรงปฏิบัติภารกิจดูแลความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่นทุรกันดารตามปกติ แต่ทรงหยิบยกปัญหาที่เป็นปัจจุบันสอดคล้องกับสถานการณ์บ้านเมืองเพื่อให้ทางรัฐบาลหาทางแก้ไขต่อไป นับเป็นบทบาทที่เหมาะสมต่อสถานการณ์บ้านเมืองแบบประชาธิปไตยเต็มใบที่มีนายกรัฐมนตรีที่มาจาก การเลือกตั้ง แม้ว่านายกรัฐมนตรีจะสับเปลี่ยนหมุนเวียนตามระบอบประชาธิปไตยก็ตาม แต่พระองค์ก็ทรงถือว่ารัฐบาลทุกรัฐบาลนั้น ต่างก็คือรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเฉกเช่นเดียวกันหมด ส่วนคุณธรรมนั้นหากสังเกตให้ดีว่านอกจากจะเปลี่ยนไปตามสถานการณ์บ้านเมือง ในขณะเดียวกันก็ผันเปลี่ยนไปตามรัฐบาลของนายกรัฐมนตรีแต่ละคนด้วย ซึ่งเป็นคุณธรรมที่เปลี่ยนจากส่วนรวม มาเป็นคุณธรรมระดับบุคคล เช่น จากด้านความสามัคคี การเห็นคุณค่าของแผ่นดิน มาเป็นเรื่องการเป็นคนจนดีกว่าการคิดโกง หรือการที่เป็นคนฉลาดเกินไปก็ไม่ดีนักควรควบคู่ไปกับคุณธรรมด้วย เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าสัดส่วนของเนื้อหาสถาบันชาตินั้นลดลงแต่ความเป็นชาตินั้นได้มาอยู่ในส่วนของพระราชกรณียกิจด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ดังจะเห็นได้ว่าทุกครั้งทีพูดถึงการรักษาทรัพยากรน้ำ ป่าไม้ พระองค์ดำรัสถึงพระคุณแผ่นดิน ดังจะเห็นได้จากดำรัสที่จะกล่าวถึงชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ทรงกล่าวถึงสถาบันชาติด้วยคำว่า การตอบสนองของคุณแผ่นดิน เห็นได้ว่าความเป็นชาติในยุคประชาธิปไตยเต็มใบนั้น แตกต่างจากความเป็นชาติในยุคจอมพลถนอมที่กล่าวถึงเอกราช ความเป็นไท หรือในช่วงสงครามเวียดนามที่ความเป็นชาติหมายถึงผืนแผ่นดิน

พระราชกรณียกิจ

พระราชกรณียกิจส่วนใหญ่จะเป็นภารกิจด้านวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของประชาชน เห็นได้จากพระราชดำรัสที่ทรงกล่าวว่ารัฐบาลทุกรัฐบาลมีการสนับสนุนโครงการในพระราชดำริของพระองค์โดยเฉพาะศิลปาชีพ ที่ในช่วงนี้ได้แสดงผลงานให้แก่ชาวโลกได้ประจักษ์

พระราชกรณียกิจแบ่งได้ดังนี้

1. พระราชกรณียกิจด้านศิลปวัฒนธรรม
2. พระราชกรณียกิจด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อม
3. พระราชกรณียกิจด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต
4. พระราชกรณียกิจด้านขวัญและกำลังใจ

1.พระราชกรณียกิจด้านศิลปวัฒนธรรม

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2532

"ข้าพเจ้านั้นภูมิใจเสมอมาว่า คนไทยมีสายเลือดของช่างฝีมืออยู่ทุกคนไม่ว่าจะเป็นชาวไร่ ชาวนา หรือมีอาชีพใด อยู่สารทิศใด คนไทยมีความละเอียดอ่อนและจับไวต่อการรับศิลปะทุกชนิด ขอเพียงแต่ให้เขามีโอกาสได้เรียนรู้และฝึกฝนเขาก็จะแสดงความสามารถออกมาให้เห็นได้ ฉะนั้น เมื่อข้าพเจ้าทราบว่าผู้บัญชาการทหารบก มีโครงการวิ่งเพื่อมูลนิธิศิลปะ โดยให้วิ่งไปตาม จังหวัดต่าง ๆ ที่มีโครงการศิลปะอยู่ เพื่อหาเงินมาทะนุบำรุงมูลนิธินั้น ข้าพเจ้าจึงรู้สึกปิติเป็น อย่างยิ่งว่าการวิ่งหาทุนนี้ จะทำให้ข้าพเจ้าได้มีโอกาสช่วยเหลือเพื่อนร่วมชาติมากขึ้นอีก" (สำนัก ราชเลขาธิการ,2536 :226)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2533

"ข้าพเจ้าภูมิใจที่จะรายงานว่า บัดนี้มีมูลนิธิศิลปะมีสมาชิกทั่วประเทศนับหมื่นแล้ว นักเรียนที่อยู่ในโรงฝึกที่สวนจิตรลดา มีมากกว่า 300 คน และข้าพเจ้ากำลังจะสร้างศาลาศิลปะเพื่อ ขึ้นอีกในสวนจิตรลดา เพื่อเปิดโอกาสให้คนไทยที่ยากจนทั่วประเทศมาฝึกอาชีพและแสดงความ สามารถของเขาเพิ่มขึ้น ศาลานี้สิรินธรลูกสาวของข้าพเจ้า รับจะช่วยดำเนินการให้ และปีที่ข้าพเจ้า อายุครบหกสิบ ผู้ใกล้ชิดข้าพเจ้าหลายต่อหลายฝ่ายจะจัดพระที่นั่งอภิเศกดุสิต บริเวณด้านหน้า ของพระที่นั่งวิมานเมฆให้เป็นพิพิธภัณฑสถานผลงานชั้นเลิศของสมาชิกศิลปะทุกแขนง และ เปิดให้ประชาชนทั้งชาวไทยชาวต่างประเทศได้เข้ามาชมกัน และจะได้เห็นว่าเป็นโอกาสที่ข้าพเจ้าจะ มีอายุครบ 60 ปีนี้

ท่านทั้งหลายทุก ๆ คน นี้เอง ได้ช่วยกันทำให้ความฝันของข้าพเจ้ากลายเป็นความจริงขึ้นมาได้ นั่นคือการนำเอาความสามารถของคนไทยที่ยากจนทั่วประเทศมาแสดงให้เป็นประจักษ์ตา ว่าคนไทยเรานั้น ซึ่งแม้จะเรียนเพียงชั้นประถมก็ ยังมีความสามารถ มีฝีมือวิจิตรบรรจงถึงเพียงนี้ หากได้มีโอกาสเรียนจบถึงขั้นมัธยมปลาย จะมีความสามารถเพิ่มขึ้นสักเพียงไหน มูลนิธิส่งเสริม ศิลปะ ไม่เร่งผลิตผลงานเพียงเพื่อให้ได้ปริมาณมาก ๆ แต่มุ่งจะรักษาและเชิดชูศิลปะของไทย เราให้สุดฝีมือ เพื่อให้ได้ผลงานที่ยอดเยี่ยม เป็นการฝากฝีมือคนไทยไว้ในแผ่นดิน ให้เป็นประวัติ ศาสตร์ของชาติต่อไป" (สำนักราชเลขาธิการ,2536 :244)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2540

“ที่ข้าพเจ้าได้มีโอกาสไปฝรั่งเศสเพื่อนำสิ่งของต่าง ๆ ที่สมาชิกศิลปาชีพในประเทศไทยทำกัน แสดงกัน ได้ไปแสดงที่หอไอเฟล มีคณะศิลปาชีพตามไป 7 คนด้วยกัน ขอช่วยเชิญ ขอให้เด็ก ๆ ศิลปาชีพที่ไปต่างประเทศมาเยี่ยมที่นี่ด้วย ข้าพเจ้าเองก็ไม่คิดฝันเลยว่าจะเป็นผู้ที่มีบุญเหลือเกิน ที่ตั้งมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ มาเกือบ 20 ปีนั้น ความจริงก็ตั้งใจแค่ว่าจะเอาของที่ชาวบ้าน เอาของที่ชาวศิลปาชีพได้ทำขึ้นไปแสดงที่หอไอเฟล รู้สึกเป็นความสุขและเป็นความฝันสูงสุดทีเดียวที่จะได้ทำอย่างนั้น ข้าพเจ้าได้รับจดหมายจากมาตามของประธานาธิบดีฝรั่งเศสให้นำของศิลปาชีพไปแสดงที่หอไอเฟล ซึ่งข้าพเจ้าคิดว่ายากมากที่จะได้รับเชิญจากประมุขของฝรั่งเศสให้นำของไทยไปแสดงที่หอไอเฟล ตามจดหมายของมาตาม มาตามบอกว่าหอไอเฟลธรรมดาที่คนมาชมอยู่ วันละหลายแสน ซึ่งคงจะเน้นว่าอย่างไรของศิลปาชีพนี้ก็ต้องมีคนมีโอกาสไปชมแน่ ๆ ข้าพเจ้าก็ปลื้มเหลือเกิน” (สำนักพระราชพิธีการ, 2547 :113-114)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2547

“เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคมที่ผ่านมา ข้าพเจ้าได้มีโอกาส ไปเปิดงานศิลป์แผ่นดินครั้งล่าสุด ที่พระที่นั่งอนันตสมาคม เห็นแล้วบังเกิดความสุข ความปีติโสมนัสอย่างยิ่งว่า นี่คือนักที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และข้าพเจ้าเอาใจใส่ และเอามาจากครอบครัวชาวนาที่ยากจน บัดนี้กลายเป็นครอบครัวชาวนาที่มีความสามารถสูงสุด ในทางด้านศิลปะ และที่มาตอบแทนพระคุณแผ่นดินได้ ท่านทั้งหลายคงเห็นกับตาแล้วว่า งานฝีมือชั้นเลิศทั้งหลาย เป็นฝีมือของลูกหลานชาวนาทั้งนั้น วันนั้นเป็นวันที่ข้าพเจ้าปลื้มปีติเหลือเกิน ซึ่งท่านนายกรัฐมนตรีและคุณหญิงกักรุณาไปด้วยในวันนั้น ก็คงเห็นข้าพเจ้าตื่นเต้นยิ้มแก้มแทบปริ มีความสุขเหลือเกิน ข้าพเจ้าต้องขอขอบคุณ มีความรู้สึกซาบซึ้ง และขอพระคุณท่านนายกรัฐมนตรี ที่เมตตาคอยช่วยเหลือ คำจุนมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพตลอดมา ข้าพเจ้าปลื้มเหลือเกินที่เป็นคนไทยคนหนึ่ง รวมทั้งเหล่าศิลปาชีพทั้งหลาย ที่ได้สามารถตอบแทนพระคุณของแผ่นดินได้ฝีมือของศิลปาชีพครั้งหลังที่ข้าพเจ้าได้ชมนี้ เป็นหนึ่งในโลกจริงๆ ที่ข้าพเจ้าได้ดูตลอดมาในโลก สมควรที่คนไทยจะภาคภูมิใจ” (สำนักพระราชพิธีการ ,2547:319-320)

2.พระราชกรณียกิจด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2534

“ป่าไม้ของประเทศไทยเป็นเรียกว่าป่าฝน ซึ่งชาวต่างประเทศเขาบอกว่าแหล่งน้ำของไทยนี้มาจากป่าฝน เขาใช้คำว่า RAIN FOREST ว่าเราเป็นแหล่งน้ำได้มาจากที่นี่ ถ้าเราตัดป่ามาก ๆ ข้าพเจ้าก็เกรงว่าน้ำของเรา ก็จะหมดไป ค่อย ๆ ร่อยหรอไป ไม่สมดุลงกับการเกิดของประชากรที่ต้องใช้น้ำ ป่าไม้นี้ช่วยซึมซับน้ำฝนไว้ใต้ดิน เรียกว่าทำน้ำใต้ดินแล้วค่อย ๆ ระบายลงมาเป็นธารน้ำ เป็นลำคลองเป็นแม่น้ำที่ให้เราได้ใช้ได้เสมอมา เราจึงควรถนอมรักษาป่าไว้ให้คงอยู่เป็นต้นน้ำลำธาร เพื่อว่าลูกหลานเราจะได้ไม่ลำบากเพราะคนไทยก็ประชากรมากขึ้นทุกทีใกล้ 60 ล้านละมัง เพราะฉะนั้นการพื้่น้ำ ชื่อน้ำจากต่างประเทศรู้สึกว่าจะไปไม่ได้ การที่ทั่วโลกประสบความแห้งแล้งเป็นระยะเวลายาวนาน และประเดี๋ยวก็เกิดอุทกภัยฉับพลันกันบ่อยครั้ง ตามชาวต่าง ๆ นี้สาเหตุก็เกิดจากอย่างเดียวกันนี้ เพราะว่าคนเกิดมากขึ้นก็ต้องการพื้นที่ทำมาหากิน แล้วก็ลี้มไปว่าแหล่งน้ำนี้ คือป่าต่าง ๆ นี้ชาวบ้านไม่ว่าทวีปอเมริกาใต้หรือแอฟริกา หรือทวีปเอเชีย ก็มุ่งตัดป่ากัน เพื่อสร้างเป็นชุมชนมนุษย์ขึ้น เดียวนี้ทางต่างประเทศก็เห็นความสำคัญเรื่องน้ำขึ้นทุกที เพราะน้ำเป็นสิ่งสำคัญต่อชีวิตทั้งหลาย ชีวิตของคนทั้งหลายก็พื้่น้ำมาตั้งแต่อยู่ในท้องมารดาที่มีน้ำหล่อเลี้ยงอุ้มมาตลอด สงครามแย่งน้ำมันยังรุนแรงดังที่ทราบกันอยู่ แต่ในอนาคตหากเกิดสงครามแย่งแหล่งน้ำขึ้น ชาวโลกจะลำบากจะเสียชีวิตกันสักแต่ไหน” (สำนักราชเลขาธิการ,2536 :267)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2535

“ข้าพเจ้าขอชี้แจงว่า เพราะเหตุใดเราจึงควรรักษาป่า ไม่ใช่เพียงเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าเท่านั้น แต่เหตุผลที่สำคัญที่สุดคือ แหล่งน้ำ และพวกเราควรจะรู้จักคุณค่าของแผ่นดิน เราเรียกแผ่นดินนี้ว่าแผ่นดินแม่ ก็เพราะแผ่นดินนี้เป็นที่เกิดและเลี้ยงดูคนไทยมากกว่า 700 ปี ควรที่เราทั้งหลายจะบำรุงรักษาแผ่นดินให้คงความอุดมสมบูรณ์ไว้ถ้าเราแม้แต่ตัดดวงผลประโยชน์จากผืนดิน เช่นเอาแต่ตัดไม้ขายจนป่าสูญสิ้นไป ไร่ยาฆ่าแมลง และฆ่าวัชพืชจนดินเสียหาย หรือทิ้งของเสียสิ่งปฏิกูลลงไปในแม่น้ำลำคลองโดยไม่ห่วงใยแผ่นดินเลย หากเรากระทำทารุณกรรมต่อแผ่นดิน โดยไร้ความสำนึกถึงบุญคุณเช่นนี้ สักวันหนึ่งแผ่นดินแม่คงตายจากเราไป โดยไม่มีวันหวนกลับคืนมา คงเหลือไว้ซึ่งพื้นดินที่แห้งแล้งสิ้นสภาพจากการเป็นดินที่จะทำการเพาะปลูกได้ คงจะมีแต่ฝุ่นตลบไปหมด เหมือนแผ่นดินที่ไร้วิญญาณ ไร้ความหมายใด ๆ ต่อชีวิตบนผืนโลก” (สำนักราชเลขาธิการ,2536:312-313)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2538

“ป่ารกน้ำนี้จะเรียกว่าประสบผลสำเร็จนี้ยังไม่ประสบผลสำเร็จ แต่ว่าที่เกิดโครงการนี้ขึ้น เพราะได้ปรึกษากันกับผู้ที่ได้ช่วยเหลือใกล้ชิดตลอดมาคือทางกองทัพก็ได้ปรึกษากันว่าต่อไป ประชาชนเพิ่มขึ้น ที่ดินก็น้อยลง และถ้าแต่ละคนมุ่งที่จะจองที่ 30 ไร่ 40 ไร่ ขึ้นไป ที่ดินก็จะไม่เพียงพอและจะต้องมีการเข้าไปทำลายป่า ซึ่งการทำลายป่าก็เท่ากับทำลายอนาคตของประเทศไทยนั่นเอง เพราะว่าประเทศไทยไม่เหมือนประเทศพม่าหรือประเทศญวน ประเทศลาว ซึ่งได้รับน้ำจากหิมาลัย น้ำแข็งละลายไหลลงมาเป็นแม่น้ำใหญ่ ๆ ต่าง ๆ แต่เมืองไทยเรามีป่าน้ำฝนเท่านั้นที่เราได้อาศัยน้ำรับประทาน และป่านี้เป็นต้นเหตุที่ทำให้เกิดฝนตกถูกต้องตามฤดูกาล เพราะว่าต้นไม้แต่ละต้นก็ได้ให้ความชุ่มชื้นแก่บ้านเมืองเรามาก ที่นี้เราตัดต้นไม้เพิ่มขึ้นทุกที่ต้นไม้ที่เคยช่วยส่งความชื้นขึ้นไปบนบรรยากาศก็หมดไป กลายเป็นแห้งแล้ง ฝนฟ้าก็คลาดเคลื่อนไม่ตกถูกต้องตามฤดูกาล” (สำนักพระราชเลขานุการ, 2547 :66-67)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2542

“อันนี้ข้าพเจ้ากลุ่มใจอยู่เสมอ ที่ว่าเหมือนกับว่าพวกเรานี้อยู่ในแผ่นดินทองนี้ โดยที่ไม่สำนึกว่าเป็นแผ่นดินที่ประเสริฐ ที่ทำให้พวกเราอยู่ร่มเย็นเป็นสุข มีความสุขมีความสบาย ข้าพเจ้าหาว่าพวกเราไม่ดูแลรักษาผืนแผ่นดินของเรา หรือคล้าย ๆ กับเหมือนไม่รู้จักรบบุญคุณ ไม่ทะนุบำรุงบ้านเมืองของเรา พอกับที่เราได้ผลประโยชน์ต่อบ้านเมืองต่อแผ่นดินนี้มาก

ข้าพเจ้าจะขอพูดว่า เหตุใดถึงคิดเช่นนี้ คือที่พวกเราปล่อยให้มีการตัดไม้ทำลายป่าอย่างมากจนเหลือแค่สิบกว่าเปอร์เซ็นต์ ทั้ง ๆ ที่ประเทศไทยไม่มีลุ่มน้ำใช้เลย ต้องอาศัยน้ำจากป่า หมายความว่าป่าส่งความชุ่มชื้นขึ้นไปบนบรรยากาศ แล้วทำให้เกิดฝนมีตกถูกต้องตามฤดูกาล และป่าเก็บน้ำไว้ได้ดินมากมายก่ายกอง กดน้ำหน้ากดบ่อเกลือ เกลือสินเธาว์ที่เค็ม แล้วก็ไม่ค่อยมีประโยชน์อะไร แต่ชาวบ้านบอกอ้อยดี บอกข้าพเจ้าบอกอ้อยดี แต่นี้พอต้นไม้หมดแล้วก็ไม่มีน้ำบาดาลที่จะคอยกดบ่อเกลือเอาไว้ เกลือนี้ก็ผุดขึ้นมา ผุดขึ้นมาแล้วก็ดินก็เค็มเสียหาย เพราะปลูกอะไรก็ได้ ข้าพเจ้าก็มาคิดว่า เราอาศัยอยู่ในแผ่นดินนี้ ทั้งปู่ย่าตายาย แต่เราไม่ได้ดูแลรักษาหรือตอบแทนแผ่นดินนี้เท่าที่ควร ” (สำนักพระราชเลขานุการ, 2547 :159)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2543

“ที่ข้าพเจ้าคิดเอาเองว่า พวกเรารู้สึกยังรักแผ่นดินนี้น้อยไป ไม่สมกับที่เราได้ประโยชน์มากมายจากผืนแผ่นดินนี้ พวกเรายังรู้จักคุณค่าของแผ่นดินนี้น้อยไป ไม่รู้จักถนอม ไม่รู้จักดูแลให้เป็นแผ่นดินที่เป็นแผ่นดินทองตลอด มีทรัพยากร มีอาหารสำหรับเลี้ยงคนไทยตลอดไป โดยไม่

กลายเป็นบ้านเมืองที่อดอยากแห้งแล้ง เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าก็ขอท่านทั้งหลายช่วยข้าพเจ้า ช่วยดูแล อธิบายให้ทราบวา ปานี้ก็คือน้ำที่จะเพิ่มขึ้น ปาชายเลนก็คือที่เราจะมีปลา มีพันธุ์ปลา พันธุ์กุ้ง พันธุ์ปู พันธุ์หอย อะไรมากอย่างเดิม เราจะรักและทะนุถนอมเมืองไทยของเราไว้ก่อนที่จะสายเกินไปก่อนที่จะอะไรต่ออะไรจะหมด ขึ้นเกาะ ก็ทิ้งของเต็มไปหมด จนกระทั่งคิดว่า พวกหอย พวกปู พวกอะไรก็คงอยู่ไม่ได้ เพราะพลาสติกเยอะแยะ ปิดอะไรต่ออะไรหมด” (สำนักพระราชพิธีการ, 2547:224)

3.พระราชกรณียกิจด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2534

“ข้าพเจ้าขอแจ้งข่าวให้ทุกท่านทราบว่า ข้าพเจ้ากำลังเตรียมตัวจะเดินทางไปสหรัฐอเมริกา โดยมีกลุ่มผู้สนับสนุนพิพิธภัณฑสถานเด็กแห่งกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. สหรัฐอเมริกา ได้เชิญให้ข้าพเจ้าไปรับรางวัลด้านมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ในวันที่ 1 พฤศจิกายน ปีนี้ เขาบอกว่าข้าพเจ้าเป็นคนต่างประเทศคนแรกที่ได้รับรางวัลนี้ เขาให้รางวัลที่ข้าพเจ้าได้ปฏิบัติงานและอุปถัมภ์โครงการด้านมนุษยธรรมต่าง ๆ มาเป็นจำนวนมาก ข้าพเจ้าก็ปลื้มใจและมีความมั่นใจว่า อย่างที่พระเจ้าอยู่หัวรับสั่งนี้ไม่ผิดเลย ความดีงามที่แต่ละคนทำย่อมส่งเสริมให้ความชุ่มชื่นใจแก่คนที่ได้ทำนั้น ทุกอย่างก็ปรากฏมาว่าสมจริงอย่างที่ประราชดำรัสหมดทุกอย่าง ข้าพเจ้าเองก็อายุใกล้จะหกสิบแล้ว ก็ยังมีชาวต่างประเทศมาร่วมให้กำลังใจ” (สำนักพระราชพิธีการ, 2536 :263)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2548

“โครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ตามพระราชนโยบายของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่หมู่บ้านรอตันบาตู โครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านรอตันบาตูที่จังหวัดนราธิวาสนั้น ข้าพเจ้าได้นำเงินที่ท่านทั้งหลายมอบให้ข้าพเจ้าในโอกาสอายุครบ 72 ปี ไปจัดซื้อที่ดินจำนวน 707 ไร่ที่นราธิวาส และขอให้ทางหน่วยทหารศูนย์การศึกษาพัฒนาพิภพทอง และส่วนราชการต่างๆ ช่วยข้าพเจ้าจัดสร้างบ้าน 150 หลัง เพื่อช่วยเหลือครอบครัวของประชาชน ข้าราชการ พลเรือน ทหาร ตำรวจ ทั้งไทยพุทธ และไทยมุสลิม ที่สูญเสียหัวหน้าครอบครัว เนื่องจากเหตุการณ์ที่เรียกว่า โดนฆ่า โดนฆ่ารายวัน ซึ่งเป็นเวลามา 2 ปีแล้ว” (เว็บไซต์ไทยรัฐ, 2548)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2543

“เมืองไทยเรามีสิ่งที่ดีมากอย่างข้าราชการต่าง ๆ ที่ปลดเกษียณอายุไปแล้วตอนอายุ 60 ทุกคนก็จะเศร้าใจเสียใจว่าโดนปลดเกษียณไปแล้ว ข้าพเจ้าก็กราบบังคมทูลคิดกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและกับเพื่อน ๆ ว่า คนที่เกษียณอายุไปนี้ แล้วมีความเป็นนักวิชาการที่เก่งมากมายก่ายกอง น่าที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับข้าพเจ้าจะพยายามรวบรวมมันสมองที่เก่งและที่ได้รับการทดลอง คือหมายความว่าเรียนรู้เก่งฉลาด แล้วก็ได้นำมาทดลองมาด้วยแล้ว ให้มารวมกันช่วยกันพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ของประเทศ โดยเป็นเอกชน เป็นคล้าย ๆ เอกชนธรรมดาเนี่ย มารวมกัน แล้วคิดว่าเราจะทำอะไรที่จะแก้ไขดูแลช่วยบ้านเมืองของเราอีก แทนที่จะคิดว่าปลดเกษียณอายุแล้วไม่มีประโยชน์ ความจริงทุกคนที่ปลดเกษียณอายุไปแล้วเป็นคนที่มีคุณค่าสูงมาก” (สำนักพระราชเลขานุการ, 2547 :185)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2545

“และข้าพเจ้าก็ตั้งอีกอย่างหนึ่งขึ้นมา โดยใช้เงินของศิลปินอาชีพซื้อที่ดินมากเขียวแต่ละแห่ง ตั้งโครงการฟาร์มตัวอย่าง เพราะทราบดีจากทางเพื่อนที่คุ้นเคยอยู่กับสหประชาชาติว่าต่อไปโลกเรานี้อาหารอาจจะขาดแคลนก็เป็นได้ ก็เลยคิดว่าถ้าแต่ละประเทศสามารถที่จะผลิตอาหารมากขึ้นก็จะช่วยมากในอนาคตที่จะไม่ให้เกิดความอดอยากเกิดขึ้น ข้าพเจ้าก็เลยมีโครงการฟาร์มตัวอย่าง และอีกอย่างราษฎรที่มาหาและพูดว่าไม่มีงานจะทำ เรียนจบก็ไม่มีงานจะทำ ก็ได้อาศัยบรรจุเป็นคณงานของฟาร์มตัวอย่าง ในเวลาเดียวกันเขาก็ได้ดูว่าการเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ วิธีไหนบ้าง การเลี้ยงสัตว์ที่ถูกต้อง และเมื่อเขาออกไปแล้ว เขาก็สามารถที่จะเลี้ยงสัตว์ของเขาได้โดยถูกต้อง...และอีกอย่างประชาชนก็ดีใจได้มารับจ้างทำงานเป็นจำนวนมากแต่ละฟาร์มตัวอย่าง และเราก็จ่ายค่าแรงให้เขาดีเขียว เพื่อว่าเขาได้ไปเลี้ยงครอบครัว ทีนี้ผู้ช่วยเหลือของข้าพเจ้าก็พูดบอกว่า ถ้าทรงจ่ายอย่างนี้ เดี่ยวจะทำให้มูลนิธิส่งเสริมศิลปินอาชีพ ขาดทุน ข้าพเจ้าก็บอกว่า ขออย่างมาพูดกับฉันเรื่องกำไรขาดทุนในการจัดทำโครงการ เพราะว่าถึงแม้โครงการส่งเสริมศิลปินอาชีพนี้จะขาดทุน แต่แผ่นดินจะมีกำไร แผ่นดินไทย เพราะการที่แผ่นดินมีคนที่มีงานทำ มีประชาชนที่มีความสุข มีความเป็นอยู่ที่ดี ก็เป็นของที่เราต้องการกัน” (สำนักพระราชเลขานุการ, 2547:251-252)

4. พระราชกรณียกิจด้านขวัญและกำลังใจ

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2548

"ปัญหาการขาดแคลนพระสงฆ์ในภาคใต้ เพราะว่า ถึงแม้ข้าพเจ้าจะกลับมาแล้ว มาอยู่ที่ กรุงเทพมหานคร ชาว 3 จังหวัดภาคใต้ก็บอกมาว่า ที่เป็นไทยพุทธก็ว่า เดี่ยวนี้พระสงฆ์ในภาคใต้ ไม่สามารถที่จะอยู่ได้

ข้าพเจ้าก็กลัวใจ เขาขอมา เขาบอกว่า ขอให้พระราชินีช่วยจัดพระลงไปอยู่กับพวกเขา หน่อยเถอะ เพื่อขวัญกำลังใจ หรืออย่างที่มี การบางอย่างเกี่ยวกับทางวัด แล้วไม่มีพระสงฆ์เหลือ เลย วิสาขบูชา มาชมพูฯ อะไรอย่างนี้ ประชาชนก็เลยว่าเหว่มาก

ข้าพเจ้าทราบของท่านอาจารย์เด่น เป็นอาจารย์ที่เรียกว่า สายท่านอาจารย์มันนี่เอง เป็นพระที่นับว่ายังหนุ่ม เพราะว่า 66 และท่านปฏิบัติอยู่แต่ในป่า เป็นพระที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ เป็นที่รู้จักของคนทั้งหลาย ขอให้ท่าน พร้อมด้วยลูกศิษย์ของท่าน ลงไปจำพรรษาที่ จ.นราธิวาส และ ก็ยังได้รับความเมตตาจากพระสุนทรธรรมธาดา รองเจ้าคณะจังหวัดหนองคาย ท่านอาสาไปเอง ซึ่งท่านมีอายุถึง 73 ปี เท่าข้าพเจ้า ก็เลยบอกท่านอาสาที่จะไป และยังอาสาให้นำคณะพระสงฆ์ไปจำพรรษาอยู่ที่ จ.นราธิวาส ด้วย ชาวนี้ทำให้ประชาชนชาวพุทธมีขวัญ และกำลังใจดีขึ้น จะสังเกตได้จากวันอาสาฬหบูชาในปีนี้ ประชาชนมีการเวียนเทียนกันตามวัดมากขึ้น มีความสุขมากเลย" (เว็บไซต์ไทยรัฐ,2548)

เหตุการณ์บ้านเมือง

ปัญหาบ้านเมืองส่วนใหญ่เป็นปัญหาอันเกิดจากความเจริญ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหา การจราจร ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า ปัญหาความยากจนนั้นไม่ใช่เหตุการณ์อันเป็นสถานการณ์ สำคัญในช่วงรัฐบาลระบอบประชาธิปไตยเต็มใบนี้ เหตุการณ์บ้านเมืองไม่ได้อยู่ในภาวะหัวเลี้ยว หัวต่อมีศึกนอกศึกในอย่างที่เคยเป็นมา แม้ว่ามีบางช่วงที่เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจฟองสบู่แตก และช่วงเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ หรือเหตุการณ์โจรผู้ก่อการร้าย 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

1. วิภทติจราจรในกรุงเทพมหานคร

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2536

"แต่ตอนนี้ข้าพเจ้าก็เป็นทุกข์เหลือเกิน ก็อยากจะปรึกษากับท่านทั้งหลายว่า ทำอย่างไร กรุงเทพฯจะเป็นเมืองฟ้าอมรต่อไป เพราะว่ารถติด...ก็รัฐบาลมาแล้วก็ไม่สามารถที่จะทำอะไรได้

เพราะว่ามันเป็นปัญหาที่ไม่ใช่รัฐบาลหนึ่งรัฐบาลใดจะแก้ไขได้ รู้สึกจะต้องคนไทยทั้งหมดช่วยกันคิด...ที่นี้จะป็นได้หรือเปล่า ที่บ้านเราไม่มีรถไฟดิน แล้วก็รถแบบคล้าย ๆ bullet train ของญี่ปุ่น ญี่ปุ่นนี่มองไปเขามีหลายอย่างเหลือเกิน แต่ก่อนนี้การจราจรเขาก็คับคั่งมากเมื่อสิบกว่าปี แต่เดี๋ยวนี้อุ๊ยรู้สึกว่าเขาทำสำเร็จ แล้วก็คิดว่าบางทีพวกเราคนไทย ไม่ได้ไปพูดแต่รัฐบาลเท่านั้น เพราะรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาได้ก็ด้วยความตั้งใจของประชาชน เพราะฉะนั้นคนไทยเราก็ต้องช่วยกัน ช่วยคณะรัฐบาล คิดว่ามันถึงจุดหนึ่งแล้วที่ไม่ไหวแล้วที่เด็กเล็กอะไรต่าง ๆ ต้องไปทรมานในท้องถนน" (สำนักราชเลขาธิการ,2547:16)

2. วิกฤติเศรษฐกิจ

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2541

"ข้าพเจ้าชื่นชมในนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐบาลมาก ที่ระหว่างที่เกิดภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ ประเทศไทยมีผู้นำที่เข้มแข็ง และได้รับความร่วมมือร่วมใจจากประชาชนชาวไทยทั้งชาติ เพราะจะสังเกตได้ว่าวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจครั้งนี้ ไม่ใช่ของเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นสิ่งที่ใหญ่โตและก็น่ากลัว แต่ถึงกระนั้น ประชาชนชาวไทยทั้งหมดก็เข้าใจ ร่วมใจกันรักษาความเข้มแข็งไว้ได้ตลอด ... ข้าพเจ้าเชื่อว่าด้วยความเข้มแข็งและน้ำใจที่เปี่ยมล้นของนักสู้ทั้งหลายของคนไทย เชื่อว่าประเทศไทยคงจะฟื้นจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำนี้ได้โดยไม่ใช้เวลานานนัก" (สำนักราชเลขาธิการ ,2547 :138)

3. วิกฤติปัญหา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2548

"ปัญหาเรื่องความทุกข์ของประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น...ข้าพเจ้าคิดว่าความทุกข์อันใหญ่หลวงของชนในชาตินั้นเป็นเรื่องสำคัญ ที่พวกเราจะต้องร่วมมือร่วมใจกัน ให้พร้อมเพรียงทุกฝ่าย ไม่ใช่แต่ข้าพเจ้าวิงอยู่คนเดียว หรือทางรัฐบาลวิงอยู่ลำพังนั้นไม่ได้

ข้าพเจ้าต้องขอร้องคนไทยทั่วประเทศทุกคนอีกครั้งหนึ่ง...ให้รวมพลังกันประณามการกระทำ ที่ไร้มนุษยธรรมนี้ ให้ผู้ที่มีจิตใจอำมหิตรู้ว่าคนไทยทั้งประเทศ จะไม่มีวันยอมที่จะนั่งเฉยยอมให้เขาเช่นฆ่าผู้บริสุทธิ์โดยไม่มีสาเหตุ สมควรที่จะละอายแก่ใจ และเลิก ยุติการกระทำดังกล่าวนี้เสียที่ น่าจะเลิกได้แล้ว นานพอแล้ว" (เว็บไซต์ไทยรัฐ,2548)

สถาบันชาติ

ความเป็นชาติไทยนั้นนับแต่หลังเหตุการณ์ภัยคอมมิวนิสต์แล้วสถาบันชาติไม่ได้ถูกกล่าวขึ้นมาอย่างเด่นชัดเนื่องจากประเทศอยู่ในสภาวะที่มีความมั่นคง มีเสถียรภาพขึ้นมา ประเทศชาติไม่ได้อยู่ปัญหาหัวเลี้ยวหัวต่อในช่วงสงครามเวียดนาม หรือภัยคอมมิวนิสต์อย่างแต่ก่อน นอกจากนี้เหตุการณ์ปีกาญจนภิเษกที่ในหลวงทรงครองราชย์มา 50 ปีนั้นได้ถูกหยิบยกเรื่องของชาติขึ้นมาในลักษณะของความเป็นเอกราช และเหตุการณ์ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นลักษณะของความ เป็นชาติไทยที่หวงแหนแผ่นดินไทยไม่ให้เกิดการแบ่งแยกดินแดนขึ้น

1. ความสำคัญของประวัติศาสตร์ชาติไทย

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2539

"ไทยเราเป็นชนชาติที่ยิ่งใหญ่เก่าแก่ มีประวัติความเป็นมายาวนานกว่า 700 ปีมี วัฒนธรรม มีเอกลักษณ์ของตนเอง และที่สำคัญที่สุด ที่เขาถือว่าสำคัญเหลือเกิน คือ มีภาษา ของเราเอง มีทั้งภาษาพูด ภาษาเขียนของเราเอง ที่สละสลวยงดงามจนก่อเกิดเป็นวรรณคดีที่สำคัญ มา มากนับร้อยเรื่อง และอีกอย่างหนึ่งประวัติศาสตร์ต้องถือว่าสำคัญมาก เพราะประวัติศาสตร์ บอกให้เราทราบว่าบรรพบุรุษของเราสร้างชาติและปกป้องรักษาชาติมาด้วยความเสียสละ เพียงใด ปูยาตาทวดสละชีวิตทับถมกันมาหลายชั่วอายุคนเพื่อปกป้องบ้านเมืองเพื่อให้เรามีวันนี้ เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าคิดว่าประวัติศาสตร์เป็นสิ่งสำคัญมาก" (สำนักพระราชเลขานุการ, 2547 :90)

2. ความภาคภูมิใจในความเป็นคนไทย

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2548

"อันนี้สำคัญ คนไทยควรระลึกเสมอว่า การที่เรารักษาแผ่นดินไทยให้อยู่รอดปลอดภัยมาได้ นับแต่โบราณกาล จนบัดนี้เป็นประเทศที่ปึกแผ่นมั่นคงในปัจจุบัน แม้ชาวต่างประเทศก็ยังกล่าวว่า ประเทศไทยมีอิสรภาพมาโดยตลอด เพราะคนทั้งชาติมีความมุ่งมั่น และร่วมจิตร่วมใจกันทะนุ บำรุงแผ่นดินไทย จนเป็นแผ่นดินทองของพระบรมพุทธานุศาสน์ และทุกศาสนาในประเทศ ข้าพเจ้าปรารถนาที่จะเห็นคนไทยทุกคน มีความภาคภูมิใจในความเป็นพลเมืองของประเทศนี้ และอยากให้เห็นความรัก หวงแหนแผ่นดินอันอุดมสมบูรณ์แห่งนี้ และแต่ละคนตั้งใจปรารถนา ที่จะเอื้ออาทร และมีเมตตาต่อกัน (เว็บไซต์ไทยรัฐ, 2548)

สถาบันศาสนา

หลังจากรัฐบาลเปรมเหตุการณ์ด้านศาสนาไม่ได้ถูกหยิบยกขึ้นมาอย่างชัดเจนเป็นเวลานาน เนื่องจากปัญหาใจก่อการร้ายเริ่มลดน้อยลง แต่ในปี พ.ศ. 2547 เหตุการณ์ใจก่อการร้ายใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้น ถือเป็นเหตุการณ์พิเศษที่การฆ่าผู้บริสุทธิ์รายวันนั้นสร้างความสะเทือนใจกับประชาชนเป็นอย่างมาก ทั้งเป็นการทำลายขวัญของพี่น้องชาวไทยได้ ดังนั้นสถาบันศาสนาจึงได้ถูกหยิบยกขึ้นอีกครั้ง

ประเทศไทยให้อิสระเสรีในการนับถือศาสนา

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2548

“ข้าพเจ้าเคยพูดเสมอว่า ในแผ่นดินไทยทุกคนมีอิสระเสรีในการเลือกนับถือศาสนา เพราะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภกของทุกศาสนา เมืองไทยไม่เคยมีเลยการรังเกียจเดียดฉันท์ซึ่งกันและกัน ไม่เคยมีการแตกแยก แบ่งฝ่ายกัน ทุกศาสนาสามารถปฏิบัติศาสนกิจของตนได้อย่างสมบูรณ์” (เว็บไซต์ไทยรัฐ,2548)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2539

“แม้ในเรื่องการนับถือศาสนาก็เช่นกัน ชาวต่างประเทศพูดบอกว่าเป็นประเทศที่ยอดเยียมมาก เพราะให้สิทธิเสรีภาพกับคนที่อยู่ในบ้านเมืองนี้ว่าจะนับถือศาสนาใดก็ได้ ไม่ต้องต่อสู้ฆ่าฟันกัน เพราะความคิดผิดกันในเรื่องนับถือศาสนา ประเทศไทยพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ แต่เราก็นับถือทุกศาสนา ให้เกียรติเขาไม่ว่าจะเป็นศาสนาพุทธ พราหมณ์ อิสลาม หรือคริสต์ ก็ได้รับอิสรภาพด้วยกันหมดข้ายังพระราชทานที่ดินให้สร้างสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนา ทุกศาสนาก็เลยพึ่งพาอาศัยกันและกันได้ตลอดมา” (สำนักราชเลขาธิการ,2547 :90-91)

สถาบันพระมหากษัตริย์

เนื่องจากปีพ.ศ.2536 นั้นเป็นปีกาญจนาภิเษก สถาบันพระมหากษัตริย์จึงได้มีการกล่าวถึง นอกจากนั้นการกล่าวถึงสถาบันพระมหากษัตริย์นั้น เป็นไปในลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงความรักความห่วงใยของประชาชนที่มีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์มาช้านาน

สถาบันพระมหากษัตริย์กับประชาชน

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2535

“นอกจากนั้นข้าพเจ้าตระหนักดีว่าสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยดำรงอยู่ได้โดยตลอดมาก็ด้วยความรักของประชาชน ด้วยความพร้อมใจกันปกป้องรักษาของประชาชน ข้าพเจ้าได้สั่งสอนลูก ๆ เสมอว่า ถ้าไม่ใช่เพราะคนไทยผูกใจมั่นอยู่กับสถาบันพระมหากษัตริย์แล้วสถาบันนี้ก็คงจะดำรงอยู่มาจนทุกวันนี้ไม่ได้ เพราะฉะนั้นพวกเราทุกคนจึงมีหน้าที่ที่จะต้องทำเพื่อประชาชนเสมอ” (สำนักพระราชเลขานุการ, 2536 :310-311)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2539

“นิตยสารที่หนังสือ ฟาร์ อีสเทิร์น อีโคโนมิก รีวิว (Far Eastern Economic Review) ก็เคยเขียนบทความกล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ว่าทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่ทำทุกอย่างเพื่อความอยู่ดีกินดีของประชาชน และเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่มุ่งมั่นที่จะช่วยเหลือแบ่งเบารัฐบาลของพระองค์ท่าน คือรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แล้วก็พระราชกรณียกิจก็ประสบความสำเร็จพอสมควร จากการที่ข้าพเจ้าได้ตามเสด็จพระองค์มาตลอดเวลา ระยะเวลาอันยาวนาน ข้าพเจ้าทราบดีว่า คนไทยมีความผูกพันกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมากเพียงใด คนไทย หรือคนที่อยู่ในผืนแผ่นดินนี้ เหมือนกัน มีความผูกพันต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจของคนทั้งชาติโดยแท้” (สำนักพระราชเลขานุการ, 2547:86)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2538

“ข้าพเจ้าก็ตั้งใจที่ได้โอกาสตามเสด็จไปทุกภาค ตามถิ่นทุรกันดารต่าง ๆ เพราะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรับสั่งมา 30-40 ปีแล้วว่า เป็นทางเดียวที่พระมหากษัตริย์จะช่วยรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ คือการต่อสู้กับความยากจนในท้องถิ่นทุรกันดาร เพราะว่าอย่างอื่นทางรัฐบาลก็ทำอย่างเข้มแข็งแล้ว แต่มีทางเดียวที่อยากให้ถิ่นทุรกันดารพัฒนาตัวเองดีขึ้น ความเป็นอยู่ดีขึ้นกว่านี้ บัดนี้ก็ได้ประสบความสำเร็จไม่น้อย” (สำนักพระราชเลขานุการ, 2547 :67)

คุณธรรม

คุณธรรมในช่วงแรกจะเป็นคุณธรรมที่สอดคล้องกับสถานการณ์บ้านเมือง ถึงแม้เป็นคุณธรรมสากลที่บุคคลใดสามารถประพฤติปฏิบัติได้ แต่ก็เป็นคุณธรรมที่โน้มนำจิตใจพสกนิกรส่วนใหญ่ให้ผ่านพ้นกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับบ้านเมืองในขณะนั้นได้

คุณธรรมในช่วงหลังนั้นสังเกตได้ว่าถึงแม้จะเป็นคุณธรรมที่บุคคลทุกหมู่เหล่าสามารถยึดถือปฏิบัติได้ทั่วไป แต่ว่าจะเป็นคุณธรรมในระดับบุคคล ซึ่งบุคคลใดบุคคลหนึ่งพึงยึดถือปฏิบัติเพื่อนอกจากจะเป็นศิริมงคลแก่ตนเองแล้ว ยังคงก่อให้เกิดประโยชน์ต่อบ้านเมือง และส่วนรวมได้ เช่น การไม่เป็นคนคดโกง การรู้จักมีคุณธรรมไม่ฉลาดเกินไป การสำนึกคุณของแผ่นดิน การใช้ความรู้ความสามารถที่มีให้เกิดประโยชน์แก่ชาติบ้านเมือง เป็นต้น

1. คุณธรรมเพื่อส่วนรวม

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2533

“พระพุทธศาสนาสอนให้คนรู้จักการให้ ซึ่งคนไทยก็น้อมรับเอามาเป็นอุปนิสัยเป็นชีวิตประจำวันของคนไทย ที่เห็นได้ชัดเจนคือการทำบุญตักบาตร ซึ่งเป็นน้ำใจที่ช่วยทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้ยังยืนมาจนถึงทุกวันนี้ การให้เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งของคนไทยคือการให้กำลังใจ ข้าพเจ้าสังเกตเสมอว่าผู้ที่มาพบข้าพเจ้า มักจะพยายามแต่งกายด้วยผ้าไทยและผ้าไหมมัดหมี่ เพื่อให้เป็นกำลังใจในการทำงานแก่ข้าพเจ้า ซึ่งข้าพเจ้าซึ่งก็ขอรับน้ำใจจากท่านทั้งหลายด้วยความขอบคุณ” (สำนักพระราชเลขานุการ, 2536:240)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2535

“ข้าพเจ้าขอขอบใจประชาชนทั่วประเทศ ที่พร้อมใจกันจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเฉลิมฉลองวันเกิดครบรอบ 60 ปี ให้แก่ข้าพเจ้านับร้อย ๆ โครงการ ซึ่งเป็นที่น่ายินดีอย่างยิ่งที่กิจกรรมเหล่านี้ ล้วนเป็นไปเพื่อประโยชน์ของสาธารณชน ถ้าพึงข้าพเจ้าคนเดียวคิดจะบำเพ็ญประโยชน์ในวันเกิด ก็คงจะทำได้กว้างขวางและทั่วถึงทั้งประเทศเช่นนี้ ต้องอาศัยความสามัคคีของประชาชน จึงจะทำให้งานทั้งหลายสำเร็จลงได้ ความปรองดองร่วมแรงร่วมใจกันเช่นนี้แหละ ที่ทำให้ประเทศของเรารอดพ้นจากการเป็นเมืองขึ้น และทำให้ข้าพเจ้าภูมิใจทุกครั้งเวลาที่ไปต่างประเทศแล้วมีคนถามว่า ทำไมประเทศไทยจึงรักษาความเป็นเอกราชมาได้จนถึงปัจจุบัน” (สำนักพระราชเลขานุการ, 2536 :309)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2537

"ทุกวันนี้ข้าพเจ้าได้ติดตามข่าวสารของบ้านเมืองอยู่เสมอ ทั้งทางหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ได้เห็นว่าเวลามีผู้บาดเจ็บ พิการ เจ็บไข้ได้ป่วย คนชราที่ตกทุกข์ได้ยากหรือประสบภัยพิบัติต่าง ๆ คนไทยทั้งหลายไม่เคยนิ่งดูตายเลย โดยเฉพาะชาวบ้านในหมู่บ้านชนบทช่วยเหลือกันอย่างน่าสรรเสริญน้ำใจเป็นที่สุด สิ่งเหล่านี้แสดงออกถึงลักษณะสำคัญของคนไทย คือ ความมีน้ำใจและความรับผิดชอบต่อสังคม ถ้าเราเป็นคนมีน้ำใจต่อผู้อื่น เริ่มต้นแต่หน่วยเล็กที่สุดของสังคมคือครอบครัวเป็นต้นไป ชาติของเราก็จะพัฒนาให้รุ่งเรืองขึ้นได้โดยง่าย และเป็นปึกแผ่นแน่นแฟ้น" (สำเนาพระราชเลขาธิการ,2547:30)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2541

"วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจครั้งนี้ ไม่ใช่ของเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นสิ่งที่ใหญ่โตและก็น่ากลัว แต่ถึงกระนั้น ประชาชนชาวไทยทั้งหมดก็เข้าใจ ร่วมใจกันรักษาความเข้มแข็งไว้ได้ตลอด ... ข้าพเจ้าเชื่อว่าด้วยความเข้มแข็งและน้ำใจที่เปี่ยมล้นของนักสู้ทั้งหลายของคนไทย เชื่อว่าประเทศไทยคงจะฟื้นจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำนี้ได้โดยไม่ใช้เวลานานนัก" (สำเนาพระราชเลขาธิการ,2547:138)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2548

"ประชาชนชาวไทย ไม่ว่าจะนับถือศาสนาใด ทุกคนควรต้องเคารพ และยึดมั่นในหลักการของเมตตาธรรม และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ภายใต้กฎระเบียบของสังคม และกฎหมายของบ้านเมือง คนไทยทั้งชาติ ไม่ว่าจะอยู่ภาคใดก็ตามของประเทศ ควรแสดงความเห็นอกเห็นใจ ความห่วงใยอาทรต่อพี่น้องคนไทยร่วมชาติ" (เว็บไซต์ไทยรัฐ,2548)

2. คุณธรรมสร้างจิตสำนึกในบุคคล

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2543

"พระอริยเจ้าที่ท่านปฏิบัติอยู่ในป่าในอะไรวางนี้ และท่านออกมา ข้าพเจ้าได้มีโอกาสราบและได้มีโอกาสนำบุญกับท่าน ท่านก็บอกว่าพูดกับข้าพเจ้าเพราะว่าเป็นผู้ใหญ่อยู่ในกรุงเทพฯ นี้ ท่านพูดเสมอว่ามีวิชา แต่ไม่มีศีลธรรมอยู่ในตัวนั้นอันตรายมากสำหรับบ้านเมือง และไม่ยั่งยืน ท่านคงจะเห็นว่าเดี๋ยวนี้ในหลักสูตรของเราก็ไม่มีหน้าที่พลเมืองดี ศีลธรรมทั้งประวัติศาสตร์อะไรก็ไม่มี มีแต่วิชาการสมัยใหม่ ซึ่งท่านเองนี้เห็นว่ามีความรู้แต่ไม่มีศีลธรรม เราไม่

ได้เพาะศีลธรรมในตัวเด็ก ๆ ของเราเลย ก็จะเป็นปัญหาใหญ่ ซึ่งผลสุดท้ายก็จะเป็นผลร้ายแก่ประเทศชาติเหมือนกัน” (สำนักราชเลขาธิการ,2547 :187-188)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2544

“สมัยโบราณนี้ พวกเราคนสมัยคนโบราณมักจะฟังผู้ใหญ่เล่านิทาน แฝงคติสอนใจให้ทำดี แต่สมัยนี้คนฉลาดเกินไป ไม่ฟังแล้วนิยายที่แฝงคติ ไม่เอาแล้ว ทีนี้คนไทยสมัยนี้ก็เลย ข้าพเจ้าคิดว่าเลยเป็นคนที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ ก็เลยกลายเป็นคนเอาัดเอาเปรียบมากขึ้น กลายเป็นคนที่เรียกว่า มือใครยาวสาวได้สาวเอา ต่างคนต่างนึกถึงประโยชน์ของตัวเอง อันนี้ก็ต้องขอให้พวกท่านทั้งหลายช่วยกันเปลี่ยนค่านิยมเหล่านี้ ให้ทราบว่ถ้ามือใครยาวสาวได้สาวเอา ในที่สุดก็คงจะแยกันหมด” (สำนักราชเลขาธิการ,2547 :224)

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2547

“เมื่อยังเล็กๆอยู่ ข้าพเจ้าเคยเสียใจมาก ที่คุณแม่ไม่มีเสื้อผ้าที่สวยงามๆให้ใส่เลย เสื้อผ้าที่ใส่เล่นในบ้าน ก็รับช่วง จากพี่ชายสองคน และได้เห็นแม่นั่งเย็บจักร เย็บชุดนักเรียนให้แก่ข้าพเจ้าและน้องสาว ได้เห็นพ่อของข้าพเจ้าไปไหนๆ ก็ขึ้นแต่รถราง ข้าพเจ้าก็บ่นกับพี่น้องว่า แหม เบื่อจังเห็นพ่อต้องวิ่งขึ้นรถราง ท่านพ่อก็จะสอนมาตลอดว่า “ลูก ความยากจนไม่ได้เป็นสิ่งที่น่าละอาย ความซื่อสัตย์ คดโกงนั่นแหละ เป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ น่าละอายอย่างยิ่ง”...ตอนนี้ข้าพเจ้าอธิษฐานเสมอเวลาทำบุญ และแม่แต่เวลานั่งรถผ่านพระปฐมเจดีย์ว่า เกิดชาติหน้าฉันใด ขอให้ได้เกิดกับพ่อแม่เช่นนี้ พ่อแม่ที่สอนลูกให้ห่างไกลจากความร่ำรวยและก็เค็มปี” (สำนักราชเลขาธิการ ,2547:318-319)

เรื่องอื่น ๆ

พระราชดำรัสชื่นชมสมรักษ์ คำสิงห์ที่ได้เหรียญทองโอลิมปิก

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2539

“ภาพของนักกีฬาไทย สมรักษ์ คำสิงห์ ที่แสดงออกปรากฏแก่สายตาของชาวโลก ประกาศความเป็นไทย ที่มีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นหลักชัย สมรักษ์ดูเหนื่อยแต่คงตื่นตัน และภาคภูมิใจที่เป็นคนทำให้เพลงชาติของเราบรรเลง กึกก้องต่อชาวโลกได้ อันนี้เป็นของยาก และเป็นสิ่งที่น่าภูมิใจ น่ายกย่องในความทรหดอดทน มีปฏิภาณไหวพริบ เอาชนะคู่แข่งอย่างชาวสละอาด จึงสามารถนำเหรียญทองเหรียญแรกจากกีฬาโอลิมปิกมาสู่เมืองไทยได้...ข้าพเจ้าขอชมเชยนักกีฬาไทยทุก ๆ คน คนที่ร่วมแข่งขันในครั้งนี้ว่า เขาสร้างชื่อเสียงให้กับประเทศไทยได้อย่างดีเลิศ

เพราะว่าได้แสดงให้เห็นชาวโลกรับรู้ถึงความมีน้ำใจนักกีฬา แม้ชนะไม่ใช่เรื่องสำคัญไปกว่ากว่าเป็นผู้ที่มีวัฒนธรรมดี มีจิตใจดี แสดงประจักษ์ต่อเพื่อนร่วมโลก” (สำนักราชเลขาธิการ,2547:86-87)

พระราชดำรัสชื่นชมนายคริส เบญจกุลคนรุ่นใหม่ที่มีคุณธรรมในหัวใจ

พระราชดำรัสฯ พ.ศ. 2542

“เรื่องที่ทำให้ข้าพเจ้าชื่นใจเป็นที่สุด เกี่ยวกับนายคริส เบญจกุล...คริสนี่เป็นตัวอย่างของคนไทยรุ่นใหม่ ที่ไม่ใช่แต่ได้เรียนวิชาการความรู้สมัยใหม่...แต่เขาเป็นคนที่มีคุณธรรมในหัวใจ มีความอ่อนโยน มีความเมตตากรุณา นอกจากความฉลาดแล้วและก็มีความเอื้ออารีต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน อุตสาหะลงไปช่วยนำส่งโรงพยาบาลจนตัวต้องได้รับบาดเจ็บสาหัสมาก...เพราะว่าข้าพเจ้าเองก็อย่างว่าอายุ 67 แล้ว มาเห็นเด็กผู้ชายอายุ 22 ดำรงไว้ซึ่งคุณงามความดี มีความเมตตา กรุณา มีความเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันนี้...ก็เลยทำให้ชื่นใจว่าต่อไปในอนาคต เมืองไทยก็คงจะเจริญอยู่อย่างนี้ เพราะว่าเด็กรุ่นใหม่แท้ ๆ ก็มีน้ำใจที่งดงาม มีมนุษยธรรม” (สำนักราชเลขาธิการ,2547:163-164)

กลวิธีในการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ

พระราชดำรัสสะท้อนความเป็นผู้นำเป็นฝ่ายรุก (Aggressive) ในการริเริ่มดำริต่าง ๆ และทศพิธราชธรรม บริจาคสละ สละกำลังกาย กำลังสติปัญญา เพื่อช่วยเหลือประเทศชาติโดยมิได้หวังสิ่งตอบแทน

“ตอนนี้ก็เลยจะขอชักชวนท่านทั้งหลาย ในฐานะที่ข้าพเจ้าจะตั้งตัวเป็นหัวหน้า เพราะหากสืบเปิดจะสะสมพวกเกะเขินอายุทุก ๆ หน้าที่เลย ว่าเรามาเป็นเรียกว่าคณะกลุ่มที่คอยจ้องดูเพื่อจะทำประโยชน์ให้บ้านเมืองได้อย่างไรบ้าง คล้าย ๆ เป็นผู้ช่วยของคนหนุ่มสาว ซึ่งเป็นกำลังของแผ่นดินเรา ถึงแม้ว่าเราจะหนักลืบกว่า แต่เราก็ยังช่วยได้ เราจะคอยฟังพิจารณาทุกเรื่องต่อไปจะเป็นปัญหาที่น่าห่วงใยของประเทศ ท่านนายกเห็นด้วยว่าไม่ยุ่งใช่ไหม ไม่ไปขอเงินเดือนรัฐบาลอะไร หาเงินของเราเอง นี่เป็นความฝัน หาเงินเอาเอง พบปะกันอะไรกัน” (สำนักราชเลขาธิการ ,2543:186)

ทรงใช้ความมีอำนาจหน้าที่ (Authoritative) เนื่องด้วยพระองค์ทรงดำรงตำแหน่งพระราชินี ทรง และเป็นวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาซึ่งเป็นโอกาสอันดีที่พระองค์จะขอร้องให้ทุกคนปฏิบัติตามโดยชอบธรรม

"นี่ข้าพเจ้า วันนี้เป็นวันเกิดก็อยากจะมาขอร้องทุกคนให้ช่วยกันรักผืนแผ่นดินนี้ ดูแลผืนแผ่นดินนี้ ให้สมกับที่ที่เราได้อาศัยอยู่มาด้วยความสุขตลอดมา โดยที่ไม่ยอมเป็นอันขาดให้ใครทิ้งของสกปรกในแม่น้ำลำคลอง ลำธาร หรือแม้กระทั่งทะเล ให้รู้จักคุณค่าในทรัพยากรที่สำคัญที่สุดของชีวิตมนุษย์นี้ เปลี่ยนกันใหม่ อยู่บนผืนแผ่นดินนี้ด้วยความสำนึกบุญคุณ และช่วยกันระมัดระวังไม่ให้ผืนแผ่นดินนี้ต้องทรุดลงไปสลายลงไป โดยเราสามารถที่จะช่วยได้ด้วยความเข้าใจหน่อยเดียว" (สำนักราชเลขาธิการ,2542:160)

ความปรารถนาดี (Good Will) ทั้งต่อประเทศชาติบ้านเมืองและพลกนิกรที่มาเข้าเฝ้าฯ

"ก็ขอให้พรว่าคุณงามความดีทั้งหลายที่ท่านทั้งหลายร่วมกันทำมา มาก ก็ขอให้เป็นผลสนองให้ทุกคน มีความสุข ความสบาย สุขกายสบายใจขึ้น และด้วยบุญกุศลที่คนไทยร่วมกันทำนี้ ขอให้ปัญหาด้านเศรษฐกิจก็ฟื้นเร็วกว่าที่เราคาดคะเนไว้ เพราะความร่วมมือใจของคนไทย" (สำนักราชเลขาธิการ,2541:143)

"ก็ขอให้พรท่านทั้งหลายทุก ๆ คน ตั้งแต่คณะรัฐบาลถึงทุกท่านที่มาในวันนี้ ขอให้มีความสุข สุขกาย และมีความมุ่งแลเห็นว่าประเทศชาติจะไปได้ก็ด้วยความสามัคคี ความปรารถนาดีต่อกันมีความมานะอดทนที่จะช่วยกันในประเทศชาติให้ไปรอดตลอด" (สำนักราชเลขาธิการ ,2540:121)

ทรงแสดงความจริงใจ และตรงไปตรงมาในการขอร้องประชาชนให้ช่วย แสดงให้เห็นถึงพระกรุณาของพระองค์

"อยากให้คนไทยทั้งชาติร่วมมือร่วมใจกัน ทั้งสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ก็เป็นสถาบันหลักในผืนธงชาติไทย เมื่อพระเจ้าโดนฆ่าฟันเป็นจำนวนไม่ใช้น้อยข้าพเจ้าก็พูด ได้พูดพยายามตะเกียกตะกายออกมาพูดว่า ทุกคนไม่น่าจะนั่งเฉยๆ ถึงแม้เราอยู่ไกลถึงกรุงเทพฯ ก็ไม่ควรนั่งเฉย อย่างน้อยออกแสดงความไม่พอใจ ประณามหรืออะไรก็ตาม อย่างที่เกิดเหตุการณ์ที่อังกฤษขึ้น ก็เห็นชาวอังกฤษก็ช่วยกัน ช่วยกันฮึด ช่วยกันร่วมมือกัน ทั้งประณาม ทั้งแสดงความไม่พอใจ และยังแสดงความกล้าหาญว่าเขาไม่กลัว" (สำนักราชเลขาธิการ,2548:4)

ความไม่เห็นแก่ตัว (Unselfish) เสียสละต่อบ้านเมืองอันเป็นทศพิธราชธรรม ด้วยการบอกเล่า (Narration) ถึงคำพูดและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยละเอียด

"ข้าพเจ้าก็บอกว่า ขออย่ามาพูดกับฉันเรื่องกำไรขาดทุนในการจัดทำโครงการ เพราะว่าถึงแม้โครงการส่งเสริมศิลปาชีพนี้จะขาดทุน แต่แผ่นดินจะมีกำไร แผ่นดินไทย เพราะการที่แผ่นดินมี

คนที่มั่งงานทำ มีประชาชนที่มีความสุข มีความเป็นอยู่ที่ดี ก็เป็นของที่เราต้องการกัน” (สำนัก
ราชเลขาธิการ,2545:252)

แสดงให้เห็นถึงพระราชดำริของพระองค์นั้นมีกลุ่มผู้ฟัง 2 กลุ่มคือคณะผู้บริหารอันจะมี
ส่วนช่วยในการผลักดันโครงการให้สำเร็จ และประชาชนทั่วไป

“ก็มีอีกอย่างหนึ่งคือ กรุงเทพฯของเรา ถ้าเผื่อทำอย่างไร เราจะรักษากรุงเทพฯ ให้อากาศ
บริสุทธิ์ ท่านนายกรมองมา ยิ้ม (ทรงพระสรวล) ที่ต่างประเทศเขาก็มีนะคะ เรียกว่า การรณรงค์เพื่อ
รักษาอากาศที่เราหายใจ เขาคอยระวังเรื่องท่อไอเสีย ควันดำ อะไรต่าง ๆ เขาช่วยกันดูแล หลาย
ประเทศมากเขาทำอย่างนั้น เรียกว่า รณรงค์เพื่ออากาศที่เราหายใจ...

ข้าพเจ้าพูดอย่างนี้ก็เพื่อหวังว่าทุกท่านที่มีเมตตาจิตไมตรีจิตมาอวยพรข้าพเจ้า จะได้
ช่วยกันแบ่งเบาความหนักใจของเราด้วยกัน ว่าเราชาวโลกจะทำอะไรให้ลูกหลานของเราอยู่ดีมี
อนาคตที่ดี ไม่ลำบาก เพราะเรามีความฉลาด เรามีความรู้ที่จะช่วยเหลือป้องกันเขาได้” (สำนัก
ราชเลขาธิการ,2539:95)

ทุกหน่วยงานขนานรับพระราชดำริสมเด็จพระนางเจ้าฯ เรังแก้ไขปัญหาจราจรในกทม.และ
ปริมณฑล บัดฝุ่นโครงการรถไฟใต้ดินนำเข้าพิจารณาใน ครม. อังคารนี้ (แนวหน้า,2536:1)
นายบุญชู โรจนเสถียร รองนายกรัฐมนตรี ในฐานะประธานคณะกรรมการจัดระบบการจราจรทาง
บก(คจร.)เตรียมเสนอคณะรัฐมนตรีให้พิจารณาโครงการรถไฟใต้ดินเพื่อแก้ไขปัญหการจราจรใน
กรุงเทพมหานครและเตรียมที่จะนำความขึ้นกราบบังคมทูลสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี
นาถ เกี่ยวกับการดำเนินการแก้ไขปัญหาจราจรของรัฐบาล (สยามรัฐ,2536:4)

ทรงแสดงความเป็นมิตร (Friendly) ด้วยลีลาภาษาที่เป็นกันเองอย่างยิ่ง เป็นภาษาที่เรียบง่าย
ง่ายเข้าถึงทุกชนชั้น แสดงความมีอำนาจหน้าที่ (Authoritative) ราชนินี จึงได้มีโอกาสรับความรัก
จากประชาชนมากถึงเพียงนี้

“แล้วราษฎรก็บอกว่า ท่าน ๆ เอาหมวกออกเถอะนะ อยากเห็นหน้าชัด ๆ เขาก็น่ารัก อยู่
ด้วยกันมานานักหนาสิ่งใดดีเขาก็บอกว่าดี สิ่งใดเขาไม่ชอบเขาก็บอกไม่ชอบ อย่างตอนนี้ เขาก็
บอกท่านอ้วนไปหน่อยแล้วนะ ตอนนี้ ก็แปลว่า ใคร ๆ ก็ตกใจ บอกอะไรเขากล้าพูดอย่างนั้น บอก
ว่าโธ่ ก็เป็นพวกเดียวกันนะ อย่างเวลาไปเดินเยี่ยมเขานี้ เขาเห็นเหงื่อหยดตึง ๆ ที่หน้า เขาก็เอาผ้า
เชามาซับให้ว่าโธ่เหงื่ออย่างนี้ หยดไปหมดเลย...

แต่เนี่ยเป็นสิ่งที่ประทับใจและคิดว่าเกิดมาครั้งนี้ได้มามีโอกาสเป็นพระราชินี และได้มาได้รับความรักความไว้วางใจจากประชาชนนี้คุ้มค่า คุ้มอะไรทุกอย่าง ที่ว่าไม่เคยมีประสบการณ์อย่างนี้เลย แล้วมาเป็นอย่างนี้ หมายความว่า ได้รับความรัก ความไว้วางใจ ทุกข์ร่วมกันสุขร่วมกันนี้เป็นของขวัญเป็นรางวัลอย่างเลิศของชีวิตของข้าพเจ้าที่จวบจะหกสิบนี้ ให้เปลี่ยนแปลงอะไรอีกกลับไปเป็นเด็กใหม่ก็ไม่ขอเปลี่ยนแปลง ขอบที่จะไปเยี่ยมราษฎรเช่นนี้" (สำนักราชเลขาธิการ,2534:264)

อภิระ ความไม่โกรธนั้น ทรงแสดงให้เห็นประจักษ์ทุกปริบท ด้วยการเล่า (Narration) เหตุการณ์โดยละเอียดที่เกิดขึ้น ทั้งยังทรงแสดงความไม่ตื้อตึงถือพระองค์อีกด้วย โดยแสดงความเป็นเหตุและผลด้วยวิธีการที่เป็นวิทยาศาสตร์

"ข้าพเจ้าก็เลยบอกลงซิ ลองปลุกยูคาลิปตัสสัก 6-7 ขวบ ก็มาทำกระต๊อบได้แล้ว พอที่จะแทนไม้ ไม้มันไม่ขึ้นแล้วนี่ ก็ลองดู เขาก็ลองดู ปรากฏว่าก็ได้ผลดี แต่ว่าโดนว่ามากเรื่องยูคาลิปตัสนี้ ว่าใครระสนับสนุน ข้าพเจ้าก็ร้อนตัวเหมือนกัน ใครระสนับสนุนให้ราษฎรปลุกยูคาลิปตัส คนนั้นต้องบ้าแน่ ๆ (ทรงพระสรวล) เพราะเมืองไทยนี้ปลูกไม้ไม่ได้ดีสารพัดชนิด แกดันไปให้ปลุกยูคาลิปตัส เขาไม่เข้าใจ เขาไม่เข้าใจว่า ปลูกไปเถอะต้นไม้จะอะไรก็ตาม แต่ละผ่นนี้ให้ชับน้ำไว้ในดิน.....ปลูกไปเถอะต้นไม้จะอะไรก็ตามให้ชับน้ำไว้ให้กับแผ่นดิน แล้วเวลาเราไม่ต้องการเขาเราก็โค่นตมเดียว ไม้ใช้เวลาไม่นานเลย แล้วเราจะปลูกอะไรก็ได้ แต่ให้มีน้ำในดินเสียก่อน ข้าพเจ้าก็พูดอย่างนั้น ใครจะหัดใครเขาก็อุตสาหะไม่ว่าอะไร (ทรงพระสรวล) (สำนักราชเลขาธิการ ,2536:14-15)

ความเป็นกันเอง ความเป็นมิตรเป็นลักษณะที่โดดเด่นที่พระองค์ใช้ ทำให้ประชาชนรู้สึกได้ว่าสถาบันพระมหากษัตริย์กับประชาชนนั้นไม่ได้ห่างไกลกันจนห่างเหิน

"ข้าพเจ้าต้องไม่ลืมว่าวันนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงเปิดโทรทัศน์ฟังอยู่ที่ข้าพเจ้าพูด (ทรงพระสรวล) แล้วท่านก็รับสั่งบอก นี้ พอแล้วนะ เรื่องปากกับน้ำ นานมาแล้วไม่ต้องพูดแล้วพอ บางที่ท่านก็ทรงชม บางที่ท่านก็บอกโง่ นี้อีกมากเกินไป พอละ หลายปี (ทรงพระสรวล) ข้าพเจ้ากลัวที่สุด ที่ท่านทรงติดตามอย่างไรต่างประเทศ ก็ยังทรงติดตามไปฟังภาษาอังกฤษที่ข้าพเจ้าพูด เวลาไปอ่าน เวลาได้รับรางวัล แล้วก็มีการอ่านตอบ อะไรอย่างนี้ ก็รับสั่งว่า ตรงนั้นมันไม่ดี ตรงนี้ไม่ดี เพราะฉะนั้นก็ประหม่ากันก็อีกตอนนี้ (ทรงพระสรวล) ตอนทรงฟังอยู่ ขนาดเรื่องป่านี่ก็พูดมานานมากหลายหนก็ยังไม่ค่อยได้ผลเลย จริงไหมคะท่านนายก (ทรงพระสรวล) ไม่ค่อยได้ผล ป่านะหมดลงๆ ข้าพเจ้าก็บ่นมาทุกปีเลย ยังไม่ได้ผลอะไร"(สำนักราชเลขาธิการ,2546:278)

การเล่าเรื่อง (Narration) ด้วยความรื่นเริง (Cheerful) ทำให้เรื่องที่พระองค์บอกเล่านั้นดู น่าสนใจ และน่าประทับใจ โดยทรงใช้ตำแหน่งหน้าที่ (Authoritative) อย่างมีพระเมตตา

"อย่างชาวบ้านเขาเห็นข้าพเจ้าเป็นราชินี เขาก็ไม่มีอะไรปกปิด เขาก็มาเล่าบอกว่า แหมฉัน นี่บุกป่าหมายถึงป่าสงวน บุกป่าเข้าไป เดี่ยวนี้มีที่ดิน 50 ไร่เนอะ ข้าพเจ้าดูในประวัติเห็นเขาทำอะไร ทำนาเพียง 5 ไร่แต่เขามี 50 ไร่...เขาบอก มันไม่มีน้ำสิ คุณแม่ มันไม่มีน้ำ...ข้าพเจ้าก็เลิกเซอร์ไป บอกนี่ ขึ้นบุกป่าต่อไปอีกมาก ๆ น้ำก็จะน้อยเข้าน้อยเข้า ทำอะไรไม่ได้เลย...ข้าพเจ้าดูเขา เขาก็ บอก อ้าวไม่รู้ว่าคุณแม่ ไม่รู้ว่าเป็นอย่างนั้นนี่ (ทรงพระสรวล) เขาอยากได้ที่ เขาก็บุกป่า เขา สรรพามาเล่าให้ฟังอย่างเบิกบาน" (สำนักราชเลขาธิการ,2546:280)

ทรงอธิบายถึงการช่วยเหลือพสกนิกรอย่างมีเหตุมีผล โดยในที่นี้แสดงผลไปสู่สาเหตุ

"การช่วยเหลืออะไรก็ไม่ดีเท่าที่ทำให้ประชาชนมีงานทำ มีความหวัง สามารถรักษา เกียรติยศของตัวเองได้ หมายความว่า ความภาคภูมิใจในตัวเองที่เขาสามารถหาเงินมาเลี้ยงครอบครัวด้วยความรู้ความสามารถของเขาเอง ที่ฝรั่งเขาเคยชมข้าพเจ้าว่า ยูนี่เป็นคนให้ dignity แก่ ประชาชนชาวไทย แปลว่าทำให้เขาสามารถยืนขึ้นได้และช่วยเหลือตนเองได้ อันนี้สำคัญ มาก" (สำนักราชเลขาธิการ,2545:249)

ทรงแสดงให้เห็นถึงความปรารถนาดีต่อผู้อื่น อย่างจริงใจ (Good Will)

"ข้าพเจ้าก็มาคิดดู และกราบบังคมทูลว่าชาวบ้านซึ่งจนแสนจน เขายังสาบานว่าจะรักษา ป่าด้วยชีวิตของเขา ส่วนเราเองนี่เห็นจะยอมอย่างนั้นไม่ได้ ต้องทำอะไรตอบแทนเขา โดยทะนุ บำรุงให้งานให้อาชีพเขาตามหมู่บ้านต่าง ๆ ที่เป็นสมาชิก ทสพช. ราษฎรอาสาพิทักษ์ป่านี้ ให้เขามี อาชีพเสริม ให้เขามีความอยู่ดีกินดี ในเมื่อเขามีเจตนาที่ดีต่อประเทศชาติ" (สำนักราชเลขาธิการ ,2543:183)

และนี่คือตัวอย่างพระราชดำรัสที่แสดงให้เห็นถึงผู้ฟัง คือ รัฐบาลซึ่งมีส่วนช่วยผลักดัน นโยบายต่าง ๆ ให้เป็นความจริงได้

"ก็จะขอทางรัฐบาลช่วยสนับสนุนเกี่ยวกับเฟิร์นลิภา ว่าให้ทางภาคใต้เขาสนับสนุน อย่า ถาง ธรรมดาแล้วของต้นยางนี้ ส่วนยางนี้ก็ต้องถางป่าให้เตียนหมดได้ต้นยาง เพื่อที่จะได้สะดวก กับคนที่ไปกรีดยาง แต่ข้าพเจ้าก็ขอรับรองว่าอย่าถางเพราะว่าที่ป่ายางนี้เป็นถิ่นของลิภา ลิภานี้จะ ชอบขึ้นใต้ต้นยาง" (สำนักราชเลขาธิการ,2540:120)

“เพราะฉะนั้นก็หวังว่าทุกท่านซึ่งเป็นสมอง ที่อยู่ที่นี้ก็เป็นสมองของประเทศไทยกันทั้งนั้น ก็คงจะช่วยกันคิด และอาจจะช่วยเสนอแนะกันว่า เราควรจะทำอย่างไรเพราะมันถึงจุดที่ไปไม่ไหว แล้วที่เด็กต้องออกจากบ้านตั้งแต่ตีสี่ แล้วก็แยเลย ดิตค้างกันในถนนมากมายกายกอง...แต่อันนี้ไม่ใช่เข้าที่รัฐบาลนะคะ ท่านนายก (ทรงพระสรวล) รู้สึกพูดกับพรรคพวกเราเองกันเองคนไทย ชาวกรุงเทพฯ เพราะข้าพเจ้าคิดว่ารัฐบาลเองก็มีภาระที่หนักทำรับผิดชอบทั้งประเทศ ในกรุงเทพฯ ก็มีคนไทยที่มีสมองที่ยอดเยี่ยมเป็นที่หนึ่งของโลก” (สำนักราชเลขาธิการ, 2536:17)

“ก็มีอีกอย่างหนึ่งคือ กรุงเทพฯของเรา ถ้าเมื่อทำอย่างไร เราจะรักษากรุงเทพฯ ให้อากาศบริสุทธิ์ ท่านนายกมองมา ยิ้ม (ทรงพระสรวล) ที่ต่างประเทศเขาก็มีนะคะ เรียกว่า การรณรงค์เพื่อรักษาอากาศที่เราหายใจ เขาคอยระวังเรื่องท่อไอเสีย ควันดำ อะไรต่าง ๆ เขาช่วยกันดูแล หลายประเทศมากเขาทำอย่างนั้น เรียกว่า รณรงค์เพื่ออากาศที่เราหายใจ...

ข้าพเจ้าพูดอย่างนี้ก็เพื่อหวังว่าทุกท่านที่มีเมตตาจิตไมตรีจิตมาอวยพรข้าพเจ้า จะได้ช่วยกันแบ่งเบาความหนักใจของเราด้วยกัน ว่าเราชาวโลกจะทำอะไรให้ลูกหลานของเราอยู่ดีมีอนาคตที่ดี ไม่ลำบาก เพราะเรามีความฉลาด เรามีความรู้ที่จะช่วยเหลือป้องกันเขาได้” (สำนักราชเลขาธิการ, 2539 :95) เป็นต้น

นอกจากนี้พระองค์ทรงใช้อารมณ์ต่าง ๆ ในการโน้มน้าวความรู้สึกของผู้ฟัง อย่างในปีนี้พระองค์ทรงใช้อารมณ์กลัว ด้วยการแสดงความเป็นเหตุเป็นผลอย่างวิทยาศาสตร์เพื่อเตือนให้รักษาป่าไม้ โดยทรงอ้างอิงหลักฐานพยานบุคคล (Testimony) ที่มีความเชี่ยวชาญด้านชลประทาน คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั่นเอง

“อย่างคราวที่แล้วก็น่ากลัวมาก ที่น้ำในทุก ๆ อ่างเก็บน้ำลดจำนวนลงอย่างมาก ซึ่งน้ำนี้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญที่สุดในชีวิตของสัตว์โลกทั้งหลายถ้าขาดน้ำไปแล้ว ก็รู้สึกความหวังต่าง ๆ จะสิ้นสุดลงไป อันที่จริงข้าพเจ้าเองก็เพิ่งทราบพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรับสั่งให้ทราบเสมอว่าเมืองไทยเราไม่มีแหล่งน้ำที่อื่น...และน้ำเหล่านั้นนะก็มาจากป่า...แต่เดี๋ยวนี้เนื่องจากการตัดป่าอย่างมาก แต่แต่ละปีเพิ่มขึ้นทุกที เพราะฉะนั้นแหล่งน้ำของเราก็นับวันจะน้อยลง ๆ เมืองไทยเราไม่ได้น้ำจากไหนเลย นอกจากน้ำจากป่า น้ำฝนที่เขาเคยเก็บกักน้ำไว้ได้ดิน ไว้เป็นแม่น้ำ ลำธาร น้ำตก คือเป็นทุกสิ่งทุกอย่างของเรา” (สำนักราชเลขาธิการ, 2536:8-9)

โน้มน้าวอารมณ์ผู้ฟังด้วยการเล่า (Narration) เหตุการณ์ที่น่าตื่นเต้น จากประสบการณ์ตรงอันเป็นหลักฐานปฐมภูมิ

“และอย่างที่ข้าพเจ้าได้เล่าให้ท่านทั้งหลายฟัง ณ ที่นี้ ย้ำถึงสถาบันพระมหากษัตริย์อยู่ได้ เพราะท่านทั้งหลายช่วยกันปกป้องและจงใจที่จะให้อยู่ได้ ข้าพเจ้าจึงขอเล่าเหตุการณ์ที่จังหวัดยะลา ที่มีเหตุการณ์ระเบิดที่จังหวัดยะลา ตอนนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและข้าพเจ้าอยู่บนพลับพลา ซึ่งสูงจากพื้นดินพอที่จะมองเห็นเหตุการณ์ได้อย่างชัดเจน เมื่อมีเสียงระเบิดตุนขึ้น 2 ครั้ง ประชาชนที่มารับเสด็จกันแน่นพากันวิ่งหนีกันอย่างอลหม่าน แต่วิ่งไปได้สักครู่ข้าพเจ้าก็เห็นเขาเหล่านั้นหยุดชะงัก แล้ววิ่งกลับมาในบริเวณพลับพลาเป็นแถวอย่างพร้อมใจ และเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและข้าพเจ้าลงไปเยี่ยมเขา ทุกคนก็บอกว่าขอโทษที่วิ่งหนีทิ้งท่านไปก็เพราะตกใจมากแต่เมื่อได้สติก็วิ่งกันกลับมาเพื่อมาอยู่ด้วย และเขาว่าถ้าใครคิดจะฆ่าท่าน ก็ให้เขาฆ่าพร้อมกันไปเสียเลย” (สำนักราชเลขาธิการ, 2535:311)

ทรงโน้มน้าวอารมณ์ผู้ฟังให้เกิดความรู้สึกรักชาติ ให้มีความรู้สึกเจ็บแค้นต่อการกระทำที่ไม่มีมนุษยธรรมอย่างกรณี 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

“ข้าพเจ้าเองต้องออกมาพูด ขอความร่วมมือจากท่านทั้งหลายถึง 2 ครั้งแล้ว ทั้งที่ไม่เคยพูด ไม่เคยทำมาก่อน แต่ก็ไม่สามารถหนึ่งเฉยได้ ครั้งนี้ก็เช่นกัน ข้าพเจ้าต้องขอร้องคนไทยทั่วประเทศทุกคนอีกครั้งหนึ่ง ขอร้ององค์กร ขอร้องสมาคมทั้งหลาย ให้รวมพลังกันประณามการกระทำ ที่ไร้มนุษยธรรมนี้ ให้ผู้ที่มีจิตใจอำมหิตรู้ว่าคุณคนไทยทั้งประเทศ จะไม่มีวันยอมที่จะนั่งเฉยยอมให้เขาเช่นฆ่าผู้บริสุทธิ์โดยไม่มีสาเหตุ สมควรที่จะละอายแก่ใจ และเลิก ยุติการกระทำดังกล่าวนี้เสียที น่าจะเลิกได้แล้ว นานพอแล้ว” (เว็บไซต์ไทยรัฐ, 2548)

เรื่องเล่า (Narration) ที่พระองค์เล่าเพื่อให้อุณหภูมิความรู้สึกมีความน่าประทับใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหตุการณ์ที่เล่านี้เป็นหลักฐานปฐมภูมิที่พระองค์ได้ประสบกับตนเอง ทั้งยังสร้างความรู้สึกลึกเหมือนกันกับผู้ฟัง (Sense of Identification) ที่อาจเป็นคนยากจนให้รู้สึกภูมิใจในความไม่คดโกงว่าแม้แต่พระราชินีเองก็ยังเคยยากจนแต่พระองค์ก็เห็นว่าความจนนั้นไม่น่าอายเลย นอกจากนี้ยังทรงอ้างอิงพยาน (Testimony) ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อพระองค์ยิ่งคือ พระบิดาของพระองค์เอง ดังนี้

“เมื่อยังเล็กๆอยู่ ข้าพเจ้าเคยเสียใจมาก ที่คุณแม่ไม่มีเสื้อผ้าที่สวยงามๆให้ใส่เลย เสื้อผ้าที่ใส่เล่นในบ้าน ก็รับช่วง จากพี่ชายสองคน และได้เห็นแม่นั่งเย็บจักร เย็บชุดนักเรียนให้แก่ข้าพเจ้าและน้องสาว ได้เห็นพ่อของข้าพเจ้าไปไหนๆ ก็ขึ้นแต่รถราง ข้าพเจ้าก็บ่นกับพี่น้องว่า แหม

เมื่อจ้งเห็นพ่อต้องวิ่งขึ้นรถราง ท่านพ่อก็จะสอนมาตลอดว่า “ลูก ความยากจนไม่ได้เป็นสิ่งที่น่า ละอาย ความซำ้ซำ คดโกงนั้นแหละ เป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ น่าละอายอย่างยิ่ง” ข้าพเจ้าเองก็เดินจาก บ้านที่เพชรซึ่งไกลมาก ไปโรงเรียนเซนต์ฟรังซิสซาเวียร์ นานๆ จึงจะได้ขึ้นรถรางเมื่อฝนตก ตอนนั้น ข้าพเจ้าอธิษฐานเสมอเวลาทำบุญ และแม้แต่เวลานั่งรถผ่านพระปฐมเจดีย์ว่า เกิดชาติหน้าฉันใด ขอให้ได้เกิดกับพ่อแม่เช่นนี้ พ่อแม่ที่สอนลูกให้ห่างไกลจากความรู้มากและก็เค็มปี” (สำนักกราช เลขาธิการ,2547:318-319)

หรือการอ้างอิงพยาน (Testimony) จากหลักฐานพยานภูมิ

“อีกเรื่องหนึ่ง มีผู้เล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า สมาชิกศิลปะได้ไปกราบเรียนหลวงปู่เทสก์ วันหิน หมายกเป้ง จังหวัดหนองคาย ว่าได้ศิลปะเป็นที่พึ่ง และมีชีวิตดีขึ้นในคราวที่ประสบปัญหาฝน แล้ง ทำการเกษตรกรรมไม่ค่อยได้ผล หลวงปู่จึงกล่าวว่า “ศิลปะที่ชุบชีวิตคนยากจนให้มีความ หวังขึ้น” ซึ่งข้าพเจ้าได้ทราบแล้วก็เกิดปีติและตื่นตันใจยิ่งนัก” (สำนักกราชเลขาธิการ,2532:228)

ทรงยกตัวอย่าง คือ พระองค์และคณะทำงานที่ช่วยกันเรื่อง 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อ โน้มนำให้ประชาชนในชาติร่วมกันกับพระองค์ในการช่วยเหลือแสดงความเห็นใจต่อเหตุการณ์ที่ เกิดขึ้น แสดงถึงความเป็นผู้นำและการเป็นฝ่ายรุกของพระองค์

“ปัญหาเรื่องความทุกข์ของประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้น ข้าพเจ้ามีคณะ ทำงานอย่างที่ได้บอกกับท่านแล้วว่า ประกอบด้วยบุคลากรหลายฝ่าย อย่างเช่น ท่านองคมนตรี รongสมุหราชองครักษ์ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เลือกลงมา พระราชทานพระบรมราชานุญาต ว่าให้มาช่วยข้าพเจ้าทำงาน ข้าพเจ้าคิดว่าความทุกข์อันใหญ่หลวงของชนในชาตินั้นเป็นเรื่อง สำคัญ ที่พวกเราจะต้องร่วมมือร่วมใจกัน ให้พร้อมเพรียงทุกฝ่าย ไม่ใช่แต่ข้าพเจ้าวิ่งอยู่คนเดียว หรือทางรัฐบาลวิ่งอยู่ลำพังนั้นไม่ได้

อยากให้เห็นคนไทยทั้งชาติร่วมมือร่วมใจกัน ทั้งสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ก็เป็น สถาบันหลักในผืนธงชาติไทย เมื่อพระเจ้าโดนฆ่าฟันเป็นจำนวนไม่น้อยข้าพเจ้าก็พูด ได้พูด พยายามตะเกียกตะกายออกมาพูดว่า ทุกคนไม่น่าจะนั่งเฉยๆ ถึงแม้เราอยู่ไกลถึงกรุงเทพฯ ก็ไม่ ควรนั่งเฉย อย่างน้อยออกแสดงความไม่พอใจ ประณามหรืออะไรก็ตาม อย่างที่เกิดเหตุการณ์ที่ อังกฤษขึ้น ก็เห็นชาวอังกฤษก็ช่วยกัน ช่วยกันฮึด ช่วยกันร่วมมือกัน ทั้งประณาม ทั้งแสดงความไม่ พพอใจ และยังแสดงความกล้าหาญว่าเขาไม่กลัว” (สำนักกราชเลขาธิการ,2548:4)

ทรงแสดงความเป็นเหตุและผลเสมอเมื่อแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม อันเป็นความคิดเห็นที่เป็นวิทยาศาสตร์สร้างความน่าเชื่อถือให้กับข้อมูล อันจะนำไปสู่การตระหนักและปฏิบัติตาม

“อันนี้ข้าพเจ้ากลุ่มใจอยู่เสมอ ที่ว่าเหมือนกับว่าพวกเรานี้อยู่ในแผ่นดินทองนี้ โดยที่ไม่สำนึกว่าเป็นแผ่นดินที่ประเสริฐ ที่ทำให้พวกเราอยู่ร่มเย็นเป็นสุข มีความสุข มีความสบาย ข้าพเจ้าคิดว่าพวกเราไม่ดูแลรักษาผืนดินของเรา หรือคล้าย ๆ กับเหมือนไม่รู้จักบุญคุณ ไม่ทะนุบำรุงบ้านเมืองของเรา พอกับที่เราได้ผลประโยชน์ต่อบ้านเมืองต่อแผ่นดินนี้มาก

ข้าพเจ้าจะขอพูดว่า เหตุใดถึงคิดเช่นนี้ คือที่พวกเราปล่อยให้มีการตัดไม้ทำลายป่าอย่างมากมายจนเหลือแค่สิบกว่าเปอร์เซ็นต์ ทั้ง ๆ ที่ประเทศไทยไม่มีลุ่มน้ำใช้เลย ต้องอาศัยน้ำจากป่า หมายความว่าป่าส่งความชุ่มชื้นขึ้นไปบนบรรยากาศ แล้วทำให้เกิดฝนมีตกต้องตามฤดูกาล และป่าเก็บน้ำไว้ใต้ดินมากมายก่ายกอง กตน้ำหน้ากบ่อเกลือ เกลือสินเธาว์ที่เค็ม แล้วก็ไม่ค่อยมีประโยชน์อะไร แต่ชาวบ้านบอกอร่อยดี บอกข้าพเจ้าบอกอร่อย แต่นี่พอต้นไม้หมดแล้วก็ไม่มีน้ำบาดาลที่จะคอยกบ่อเกลือเอาไว้ เกลือนี้ก็ผุดขึ้นมา ผุดขึ้นมาแล้วก็ดินก็เค็มเสียหาย เพาะปลูกอะไรก็ไม่ได้ ข้าพเจ้าก็มาคิดว่า เราอาศัยอยู่ในแผ่นดินนี้ ทั้งป่วยตายาย แต่เราไม่ได้ดูแลรักษาหรือตอบแทนแผ่นดินนี้เท่าที่ควร” (สำนักราชเลขาธิการ, 2542:159)

ความเป็นเหตุเป็นผลในการเห็นความสำคัญของประวัติศาสตร์ของชาติไทย ดังนี้

“ไทยเราเป็นชนชาติที่ยิ่งใหญ่เก่าแก่ มีประวัติความเป็นมายาวนานกว่า 700 ปีมีวัฒนธรรมมีเอกลักษณ์ของตนเอง และที่สำคัญที่สุด ที่เขาถือว่าสำคัญเหลือเกิน คือ มีภาษาของเราเอง มีทั้งภาษาพูด ภาษาเขียนของเราเอง ที่สละสลวยงดงามจนก่อเกิดเป็นวรรณคดีที่สำคัญมานับร้อยเรื่อง และอีกอย่างหนึ่งประวัติศาสตร์ต้องถือว่าสำคัญมาก เพราะประวัติศาสตร์บอกให้เราทราบว่าบรรพบุรุษของเราสร้างชาติและปกป้องรักษาชาติมาด้วยความเสียสละเพียงใด ป่วยตายอดสละชีวิตทับถมกันมาหลายชั่วอายุคนเพื่อปกป้องบ้านเมืองเพื่อให้เรามีวันนี้ เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าคิดว่าประวัติศาสตร์เป็นสิ่งสำคัญมาก” (สำนักราชเลขาธิการ, 2539:90)

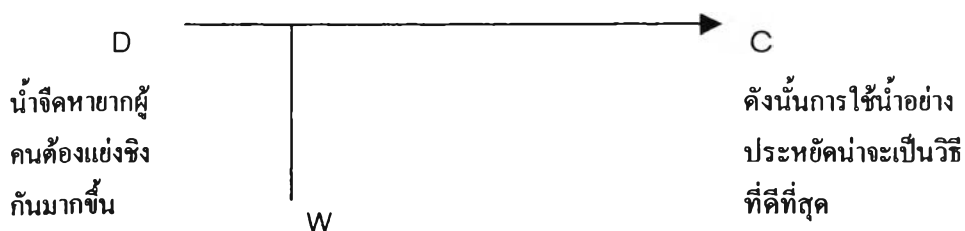
ทรงแสดงให้เห็นถึงเหตุผลในการรักษาน้ำจืดไว้ ด้วยหลักของเหตุผลทางวิทยาศาสตร์พร้อมทั้งแสดงให้เห็นถึงความจริงอันเกิดจากความเป็นพหุสูตของพระองค์ คือรู้จักฟัง รู้จักอ่าน อันเป็นหลักฐานพฤติกรรมที่มีความน่าเชื่อถือ

“ข้าพเจ้าจำได้ว่า เคยกล่าวไว้หลายครั้ง ถึงความสำคัญของน้ำว่า น้ำจืดเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์ ยิ่งมนุษย์เกิดมากขึ้นทุกวัน น้ำจืดก็ยิ่งหายาก และกลายเป็นสิ่งที่ผู้คนต้องแย่งชิงกันมากขึ้น

ถ้าเราไม่กำหนดแนวทางบริหาร และจัดการน้ำให้ดี ปัญหาเรื่องน้ำจืดขาดแคลน ก็ จะวนเวียนกลับมาทุกปี และทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ข้าพเจ้าเพิ่งได้อ่านหนังสือพิเศษของทาง สหรัฐอเมริกา และผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศทั้งหลาย เขาพูดถึงว่าปี ศตวรรษที่ 21 นี้ เรื่อง น้ำ น้ำดื่ม น้ำใช้ น้ำจืด น่าจะเป็นเรื่องของศตวรรษนี้ ศตวรรษที่ 21 นี้ เพราะคนเกิดขึ้นมากมาย การใช้น้ำก็มากขึ้นทุกที แต่ดูว่าปัญหาเรื่องน้ำนี้จะไม่ใช่เป็นปัญหาในบ้านเราเท่านั้น แม้แต่ ต่างประเทศ ต่างก็รวมตัวกัน และยกเรื่องนี้ เรื่องน้ำว่าเป็นปัญหาสำคัญของศตวรรษที่ 21

ที่น่าจะช่วยกันพิจารณาค้นคว้าว่าควรจะเป็นเรื่องนี้อย่างไร จึงจะมีน้ำใช้ตลอดไป เราไม่ทราบเลยว่าฤดูฝนแต่ฤดูฝนจะมีฝนตกเท่าไร ทัวถึงทุกพื้นที่หรือไม่ เพราะเดี๋ยวนี้ป่าของเรา หมดสิ้น แทบจะเรียกว่าหมดสิ้นไปแล้ว เพราะฉะนั้นสิ่งที่จะช่วยให้สนับสนุนให้มีน้ำก็น้อย เต็มประดา การใช้น้ำอย่างประหยัดโดยสม่ำเสมอจึงน่าจะเป็นวิธีที่ดีที่สุด และเมื่อต้อง เผชิญกับภาวะขาดแคลนน้ำขึ้นมา เราจะได้ปรับตัวได้ง่ายไม่ลำบากเกินไป ข้าพเจ้าขอร้องให้พวก เราทุกคนช่วยกันถนอมรักษาน้ำจืด ซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญของชาติไว้เพื่ออนาคตของลูกหลาน ไทยในภายภาคหน้า” (เว็บไซต์,2548)

จากพระราชดำรัสสามารถแสดงเหตุผลด้วยแบบจำลองทูลมิน ดังนี้

หนังสือพิมพ์ผู้เชี่ยวชาญทั้งหลายต่างพูดถึงว่าปัญหาน้ำเป็นปัญหาของศตวรรษที่ 21

เมื่อพระองค์ทรงดำรงถึงคุณธรรม หลายครั้งที่พระองค์ทรงอ้างอิงพยาน (Testimony) ได้แก่พระภิกษุซึ่งเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านนี้

“อย่างที่พระภควานาวิสุทธินเถร หรือ ท่านอาจารย์แบน แห่งวัดดอยธรรมเจดีย์ จังหวัดสกลนคร เมื่อข้าพเจ้าได้พาทั้งคณะไปกราบท่านที่วัดดอยธรรมเจดีย์ ท่านก็จะเทศน์ให้พวกเราฟัง

หลายบาท ในที่สุดก่อนที่ท่านจะจบ ท่านก็ย้ำเพื่อให้พวกเราทุกคน คิดระลึกถึงพระคุณของแผ่นดินเกิด คนเราถ้าสำนึกถึงพระคุณของแผ่นดินเกิดความคิดที่จะทำชั่วช้าก็คงหมดไป" (สำนักกราชเลขาธิการ,2547:319-320)

ทรงอธิบายให้เห็นถึงเหตุผลในการรักษาป่า โดยชี้ว่าผลควรทำอะไร แล้วทรงแจกแจงถึงสาเหตุ ดังนี้

"ข้าพเจ้าขอชี้แจงว่า เพราะเหตุใดเราจึงควรรักษาป่า ไม่ใช่เพียงเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าเท่านั้น แต่เหตุผลที่สำคัญที่สุดคือ แหล่งน้ำ และพวกเราควรจะรู้จักคุณของแผ่นดิน เราเรียกแผ่นดินนี้ว่าแผ่นดินแม่ ก็เพราะแผ่นดินนี้เป็นที่เกิดและเลี้ยงดูคนไทยมากกว่า 700 ปี ควรที่เรารักษาป่าอนุรักษ์แผ่นดินให้คงความอุดมสมบูรณ์ไว้ถ้าเราไม่ตัดตัดดวงผลประโยชน์จากผืนดิน เช่นเอาแต่ตัดไม้ขายจนป่าสูญสิ้นไป ให้น้ำท่วมแล้ง และฆ่าสัตว์พืชจนดินเสียหมด หรือทิ้งของเสียสิ่งปฏิกูลลงไปแม่น้ำลำคลองโดยไม่หวั่นใยแผ่นดินเลย หากเรากระทำทารุณกรรมต่อแผ่นดินโดยไร้ความสำนึกถึงบุญคุณเช่นนี้ สักวันหนึ่งแผ่นดินแม่คงตายจากเราไป โดยไม่มีวันหวนกลับคืนมา คงเหลือไว้ซึ่งพื้นดินที่แห้งแล้งสิ้นสภาพจากการเป็นดินที่จะทำการเพาะปลูกได้ คงจะมีแต่ฝุ่นตลบไปหมด เสมือนแผ่นดินที่ไร้วิญญาณ ไร้ความหมายใด ๆ ต่อชีวิตบนผืนโลก" (สำนักกราชเลขาธิการ,2535:312-313)

จากผลไปสู่เหตุ ดังนี้

"ป่ารกน้ำนี้จะเรียกว่าประสบผลสำเร็จนี้ยังไม่ประสบผลสำเร็จ แต่ที่ที่เกิดโครงการนี้ขึ้น เพราะได้ปรึกษากันกับผู้ที่ได้ช่วยเหลือใกล้ชิดตลอดมาคือทางกองทัพบกได้ปรึกษากันว่าต่อไปประชาชนเพิ่มขึ้น ที่ดินก็น้อยลง และถ้าแต่ละคนมุ่งที่จะจองที่ 30 ไร่ 40 ไร่ ขึ้นไป ที่ดินก็จะไม่เพียงพอและจะต้องมีการเข้าไปทำลายป่า ซึ่งการทำลายป่าก็เท่ากับทำลายอนาคตของประเทศไทยนั่นเอง เพราะว่าประเทศไทยไม่เหมือนประเทศพม่าหรือประเทศญวน ประเทศลาว ซึ่งได้รับน้ำจากหิมาลัย น้ำแข็งละลายไหลลงมาเป็นแม่น้ำใหญ่ ๆ ต่าง ๆ แต่เมืองไทยเรามีป่าน้ำฝนเท่านั้นที่เราได้อาศัยน้ำรับประทาน และป่านี้เป็นต้นเหตุที่ทำให้เกิดฝนตกถูกต้องตามฤดูกาล เพราะว่าต้นไม้แต่ละต้นก็ได้ให้ความชุ่มชื้นแก่บ้านเมืองเรามาก ทีนี้เราตัดต้นไม้เพิ่มขึ้นทุกทีต้นไม้ที่เคยช่วยส่งความชื้นขึ้นไปบนบรรยากาศก็หมดไป กลายเป็นแห้งแล้ง ฝนฟ้าก็คลาดเคลื่อนไม่ตกถูกต้องตามฤดูกาล" (สำนักกราชเลขาธิการ,2538:66-67)

“อันนี้ข้าพเจ้ากลุ่มใจอยู่เสมอ ที่ว่าเหมือนกับว่าพวกเรานี้อยู่ในแผ่นดินทองนี้ โดยที่ไม่สำนึกว่าเป็นแผ่นดินที่ประเสริฐ ที่ทำให้พวกเราอยู่ร่มเย็นเป็นสุข มีความสุขมีความสุขสบาย ข้าพเจ้าหาว่าพวกเราไม่ดูแลรักษาผืนแผ่นดินของเรา หรือคล้าย ๆ กับเหมือนไม่รู้จักรบบุญคุณไม่ทะนุบำรุงบ้านเมืองของเรา พอกับที่เราได้ผลประโยชน์ต่อบ้านเมืองต่อแผ่นดินนี้มาก

ข้าพเจ้าจะขอพูดว่า เหตุใดถึงคิดเช่นนี้ คือที่พวกเราปล่อยให้มีการตัดไม้ทำลายป่าอย่างมากมายจนเหลือแค่สิบกว่าเปอร์เซ็นต์ ทั้ง ๆ ที่ประเทศไทยไม่มีลุ่มน้ำใช้เลย ต้องอาศัยน้ำจากป่า หมายความว่าป่าส่งความชุ่มชื้นขึ้นไปบนบรรยากาศ แล้วทำให้เกิดฝนมีตกต้องตามฤดูกาล และป่าเก็บน้ำไว้ใต้ดินมากมายก่ายกอง กดน้ำหน้ากบ่อเกลือ เกลือสินเธาว์ที่เค็มแล้วก็ไม่ค่อยมีประโยชน์อะไร แต่ชาวบ้านบอกอรรถดี บอกข้าพเจ้าบอกอรรถดี แต่นี่พอต้นไม้หมดแล้วก็ไม่มีน้ำบาดาลที่จะคอยกบ่อเกลือเอาไว้ เกลือนี้ก็ผุดขึ้นมา ผุดขึ้นมาแล้วก็ดินก็เค็มเสียหายเพาะปลูกอะไรก็ไม่ได้ ข้าพเจ้าก็มาคิดว่า เราอาศัยอยู่ในแผ่นดินนี้ ทั้งปฐุ่ตายาย แต่เราไม่ได้ดูแลรักษาหรือตอบแทนแผ่นดินนี้เท่าที่ควร “ (สำนักราชเลขาธิการ,2542:159)

จากผลไปสู่เหตุ ดังนี้

“ที่ข้าพเจ้าคิดเอาเองว่า พวกเรารู้สึกยังรักแผ่นดินนี้น้อยไป ไม่สมกับที่เราได้ประโยชน์มากมายจากผืนแผ่นดินนี้ พวกเรายังรู้จักคุณค่าของแผ่นดินนี้น้อยไป ไม่รู้จักถนอม ไม่รู้จักดูแลให้เป็นแผ่นดินที่เป็นแผ่นดินทองตลอด มีทรัพยากร มีอาหารสำหรับเลี้ยงคนไทยตลอดไป โดยไม่กลายเป็นบ้านเมืองที่อดอยากแห้งแล้ง เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าก็ขอท่านทั้งหลายช่วยข้าพเจ้าช่วยดูแล อธิบายให้ทราบว่า ป่านี้ก็คือน้ำที่จะเพิ่มขึ้น ป่าชายเลนก็คือที่เราจะมีปลา มีพันธุ์ปลา พันธุ์กุ้ง พันธุ์ปู พันธุ์หอย อะไรมากอย่างเดิม เราจะรักและทะนุถนอมเมืองไทยของเราไว้ก่อนที่จะสายเกินไปก่อนที่จะอะไรต่ออะไรจะหมด ขึ้นเกาะ ก็ทิ้งของเต็มไปหมด จนกระทั่งคิดว่า พวกหอย พวกปู พวกอะไรก็คงอยู่ไม่ได้ เพราะพลาสติกเยอะแยะ ปิดอะไรต่ออะไรหมด” (สำนักราชเลขาธิการ,2543:224)

ทรงใช้อุปลักษณ์ในการแสดงความเปรียบเทียบระหว่างประชาชนกับอัญมณีที่รอการเจียรไน

“ไม่ว่าจะเป็นแหงหนโหนโกล้หรือโกลเพียงใด ข้าพเจ้าก็ค้นพบอัญมณีล้ำค่าจากทรัพยากรของชาติ คือประชาชนคนไทยได้เสมอ ขอเพียงให้เขาได้รับโอกาสในชีวิต อัญมณีชาวไทยทุกเม็ดก็จะส่องแสงแวววับ” (สำนักราชเลขาธิการ,2533:242)

วาทะลักษณะแสดงให้เห็นความสวยงามของภาษา มีความคมคายโดยยกความ
ความปรารถนาที่พระองค์มี แล้วดาร์สถึงคำอวยพรของประชาชนที่ต้องการให้พระองค์
สมปรารถนาซึ่งความคมคายนี้เองทำให้ภาษาที่ทรงใช้มีชีวิตชีวา (Liveliness)

“ข้าพเจ้าปรารถนาที่จะเห็นคนไทยทุกคน มีความภาคภูมิใจในความเป็นพลเมืองของ
ประเทศนี้ และอยากได้เห็นความรัก ห่วงแหนแผ่นดินอันอุดมสมบูรณ์แห่งนี้ และแต่ละคนตั้งใจ
ปรารถนา ที่จะเอื้ออาทร และมีเมตตาต่อกัน

หากเป็นเช่นที่กล่าวได้ ประเทศของเราก็จะเป็นดินแดนที่น่าอยู่อาศัยที่สุดแห่งหนึ่งของโลก
ในที่สุดนี้ ...ข้าพเจ้านั้นอยากให้พรของท่านทั้งหลายเป็นจริงเหลือเกิน โดยเฉพาะข้อที่ว่า **มีพระ
ราชปรารถนาใดจงสัมฤทธิ์**” (เว็บไซต์,2548)

อีกหนึ่งตัวอย่างของความคมคายคือ การกล่าวถึงกำไรขาดทุน โดยพระองค์ถือว่าการขาด
ทุนของพระองค์ คือ กำไรของประเทศที่ได้รับ ลักษณะของภาษาเช่นนี้มีการให้เอเนธิมิมที่ผู้ฟัง
สามารถคิดต่อ และสรุปเองได้

“ที่นี่ผู้ช่วยเหลือของข้าพเจ้าก็พูดบอกว่า ถ้าทรงจ่ายอย่างนี้ เดี่ยวจะทำให้มูลนิธิส่งเสริมศิลป
ปาชีพ ขาดทุน ข้าพเจ้าก็บอกว่า ขออย่างมาพูดกับฉันเรื่องกำไรขาดทุนในการจัดทำโครง
การ เพราะว่าถึงแม้โครงการส่งเสริมศิลปาชีพนี้จะขาดทุน แต่แผ่นดินจะมีกำไร แผ่นดิน
ไทย เพราะการที่แผ่นดินมีคนที่มีงานทำ มีประชาชนที่มีความสุข มีความเป็นอยู่ที่ดี ก็เป็นของที่
พวกเราต้องการกัน” (สำนักราชเลขาธิการ,2545:251-252)

นอกจากนี้พระองค์ทรงใช้ความเหมือนกัน (Sense of Identification) มาโนมน้ำใจ ซึ่งใน
ที่นี้พระองค์ทรงแสดงให้เห็นว่านายกรัฐมนตรีก็มีความคิดเป็นห่วงเรื่องแหล่งน้ำเช่นเดียวกับพระ
องค์ ดังนั้นนายกฯ ก็น่าที่จะเห็นว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องเร่งด่วนและควรคิดหานโยบายแก้ปัญหา ซึ่งเป็น
เอเนธิมิมที่ผู้ฟังสามารถสรุปได้เอง ดังนี้

“รู้สึกซาบซึ้ง ดีใจ ที่ได้ฟังคำพูดของท่านนายกรัฐมนตรีซึ่งเป็นหัวหน้าของผู้บริหารประเทศ
ชาติ ที่นายกรัฐมนตรีได้กล่าวเป็นห่วงถึงแหล่งน้ำของประเทศไทยเช่นเดียวกับที่ใจของข้าพเจ้าทั้ง
สอง คือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และข้าพเจ้าได้เป็นห่วงตลอดมา และถือว่าเป็นเรื่องที่เร่ง
ด่วนและสำคัญมาก” (สำนักราชเลขาธิการ,2536:8)

นอกจากความเหมือนกันแล้ว พระองค์ยังแสดงความแตกต่างเพื่อให้เห็นความสำคัญของเรื่องที่ทรงปฏิบัติ ซึ่งทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันกับพระองค์ ในการที่จะอนุรักษ์ย่านลึกลับ โดยทรงใช้ภาษาเรียบง่ายและเป็นกันเอง ดังนี้

"ชาวเพื่อนบ้านข้าพเจ้า อย่างชาวมาเลเซียก็ถาม ว่าทำอะไรถึงจะได้ลึกลับ แล้วก็ไปสวนกระเป๋าบ้าง ลุก ๆ ข้าพเจ้าก็กระซิบกันใหญ่ แม่อย่าบอกนะ แม่อย่าบอก (ทรงพระสรวล) เก็บความลับ เก็บความลับของประเทศเอาไว้ ข้าพเจ้าบอก อู๊อู๊ แม่ไม่มีวันบอกหรอก ว่าจัน (ทรงพระสรวล) (สำนักกราชเลขาธิการ, 2540:120)

ในบริบทนี้จะเห็นว่าการโน้มน้ำหนักหลักก็คือทรงใช้ความน่าเชื่อถือในตัวผู้พูด นอกจากความน่าเชื่อถือด้านคุณธรรม และความปรารถนาดีแล้ว การมีความรู้จริงถูกนำมาใช้อย่างมากในบริบทนี้ เนื่องจากประชาชนมีความรู้ การศึกษาดี ดังนั้นพระองค์จึงใช้วิธีการให้เหตุผลที่มีความเป็นวิทยาศาสตร์สร้างความน่าเชื่อถือให้กับข้อมูลข่าวสาร ที่สำคัญแม้ว่าบริบทจะเปลี่ยนไปแต่ว่าทะเลาะกันที่แสดงถึงความเรียบง่าย เข้าถึงประชาชนได้ทุกชนชั้นซึ่งสะท้อนถึงความเป็นกันเองของพระองค์นั้น ทำให้ประชาชนที่ได้ฟังพระราชดำรัสยังคงรู้สึกชื่นฉ่ำหัวใจเสมอ

การวิเคราะห์พระราชดำรัสผ่านช่วงบริบทต่าง ๆ ในอดีตนั้นไม่ต่างอะไรกับการฉายภาพซ้ำของเหตุการณ์บ้านเมือง และพระดำริของพระองค์ผ่านพระราชดำรัสอีกครั้งหนึ่ง

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงของประมวลพระราชดำรัสที่ทรงแสดงให้เห็นถึงวาทศิลป์ในการถ่ายทอดเรื่องราวได้อย่างน่าสนใจผ่านการเล่าเรื่อง ด้วยทฤษฎีเรื่องเล่า เพื่อให้เห็นภาพรวมของพระราชดำรัสและเหตุการณ์ในบริบทรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง ดังนี้

เหตุการณ์ ทรงช่วยเหลือแบ่งเบาภาระของรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชกรณียกิจที่พระองค์ทรงปฏิบัติ แม้แต่พระราชปรารภถึงความเป็นไปได้ของปัญหาบ้านเมืองล้วนเป็นสิ่งที่คณะรัฐบาลได้ให้การสนับสนุนและสวดรับฟังเพื่อเป็นหนึ่งในแนวทางบริหารประเทศ ในระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา

ตัวละคร พระราชินี คณะรัฐบาลที่เปลี่ยนไป ประชาชนชาวไทยทุกหมู่เหล่าซึ่งมีการศึกษาดีขึ้น จาก ประเทศไทยที่มีระบอบประชาธิปไตย ราชินีทรงอยู่นอกกฎหมาย และอยู่ใต้รัฐธรรมนูญ ประเทศมีการพัฒนา ประชาชนหลังไหลเข้ามาทำงานในเมือง ความเป็นอยู่ดีขึ้น แต่ทว่าคุณภาพชีวิตแย่งลง ปัญหาโรคติดต่อ อากาศเป็นพิษ สภาพสังคมแบบทุนนิยมเห็นวัตถุเป็นสำคัญ

ความสัมพันธ์เชิงเวลา ระยะเวลาที่คณะรัฐบาลแต่ละชุดดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั้นเกิดเหตุการณ์สำคัญในประเทศชาติหลายเหตุการณ์ อาทิ การคอร์รัปชันซึ่งนำไปสู่การรัฐประหารโดย รสช.

เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ การคอร์ปชั่น สปก.4-01 พิษเศรษฐกิจ การยุบสภา และการเลือกตั้งหลายต่อหลายครั้ง

ความสัมพันธ์เชิงเหตุผล การปกครองในระบบประชาธิปไตยซึ่งเปลี่ยนแปลงบ่อย เนื่องจากคุณภาพของนักการเมืองที่ถือเอาประโยชน์ส่วนตัวเป็นเรื่องใหญ่ คือการยุบสภาและมีการเลือกตั้งทั่วไปใหม่ ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะเปลี่ยนไปแต่ก็คือรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังนั้นพระราชดำริที่ทรงพระราชทานก็เพื่อให้รัฐบาลดำเนินนโยบายต่อไปเพื่อประเทศชาติ

แก่นของเรื่อง ทรงช่วยเหลือแบ่งเบาภาระของรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ผู้เล่าเรื่อง สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เล่าด้วยน้ำเสียงที่ทรงห่วงใยประเทศชาติผ่านพระราชปรารภไปสู่คณะรัฐบาล

ผู้ฟัง ประชาชนที่เข้าเฝ้าฯ ประชาชนทั่วไป คณะรัฐบาล

สรุปปริบทบ้านเมือง ภายใต้รัฐธรรมนูญ ระบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

สังคมไทยระบบประชาธิปไตย

รัฐไทยได้เปลี่ยนแปลงจากรัฐก่อน 24 มิถุนายน 2475 คือรัฐกษัตริย์มาสู่รัฐราชการ จนมาถึงยุคที่คนชั้นกลางที่เป็นนักธุรกิจมีอำนาจเงิน เริ่มมีอำนาจและเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมือง แต่ข้อที่ต้องระวังคือ มีแนวโน้มที่กลุ่มชนาธิปไตยจะครองอำนาจโดยอ้างประชาธิปไตย คือใช้เงินกุมอำนาจรัฐ โดยใช้อำนาจดังกล่าวแสวงหาประโยชน์ทางธุรกิจ

ก็หวังอย่างยิ่งว่าประชาธิปไตยจะเอื้ออำนวยผลประโยชน์ต่อประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ มิใช่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง (ลิขิต วีรเวทิน, 2545:167)

รัฐธรรมนูญแห่งระบบประชาธิปไตย

จากรัฐธรรมนูญฉบับที่ 1 พระราชบัญญัติธรรมนูญแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 ซึ่งเปรียบเสมือนพินัยกรรมซึ่งพระประมุขทรงมอบอำนาจอธิปไตยของพระองค์ให้กับประชาชนชาวไทย ซึ่งพระองค์เองก็ทรงอยู่ภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญด้วยก็ตาม แต่ได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหลายครั้ง ฉบับล่าสุด ฉบับที่ 15 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน ที่ถือว่ามีความเป็นประชาธิปไตยมากที่สุด

จากรัฐธรรมนูญฉบับที่ 1 จนถึง ฉบับที่ 16 นอกจากรัฐธรรมนูญจะเป็นพินัยกรรมของพระมหากษัตริย์แล้ว ขณะเดียวกันรัฐธรรมนูญก็เป็นอีกหนึ่งความชอบธรรม เป็นเครื่องมือในการใช้

อำนาจ นอกเหนือจากเป็นระเบียบกติกาของสังคมประชาธิปไตย และแทบทุกครั้งที่มีการยกเลิกรัฐธรรมนูญไม่ว่าจะด้วยเหตุผลอันใด เราจะพบถ้อยความที่ว่า "...ในอันที่จะดำรงไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข"

คุณธรรมกับนักการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ปกครองในระบอบประชาธิปไตยกับปัญหาความไม่สมบูรณ์ของคนเป็นนายกที่มาบริหารประเทศ การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นในแต่ละครั้ง มีสาเหตุมาจากเรื่องคุณภาพของนักการเมืองที่ถือเอาประโยชน์ส่วนตัวเป็นเรื่องใหญ่ทั้งสิ้น เป็นสาเหตุสำคัญที่ต้องทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง คือการยุบสภาและมีการเลือกตั้งทั่วไปใหม่อีกเช่นเดิม (ประสงค์ สุนศิริ , 2532:34)

จากจดหมายเหตุร้ายวันสวนพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่6 เกี่ยวกับพระราชดำริทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย พระองค์ท่านทรงบันทึกไว้ว่า "... แต่ผู้ที่มีความคิดซื่อตรงต่อชาติฝ่ายเดียว ไม่คิดถึงตนเองตามผลประโยชน์ของตนเอง ตามผลประโยชน์อื่น ๆ ที่ตนจะได้รับนั้นจะมีอยู่เท่าไร เข้าใจว่าถึงจะมีก็จะไม่มากปานใด คนโดยมากถึงแม้ว่าจะรักชาติบ้านเมืองก็มักจะมีความคิดถึงผลประโยชน์ส่วนตัวเจือปนอยู่เป็นอันมาก คงยังมีความต้องการอำนาจ และต้องการผลอันจะพึงมีมา..." (ประสงค์ สุนศิริ , 2532:35-36) ถ้าจะพิจารณาเปรียบเทียบกับเหตุการณ์ทางการเมืองและนักการเมืองในบ้านเราปัจจุบันแล้ว ก็นับได้ว่ายังทันสมัยที่สุดและเป็นจริงที่สุดแม้ว่าเวลาจะล่วงเลยมานานนมแล้วก็ตาม (ประสงค์ สุนศิริ , 2532:37)

ดังนั้น นักการเมืองในระบอบประชาธิปไตยนั้น จำต้องไม่เพียงใช้อำนาจอธิปไตยที่พระมหากษัตริย์ทรงมอบให้แก่ประชาชนตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ เพื่อการบริหารหรือการปกครองเท่านั้น แต่จำต้องมี "คุณธรรม" ซึ่งคุณธรรมของนักการเมืองที่แท้ ดังท่านพุทธทาสเอ๋ยเป็นคติไว้นั้น มีหัวใจอยู่ที่ "ความไม่เห็นแก่ตัว" (เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, 2549:59)

ระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นผู้บัญญัติศัพท์ "ลัทธิราชาประชาสมาคัย" ในความหมายที่ว่า "...พระเจ้าอยู่หัวกับประชาชน อาศัยซึ่งกันและกัน" สนธิก็เคยกล่าวถึงประเด็นดังกล่าวว่า"..พล.ต.ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช อาจารย์คึกฤทธิ์ ผู้เป็นปราชญ์ของแผ่นดิน ท่านเคยเสนอความคิดอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชน ท่านเอ๋ยชื่อปรัชญาอันนี้ว่า ลัทธิราชาประชาอาศัย ก็คือ ราชา+ประชา+อาศัย เขาเรียกว่า ลัทธิราชาประชาสมาคัย แปลว่าอะไร แปลว่า การกระทำใดๆ

ที่มีแนวโน้มไปในทางพยายามแยกพระมหากษัตริย์ออกจากประชาชนนั้นมิบังควร" (เว็บไซต์เนชั่น สดส์ปดาร์,2548)

เมื่อพูดถึงสถาบันพระมหากษัตริย์นั้น ต้องเข้าใจว่า สถาบันนี้เป็นสิ่งจำเป็นของการเป็น ศูนย์รวม โดยไม่จำเป็นต้องมีอำนาจ มีทรัพย์ หากเป็นสถาบันซึ่งทุกคนเคารพนับถือ เป็นหลักชัยคู่ บ้านคู่เมืองไทยอย่างมีความหมาย (สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ,2539:26)

ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประหนึ่งเจ้าชีวิต แต่หลังจากนั้น ถือว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นเจ้าหัวใจ (จุดศูนย์รวมสูงสุด) ของอาณาประชาราษฎร์ (สุลักษณ์ ศิว รักษ์ ,2536:118-119)

สถาบันพระมหากษัตริย์นั้นเป็นหลักชัยคู่บ้านคู่เมือง ทรงเป็นจุดศูนย์รวม และสูงส่งเหนือการเมือง แม้ทรงอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ แห่งระบอบประชาธิปไตยก็ตาม

วาทวิเคราะห์ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ตั้งแต่ พ.ศ. 2510-2548

แต่ก่อนนั้นเมื่อการปกครองของไทยยังเป็นแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระเจ้าอยู่หัวทรงดูแลทุกข์สุขของราษฎรอย่างในพระราชฐานะที่เป็นองค์ประธานฝ่ายบริหารสูงสุดของประเทศ เทียบเท่ากับนายกรัฐมนตรีในระบอบปัจจุบัน (คือประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ) ในช่วงวันเฉลิมพระชนมพรรษาของแต่ละปี พระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์ทรงถือเป็นพระราชภารกิจที่ต้อง "รายงาน" ต่อพสกนิกรของพระองค์ ทรงถือเป็นประเพณีปฏิบัติที่จะทรง "รายงาน" ให้แก่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการฝ่ายหน้าว่า งานราชการใดได้สำเร็จลุล่วงไปแล้วบ้าง ธรรมเนียมนี้ได้ถือปฏิบัติตั้งแต่สมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้นมา (อรวรรณ ปิลันธน์โอวาท,2541:25)

แม้ในปัจจุบันฐานะบทบาทของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ นอกจากจะเป็นพระอัครมเหสี ยังทรงถวายเป็นการช่วยเหลือและแบ่งเบาพระราชภาระของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้วย ดังนั้นเมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยแล้วจึงยังทรงมีพระราชดำรัสในลักษณะของความห่วงใยพสกนิกรโดยผ่านโครงการต่าง ๆ

จากพระราชดำรัสเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เราสามารถสรุปวาทะลักษณะได้ 3 ประการ ดังนี้

วาทะลักษณะแรก ทุกปริบทแบ่งเนื้อหาหลักได้ 6 ประเด็น

ประกอบด้วย พระราชกรณียกิจ เหตุการณ์บ้านเมือง สถาบันชาติ สถาบันศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์ และคุณธรรม ซึ่งเป็นสถาบันที่สำคัญของบ้านเมือง และเป็นปัจจัยที่ทำให้บ้านเมืองอยู่รอด แต่เราก็เห็นนัยยะและสัดส่วนเนื้อหาที่เปลี่ยนไปตามบริบทของรัฐบาล ซึ่งเราสามารถสรุปได้ดังนี้

พระราชกรณียกิจ

พระราชกรณียกิจในบริบทแรกเป็นพระราชกรณียกิจเนื่องมาจากการตามเสด็จ และเป็นลักษณะตามแบบแผนประเพณีคือการต้อนรับทูตานุทูตต่างประเทศ การเสด็จประพาสต่างประเทศ และการเสด็จเยือนพลกนิกร บริบทสองเนื้อหาของพระราชกรณียกิจจะไม่เด่นชัดแม้จะมีการกล่าวถึงการเยี่ยมพลกนิกรอยู่บ้าง แต่ก็สะท้อนให้เห็นนัยยะทางการเมืองขณะนั้น บริบทที่สามบทบาทพระราชกรณียกิจเพื่อคุณภาพชีวิตของประชาชนชัดเจนที่สุด ซึ่งพระราชดำรัสของพระองค์บางปีนั้นบ่งบอกว่าบางครั้งจำเป็นต้องออกนอกกรอบ ยุ่งกับการเมือง ต้องช่วยเหลือรัฐบาล บริบทที่สี่ พระราชกรณียกิจจะเป็นไปในลักษณะของการดำเนินตามโครงการในพระราชดำริโดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล และทหาร เนื่องจากมีนายกรัฐมนตรีและรัฐบาลอันมาจากการเลือกตั้ง ดังนั้นบทบาทด้านการปกครองเป็นในลักษณะของการอยู่เบื้องหลัง และการชี้แนะรัฐบาลให้เห็นถึงปัญหาเพื่อให้ช่วยดำเนินการตามวิถีของระบอบประชาธิปไตย

แต่ในปี 2548 เราได้เห็นชัดเจนว่าพระราชกรณียกิจที่แยกออกมาจากบริบทอื่นชัดเจนคือ ทรงเป็นขวัญและกำลังใจให้กับประชาชน ซึ่งเป็นพระราชกรณียกิจสำคัญประการหนึ่งที่พระองค์ทรงปฏิบัติเสมอมา

ท่ามกลางนายกรัฐมนตรีของไทยคนแล้วคนเล่าในอดีตจนถึงปัจจุบัน ได้ผลัดเปลี่ยนเวียนกันมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท และกราบบังคมทูลถวายพระพรชัยมงคลในนามของพลกนิกรชาวไทยต่อเนื่องทุกปี พระราชดำรัสเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจที่ทรงดำรงทุกปีนั้นแม้จะหลากหลาย แต่ล้วนแสดงให้เห็นถึงพระราชปณิธานตามเป้าหมายเดียวกัน คือประโยชน์สุขแห่งประชาชนชาวยุทธสยาม

เหตุการณ์บ้านเมือง

เหตุการณ์บ้านเมืองสะท้อนชัดเจนตามบริบท บริบทแรกสะท้อนให้เห็นถึงพลังของนิสิตนักศึกษาว่ามิมีบทบาทอย่างมากในขณะนั้น รวมถึงสภาวะหัวเลี้ยวหัวต่อของบ้านเมือง

บริบทที่สองสะท้อนให้เห็นถึงความขัดแย้งทางความคิด บริบทที่สามเหตุการณ์บ้านเมืองสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาความยากจน ในขณะที่บริบทสุดท้ายแสดงให้เห็นถึงปัญหาจากความเจริญในระบบทุนนิยม เช่นปัญหาการติด ปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ซึ่งเหตุการณ์บ้านเมืองที่ทรงหยิบยกนี้เองก็เป็นเหตุผลสนับสนุนในการที่พระองค์ให้รัฐบาลช่วยผลักดัน แก้ไขปัญหา และการที่รัฐบาลรับพระราชดำริมาเป็นโครงการต่าง ๆ นั้นสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทการปกครองผ่านรัฐสภาของพระราชินีที่เป็นแบบแผนชัดเจนตามระบอบประชาธิปไตย แม้แต่ในเหตุการณ์สุดท้าย ปี 2548 ก็ยังแสดงให้เห็นว่าไม่ว่าเหตุการณ์บ้านเมืองจะเป็นเช่นไรพระราชดำริของพระราชินี และพระราชินีก็ยังคงเป็นกำลังใจ เป็นหลักชัยของบ้านเมืองเสมอมา

สถาบันชาติ

ในบริบทแรก สถาบันชาติ สื่อความหมายถึง เอกราชและเอกลักษณ์ความเป็นไทย บริบทสอง สถาบันชาติหมายถึง อาณาเขต และผืนแผ่นดินไทย ในขณะที่บริบทที่สามเนื้อหาของสถาบันชาติ จะเน้นที่ความสำคัญของการมีชาติไทย เนื้อหาที่กล่าวถึงสถาบันชาติโดยตรงในบริบทสี่จะไม่เด่นชัด แต่แฝงอยู่ในพระราชกรณียกิจอันเกี่ยวเนื่องกับทรัพยากรสิ่งแวดล้อมโดยพระองค์แทนคำว่าชาติ ด้วยคำว่าแผ่นดินแม่ และในปี 2548 สถาบันชาติถูกนำมาพูดอีกครั้งหนึ่งเนื่องจากปัญหาผู้ก่อการร้าย 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ความเป็นชาติ จึงเน้นที่ความภาคภูมิใจในความเป็นพลเมืองไทย

ในส่วนของความรักชาติ ได้ทรงปลุกฝังไว้ในจิตใจของพลนิกรอย่างแนบเนียน ทรงเน้นการอยู่ร่วมกันไม่เลือกเชื้อชาติ ศาสนา และชนบทรวมเนียมวัฒนธรรม ประเพณี

สถาบันศาสนา

ทุกบริบท พระราชดำริเกี่ยวกับศาสนานั้นจะสะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทย แต่ไหนแต่ไรมา ทุกคนมีอิสระเสรีในการเลือกนับถือศาสนาและปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างเต็มที่ เพื่อแสดงให้เห็นว่าบนผืนแผ่นดินไทยนั้นไม่ว่าจะเชื้อชาติ ศาสนาใด เราสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างร่มเย็นเป็นสุข ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

สถาบันพระมหากษัตริย์

บริบทแรกสะท้อนถึงพระปรีชาสามารถของกษัตริย์ไทยที่ทรงมีนโยบายที่ทำให้ประเทศไทยคงความเป็นเอกราชอยู่ได้ บริบทที่สองไม่ปรากฏเนื้อหาเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ชัดเจน ส่วนในบริบทที่สามกล่าวถึงการสืบสันตติวงศ์ และบทบาทหน้าที่ของพระมหากษัตริย์ บริบทที่สี่

ทรงเน้นเรื่องสถาบันพระมหากษัตริย์กับประชาชน โดยทุกบริบทสะท้อนว่าสถาบันพระมหากษัตริย์กับประชาชนนั้นต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน

คุณธรรม

บริบทแรกคุณธรรมจะเป็นคุณธรรมโดยทั่วไป เช่นความเมตตา การทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม บริบทที่สอง สังเกตได้ว่าคุณธรรมเริ่มเจาะจงเฉพาะต่อบริบทสถานการณ์ นั่นคือความสามัคคี บริบทที่สาม คุณธรรมที่ทรงแสดงจะเป็นคุณธรรมซึ่งทรงยึดถือปฏิบัติและแสดงออกมาในรูปของพระราชกรณียกิจ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าทรงปกครองแผ่นดินโดยธรรมเด่นชัดที่สุด บริบทที่สี่ คุณธรรมที่ทรงแสดงจะจำเพาะเจาะจงตามแต่รัฐบาล อันเป็นคุณธรรมที่สอดคล้องต่อบริบทสถานการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมตามรัฐบาลนั้น ๆ ที่น่าสังเกตว่าในช่วงรัฐบาลแรก ๆ จะเป็นคุณธรรมเพื่อส่วนรวม และในช่วงปลายบริบทของรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งจะเป็นคุณธรรมเพื่อสร้างจิตสำนึกในบุคคล นอกจากนี้ในพระราชดำรัสในปี 2548 ที่เนื้อหาคุณธรรมโดดเด่นออกมาเนื่องจากบริบทสถานการณ์ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นสำคัญ จึงเป็นคุณธรรมเพื่อสันติสุข คือความรักต่อกันนั่นเอง

พระราชดำรัสที่ทรงกล่าวเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาทุกปีนั้นเป็น Epideictic ซึ่งผลที่ผู้พูดต้องการไม่ใช่แค่ผลทางปัญญาหรือสุนทรียะ การเน้นย้ำว่าสิ่งหนึ่งสิ่งใดดีกว่าสิ่งอื่นมักจะนำไปสู่การต้องการให้มีการปฏิบัติในสิ่งนั้น โดยจะพูดย้ำอยู่เสมอให้ประชาชนได้ยินได้ฟัง (อรวรรณ ปิลาพันธ์โหวาท, 2541:25)

วาทะลักษณะที่สองคือ กลวิธีโน้มน้าวใจแตกต่างไปตามบริบท

กล่าวโดยสรุป พระราชดำรัสเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระองค์มีลักษณะเป็น Epideictic คือใช้ในพิธีการ คุณธรรมที่สรรเสริญเป็นคุณธรรมที่ทรงยึดถือปฏิบัติ และเป็นคุณธรรมที่ประชาชนพึงยึดถือปฏิบัติในแต่ละบริบท ซึ่งตรงกับที่เฟิร์ลแมนกล่าวว่า การพูดเช่นนี้คือการตอกย้ำเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติการ (Action) ฉะนั้น Epideictic จึงเป็นการพูดเพื่อเป็นการโน้มน้าวใจอย่างแท้จริง โดยยกคุณธรรมที่พึงปฏิบัติมาพูดให้ผู้ฟังฟังอยู่เสมอ ๆ การโน้มน้าวใจในบริบทแรกมักจะเป็นการเล่าเรื่อง อ่างพยานหลักฐานคือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และบรรดาทูตานุทูตต่างชาติ นักข่าวจากต่างประเทศในการโน้มน้าวใจ เนื่องจากพระราชกรณียกิจที่ทรงตามเสด็จประพาสต่างแดน และจากประสบการณ์ที่ได้ปฏิสัมพันธ์กับบุคคลที่หลากหลาย บริบทที่สอง ในช่วงที่บ้านเมืองอยู่ในวิกฤติค้ำขันทรงแสดงความเป็นกลางมีความยุติธรรม ทรงใช้การเล่าเพื่อยกตัวอย่างซึ่งเป็นการโน้มน้าวอารมณ์ผู้ฟังให้เกิดความรู้สึกสะเทือนใจ โดยมีวัตถุประสงค์ให้เกิด

ความรู้สึกรักชาติบ้านเมือง บริบทที่สาม เด่นชัดในการใช้ความน่าเชื่อถือด้านความมีคุณธรรมและ ความปรารถนาดีต่อบ้านเมือง ทั้งยังใช้การอ้างเหตุผลทั้งจากเหตุไปผล ผลไปเหตุ หลักฐานปฐม ภูมิ และบุคคลอ้างอิง มีความหลากหลายในกลวิธี บริบทที่สี่ ทรงใช้การโน้มน้าวใจด้วยความน่า เชื่อถือของผู้พูดด้านคุณธรรม และความรู้จริงเนื่องจากทรงเป็นพหูสูตร และจากการที่พระองค์ได้ ทรงสัมผัสกับประชาชนเนื่องจากพระราชกรณียกิจด้วยพระองค์เอง นอกจากนั้นพระองค์ทรงแสดง ความเป็นเหตุเป็นผลบนพื้นฐานความเป็นวิทยาศาสตร์ ซึ่งผู้ฟังนั้นสามารถแบ่งได้ 2 ประเภทคือ นายกรัฐมนตรีและคณะผู้บริหารประเทศ กับประชาชนทั่วไป

วาทะลักษณะที่สามคือ ลีลาภาษาที่ใช้เป็นแบบเรียบง่าย ผู้ฟังสามารถเข้าใจได้ง่าย สามารถฟังได้ทุกคนทุกชนชั้น แสดงถึงความถ่อมพระองค์ เนื่องจากทรงเป็นกันเองมีการใช้ ภาษาถิ่น และคำที่สอดคล้องเหมาะสมกับเรื่องราวที่ทรงบอกเล่า นอกจากนี้เรายังพบความมีชีวิตชีวาซึ่งเกิดจากการใช้ภาษาที่ความคมคาย เอนธิมมีที่ปรากฏนั้นทำให้ผู้ฟังต้องคิดต่อ และสรุป ได้เอง ในทุก ๆ บริบท

จากพระราชดำรัสเป็นที่ประจักษ์ชัดว่า นับตั้งแต่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี นาททรงดำรงตำแหน่งพระราชินี ทรงน้อมรับพระปฐมบรมราชโองการที่ว่า “เราจะปกครองแผ่นดิน โดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” อันเป็นราชปณิธานอันสูงส่งแน่วแน่ของพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชมาปฏิบัติเป็นให้เป็นที่ปรากฏชัดแก่บรรดาพลกนิกร

พระราชดำรัสที่ทรงกล่าวตอบเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาของทุกปีสะท้อนให้เห็น ความเมตตาตุจุมารดามีต่อบุตร เพราะไม่ว่าเหตุการณ์บ้านเมืองจะเป็นเช่นไร คุณธรรมจากพระ ราชดำรัสสามารถโน้มน้าวจิตใจของประชาชนให้ได้คิด ได้ปฏิบัติเพื่อเป็นศิริมงคลต่อชีวิตและ ประเทศชาติ ทรงถ่ายทอดพระราชดำริผ่านพระราชดำรัสด้วยความเอาพระทัยใส่และด้วยความ เป็นกันเอง ซึ่งคือพระราชดำริที่สอดคล้องต้องด้วยกระแสพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้า อยู่หัวตลอดมาว่า “ทุกข์สุขของพลกนิกร ก็คือทุกข์สุขของพระองค์เองด้วย” ดังนั้นจึงถือได้ว่า สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงเป็น

**ราชินีนักปกครอง ผู้ทรงอยู่เหนือการเมือง ใต้รัฐธรรมนูญ แห่งระบอบประชาธิปไตย
อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขอย่างแท้จริง**